

בעזרת השם יתברך

ספרי חוסן ראובן

ספר

עת לחבוק

הערות וביאורים בענין
חתונה שחל להיות ביום ו' וליל ז' אלול

חובר בעזרת החונן לאדם דעת

מאת

ראובן מלך בן בנימין יצחק שווארץ

יוצא לדגל
החתונה של בתי שתחי'
עם החדן יהודה צבי ראטענבערג שליט"א
ו' אלול תשפ"ו לפ"ק

נדפס בארץ ישראל
על נייר שאין בו חשש
חילול שבת ח"ו

•
מודעה

אין כוונתי בספר זה
לפסוק שום הלכה למעשה

לכל ענייני הספר
אפשר להתקשר:
052-767-4041
ניתן גם להשאיר
הודעה במספר:
516-581-3597

•
סדר עיצוב ועימוד:

אותל מופת

עימוד שהופך טקסט ליצירה

י. ברנשטיין | 05276-74041

שנת תשפ"ו

ביאור שם הספר

ע' בשדי חמד ח"ז מערכת חתן וכלה שהביא בשם הגר"א פירוש על הפסוק בקהלת "עת לחבוק ועת לרחוק מחבק", "עת לחבוק" הוא הט"ו שבעיתים לרמוז כי עד מילוי הלבנה יעשה נישואין ו"לרחוק מחבק" שהוא עת ט"ז שלאחר מילוי הלבנה ירחיק מחבק. עכ"ד. הרי מבואר ד"עת לחבוק" מורה על זמן המיועד לנישואין (מסתמא משום ד"חיבוק" היינו קשר בין שני בני אדם). ויש להעיר דחתונה שנקבע ביום ו' אלול וימשיך עם שמחת חתן וכלה בליל ז' אלול הוא "עת לחבוק" מיוחד, וכאשר יתבאר בהחיבור שלפנינו בעז"ה. [ובודאי יש גם עוד "עתים מיוחדים לחבק", ובס"ד בל"נ אבררם בעתיד].

תוכן הענינים

פרק א • מהות היום דז' אלול

- ענף א — ז' אלול או י"ז אלול יום הראוי להתענות בו משום שבו מתו מוציאי דבת הארץ ... כה
- ענף ב — בענין הקשר בין תענית "מתו מוציאי דבת הארץ" לחודש אלול ל
- ענף ג — ז' אלול וי"ז אלול ימים טובים דמגילת תענית והאם יש מזה נפק"מ בזה"ז שבמלה מגילת תענית לג
- ענף ד — האם ראוי להתענות התענית הנ"ל ב' אלול או ב"ז אלול או בשניהם מנ
- ענף ה — ז' אלול מהשלשה ימים המיוחדים שבהשלשה חדשים המיוחדים שהוזכרו בספר חסידים מה
- ענף ו — לא ישבע ב' אלול מז

פרק ב • האם הוא לכתחילה לישא אשה ב' אלול

- ענף ז — האם ראוי שלא לישא אשה בימים הנ"ל שראוי להתענות בהם וההנהגה הראוי ב' אלול ובי"ז אלול נא
- ענף ח — האם ראוי שלא לישא אשה בימים הנ"ל שהוזכרו בספר החסידים החדש שלא לישא בהם נה
- ענף ט — האם ז' אלול שאני משאר ימים הנ"ל משום שיש בו שתי סיבות שלא לישא אשה נו
- ענף י — מה עדיף - לישא ב' אלול או ב"סוף חודש" נפ
- ענף יא — מה עדיף - לישא ב' אלול שחל להיות ביום חמישי או ביום אחר מימי השבוע נפ

פרק ג • מה נכלל בהקפידה [לאלו שמקפידים]

שלא לישא אשה בז' אלול

- ענף יב — האם כל הקפידות הנ"ל הם גם באור ליום ז' אלול עמ
- ענף יג — לכאורה י"ל דכל הקפידות הנ"ל הם רק על עצם הנישואין פ
- ענף יד — יש לעיין מה חשיב "עצם הנישואין" שמי שמקפיד שלא לישא בז' אלול יקפיד לעשות חלק זה של חתונה שנקבע ליום ו' אלול מבעוד יום פא
- ענף מז — באופן הנ"ל האם בעינין שאכילת החתן והכלה תהא מבעוד יום צג
- ענף מז — עוד נפק"מ מהנידון הנ"ל "מה צריך להיות מבעוד יום" הנוגע אף בשאר ימות השנה - כתובה שנכתב ביום ונחתם בלילה דבעינן חופה מבעו"י צה

פרק ד • סעודת חתן ושמחתו בז' אלול

תיקון לסיבת התענית שיבו

- ענף יז — המשמח חתן על ידי "מילי" עושה היפך מ"מילי" שמתענים מחמתם בז' אלול ... קא
- ענף יח — המשמח חתן בסעודתו כאילו הקריב תודה המורה על ההיפך מחטא המרגלים שמתענים מחמתו בז' אלול קיד
- ענף יט — המשמח חתן בסעודתו כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים שזוהי היפך מהנגרם על ידי חטא המרגלים שמתענים מחמתו בז' אלול קבז
- ענף כ — המשמח חתן בסעודתו חשיב דעושה שלשה דברים שכולם היפך מחטא המרגלים שמתענים מחמתו בז' אלול קבט
- ענף כא — בעילת מצוה בקדושה בלי הוצאת שם הרע היפך מחטא המרגלים קלג

פרק ה • דיני תענית דז' אלול לחתן

- ענף כב — ז' אלול שחל להיות בשבת ימי המשטה מהו ההנהגה הראוי' לחתן לגבי התענית הנ"ל קלז
- ענף כג — חתן הרגיל להתענות התעניות הנ"ל האם יש לדחות החתונה עד אחרי ז' אלול כדי שיתענה בו קמא
- ענף כד — האם מותר לחתן לעסוק בהמאורע ד"מתו מוציא דבת הארץ" בז' אלול קמב
- ענף כה — חל יום חתונתו בז' אלול האם מותר להתענות בו מחמת המאורע שבו מתו מוציא דבת הארץ קמד

ענף כו – האם ראוי ל"שאר בני החופה"

להתענות בו' אלול שחל להיות בשבעת ימי המשתה..... קמה

ענף כז – האם ראוי ל"שאר בני החופה" להתענות בו' אלול אם הוא יום החתונה..... קמה

דרושים לחתונה

דרוש א לחתונה שחל להיות ביום ו' וליל ז' אלול..... קנג

דרוש ב לחתונה שחל להיות ביום ו' וליל ז' אלול..... קעה

קונטרס ארבעים תעניות לחתן

ענין מיוחד להתענות מ' תעניות בחודש אלול

ואיך חתן שחל שבעת ימי המשתה שלו באלול יכול לעשות כן..... קצג

נספח

חקשר בין תענית מחמת שבו מתו מוציאי דבת הארץ לעוד מאורע שאירע בי"ז אלול....רט

מכתב ברכה ממדון ראש הישיבה
הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

דסב

מזל פזאן גמדיש ראכטע תרענא, דאן אן גלס
דאנע (דאן) פון היינט (דאן) שווארץ גאט
ניין. דיין גאט אדאנע גאט יענע גייד אהא
דיי (דאן) אדאנע (דאן) אדאנע. גאט דיי א קאשטן
און גאט. (דאן) גאט, דאנע דיי אדאנע.

יום פזאן.

מכתב ברכה
מהגאון רבי אברהם דוב הלוי ברומברג שליט"א

ישיבה שער התלמוד
YESHIVA SHAAR HATALMUD

آئے مکہ میں ہوا

22 April 2

שמתעלה אליו כל תפילה ופיוט
 שבו לא ידעו וידעו ה' וידעו
 ראונו לא ידעו לא ידעו לא ידעו
 תהיה אם תחת הכבוד
 חסדך לא ידעו לא ידעו
 יתנו לך ה' וידעו לא ידעו
 וידעו לא ידעו לא ידעו
 שיהיה ה' וידעו לא ידעו
 השלמות ה' וידעו לא ידעו
 אם תחת הכבוד לא ידעו
 וידעו לא ידעו לא ידעו
 אבות אבות לא ידעו לא ידעו
 הסוד השלמות ה' וידעו לא ידעו
 ברוך ה' וידעו לא ידעו
 כי ה' ה' וידעו לא ידעו
 ב' ה' וידעו לא ידעו
 וידעו לא ידעו לא ידעו

02212 77022

13) 12

מכתב ברכה
מהגאון רבי משה חיים בויאר שליט"א

מנחם מלמן

קס"ז

הייתי קצת ארוך את השאון הסגור
בדק וראונו מן שווארף שליט"א
אנא נאמי דמל פה עדין הבחור החלק
יהודה צבי רוטנברג ז' מחלקי יאמר אקווד

יהי יעון שדלם הצנן יסה ויצב אהלאת הלצון
ויצבו אצרי דוק ה' ונחמ לא המלכה
אנא דכסה ארן מלכה שיהא או נחת מל ילצה
ויצב אהלאת דהכלת התורה יורד ויוצב
דמרת מל סוק
מלחמ קלמס

מכתב ברכה
מהגאון רבי אריה ברנשטיין שליט"א

ה'תש"ז

ביתנו מלא שמחה ופז, ונאמן
המאריך בך באופן שווה שלום

לפי נישואי בתו השוקה עז אהב מקדמי
ישתה זיקוק ומופתי יפיה קדש סודת וכן צלחת
וכפית יפה יפה ופז אכזות ישנים מדורכים

ואין סוף יחס ירדפו אגב, כל דיג
מזיק מקדש
אכזות יושנים

זכרון גרשון

רשות כלכלית ופיננסית

ע"ש מנחם מנחם המשיבד הגאון רבי יחזקאל גרשון אדלשטיין זצ"ל
בשיתוף לרבות רבי ראובן שוורץ שליט"א

קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול בלה

מתוך התרגשות ושמחה הגנו לשלוח ברכת מזל טוב מעומקא דליבא קדם מעלת
כבוד הגאון המפורסם חובר חיבורים מחוכמים בכל מקצועות התורה מרביץ תורה
בכתב ובעל פה מתוך בקיאות ועיון בנגלה ובנסתר הלא הוא

הגאון ר' ראובן שוורץ שליט"א

נשיא ומייסד כוללינו

שבמסירות רבה דאג ודואג למאות האברכים עמלי התורה ללמוד בימי שישי
שבת

לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו הכלה המהוללה בת שבע תחי' עב"ג
החתן מפארי עולם הישיבות הרב יהודה צבי רוסנברג שליט"א

יהי רצון שיעלה הזיווג יפה ויזכו לראות דורות ישרים מבורכים ההולכים בדרך
הסלולה מדור דור לתפארת המשפחות המפוארות.

ויהי רצון שיוכה מע"כ מורינו נשיא הכולל שליט"א להמשיך בהרצת התורה
בכל חלקי התורה ולדורות רוב נחת מכל יוצאי חלציו מתוך בריאות ושמחה ורוב
נחת

החותמים ברוב ברכה ביקר ובכבוד

ראש הכולל

אברכי הכוללים

ראשי החבורות

מכתב ברכה מהגאון רבי מאיר קסלר שליט"א רב ואב"ד מודיעין עילית

מאיר קסלר
בלאנפור הגר"ם זצ"ל
רב ואב"ד מודיעין עילית
קדי"ת ספר, רחוב שד"י חסד 12

בס"ד

לכבוד ועונג להגיש מנחת תודה ליקירינו הגאון המופלא רבי ראובן
מלך שוארץ שליט"א אשר מחזיק בעירנו כולל אברכים מצוינים, ואשר
מאיר את הרבים בספריו היחודיים והוא כמעין המתגבר ממש ורבים
שונים ממימיו, לרגל שמחת נשואי בתו הכלה שתחי', יתן ה' שיוכה
לראות רוב נחת ואושר מכל צאצאיו להיותם גדלים בתורה וביר"ש, ויתן
לו ה' כח וגבורה לעשות חיל בלימודו, ולהגביר חיילים לתורה ולתעודה.

בעה"ח
מאיר קסלר

דבר תורה
מהגאון רבי מאיר קסלר שליט"א
רב ואב"ד מודיעין עילית

בס"ד

טעה בברכת אשר ברא שתחת החופה

מעשה בחופה שנתכבד הסבא בברכה אחריתא ומחמת זקנותו טעה כמה פעמים, שהתחיל הברכה כדן "בא"י אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה", ובהמשך טעה ונכשל בלשונו, וגם היו תיבות שלא הצליח להוציאם מפיו כראוי, וסיים ואמר "בא"י המקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין", והחזירוהו תוכ"ד ואמר "בא"י משמח חתן וכלה", והחזירוהו בשלישית שיאמר "משמח חתן עם הכלה" ואז התאמץ לסיים הברכה כדן ולא הצליח להוציא התיבות מפיו, אלא הבהרות משובשות, ונתעוררה שם שאלה האם בדיעבד יצאו ידי חובה.

שאלה זו מתחלקת לכמה חלקים:

- א. ברכה ארוכה שפותחת בברוך ומסתיימת בברוך האם זה לעיכובא, או"ד שבדיעבד סגי בפתיחה לחוד או בחתימה לחוד.
- ב. האם ברכת נישואין חמירא משום הדין דכלה בלא ברכה אסורה כנדה.
- ג. האם חתימה משובשת תוכ"ד עוקרת את מה שנאמר לפניה.

א. בתחי' יש לדון מה דינה של ברכה ארוכה שפותחת בברוך וחותרמת בברוך שחיסר הפתיחה או החתימה, ומצינו שנחלקו בזה הפוסקים, דעת הטור בסי' קפ"ז "ואם לא אמר ברכת הזן ואמר במקומה בריך רחמנא מלכא מריה דהאי פיתא יצא ידי ברכת הזן",

וכ' הב"י דלכא' משמע שא"צ לחתום בה, אבל הרשב"א כתב שהגם שאין נוסח הברכות מעכב מ"מ צריך שלא יעשה מברכה ארוכה קצרה ולא יעשה מקצרה ארוכה, ומסקנת הב"י "ומשו"ה מסתבר לי דבהא אפילו ידי ברכה ראשונה לא יצא אא"כ פותח וחותם בה, דברכה ראשונה של ברכת המזון ארוכה היא והילכך צריך שיאמר בריך רחמנא מריה דהאי פיתא בריך דזן כולא וכיו"ב שיהא פותח בברוך וחותם בברוך", וכ"כ הב"ח שם ומוסיף "דכיון דברכות אלו דאורייתא ניהו מחמירין דלא יצא עד שחותם ג"כ בברוך", והשו"ע מביא את שתי השיטות וכ' בסעי' א' שם: ואם אמר במקום ברכת הזן בריך רחמנא וכו' יצא, וי"א שצריך שיחתום בריך רחמנא דזן כולא, ומדברי המשנ"ב בס"ק ד' משמע דדעתו להחמיר דבעי דוקא פתיחה וחתימה, אולם בסי' ס"ח ס"ק א' המשנ"ב נוטה להקל כהדעה הראשונה המובאת בסי' קפ"ז ובשעה"צ סי' רי"ג ס"ק כ', כ' שמהשו"ע שם סעי' ג' מוכח שהחתימה מעכבת, ונשאר בצ"ע קצת, ויתכן שהכרעת המשנ"ב להחמיר שהחתימה מעכבת דוקא בברכה דאורייתא, כמו שכ' הב"ח, משא"כ בסי' ס"ח דשם מיירי בברכות דרבנן הכריע לקולא, וא"כ י"ל דברכת אשר ברא שהיא מדרבנן יצא בדיעבד בפתיחה לחוד, אולם דעת המאמר מרדכי בסי' נ"ט סעי' ג', דחתימה מקולקלת מיגרע גרע מחיסר החתימה לגמרי.

ב. אלא דיש לדון דמכיון דאמר' בגמ' דכלה בלא ברכה אסורה לבעלה יש להחמיר שלא י"ח בברכת אשר ברא בפתיחה לחוד, ולא אמר' בזה ספק ברכות להקל, וכמו שמצינו בגליון הש"ס להגרע"א בברכות דף י"ב ע"א לבאר דברי התוס' שם דבספק ברכות הנהנין לא אמר' ספק ברכות להקל משום דאסור להנות בלא ברכה, וכמו שכ' המהרש"א בפסחים דף ק"ב, וה"ה כאן שמכיון שהברכה היא המתרת להתייחד עמה כמש"כ התוס' בכתובות, דכלה

דבר תורה מהגאון רבי מאיר קסלר שליט"א

בלא ברכה אסורה ביחוד, א"כ הגם שברכות הנישואין הם מדרבנן אבל כיון שהם באים להתיר כלה לבעלה בעי' להחמיר כדעת הרשב"א שברכה ארוכה בעיא פתיחה וחתימה, אולם מדברי המשנ"ב בסי' קפ"ז ס"ק מ"ט משמע דלא חש להגרע"א, דהשו"ע שם בסעי' ט' פסק לגבי המסופק אם בירך המוציא אם לאו שאינו חוזר ומברך, וכ' ע"ז המשנ"ב דכיון דברכת המוציא אינה אלא מדרבנן ספיקא לקולא ואינו רשאי להחמיר, הרי דלא איכפ"ל סברת רע"א דברכת הנהנין שיש בזה משום איסורא דאסור להנות בלא ברכה לא אמרי' דספק ברכות להקל, אלא דלפי מה שביאר במנחת שלמה ח"א סי' י"ח דהאיסור להנות בלא ברכה נולד מחמת שחייבו לברך, ולכן אם מצד הל' ספק ברכות יש להקל ליכא איסורא ג"כ, א"כ לעניננו הגם דכלה בלא ברכה אסורה לבעלה מ"מ אמרי' דספק להקל, אלא שצ"ע האם נכון הדבר שחייב הברכה הוליד האיסור דכלה בלא ברכה אסורה או שמא האיסור עומד בפנ"ע והברכה מתרת, וברש"י כתובות דף ז' מבואר שחופה והברכה הם המתירים של איסור יחוד שגזרו חכמים על הפנויה ועל הארוסה, וא"כ י"ל דבספק ברכת נישואין יש להחמיר כסברת המהרש"א שהובא בגליון הש"ס, אלא דהשו"ע באה"ע סי' נ"ה סעי' ג', והרמ"א בסי' ס"א סעי' א', פסקו כהני ראשונים דברכת נישואין אינה לעיכובא ויכול לשאת אשה ולברך אחר כמה ימים, וא"כ אין כאן ענין של איסורא, אולם כבר כ' הב"ש בסי' נ"ה ס"ק א' וס"ק ו', (ויעוי' בנודב"י אהע"ז תנינא סי' א'), דיש לחוש לדעת הראשונים הסוברים שכלה בלא ברכה היינו ברכת נישואין וזהו לעיכובא, וא"כ יש לחוש ולהחמיר ולחזור ולברך ברכת אשר ברא קודם שיכנסו לחדר יחד.

ג. אולם י"ל דמכיון שהמברך חתם לאחר שתיקנוהו "בא"י משמח חתן וכלה", הגם שגם בזה טעה שהיה לו לחתום "בא"י משמח חתן עם הכלה" מ"מ בדיעבד יצא, כמש"כ בס' שובע שמחות פ"ד סעי'

כ"ז, וכ"כ באפריון שלמה בשם מרן הגריי"ש אלישיב זצ"ל, ועוד דלדעת המקנה בסי' ס"ב סגי בברכה אחת כדי שתחשב כלה בברכה, ויעוי' בס' ברכת חתנים סי' כ"ד ג', וסי' מ"ה ג', א"כ יש להכשיר הברכה על סמך החתימה דמשמח חתן וכלה.

ד. אלא דעדיין יש לדון שמכיון שלאחר שחתם "בא"י משמח חתן וכלה" החזירוהו בשלישית והתחיל מברך שוב אלא שאיתקל מילולי ולא הצליח לברך כראוי אלא אמר תיבות מבולבלות, וכיון שהיה זה תכ"ד לחתימה השנית "בא"י משמח חתן וכלה", יש מקום לדון שמא בנסיון השלישי לברך כראוי עקר מה שבירך בשנית "בא"י משמח חתן וכלה", וא"כ נשארת שוב הברכה ללא חתימה, ויש להוסיף עוד דלדעת המאמר מרדכי הנ"ל, חתימה מקולקלת היא יותר גרועה מאם לא היה חותם כלל.

ה. והנה מצינו שנחלקו הפוסקים בגדר דין תכ"ד בברכות, האם זהו מתורת עקירת דבריו הראשונים, או"ד שמצרפינן ההוספה וחשבי' לה כחלק מהברכה מדין תוספת שבה, שדעת הב"ח בסי' נ"ט, וכן הוא דעת הפמ"ג בסי' תפ"ז, שתיקון ברכה תוכ"ד מהני מתורת עקירת דבריו, ואילו לדעת הרשב"א בברכות דף י"ב, ובתשו' ל"ה, אי"ז מדין עקירה אלא דחשבי' להטעות כתוספת שבה מכיון שסוכ"ס סיים כראוי וי"ח.

ובמקרה דנן שניסה לתקן את החתימה בשלישית אך לא אמר הנוסח כתיקונו אלא גיבוי דברים וגיגומים, יש מקום לתלות זאת במחלוקת הנ"ל, דאם נימא דתיקון תכ"ד מהני מחמת עקירת הדברים שאמר קודם לכן, י"ל דה"ה כאן, דמכיון שהתחיל לחתום בשלישית מתוך כונה לתקן את מה שאמר מקודם חשבי' למה שגמגם ואמר כעקירה של החתימה שקדמה לכן, וא"כ נעקרה החתימה דמשמח חתן וכלה שבדיעבד י"ח בזה, משא"כ לדעת הרשב"א דתוכ"ד מהני לאו משום עקירת מה שאמר מקודם אלא שמצרפינן הכל יחד

דבר תורה מהגאון רבי מאיר קסלר שליט"א

ודייני' למה שאמר בטעות כתוספת שבת, וזה מהני מפני שסוכ"ס חתם כדין, א"כ במקרה דנן שהחתימה היתה שלא כדין אין כאן חתימה, ויתכן שבאופן כזה הרשב"א יודה שעקר בזה את דבריו מקודם, אולם הנשמ"א בכלל כ"ד ביאר בדברי הרשב"א בברכות דבברכה קצרה לאחר שסיימה כל מה שאומר לאחריה הכל נחשב לתוספת לאחר הברכה ואי"ז חתימה, וא"כ ה"ה כאן שלאחר שחתם "בא"י משמח חתן וכלה" ועתה בא להוסיף דברים שאין בהם ממש אין בכך קלקול לחתימה ההיא, ויש לעיין בסוגיא זו טובא.

ועוד י"ל דמובא בשם הגרי"ג אידלשטיין זצ"ל, דהא דמהני חזרה תכ"ד זהו דוקא כשחוזר מעצמו, אבל כשהחזירוהו אחרים לא מהניא חזרה, וא"כ יש לדון במקרה דנן שלא מהני חזרת המברך לא לכאן ולא לכאן, וצ"ע.

למסקנא: קשה לחייב לברך ברכת אשר ברא שנית דמידי ספק ברכות לא יצאנו,

(א) יתכן שיצאו ידי חובה בפתיחה. (ב) יתכן שמהני מה שסיים משמח חתן וכלה, ולא חשבי' למה שאמר בשלישית משום סיום או עקירה. (ג) יתכן שמאחר שנסתלקו מהחופה סמכ' על השיטות שדי בברכה אחת כדי להתירה ביחוד, ואת עצם השבע ברכות יברכו אח"כ בסעודה.

והגאון רבי' עזריאל אורבך שליט"א כשהגיע להשתתף בחתונה קודם ברהמ"ז הורה שהכלה תשב עם החתן בשולחן שמברכים בו, ויצאו שניהם בשבע ברכות.

וחשבתי שכדי להרוויח את השיטות שהברכה מתרת את הייחוד, יש לזמן עשרה שחלקם יאכלו פת ויברכו שבע ברכות לאחר ברהמ"ז קודם כניסתם לחדר יחוד.

ספר
עת לחבוק

הערות וביאורים בענין
חתונה שחל להיות ביום ו' וליל ז' אלול

פרק א

מהות היום דז' אלול

פרק א

מהות היום ד' אלול

ענף א

ז' אלול או י"ז אלול יום הראוי להתענות בו
משום שבו מתו מוציאי דבת הארץ

מרים ונסתלק הבאר, בכ"ו בו מת
יהושע בן נון, בעשרה באייר מת
עלי הכהן ושני בניו ונשבה ארון
ה', בכ"ח בו מת שמואל הנביא,
בכ"ג בסיון בטלו הביכורים
מלילות לירושלים בימי ירבעם

א

עיי' בשו"ע או"ח סימן תק"פ
דאיתא וז"ל אלו הימים
שאירעו בהם צרות לאבותינו וראוי
להתענות בהם וכו', באחד בניסן
מתו בני אהרן, בעשרה בו מתה

בן נבט, בכ"ה בו נהרג רשב"ג ורבי ישמעאל ור' חנינא סגן הכהנים, בכ"ז בו נשרף רבי חנינא בן תרדיון וספר תורה עמו, באחד באב מת אהרן הכהן, ב"ח בו כבה נר מערבי בימי אחז, ב"ז באלול מתו מוציאי דבת הארץ, בה' בתשרי מתו עשרים איש מישראל ונחבש רבי עקיבא, בז' בו נגזרה גזרה על אבותינו שימותו בחרב וברעב ובדבר מפני מעשה העגל, בז' במרחשון עוורו עיני צדקיהו ושחטו בניו לעיניו, בכ"ח בכסליו שרף יהויקים המגילה שכתב ברוך מפי ירמיהו, בשמונה בטבת נכתבה התורה יונית בימי תלמי המלך והיה חשך בעולם שלשה ימים ובט' בו לא נודע איזו היא הצרה שאירע בו, בה' בשבט מתו הזקנים שהיו בימי יהושע, בכ"ג בו נתקבצו כל ישראל על שבט בנימין על ענין פלגש בגבעה, בז' באדר מת משה רבינו ע"ה, בט' בו נחלקו בית שמאי ובית הלל. עכ"ל.

והנה הני תעניות נמצאים לפנינו בפרק בתרא דמגילת תענית, וא"כ לכאורה מבואר שיש להו מקור במגילת תענית. ועיין בכל

בו שקרא לכל הני תעניות בשם "סדר מגילת תענית".

והעירוני דעיין בספר הקבלה להראב"ד דאיתא וז"ל

ועמד על כנו וכו' בנו ומכל מדות טובות שהיו באביו לא חסר לו אלא אחת וכו' וגבה לבו עד להשחית ויקנאו בו סרני פלשתים עד שנהרג ביום שבת בט' בטבת שנת תתכ"ז הוא וקהל גרנאטה וכל הבאים מארצות רחוקות לראות תורתו וגדולתו ואבלו הלך בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר ועוד מימי רבותינו הקדמונים שכתבו מגלת תענית גזרו תענית בט' בטבת ולא ידעו על מה הוא מכאן ידענו שכווננו ברוח הקדש ליום זה. עכ"ל. ושור"ר בפירוש אשל אברהם על מגילת תענית דאיתא וז"ל ואלו נכתב בוי"ו המקשר משום דתני בסיפא לעיל אבל בזמן הזה שהם למודים בצרות וא"כ מיירי משחרב הבית ונהפך לאבל מחולינו שהיו לנו ימים טובים בכל חדשי השנה לא נפקד גם אחד אמר ואלו הימים וכו' שכנגדם קיבלו ישראל עליהם להתענות בכל חדש ונכתבו בכאן לעגמת נפש וכו', ונראה דחד תנא

אמרינהו שלא נכתבה ארמית אלא בלשון המשנה בסיגנון אחד עם מתניא דמגילת תענית וכמו שהוכחתי למעלה דלא סיים בדבר טוב עד סופה וגם זו נכתבה בספר כמ"ש בט' בטבת לא כתבו רבותינו על מה וכן מבואר בסדר הקבלה להראב"ד ז"ל שכתב בזה ומימי רבותינו הקדמונים שכתבו מגלת תענית גזרו התענית בט' בטבת ולא ידעו על מה הוא בכאן ידעו ברוח הקודש ליום זה ושם מגילת תענית נאה לה כשמה כן היא ומי ערב לכו להוסיף מאמרים במגלה הקדומה והקדושה הלזו אם לא שמסדרי המשנה בעצמם כתובה ולא נמצא שום סופר שהשמיטה. עכ"ל.

ועיי"ש בסי' תק"פ במגן אברהם דאיתא וז"ל כתב התניא נשאלו הגאונים על התעניות אלו והשיבו לא ידענו מי תקנם ולכן אין להתענות בר"ח וכ"כ הש"ל וב"י כתב לא ראיתי מעולם ולא שמעתי מי שנהג להתענות בהם ע"כ אבל אני ראיתי שכתובים בספר מגילת תענית א"כ נתקנה בימי חכמי התלמוד וגם בה"ג כתבם שכל דבריו דברי קבלה לכן

כל בעל נפש יחמיר לעצמו אם אפשר לו. עכ"ל. הרי דס"ל כנ"ל שיש להני תעניות מקור במגילת תענית. וכן נראה שם בביאור הגר"א דאיתא וז"ל אלו הימים וכו' כן נראה במגילת תענית. עכ"ל. ועיי"ש במ"ב דאיתא וז"ל וראוי להתענות וכו' ויש שכתבו שדבר זה ניתקן בימי חכמי התלמוד ולכן בעל נפש יחמיר לעצמו אם אפשר לו. עכ"ל.

ועי' בזה"ק ח"ב דף קנו ע"ב דאיתא כדין אתכניש כלא בהאי זמנא תורה שבכתב ותורה שבעל פה, ועל דא בהאי זמנא ננעלו תרעי דאורייתא, וננעלו תרעי דכל עלמא בהאי זמנא, בשעתא דמית יוסף צדיקא, יבשו מקורין ומבועין, וכלהו שבטין נפלו בגלותא, פתחו עלאי, ואמרו צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה וגו', בשעתא דמית משה אתחשך שמשא בטיהרא, ואנעלת תורה שבכתב נהורא דאספקלריא דנהרא, בשעתא דמית דוד מלכא, כנישת סיהרא נהורא ואורייתא דבעל פה כנישת נהורא, ומהווא זמנא אתגניזו נהורין דאורייתא, ואסגיאו מחלוקת

על משנה, וחכימא במחלוקת, וכלהו תקיפי לבא בערבוביא, ועל דא חדוה דאורייתא לאו איהו בהווא זמנא בכל דרין דעלמא, ומה אינון חומרי תעניות דגזרו רבנן, כד מית פלוני גזרו תענית, כד הוה כך גזרו כך, וכד הוה כנישו יתיר דחדוה דתורה דבכתב ותורה דבעל פה בהווא זמנא, על אחת כמה וכמה דאצטריך למנעל תרעי דאורייתא בהווא זמנא, ובגין כך אמרינן הני צדוקי דינא כמה דאתמר. הרי חזינן דהזוה"ק הזכיר השתי סוגי תעניות שהוזכרו ברשימה הנ"ל, תעניות בימים שמתו צדיקים, ותעניות בימים שאירעו איזה צרות, והזוה"ק מיירי בדברים הנוגעים לדורות, וא"כ אפשר דזהו עוד מקור בחז"ל להני תעניות.

[הנה עיי"ש במגילת תענית דאיתא ואלו הימים שמתענין בהם וכו' והמתענה בהם לא יאכל ולא ישתה עד הערב וכו'. ומלשון זה משמע שאין חיוב להתענות בהם, דאם יש בזה חיוב, מה שייך לומר "והמתענה בהם", והרי כולם

מתענים בהם. וזה מתאים עם המבואר בשו"ע ד"ראוי להתענות בהם". אבל בלשון הזוה"ק איתא דגזרו תעניות בהני ימים, ומשמע שיש בזה חיוב. והדברים נראים תמוהים לכאורה, דידוע דהרבה ת"ח וצדיקים אינם מתענים בהני ימים, ואפילו הני שנוהגים ע"פ הסוד. ואפשר די"ל דבעצם גזרו תענית בהני ימים, אבל הגדר בזה הוא כמו התעניות שהוזכרו בזכרי' שכשאין גזירת מלכות "רצו מתענים רצו אין מתענים". וא"כ כמו דנקטינן שאין גזירת מלכות לגבי התעניות שהוזכרו בזכרי' (וכמו שביאר הגר"א, ולכך מובן ע"פ דברי הרמב"ן שאוכלים בלילה ואין שאר עינויים נוהגים) גם נקטינן שאין גזירת מלכות לגבי הני תעניות. ולגבי התעניות שהוזכרו בזכרי' כבר קבלו כלל ישראל להיות רוצים להתענות בהן, ולכך יש חיוב למעשה להתענות בהן, אבל לגבי הני תעניות לא קבלו להיות רוצים להתענות בהן, ולכך נשארו רצו מתענים ורצו אין מתענים, ולכך איתא בשו"ע דראוי להתענות בהם, אבל אין שום חיוב.]

ב

הנה חזינן די"ז באלול הוא יום
שגזרו תענית וראוי
להתענות בו משום שמתו מוציא
דבת הארץ.

[ועיי"ש במ"ב בס"ק ז' דאיתא
וז"ל ואף דבתורה
משמע כפי מה שאמרו חז"ל
שנשתרשב לשונם עד טבורם קודם
לזה הזמן י"ל דלא מתו תיכף
ונמשך מחלתם עד זה הזמן. עכ"ל.]

הנה עיי"ש בסי' תק"פ במ"ב
בס"ק ז' דאיתא וז"ל ביי"ז
באלול וכו' כפי גרסת הב"י בשם
הקדמונים הוא שבעה באלול.
עכ"ל. הרי שיש שתי גירסאות
אי האי תענית היא בז' אלול או
בי"ז אלול.

ועייין בפרשת שלח (י"ד:ל"ז)
דכתיב "וימתו האנשים
מוציא דבת הארץ רעה במגפה
לפני ד'", ועי' בתרגום יונתן
דאיתא וז"ל ומיתו גובריא דאפיקו
טיב ביש על ארעא בשבעא
יומין באילול והוון מורני נפקין
מן פרתהון ואזלין עד בית
לישנהון ואכלין לישנהון עם

מוריגיהון ואתקברו במותנא מן
קדם ד'. עכ"ל.

ועייין בחת"ס על במדבר פי"ד
פל"ז דאיתא וז"ל וימותו

האנשים מוציא דבת הארץ רעה
במגפה לפני ה', נראה מיד ביומו
התחילו לשונם להשתרשב דאל"ה
מ"ט חזרו בהם ישראל והאמינו
ויתאבלו ויעפילו לעלות ההרה
אלא מפני שראו מכת האנשים
ההמה, והנה בשו"ע סי' תק"פ
שמתו י"ז אלול, נמצא מן ח'
אב עד י"ז אלול נתיסרו שהוא
מכוון מ' יום כימים אשר תרו.
עכ"ל. הרי דהתם החת"ס אזל
בזה לפי השיטה שמתו ביי"ז
אלול. אבל עייין בספרו תורת
משה בדרוש לח' טבת תקצ"ט
דאיתא וז"ל מספר תש"ל או
תשל"א עם הכולל כמספר הימים
שבשתי שנים ימות החמה כל
שנה שס"ה ימים והיינו מקץ
שנתיים ימים אחר שנמכר עשר
שנים כמספר אחיו שהוציא עליהם
דבה ובליל ז' אלול חלמו חלום
המשקה והאופה ובעוד ג' ימים
יום הולדת פרעה נתקיים הפתרון
ומן אז מקץ שנתיים ימים היינו
מיו"ד אלול עד ר"ה של ב'

שנות הלבנה שאחריו שלמו ימי
תש"ל ימים אז נחשך ארץ כנען
של הארורים והיינו קץ שם
לחשך כי כנען גמטרי' קץ ואותו
הושם לחשך ע"י הוצאת יוסף
מבית האסורים וירידת יעקב
למצרים הושמו הכנעני' לחשך
ושמן מאור האלקי האיר על
יוסף והומשח שמן ששון מחבריו
ע"כ מקץ גמטרי' שמן, וכבר
כתבתי במקום אחר כי גזרו על
שמן פתן ויינן ובשרם אסור
מפסוק וקרא לך ואכלתו מזבחו,
ובקדושה אברהם יצחק יעקב
גמטרי' לח"ם, ומספר שנותיהם
גמטרי' בשר אברהם קע"ה, יצחק

ק"פ יעקב קמ"ז גמטרי' בשר,
וע' נפש לבית יעקב גמטרי'
י"ן, ויוסף הוא השמן ששון
גמטרי' מקץ, והתנוצץ זה ביום
ז' אלול ובו מתו מוציאי דבת
הארץ שמאסו בארץ כנען
ובישראל הנ"ל, ובש"ע או"ח
סי' תק"פ הגירסא ב"ז אלול
אבל הרב"י כ' הנוסחא בו' אלול
וכ"כ בבאר הגולה בגליון שו"ע
ע"ש. עכ"ל.

(עיין בנספח בסוף הספר, וכמובן,
כל מה שנתבאר שם רק
א"ש לפי הצד דהתענית היא
ב"ז אלול.)

ענף ב

בענין הקשר בין תענית "מתו מוציאי דבת הארץ" לחודש אלול

א

היום היחיד מחודש אלול שהוזכר
בהאי רשימה. ובאמת הוא היום
היחיד שיש מאורע בחודש אלול,

עיין בענף הקודם. הנה האי יום,
ז' אלול או י"ז אלול, הוא

זכו שתתקבל תשובתם משום שלא
היתה תשובתם שלימה ויש לנו
לדאוג על עצמינו שנזכה לתשובה
שלימה. עכ"ל.

לפ"ז נמצא דהאי תענית במיוחד
שייכת למהותה דחודש
אלול. דהנה מבואר בשו"ע או"ח
סי' תקפ"א דבחודש אלול מכינים
להימים נוראים, יש שעושים כן
על ידי תקיעת שופר ויש שעושים
כן על ידי סליחות, אבל הא
מיהא מכינים לימים נוראים. והנה
אם תשובה היא דבר קל, ולא
צריכים להשקיע בה כוחות, לא
היינו ציריכים הכנה לתשובה,
אלא היינו מתחילים לשוב בראש
השנה, אבל מכיון שקשה לעשות
תשובה, לכן צריכים חודש אלול
להכין לתשובה. נמצא דמהותה
דחודש אלול היא שמלמדת דקשה
לעשות תשובה וצריכים הכנה
והשקעה לתשובה. וזהו מהות
התענית שמתענים באלול, דיש
ללמוד ממיתת המרגלים שזהו
קשה לעשות תשובה, ויש
להתעורר ממיתת המרגלים
והתענית מחמתה שצריכים להכין
ולהשקיע לתשובה.

דאין שום יום טוב או תענית אחר
בחודש אלול.

והנה מהא דזהו המאורע דחודש
אלול אפשר דא"ש לומר
דהוא נוגע למהות החודש.
והדברים צ"ב.

ב

הנה עיי"ש במ"ב ס"ק ח' דאיתא
בשם הבית יוסף וז"ל דבת
הארץ, וקשה הא כתיב באבוד
רשעים רנה, ואפשר דמסתמא
שבו ולא זכו שיקובל תשובתם
ולכן מתענים. עכ"ל. הנה לפ"ז
נמצא דהאי תענית שונה משאר
תעניות צדיקים הנ"ל, דבשאר
תעניות מתענים משום שאירע
מיתת צדיקים או משום שאירע
איזה צרה לכלל ישראל, אבל
בהאי תענית מתענים על זה שלא
נתקבל תשובתם.

ועייין בשו"ת אג"מ או"ח ח"ג
סי' י"ד שהוסיף לגבי כוונת
הבית יוסף וז"ל כוונת הב"י אולי
הוא שמצטערין על הא שלא נקל
כל כך לשוב בתשובה שלימה
שהרי אנשים גדולים כמוהם לא

ג

הנה עי"ש בב"ח בסי' תק"פ
 שתירץ קושיית הב"י
 באופ"א וז"ל מה שקשה לב"י
 למה התקינו להתענות ביום זה
 אדרבה שמחה מיבעי באותו יום
 דבאבוד רשעים רנה ומה שתירץ
 על זה אינו מתקבל אבל לפענ"ד
 האמת הוא דלפי שכל ישראל
 נענשו על ידם לפי ששמעו לקולם
 ונגזרה עליהם גזירה וצרה גדולה
 שימותו במדבר ועל כן מדרך
 התשובה קיבלו עליהן להתענות
 ביום זה לדורות כדי ששימו
 ללבם העון הגדול ששמעו לקול
 הרשעים ולא יחזרו עוד לעשות
 כמעשה הרשעים. עכ"ל. וגם לפ"ז
 נמצא דהאי תענית במיוחד שייכת
 למהותה דחודש אלול, דלפ"ז
 האי תענית במיוחד היא תענית
 מדרך התשובה, והענין דתענית
 מדרך התשובה הוא נוגע במיוחד
 לחודש אלול, דבחודש אלול לבדו
 יש ענין להתענות בכל החודש
 משום תשובה כדאיתא בהרבה
 פוסקים וכנ"ל.

ד

הנה בין להב"י ובין להב"ח יש
 להוסיף דכיון דלומדים

מהאי תענית איך לנהוג בחודש
 אלול, אין רק ללמוד ענין כללי
 שיש להכין לתשובה, אלא יש גם
 ללמוד ענין פרטי, דהנה החטא
 המיוחד שמתו המרגלים מחמתו
 הוא עון לשון הרע וכדאיתא
 להדיא במס' ערכין דף ט"ו,
 וכמש"כ רבינו החפץ חיים
 זצלה"ה בההקדמה ובפתיחה
 לספרו. וא"כ יש ללמוד מהתענית
 דהענין המיוחד שיש לעבוד לתקן
 בחודש אלול, כהכנה לימים נוראים
 ותשובה, היינו עון לשון הרע.

ובאמת יש ללמוד דבר זה מהאי
 תענית אף אם אין ללמוד
 ממנו הענין דקשה לעשות תשובה
 ואף אם אין ללמוד הענין שמתענים
 לתשובה, דעכ"פ יש ללמוד ממנו
 דבאלול יש להדגיש שמירת
 הלשון, וזהו הכנה לימים נוראים.

והנה כתיב "מי האיש החפץ
 חיים אוהב ימים לראות
 טוב", ועיין בספר שמירת הלשון
 שער הזכירה פרק א' דאיתא וז"ל
 פירשו המפרשים דמה שאמר
 הכתוב "החפץ חיים", היינו חיים
 הנצחיים בעולם הבא, ו"אהב ימים
 לראות טוב" היינו בעולם הזה,
 שהוא רק בחינת ימים לגבי חיי

הנצח. עכ"ל. והנה מבואר בביאור הגר"א בשו"ע ובעוד מקומות שיש בר"ה "שני דינים", הדין על עוה"ב והדין על עוה"ז, וא"כ האי פסוק מיירי בענין ה"דינים" של ר"ה, והפסוק אומר בהמשך "סור מרע ועשה טוב" שזהו עצה כללית הכולל כל טוב ורע, אבל לפני זה כתיב "נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה", ומבואר כנ"ל דעיקר

האופן להכין להדין בחודש אלול הוא על ידי שמירת הלשון.

ופשוט שיש בזה עצה טובה לזכות בדין, דהקב"ה נוהג עמנו מידה במידה, ואם אנו שומרים לשוננו מלהגיד שום דבר רע, גם ב"ד של מעלה לא יתנו להקטגור להגיד עלינו שום דבר רע.

ענף ג

ו' אלול וי"ז אלול ימים טובים דמגילת תענית
והאם יש מזה נפק"מ בזה"ז שבטלה מגילת תענית

א

עיי' במגילת תענית פרק ו' דכתיב בשבעה באלול יום חנוכה שור ירושלם דלא למספד וכו' בשבסר בה איתנטילו רומאי מיהודה ומירושלם. הרי מבואר דז' אלול וי"ז אלול הם יומים טובים דמגילת תענית.

הנה בין אם התענית הנ"ל היא בז' אלול ובין אם היא בי"ז אלול לכאורה נמצא שיש בזה סתירה, האם ז' אלול או י"ז אלול הוא יום הראוי להתענות בו או האם הוא יום טוב. ובן יש גם עוד ימים שהם ימים טובים הכתובים במגילת

תענית ואפ"ה הוזכרו בפרק בתרא דמגילת תענית עם הימים שראויים להתענות בהם, כגון י' ניסן, כ"ה סיון, ג' תשרי, ז' כסלו, וט' אדר. וגם בהני ימים יש סתירה לכאורה, האם הם ימים טובים או ימים הראויים להתענות בהם.

ובפשוטו י"ל דלית בכל זה שום סתירה, דכאן בזמן שביהמ"ק קיים, דאז הוי יו"ט, וכאן בזמן שאין ביהמ"ק הימים, דאז הוי תענית.

[עיינן בשו"ע שם בסוף סימן תקפ"פ דמבואר לגבי תעניות שהוזכרו שם דלעתיד לבוא יהפכם ה' לששון ולשמחה, ועיי"ש בביאור הגר"א דאיתא וז"ל כמ"ש צום הרביעי כו' יהיה לששון ולשמחה וכמ"ש קרי ליה צום וקרי ליה ששון כו' וכן אמרו באותן יו"ט הכתובין במגילת תענית והני נמי כו' וקי"ל כותיה וכמ"ש והפכתי אבלם לששון. עכ"ל. והנה משמע מדברי הגר"א דהא דאיתא בסוגיא במס' ר"ה דף יח ע"ב לגבי הד' צומות שבזמן המקדש הם בגדר "ששון ושמחה", ובזמן החורבן הם בגדר "צום", עיי"ש,

אין זה דוקא לענין הד' צומות, אלא זה גם נוגע לימים טובים הכתובים במגילת תענית. ולכאורה תמוה הא לא מצינו בשום מקום דאחרי שנתבטל מגילת תענית שהימים טובים הכתובים בה נהפכו ל"צום". ולכאור' י"ל דאה"נ הימים טובים לא נהפכו לצום, אבל יש ב' מיני ימים במגילת תענית, יש ימים שאירעו בהם ניסים לישראל ויש ימים שאירעו בהם צרות לישראל. ולגבי הב' מיני ימים יש האי מהלך ד"ששון ושמחה" ו"צום", דבזמן שיש שלום הימים טובים שאירעו ניסים הם לששון ולשמחה (דהיינו איסור הספד ותענית כדאיתא ברש"י במס' ר"ה דף יח ע"ב, וזהו מוכח לדרכו של הגר"א דהא מבואר להדיא במגילת תענית שהימים טובים אסורים בהספד ותענית), ובזמן שאין שלום אידך ימים שאירעו בהם צרות הם "צום". וא"ת שלפ"ז קשה לשון השו"ע דלעתיד לבוא "יהפכם" ה' לששון ולשמחה, דהלשון יהפכם משמע דהימים עצמם יהיו לששון ולשמחה, י"ל דהאי לשון קאי על שני וחמישי, דהן עצמן יהיו לששון ולשמחה.

אולם כל זה א"ש לפי הא דקיי"ל דבטלה מגילת תענית, אבל לפי השיטות שהוזכרו במס' ר"ה דף י"ח ודף י"ט דס"ל דלא בטלה מגילת תענית, קשה לכאורה, איך איכא באותו יום קביעות יו"ט וקביעות תענית. וצ"ע.

ב

עוד יש להעיר בזה, אפילו לפי מה דקיי"ל דבטלה מגילת תענית, דעיינן במס' תענית דף יב ע"א דאיתא אמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית מיתבי אנשי משמר מתענין ולא משלימין התם לצעורי נפשיה בעלמא הוא תא שמע דאמר רבי אליעזר ברכי צדוק אני מבני בניו של סנאב בן בנימין ופעם אחת חל תשעה באב להיות בשבת ודחינוהו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיום טוב שלנו הוא התם נמי לצעורי נפשיה בעלמא הוא. ועיי"ש בתוס' ד"ה התם דאיתא וז"ל התם לצעורי נפשיה בעלמא ואע"ג דאמרינן משחרב בית המקדש בטלה מגילת תענית והאי עובדא דרבי אליעזר בר צדוק היה

וא"ש. הנה לפ"ז למדנו גדר הדין דהני תעניות, דאף שהוזכרו במגילה אחת עם הימים טובים דמגילת תענית, אבל אין דינם שווה, דבזמן שלום הימים טובים נוהגים, ובזמן החורבן התעניות נוהגים. שו"ר בפירוש אשל אברהם שם דאיתא וז"ל ואלו נכתב בו"ו המקשר משום דתני בסיפא לעיל אבל בזמן הזה שהם למודים בצרות וא"כ מיירי משחרב הבית ונהפך לאבל מחולינו שהיו לנו ימים טובים בכל חדשי השנה לא נפקד גם אחד אמר ואלו הימים וכו' שכנגדם קיבלו ישראל עליהם להתענות בכל חדש ונכתבו בכאן לעגמת נפש וגם לא חששו ליו"ט של מגילת תענית כמו י' ניסן כ"ה סיון ז' אלול ג' תשרי ז' כסלו וט' אדר, ונראה דחד תנא אמרינהו שלא נכתבה ארמית אלא בלשון המשנה בסיגנון אחד עם מתניתא דמגילת תענית וכמו שהוכחתי למעלה דלא סיים בדבר טוב עד סופה וגם זו נכתבה בספר. עכ"ל. הרי מבואר כנ"ל דהתעניות רק נוהגות בזמן החורבן.]

להקל שהיום טוב עצמו לא בטל
לגמרי ולכך לא השלים מחמת
היום טוב שלו. עכ"ל.

הרי מבואר דהימים טובים דמגילת
תענית לא נתבטלו בעצמותם,
ורק שאין חיוב להשתייך להני
ימים טובים, ולכן לית בהו איסור
תענית, אבל מי שמשתייך להימים
טובים שפיר משתייך לימים טובים
שעדיין קיימים.

ועיין בספר דרך ה' ח"ד פ"ז
בעבודה הזמנית דאיתא
וז"ל ושרש כלם הוא סדר שסדרה
החכמה העליונה, שכל תיקון
שנתקן ואור גדול שהאיר בזמן
מהזמנים, בשוב תקופת הזמן
ההוא, יאיר אור מעין האור
הראשון, ותחודש תולדת התיקון
ההוא במי שקבלו, והנה על פי
זה נצטוינו בחג בכל הענינים
שנצטוינו לזכר יציאת מצרים, כי
בהיות התיקון ההוא תיקון גדול
מאד שנתקנו בו וכמש"ל, הוקבע
שבשוב תקופת הזמן ההוא יאיר
עלינו אור מעין האור שהאיר אז,
ותחודש בנו תולדת אותו התיקון,
ועל כן נתחייב באותם הענינים
כלם, ועל דרך זה חג השבועות
למתן התורה, וחג הסוכות לענין

לאחר חורבן דאי קודם החורבן
אמרינן כיון שיש שלום אין שם
גזירות המלכות האי תנא סבר
דלא בטלה. עכ"ל. ועיין בט"ז
באו"ח סי' תקס"ב ס"ק ג' שכתב
ליישוב קושיית התוס' באופ"א וז"ל
דתענית שהוא בתורת תענית בטל
האיסור מה שגזרו במגילת תענית
דלא להתענות ביו"ט אבל קבלת
צער בעלמא לא היה נאסר מעולם
וע"כ לא היה בכלל הביטול
כנלע"ד. עכ"ל. ועיי"ש ביד אפרים
שביאר דברי הט"ז וז"ל עד כאן
לא אמרו שביטלו אלא שחזר
והותר מה שהיה אסור עד עתה
כגון תענית שהיה אסור להתענות
ביום טוב הכתוב במגילת תענית
ושוב חזר והותר אבל מכל מקום
לא ביטלו היום טוב עצמו והלכך
לענין קבלת צער כגון תשעה באב
שנדחה זה אינו בכלל תענית ולא
נכנס בכלל איסור הכתוב שם עד
שיוצדק לומר שביטלו אותו ולפי
זה היינו צריכין לומר שהיום טוב
עצמו בטל ובאמת זה אינו דלא
קאי רק על איסור תענית אבל
קבלת צער מעיקרא לא נאסר ואם
כן אף שבטלו האיסור מכל מקום
מי שרוצה להקל בענין קבלת צער
מחמת יום טוב שלו שפיר יש

ענני הכבוד, אע"פ שאינו אותו הזמן בפרט, אלא שקבעה התורה חג זה לזכרון ענין זה, וכמ"ש, כי בסוכות הושבתי וכו', וכן חנוכה וכן פורים, ועל דרך זה היו כל ימי מגילת תענית, אלא שנתבטלו מפני שלא היו ישראל יכולים לעמוד בהם, ונפטרו מהיות עושים זכר להם והתעוררות לאור המאיר. עכ"ל. ולכאורה משמע ברמח"ל כנ"ל, שעדיין יש "אור המאיר" בהימים הכתובים במגילת תענית, אלא שנפטרו מהיות עושים זכר להאי אור המאיר.

ובן יש עוד מקורות דהימים טובים עדיין קיימים בעצמותם, דעיינ בטור באו"ח סי' תקע"ג דאיתא וז"ל הלכתא בטלה מגילת תענית שכל הימים הכתובים במגילת תענית שלא להתענות בהם מותר להתענות בהם חוץ מבחנוכה ופורים וכתב הראב"ד דדוקא יחיד יכול להתענות בהן אבל צבור אסורין לגזור תענית בהן. עכ"ל. הרי דהראב"ד סובר דגם בזה"ז דאין לגזור תענית ציבור בימים הכתובים במגילת תענית. וכ"ה בהשגות הראב"ד על המאור בפ"ק דמגילה. (עיינ בספר

תורת רפאל בהל' תענית סימן צ"ט מש"כ לגבי שיטת הראב"ד. ועי' במ"ב בריש סי' תרפ"ו דאיתא לגבי חנוכה ופורים וז"ל מותר להתענות לפניהם ולאחריהם וכן בהספד שרי וב"ח כתב דבחנוכה אסור להתענות לפניו, וכן הוא ג"כ דעת הפר"ח, והנה יש נוהגים להתענות לפני חנוכה תמורת ער"ח ואין לשנות מנהגם אבל לכתחלה לא ינהוג כן ועכ"פ אסור לגזור בו תענית צבור וכן יום ראשון דאחר חנוכה אף דיחיד מותר להתענות בו תענית צבור אסור לגזור בו. עכ"ל. הרי מבואר דאף דמותר להתענות ביום אחרי חנוכה, אבל אסור לגזור בו תענית ציבור, וכן מבואר דאף להצד דמותר להתענות ביום שלפני חנוכה, אבל אסור לזגור בו תענית ציבור. ועיי"ש בשער הציון שציין למחצית השקל, ועיי"ש במחצית השקל שביאר דהמקור להאי חילוק בין תענית יחיד לתענית ציבור הוא משיטת הראב"ד. ועיינ בשו"ת ערוגת הבושם או"ח סי' ר"ה דאיתא וז"ל במג"א יש נוהגין בשנה מעוברת לקבוע תענית ביום ה' מפרשיות שובבי"ם ת"ת וכו' אי אירע תענית שובבי"ם ב"א

ג

הנה יש צד שאם יש באותו יום
סיבה לשמוח וסיבה להתענות
דהנהגה הראוי' היא להיות מתענה
ואינו משלים, עיין במוסגר.

[עיי"ש בשו"ע סימן תק"פ
דמבואר ברמ"א
שבראש חודש ניסן וראש חודש
אב ההנהגה הראוי' למי שמתענה
התעניות דס"י תק"פ היא להתענות
ולא להשלים. ויל"ע מהו הביאור
בזה, הרי ממ"נ, אם יש איסור
להתענות הני תעניות בראש חודש
א"כ אין לו להתענות כלל, ובפרט
דהא מבואר בביאור הלכה בסי'
תי"ח שיש איסור תענית שעות
בראש חודש (ובפרט כשמתענה
רוב היום), ואם אין איסור
להתענות הני תעניות בראש חודש
א"כ יש לו להתענות ולהשלים,
דמבואר בפוסקים דאם אינו משלים
התעניות דס"י תק"פ דלא חשיב
תענית כלל. (עיין במועדים וזמנים
חלק ה' סימן של"ז ובחלק ח'
שם.) והנה עיי"ש בביאור הגר"א
דאיתא וז"ל וטוב שלא להשלים
כמ"ש אראב"צ כו' והתענינו ולא
השלמנו מפני שי"ט כו'. עכ"ל.
הרי דהגר"א כתב דזה שכתב

י"ב שבאדר ראשון דמבואר
בתענית דף י"ח ע"ב דהו"ל ימים
הכתובים במגילת תענית צ"ע אי
יתענו, ונהי דקיי"ל בטלה מגילת
תענית מ"מ שיטת הראב"ד דלענין
תענית ציבור לא בטלה מגילת
תענית, עי' טור סי' תקע"ד שהסכים
כן, וכן משמע מסקנת המג"א
לקמן סי' תרפ"ו ס"ק א' עיי"ש
וכו'. עכ"ל.) ומוכח דהימים עדיין
קיימים בעצמותם.

הנה לפי כל זה נמצא דאפילו
בזה"ז, אם עושה איזה זכר
להניסים הכתובים במגילת תענית
בהימים שלהם, דשפיר חשיב
שמתייחס להיו"ט בזמנו (ואפשר
דחשיב סעודת מצוה, ואפשר
דאינו אומר תחנון, וצע"ע
למעשה).

ולפ"ז לכ"ע לכאורה יש בזה
סתירה במהות היום, האם
הוא יום טוב או האם הוא יום
הראוי לתענית.

ואפשר די"ל דלית בזה סתירה,
אלא יש בזה סיבה
להתענות ויש בזה סיבה לשמוח.
וצע"ע בזה.

הרמ"א להתענות ולא להשלים הוא דומיא להא דאיתא במס' תענית דף י"ב כנ"ל דאמר רבי אליעזר ברבי צדוק אני מבני בניו של סנאב בן בנימין ופעם אחת חל תשעה באב להיות בשבת ודחינהו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיום טוב שלנו הוא. (עיין בשו"ע שם בסימן תקנ"ט ס"ט.) ולכאורה מבואר מדברי הגר"א דהביאור בדברי הרמ"א הוא שכשיש סיבה להתענות ויש סיבה שלא להתענות שחל מאליהם באותו יום, אז ה"פשרה" היא שמתענה ואינו משלים, דזהו הביאור בהא דמשפחת סנאב בן בנימין התענו ולא השלימו ב' באב שחל ביום ראשון, שיש סיבה להתענות משום השלמת ט' באב ויש סיבה שלא להתענות משום היו"ט שלהם דקרבן עצים, וזהו גם הביאור בהא דמתענים ולא משלימים בראש חודש ניסן שיש סיבה להתענות משום מיתת בני אהרן ויש סיבה שלא להתענות משום שהוא ראש חודש. ועיין בביאור הלכה שם (סי' תי"ח) דאיתא וז"ל עיין במג"א שמסתפק לענין אי מותר בו תענית שעות וכו'

ולכאורה מוכח דאסור ומה שאמר בעירובין שם שאני יו"ט דדבריהם מתוך שמתענין בו לשעות שאני התם דחל ת"ב בו ומשו"ה מתענין בו שעות ולא דמותר לקבל עליו תענית שעות בר"ח. עכ"ל. הרי דלגבי תענית שעות בראש חודש וכיו"ב חילק בין היכא שחל תענית ביום טוב להיכא שמקבל עליו תענית שעות, ומבואר שכשחל מאליו יו"ט ותענית באותו יום דאין איסור תענית שעות, דהיינו כנ"ל שכשחל באותו יום יו"ט ותענית דה"פשרה" היא מתענה ואינו משלים. ועיין בערוך השולחן בסימן תק"פ ס"ק א' דאיתא וז"ל בוירמייז"א היו מתענין בראש חודש סיון מפני הגזרות ולא ילפינן מיניהו, וכמדומני שראיתי שמתפללין מנחה בשעה שלישית אחר חצות ואוכלין. עכ"ל. ועיין בכף החיים בסי' תק"פ ס"ק ז' דאיתא וז"ל טוב שלא להשלים בראש חודש והיינו עד זמן מנחה גדולה וכו' וכן נוהגין בק"ק וורמישא להתענות משום גזירת תתנ"ו עד אחר חצות בכל ראש חודש סיון כמו שכתב בתשובת שבות יעקב חלק ב' סימן ו' יעו"ש. עכ"ל. הרי מבואר כנ"ל

שכשיש איזה סיבה גמורה להתענות בראש חודש דמתענים ולא משלימים. (ועיין בדרכי משה באו"ח סי' תר"ע דאיתא וז"ל מצאתי בקובץ אחד המנהג להתענות על אביו ועל אמו בחנוכה עד חצות, ולא ראיתי שחוששין לזה. עכ"ל. ולהנ"ל י"ל להפירוש בדברי הקובץ הוא דכיון שיש סיבה להתענות מחמת היאר ציי"ט ויש סיבה לאסור התענית משום חנוכה לכן מתענים עד חצות, דהיינו מתענים ולא משלימים. והדרכי משה אומר דלא ראיתי חוששין לזה משום דחנוכה ויאר ציי"ט אינם שווים.) הנה עד"ז אפשר די"ל דבשני בתרא מתעניות בה"ב שחל בפסח שני דיכול להיות "מתענה ולא ישלים". ועי' בספר ארץ ישראל דאיתא וז"ל כשחל פסח שני בשני תנינא וזה קורה כשחל א' דפסח ביום א' הנהיגו כאן שלא לומר גם הסליחות של שני תנינא וכו' והנהיגו שהמתענים בה"ב אין מתענים בו והיחידים המחמירים מתענים עד חצות או שמשלימים התענית ביום מחר. עכ"ל. הרי שהוזכר עצם הצד לגבי תענית בה"ב בפסח שני להיות "מתענים ולא משלימים".

(הנה בספר הנ"ל מבואר דבכה"ג מתענה עד חצות, אבל נלענ"ד דעדיף להתענות עד מנחה גדולה, ויתפלל מנחה גדולה קודם שיאכל, כדי שיהא יכול לומר עננו, דבני אשכנז סוברים דאם קיבל התענית אז יכול לומר עננו במנחה אף אם יודע שלא ישלים התענית.) שו"ר בשדי חמד ח"ט דברי חכמים סימן נ"ז שהביא מכתב מבעל החשק שלמה וז"ל ודע עוד דמהסוגיא דחולין וכו' דמקשה הש"ס הא רבה למספד מוכח להדיא דבפסחא זעירא גם האידנא אסור בהספד ותענית אף לאחר שבטלה מגילת תענית והא בר"ה דף י"ח דהאידנא בטלה מגילת תענית לבד מחנוכה ופורים היינו יו"ט של דבריהם שנתקנו על הניסים שנעשו בזמן בית שני וכדומה משום דכל זכרון הצרות יבטל לעתיד לבוא וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ב דחנוכה ומייתי לה מקרא שנאמר כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתרו מעיני ע"ש, אבל יו"ט של י"ד אסור דהא יו"ט מצד שהיה בו זמן הקרבה של פסח שני בזמן הבית ואי"ה לעתיד כשיבנה בית המקדש במהרה בימינו יחזור למקומו

לטמא ושהיה בדרך רחוקה הלכך
 בוודאי לא בטל היו"ט גם בזמה"ז
 משום מהרה יבנה בהמ"ק כמו
 בערב פסח הראשון דאסור
 במלאכה גם בזמה"ז דאלת"ה אלא
 דלא עדיף משאר ימי מגילת תענית
 א"כ מאי מקשה מה דלא חשיב
 גם פסחא רבה בימי מגילת תענית
 דהא באמת כבר קחשיב ליה
 לפסחא רבה בימי מגילת תענית
 והיא בפ"ק דמגילת תענית דתניא
 שם מתמניא בניסן על סוף מועדא
 איתותב חגא דשבוועיא דלא למספד
 וא"כ ערב הפסח נמי בכלל ימים
 הללו אלא ודאי דעיקר הקושיא
 הוא מדכללו לערב הפסח בכלל
 היו"ט דחגא דשבוועיא ומשמע
 דהאידינא בטלה וע"ז מקשה שפיר
 דלמה גרע מפסחא זעירא דלא
 בטלה גם האידנא, וזה ראי' ברורה
 וסייעתי' למנהג הספרדים דאין
 אומרים תחנון ב"ד באייר, ונהירנא
 שפעם אחת חל תענית שני בתרא
 ב"ד באייר (והוא חל בקביעות
 ז"ח או ה"ש פשוטה או ה"ח
 מעוברת שחל אז שבת בערב
 הפסח) והורה להלכה מר אחי
 הגאון ז"ל שלא ישלימו התענית
 אף לאנשים שנוהגין להשלים
 התענית של בה"ב משום שהוא

יום טוב של מגילת תענית דפסחא
 זעירא דלא למספד ב"י ודלא
 להתענות ביה והיינו כמש"כ בעז"ה
 למעלה דיו"ט זה של פסחא זעירא
 לא בטלה, ומה דלא חשיב ל"י
 בהדי ימים של חנוכה ופורים דלא
 בטלו היינו משום דלא חשיב התם
 רק היו"ט של מגילת תענית
 שנקבעו על הניסים וכל זה ברור.
 עכ"ל. הנה מכתב זה הוא המקור
 העיקרי שהובא בפוסקים להשיטות
 שסוברים שיש איסור גמור
 להתענות בפסח שני, ואפ"ה
 מדויק בדבריו (ע"פ הוראת אחיו
 ז"ל) דבתענית בה"ב בפסח שני
 דמתענים ולא משלימים. שוב
 קבלתי מכתב מהגאון ר' משה
 יוסף ריזל שליט"א בהאי עניינא
 וז"ל בענין שאלתכם בשני בתרא
 דחל בפסח שני איך לנהוג לגבי
 התעניות והסליחות וזו שאלה
 שרבים שואלים כעת, אבל שאלת
 חכמים חצי תשובה וכפי שכתבתם
 מי חכם יודע פשר שיש לעשות
 פשרה בענין התעניות כיון שיש
 סיבה להתענות משום תענית בה"ב
 ומאידך יום זה נתקבל שנוהגים
 בו קצת שמחה ולכן עדיף להתענות
 ולא להשלים, וכפי שהוכחתם
 מהגמ' בתענית ועוד מקומות

שנאמר בהם מתענים ואין משלימים, מלבד זה כיון שנחלקו הפוסקים אם מותר להתענות ביום זה דלדעת המהרש"ם מותר להתענות ולדעת השואל ומשיב אין להתענות לכן הנהיגו שמי שרגיל להתענות שיתענה עד חצות וכו' ונלענ"ד שמי שמתענה עד חצות עדיף שיתענה עד מנחה גדולה ויכול לומר תפילת עננו אא"כ יפריע לו ללימוד. עכ"ל. וכן קבלתי מכתב מהג"ר יוסף אביטבול מח"ס שערי יוסף מבני ברק וז"ל במה ששאל וכו' עדיף להתענות עד חצות, וכן כמדומני נהג זקני הגה"צ רבי אליהו פורת טהרני שליט"א, ואין הכא נמי נראה שעדיף לחכות להתפלל מנחה כדי לומר עננו, אבל מ"מ לבני ספרד אין לחכות עד מנחה

כי עדיף להתפלל מנחה קטנה לכתחילה ואין כאן מקומו. עכ"ל.]
לפ"ז יל"ע לגבי מי שרוצה להתענות בז' אלול או ביו"ז אלול משום שמתו מוציא דבת הארץ, וגם רוצה להתייחס להיו"ט דמגילת תענית שבהני ימים, דהנהגה הראוי' היא להיות מתענה ואינו משלים.

אבל אפשר דזה אינו, דאפשר דעדיף להשלים התענית, כיון דרק התענית הוזכר להדיא בשו"ע ובכל הפוסקים, ורק לגבי התענית איתא בשו"ע דראוי להתענות, משא"כ לגבי היו"ט דמגילת תענית דלא הוזכר דעכ"פ ראוי לעשות לו זכר והתעוררות. וצע"ע למעשה.

ענף ד

האם ראוי להתענות התענית הנ"ל בז' אלול או ב"ז אלול או בשניהם

עיינ בענף א' שראינו שיש שתי גירסאות אי התענית הנ"ל היא בז' אלול או ב"ז אלול.

ויל"ע מהו ההנהגה הראוי' בזה, להתענות בז' אלול או ב"ז אלול או בשניהם. והנה עיי"ש במ"ב לעיל בס"ק ו' דאיתא לגבי התענית ד"ח אב (שכבה נר מערבי בימי אחז) שיש גורסין ב"ז ושראוי להחמיר בשניהם, אבל הכא המ"ב לא כתב דראוי להחמיר בשניהם. וצע"ע בזה.

ועיינ באוצרות ירושלים חלק נ"א עמ' קנ"ו דאיתא וז"ל ב"ז באלול מתו מוציא דבת הארץ, כתב במשנה ברורה וז"ל ב"ז באלול וכו' כפי גירסת הבית יוסף בשם הקדמונים הוא שבעה באלול ע"כ, והנה הקדמונים שבבית יוסף הם הרא"ש בתשובה בשם הבה"ג, ואמנם גירסת הטור בשם הבה"ג

הוא י"ז אלול, ולכאורה הדבר שקול ואין בו הכרעה, וכן כמה אחרונים הזכירו בביאורם שתי הגירסאות ולא הכריעו איזה מהם עיקר, והם הבגדי ישע בס"ק ב' והבאר הגולה בס"ק ג' והערוה"ש בס"ק ב' עיי"ש, ועיינ גם בפמ"ג מ"ז ס"ק א' ובשלחן גבוה ס"ק ב' ובארחות חיים ס"ק ג' ובסדר הדורות שנת ב"א תמ"ט ג"כ העתיק שני הדעות, ובלבוש הועתק לשון השו"ע, אבל באמת החלטת כמה מרבתינו האחרונים דז' אלול עיקר וי"ז אלול אינו אלא טעות סופר בספרי הטור והם המג"א ס"ק א' וא"ז וא"ר בס"ק ג', והיעב"ץ במור קציעה ד"ה ב"ז, והחלטת רבתינו הועתק בכמה אחרונים, שתילי זיתים ס"ק א' ובאה"ט ס"ק ג' וכה"ח ס"ק י"ג ועיקר ההכרעה להתענות בז' אלול, אף שלא באופן מוחלט של קביעת

טעות סופר, כבר שמענו בשל"ה מסכ' תענית עמוד העבודה ח"ב דף סא ע"א שהביא שם לכל בו דגריס ז' אלול והזכיר שם בהתחלה המנהג לילך בתר רוב הנוסחאות וכן כתב המג"א בהקדמת הסימן בשמו דכללא הוא לילך אחר רוב הנוסחאות, ואתנא לברורי דבאמת י"ז אלול אינו אלא שיבוש ואין כאן טעות סופר קדום אלא שיבוש של הדפוסים המאוחרים ושנשתרבו להם אות י' מיותר ונעשה מז' ליי"ז בדפוסים הראשונים של הטור באמת הגירסא בשבעה באלול מתו מוציאי דבת הארץ במגפה (דפוס אישאר רמ"ה ולייריאה רנ"ה) וכך הגירסא בכל הכתבי יד של הטור ללא יוצא מן הכלל (קמברידג' טרינטי קולג' ע"א אוקספורד בודלי ת"ש המבורג קצ"ה אוקספורד בודלי תרצ"ח פריז תכ"ג המבורג פ"ה ג' אוקספורד בודלי תש"א ואטי' רוסיאנה כ"ט פרמא ס"ד אוקספורד בודלי תש"ב), ואך שיבוש אחר נמצא בכתב יד אחד בד' אלול מתו וכו' (ואטי' קנ"ב) ושיבוש שלישי נמצא בכתב יד אחר בו' בו מתו וכו' (פריז תכ"ד), והנה השיבוש דיי"ז אלול נשתרבו

לראשונה בדפוסים בשנת ר"נ (שונצינו ר"נ קושטנדינה רנ"ד ויניציאה רפ"ב אויגשבורג ש' ריווא די טרינטו ש"כ קרימונא שי"ח האנוואה ש"ע ויניציאה ש"י שי"א עם הבית יוסף, לובלין שנ"ט עם ויגש יהודה קראקה שצ"ט עם הב"ח ושאר דפוסים הטור עד היום הזה) ואמנם לא שייך כלל לומר דמרן הבית יוסף והב"ח וכו' הסכימו שלא להגיה בטור שהרי הביאו בעצמם לדברי תשובת הרא"ש שדן על טעם התענית דמיתת מוציאי דבת הארץ וכו' הגירסא דז' אלול ולא העירו כלל על שינוי הגירסא שלא נחתו לדון בחילופי הגירסאות, ובאמת אין בזה מקום נידון כלל שכל הכתבי יד של הטור ודאי מכריעים את גירסת הטור, והצדה לדרך תלמיד בן הרא"ש שדרכו להמשך אחר הטור כידוע ג"כ העתיק לגירסא דז' אלול (מאמר ה' כלל א' פרק ח' וכך הוא בכל הדפוסים והכתבי יד של הצדה לדרך) ורבינו משה הכהן בן אחותו של הרא"ש (בן דודו של הטור) ג"כ העתיק לגירסא דז' אלול בספר חסידים שלו (אות צ"ה) וכך הוא בכל הדפוסים וכת"י של הספר חסידים ובבה"ג לפנינו

הגירסא ג"כ כמו שמועתק בתשובת
הרא"ש כלל י"ג אות כ"א וכנראה
נכתב לבעל ספר חסידים שחתום
כנפש דודך אשר בשבעה באלול
מתו מוציאי וכו' כך הוא בכל
הדפוסים ובבה"ג של אספמיא
הנדמ"ח ברלין תרמ"ה תרנ"ב,
וכך הוא בכתבי יד הקדומים של
הבה"ג ואטי' ש"ד מילאנו
אמברוזיאנה י"ד ח', וכל המקורות
הללו ודאי מחליטים את גירסת
הטור בשם הבה"ג ואת מסורת

המנהג בזמנו של הטור שהוא
בז' אלול, וי"ז אלול שיבוש
שנתחדש בשנת ר"נ ובכלל החלטה
זו נכלל נוסח השו"ע, שאין בשו"ע
וכו' אלא הוראה להתענות
התעניות שבטור ובכלל ההוראה
להתענות בז' אלול אחר שהוחלט
כן הנוסח בבה"ג וטור ולא בי"ז
אלול כפי שנדפס בכל דפוס
השו"ע. עכ"ל. וצע"ע אם כל זה
באמת מכריע שהתענית היא דוקא
בז' אלול. (ע"ע לקמן).

ענף ה

ז' אלול מהשלשה ימים המיוחדים שבהשלשה חדשים המיוחדים שהוזכרו בספר חסידים

עיי' בקונטרס תא שמע דאיתא
וז"ל בערך בשנת התשמ"ב
הדפיס הגר"מ הרשלר ז"ל בספרו
גנוזות ח"א ספר חסידים החדש
לרבנו יהודה החסיד מתוך כת"י,
ובהקדמה כותב שיש בכת"י זה

למעלה משלושים קטעים חדשים
שאינם נמצאים בספר חסידים
מהדורת ר"ר מרגליות וכן לא
בספר חסידים מהדורת מקיצי
נרדמים, לאחר שהוא מציין מקור
הכת"י הוא כותב "אפשר שקטעים

אחדים נכנסו מתוך מקומות אחרים שהיו קרובים לבית מדרשו של ר' יהודה החסיד ולחסידי אשכנז, אבל לא מצאנו להם מקורות אחרים, מתוך שנמצאים הם במקום אחד ובסידור אחד ואין ספק שהם שייכים לבית מדרש אחד אנו מביאים כולם כאחת, ושם בעמוד קס"ב בסימן קנ"ח נדפס בזה"ל קבלה מרבי' יהודה זלה"ה ז' באלול ז' בשבט ז' בתמוז באילו הימים אין לעשות בהן נישואין וסימ' ז"א ז"ש ז"ת והעובר ועושה האיש או האשה אחד מהן ימות בקרוב טוב ליהרהר והמזהירים יזהירו. עכ"ל.

הרי מבואר שיש סיבה מיוחדת שלא לישא אשה בז' אלול ז' שבט וז' תמוז. (ויל"ע האם האי ענין שייך להא שראיתי בספרים שהראשי תיבות דהני ג' חדשים, אלול שבט תמוז, הם אש"ת. וצע"ע בזה.)

ועיין בספר חסידים באזהרות נוספות בכת"י לצוואת ר"י החסיד אות י"א דאיתא וז"ל אל יקז דם בתמוז אלול ושבט וסימן אחד ר"ת תא"ש או ס"ת זל"ט. עכ"ל. ועי' בראב"ן סימן שע"א

דאיתא וז"ל דין הקזה תמוז אלול ושבט אין בהן הקזה ושאר ירחי מקיז בהן. עכ"ל. הרי מבואר שיש איזה סכנה מיוחדת בהני שלשה חדשים, תמוז אלול ושבט, ולכאורה עפ"ז הוא דאיכא איזה סכנה לישא ביום ז' שבהם.

והנה צ"ב, מהו הסכנה המיוחדת בהני שלשה חדשים. ומצאתי מקור לומר שיש בזה איזה סוד שלית לן מקור ברור להסבירו, דעי' בראבי"ה במסכת שבת סימן רע"ו דאיתא וז"ל במעלי יומא טבא אין מקיזין, דגזירה משום מעלי יומא דעצרת, דנפיק בה זיקא ושמיה טבוח, אבל יום הושענא רבה אינו בכלל, וכן ערב יום טוב אחרון דפסח, וכן נהגו שאין מקיזין בין פסח לל"ג בעומר, מפני ששלטה מגפה בתלמידי רבי עקיבא, וכן בתמוז ואלול ושבט לא, וסימן ז' ל"ט, וטעם ברור לא שמעתי. עכ"ל. וא"כ פשוט דגם לגבי לישא ביום ז' דהני ג' חדשים דלא שמענו בזה טעם ברור.

ועי' בזה"ק ח"ב דף יב ע"א דאיתא ותצפנהו שלשה ירחים, אלין תלת ירחין דדינא

קשיא שריא בעלמא, ומאי נינהו תמוז אב טבת (נ"א שבט). הרי לפי גירסא אחת נמצא דתמוז ושבט הם שנים מהני ג' חדשים דדינא קשיא שריא בעלמא, אבל עדיין לית בכל זה טעם ברור דהא אידך חודש הוא אב ולא אלול. אולי ר' יהודה החסיד באמת סובר שצריך לגרוס דאידך חודש הוא אלול. וצ"ע.

ענף ו

לא ישבע בז' אלול

עיינן בספר מועד לכל חי סימן י"א סעיף ח' דאיתא וז"ל חודש אלול וכו' בחודש הזה לא ישחוט אווז, אור חדש דף נא ע"ב, וביום ו' אלול לא ישבע, ספר הזכירה דף מח ע"א וכו', ודע דכפי הנראה נפל טעות בספר הזכירה, דהביא דלא יתנו שבועה ביום ו' אלול כנזכר לעיל, וצריך לומר דהוא יום ז' אלול, כמו שתראה בספר מועד דוד, ובקמח סולת דף קס ע"א. עכ"ל.

פרק ב

האם הוא לכתחילה
לישא אשה בז' אלול

פרק ב

האם הוא לכתחילה לישא אשה בז' אלול

ענף ז

האם ראוי שלא לישא אשה בימים הנ"ל

שראוי להתענות בהם

וההנהגה הראוי' בז' אלול ובי"ז אלול

תק"פ שראוי להתענות בהם,

יל"ע האם גם ראוי שלא לישא
אשה בהם.

א

עיי' בפרק הקודם. הנה בכל
הימים הנ"ל שהוזכרו בסי'

עי' בספר בידך עיתותי שהביא שיש שנוהגים שלא לישא בכל הני ימים. ועי' בספר אשרי האיש אה"ע עמ' קצ"ב דאיתא וז"ל כ"ה סיון הוא תענית צדיקים וכו' לכתחילה לא יקבעו חתונה ביום זה אך אם כבר קבעו א"צ לחזור. עכ"ל. [ועיין בשו"ת משנת יוסף ח"ז סימן ק"נ דאיתא וז"ל האמנם שלא נהגו העולם להתענות בהימים שהוזכרו בסי' תק"פ בכ"ז יש נפק"מ לדידן עפ"ד כ"ק גיסי הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע שלא לישא אשה ולא להכנס לדירה חדשה בימים אלו דסימן תק"פ, והעולם אינם יודעים מזה ולא מקפידים על זה ועליהם אחז"ל שבת קכט ע"ב כיון דדשו ביה רבים שומר פתאים ה' פירש"י הורגלו בו. עכ"ל.]

ועפ"ז לכאורה נמצא דהא מיהא לכתחילה אין ראוי לישא אשה ביום ז' אלול וביום י"ז אלול.

ב

אולם יל"ע בזה, דעיין בספר מעשה כהן ח"ב דאיתא וז"ל הנה כשנכנסתי לחופה בט"ז אב תשס"ג חששתי שהחופה

תמשך לאחר שקיעת החמה של ליל י"ז אב, ושאלתי לגר"ק ז"ל אם אפשר לישא אשה ביי"ז או ביי"ח אב כיון דבשו"ע תק"פ כתב שי"ח אב אירע בו צרה שכבה נר המערבי בימי אחז וראוי להתענות בו וכתב על כך במשנ"ב שיש גורסים ביי"ז וראוי להחמיר בשניהם, וכיון שימי י"ז ויי"ח אב הם ימי צום שמא ראוי שלא לישא אשה אף בלילותיהם, ולאחר שפקפק בדבר השיב לי דכיון שיש ספק בין י"ז ליי"ח אי אפשר לאסור מספק, ומ"מ הוא מאד המריץ כששמע שמקווים שתהי' החופה לפני שקיעת החמה דליל י"ז, ולאחר זמן כתבתי לו במכתב דאין מובנים לפ"ז דברי הרמ"א שדן בדין חופה בעשרה בטבת וכתב לי בזה דרק כשמוכרחים אפשר לישא בתאריכים אלו אשה ומשום שאין בזה איסור מדינא אך לכתחילה ודאי ראוי להמנע מזה, וכן גבי תאריך כ' סיון הוא הורה לאחי הי"ו שלא לישא אז אשה ולהמתין עד צאה"כ דליל כ"א סיון. עכ"ל. הרי מבואר שכשיש בזה ספק אין לאסור, וא"כ היות ויש ספק אם התענית היא בז' אלול או ביי"ז

אלול וכן"ל, א"כ אין לאסור
ושפיר דמי לישא אשה בז' אלול
ובי"ז אלול.

ואת דראינו לעיל המבואר
באוצרות ירושלים שיש
להכריע דהתענית היא בז' אלול,
אבל גם לגבי י"ח אב עי' באוצרות
ירושלים דאיתא וז"ל בי"ח בו
כבה וכו' כתב במשנה ברורה וכו'
יש גורסין בי"ז וראוי להחמיר
בשניהם א"ז, והנה כך כתב גם
בפתחי עולם ס"ק ד' בשם א"ז,
وهוא תמוה דהרי בעל הא"ז חזר
בו מהוראה זו בא"ר ס"ק ג'
עיי"ש שמזכיר את המקורות
שהביא בא"ז והם הבה"ג שלנו
ומגילת תענית נוסח אחר שגורסים
י"ז ומסיים וז"ל מיהו אותו נוסח
אחר כתב מג"א שהוא ממפרש
ובמגילת תענית ישנים ליתא לכן
נראה לי עיקר י"ח וכ"כ צדה
לדרך וכל בו, ושמענו דאפילו
לבעל נפש אינו ראוי להחמיר
להתענות בי"ז, שלא נזכר בא"ר
חומרא אלא בכסלו שיחמיר בעל
נפש להתענות גם בח' וכו' וכך
הכריע גם המג"א והכרעתו שמענו
בזה שלא הגיה כלל על השו"ע
בהך די"ח אב כדרך שהגיה בימים

אחרים והמג"א לשיטתיה שאותו
נוסח אחר הוא ממפרש ובמגילת
תענית ישנים ליתא וכמש"כ הא"ר
בשמו ועוד כתב המג"א שם בשם
השל"ה דהמנהג לילך אחר רוב
הנוסחאות, והשל"ה מסכ' תענית
עמוד העבודה ח"ב דף ס"א ע"א
הזכיר בפירוש י"ח אב, שבבה"ג
שלנו איתא י"ז אבל בכל בו וטור
בשם הבה"ג גורסין י"ח והלבוש
ג"כ העתיק י"ח בסעי' ב'
ובאחרונים אין בזה פקפוק, וכך
העתיקו רבני זמנינו, ערוך השלחן
ס"ק ב' וכף החיים ס"ק י"ב,
וכ"ה בסידורים שלנו, עמודי שמים
ח"ב דף ע"ט ועוד סידורים, ואין
זכר לחומרת יום י"ז שבפתחי
עולם ומשנה ברורה, ואין מקור
לחומרא זו שהא"ז הפה שהחמיר
הוא הפה שמיקל בהחלט שלא
לחוש לזה כלל, ואתינא לברורי
דדעת רבותינו האחרונים עיקר
שיום י"ח אב הוא היום שכבה
בו נר מערבי בימי אחז וראוי
להתענות בו, ויום י"ז אב אינו
אלא שיבוש של המדפיסים, דהנה
בבה"ג של אסטמיא הנדמ"ח ע"פ
כת"י ברלין תרמ"ה תרנ"ב באמת
הגירסא כמו בטור בשם הבה"ג
בי"ח בו כבה נר וכו' וגם בכתבי

מרן הגרר"ק ז"ל נקט שאף לקולא שיש בזה ספק אם הוא ב"ז אב או ב"ח אב, וא"כ הכא נמי יש לנקוט לקולא שיש בזה ספק אם הוא בז' אלול או ב"ז אלול.

אא"כ יש לחלק בין י"ז וי"ח אב שבהם איתא להדיא במשנה ברורה להחמיר בשניהם, וממילא הוי ספק גמור, לז' אלול וי"ז אלול שבזה המ"ב לא כתב להחמיר בשניהם, וממילא ניתן להכרעה. אבל צע"ע אם יש בזה חילוק.

וע"ע בספר בידך עיתותי עמ' ס"ב דאיתא וז"ל שלחתי לשאול את דעת מרן הגר"ח קנייבסקי ז"ל האם שפיר דמי לקבוע נישואין ביום כ' סיון והשיב דאע"פ שבשאר תענית צדיקים אינו מחמיר ואינו מונע מלערוך בהם נישואין מ"מ בכ' סיון שונה הדבר והוא מורה לכל השואלים אותו שלא לקבוע נישואין ביום זה מפני שביום זה אירעו כמה גזירות קשות וחמורות בכמה תקופות ולכך הוא יום קשה וציין לדברי האחרונים בסי' תק"פ שהאריכו בזה. עכ"ל. ולפ"ז משמע דאף אם התענית היא

יד הקדומים של הבה"ג שלפנינו הגירסא בשמנה עשר בו כבה נר וכו', והנה הנוסח אחר שבמגילת תענית אמסטרדם תי"ט כבר כתבו האחרונים שהוא ממפרש ובמגילת תענית ישנים ליחא, ונוסח זה ודאי העתיק המפרש מהבה"ג שלנו ואין כאן נוסח אלא שיבוש דפוס ונוסח הבה"ג הוא י"ח אב שהשוואת הנוסחאות בכתבי יד הקדומים ובבה"ג של אספמיא ובטור בשם הבה"ג ודאי מכריעים בהחלט את נוסח הבה"ג שאין לו נוסח אחר מהמקובל בידינו ושיבוש זה די"ז באב נמצא גם בספר ארחות חיים להר"א מלוניל לפנינו הלכות ט' באב אות כ"ד, כך הגירסא בשני הדפוסים פיריניצי תקי" תקי"א וירושלים תשט"ז ובכתב יד אוקספורד בודלי ב' אלפים שס"ו והנוסח מתוקן בכתב יד קדום ב"ח בו כבה נר וכו' ירושלים י"ב ותיקונו מוכח מהכל בו שנמשך אחר הארחות חיים כידוע ונמצא לפנינו הגירסא די"ח באב וכמש"כ הא"ר וכך הוא בדפוסים הראשונים ובכת"י של הכלבו. עכ"ל. הרי דמבואר באוצרות ירושלים שיש להכריע בהתענית היא ב"ח אב, ואפ"ה

בודאי בז' אלול או ביי"ז אלול, דליכא סיבה שלא לישא אשה בהו. [אלא דלכאורה יש בזה סתירה בקביעות דעת מרן הגר"ק ז"ל, וצע"ע בזה].

ולכאורה יש רא"י לצד זה, דלית בזה קפידה אפילו אם התענית היא ודאי, דעי' ברמ"א באו"ח סי' תקע"ג דאיתא וז"ל מי שיש לו נשואין בחנוכה אין לו להתענות, אבל אם יש לו נשואין בניסן מתענה כיום חופתו אפילו בר"ח ניסן

מפני שהוא אחד מן הימים שמתענים בהם כדלקמן סוף סימן תקפ"פ, עכ"ל, ועיי"ש במג"א בס"ק ב' דאיתא וז"ל אפילו בר"ח פירוש שאסור מדינא להתענות אעפ"כ יש לחתן להתענות מפני וכו' וכתב הב"ח וה"ה בכ"ח בכסליו ע"כ ולפי מ"ש שם לא יתענה משום שיש חילופי נוסחאות. עכ"ל. הרי דהרמ"א והמג"א נקטו לדבר פשוט דנושאיין בר"ח ניסן וכ"ח כסלו, ולא אמרינן שאין לישא בהם משום שהם תעניות צדיקים.

ענף ח

האם ראוי שלא לישא אשה בימים הנ"ל שהוזכרו בספר החסידים החדש שלא לישא בהם

א

עיינ בענף ה' שראינו המבואר בספר החסידים החדש שלא לישא אשה בז' תמוז ז' אלול וז' שבט.

אולם עיינ בשו"ת ישא יוסף או"ח ח"ג סימן קל"ח ואה"ע סי' ק"ל אות ו' דאיתא וז"ל בדבר מה שמובא בספר חסידים חדש שי"ל ע"י הגר"מ

לחודש לזה ולהקפיד על כך", וענה הגר"ח ק"ז"ל "מעולם לא הקפידו על זה".

ב

עי' בשו"ע יו"ד סי' קע"ט ס"ב דאיתא וז"ל נהגו שאין מתחילין בב' ובד' ואין נושאים נשים אלא במילוי הלבנה, עכ"ל, ועי' ברמ"א באה"ע סי' ס"ד ס"ג דאיתא וז"ל ונהגו שלא לישא נשים אלא בתחלת החדש, בעוד שהלבנה במלואה, הר"ן סוף פרק ארבע מיתות, ועיין ביו"ד סי' קע"ט. עכ"ל. ועיין בכתר ראש סימן קי"ח דאיתא וז"ל רבינו ז"ל עשה חתונת בנו בסוף החודש ואמר שאין להקפיד על הזמנים, ובזה פירש הפסוק (תהלים ל"א:ט"ז) "בידך כל עתותי". עכ"ל. ועיין בהגהות אהלי חיים אות נ"ג דאיתא וז"ל עיין בספר אמונה והשגחה, לקוטי הגר"א, וכן דוד בגימטריא י"ד שהוא מרומז נגד הלבנה במלואה והיה לו עתים שונות כדחז"ל מאן דאתיליד בלבנה כו' ובכל זאת אמר דוד בידך כל עתותי. עכ"ל. ועי' בשדי חמד ח"ז מערכת חתן וכלה שהביא בשם הגר"א פירוש

הרש"ר ז"ל אות קנ"ח קבלה מרבינו יהודה זלה"ה ז' באלול ז' בשבט ז' בתמוז באלו הימים אין לעשות בהם נישואין, שמעתי מרבינו (הגריש"א ז"ל) שאין לחוש לקבוע לכתחילה מועד לחתונה בתאריכים אלו. עכ"ל. ועי' בהליכות שלמה ניסן הערה ק"א דאיתא וז"ל ובשיחה בענין זה הוסיף רבנו (הגרשז"א) דעכ"פ פשוט הוא דהזהירות בזה היא רק באותן הזמנים שמקובלים אנו בהם ע"פ הפוסקים ומנהגי אבותינו מדור דור אבל אין להוסיף על כך והזכיר לדוגמא מה שנתפרסם בדורנו מכת"י בשם ר"י החסיד ז"ל שהזהיר מלישא נשים בז' לחדשי אלול שבט ותמוז (ראה גנוזות להגר"מ הרש"ר ז"ל כרך א' עמ' קס"ב אות קנ"ח עיי"ש), דהואיל ולא נהגו בזה אבותינו ורבותינו אין אנו חוששין לכך כלל. עכ"ל. ועד"ז עיין בספר ימי רחמים עמ' מ"ב שהביא דברי הספר החסידים החדש וכתב וז"ל שאלתי להגר"ח ק"ז"ל, ואמרתי לו מה שכתוב בספר הנ"ל ואמר לא שמעתי דבר כזה. עכ"ל. וכן עי' בקונטרס תא שמע הנ"ל שכתב ששאל הגר"ח ק"ז"ל "האם צריך

על הפסוק בקהלת "עת לחבוק ועת לרחוק מחבק", "עת לחבוק" הוא הט"ו שבעייתים לרמוז כי עד מילוי הלבנה יעשה נישואין ו"לרחוק מחבק" שהוא עת ט"ז שלאחר מילוי הלבנה ירחיק מחבק. עכ"ד. הרי מבואר דסוף החודש הוא עת להרחיק נישואין, ולגבי

זה גופא איתא בכתר ראש דאמרינן "בידך כל עתותי".

ואפשר גם לגבי ז' אלול י"ל "בידך כל עתותי", וא"כ מי שאינו מקפיד על "סוף חודש" ג"כ א"צ להקפיד על ז' תמוז ז' אלול וז' שבט. וצע"ע בזה.

ענף ט

האם ז' אלול שאני משאר ימים הנ"ל משום שיש בו שתי סיבות שלא לישא אשה

עיינן בענפים הקודמים. הנה לפי הנתבאר נמצא דדוקא בז' אלול יש שתי סיבות אפשריות שלא לישא אשה, חדא, משום שהוא תענית צדיקים (ואפשר דהוא ודאי תענית צדיקים ולא רק ספק), ושנית, משום המבואר בספר החסידים החדש. וא"כ אף מי שאינו מקפיד שלא לישא אשה בתעניות צדיקים ואף מי שאינו מקפיד שלא לישא אשה

בז' שבט ובז' תמוז, אבל אפשר דז' אלול שאני כיון שיש שני הטעמים ביחד.

אבל לכאורה משמע בדברי הגריש"א והגרשז"א והגר"ח ק' זצלה"ה הנ"ל דלא כך, דמשמע מהם שאין להקפיד בזה אפילו בז' אלול. אלא דהדברים צ"ב קצת, דראינו דאפשר דמשמע מדברי הגריש"א

והגרח"ק בעוד מקומות דהא מיהא לכתחילה יש להקפיד על תעניות צדיקים וא"כ עכ"פ יש סיבה להקפיד בז' אלול. וי"ל דכוונתם שא"צ להקפיד בז' אלול מצד דברי הספר החסידים החדש, וא"כ מי שאינו מקפיד על שאר תעניות צדיקים ג"כ א"צ להקפיד על ז' אלול, ובפרט הרי אפשר דאינו אלא ספק תעניות צדיקים.

ראיתי בכמה ספרים שכאשר הג"ר משה הלברשטאם ז"ל (חבר הבר"ץ דהעדה החרדית עיה"ק ירושת"ו) החוטר מגזע מהר"ש זי"ע מבעלזא הגיע לפרק "האיש מקדש" נכנס הוא אל הקודש פנימה ושאל אודות קביעת יום הנישואין ליום ח' אלול והשיבו

בשלילה, ונימק מפני שאז הוא יום ההילולא של הסבתא הצ' מרת מלבה ע"ה מבעלזא (עי' ביו"ד סי' שצ"א בהג"ה דאיתא וז"ל יש אומרים דאסור לאכול בסעודה בלילה שביום המחרת מת אביו או אמו, עכ"ל, ועיי"ש בפתחי תשובה ס"ק ח' דאיתא וז"ל עי' בשו"ת מקום שמואל סי' פ' שכתב דזה איירי בסעודת חתונה שיש שם מזמוטי חתן וכלה ויש בה שמחה, עכ"ל), וכמו"כ גם ליום ו' אלול לא הסכים עמו לקבוע את מועד החתונה משום דאז חל היא"צ של הגה"ק בעל הייטב לב מסיגוט זי"ע אשר החתן נמנה על נכדיו, ואילו ליום ז' אלול כן נאות לו, ואכן קבעו אותו כפי הסכמת קדשו ונערכו הנישואין ביום זה. עכ"ל.

ענף י

מה עדיף – לישא בז' אלול או ב"סוף חודש"

הנה ראינו המבואר בשו"ע בשתי מקומות שלא לישא אשה אלא במילוי הלכנה. והנה ע"פ כל הנ"ל יל"ע לגבי מי שיש לו ברירה, לישא בסוף חודש אב או לישא בז' אלול, דאיזה מהם עדיף.

(עיין לעיל שצדדנו דמי שאינו מקפיד על "סוף חודש" ג"כ א"צ להקפיד על ז' אלול, אבל לגבי מי שמקפיד על שניהם לכתחילה, היכא דלית ברירה אחרת, יל"ע איזה עדיף.)

ענף יא

מה עדיף – לישא בז' אלול שחל להיות ביום חמישי או ביום אחר מימי השבוע

א

עיינ במתני' בריש כתובות דאיתא בתולה נשאת ליום הרביעי ואלמנה ליום החמישי שפעמים בשבת בתי דינן יושבין בעיירות ביום השני וביום החמישי שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לב"ד ותינשא באחד בשבת שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לבית דין שקדו חכמים

לבית דין, ועיי"ש בגמ' דאיתא אמר רב יהודה אמר שמואל מפני מה אמרו בתולה נשאת ליום הרביעי שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לב"ד ותינשא באחד בשבת שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לבית דין שקדו חכמים

על תקנת בנות ישראל שיהא טורח בסעודה שלשה ימים אחד בשבת ושני בשבת ושלישי בשבת וברביעי כונסה, וכן עיי"ש בדף ג ע"ב דתניא מפני מה אמרו בתולה נשאת ליום הרביעי שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לב"ד ותנשא באחד בשבת ואם היה לו טענת בתולים היה משכים לב"ד שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא אדם טורח בסעודה שלשה ימים אחד בשבת ושני בשבת ושלישי בשבת וברביעי כונסה.

והנה עיי"ש בדף ה ע"א דאיתא איבעיא להו בתולה נישאת ברביעי ונבעלת ברביעי ולא חיישין לאיקרורי דעתא או דלמא בתולה נישאת ברביעי ונבעלת בחמישי דחיישין לאיקרורי דעתא תא שמע דתני בר קפרא בתולה נישאת ברביעי ונבעלת בחמישי הואיל ונאמרה בו ברכה לדגים אלמנה נישאת בחמישי ונבעלת בששי הואיל ונאמרה בו ברכה לאדם טעמא משום ברכה אבל משום איקרורי דעתא לא חיישין אי הכי אלמנה נמי תיבעל בחמישי הואיל ונאמרה בו ברכה לדגים

ברכה דאדם עדיפא ליה ואי נמי משום שקדו דתניא מפני מה אמרו אלמנה נישאת בחמישי ונבעלת בששי שאם אתה אומר תיבעל בחמישי למחר משכים לאומנתו והולך לו שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמח עמה שלשה ימים חמישי בשבת וערב שבת ושבת מאי איכא בין ברכה לשקדו איכא ביניהו אדם בטל אי נמי יום טוב שחל להיות בערב שבת.

והנה חזינן דדברי בר קפרא ד"בתולה נישאת ברביעי ונבעלת בחמישי הואיל ונאמרה בו ברכה לדגים אלמנה נישאת בחמישי ונבעלת בששי הואיל ונאמרה בו ברכה לאדם" רק הובאו באמצע הסוגיא כדי להביא ראי' לגבי שאלת הגמ', אבל לא הובאו בפנ"ע ללמד עצם הדברים ד"בתולה נישאת ברביעי ונבעלת בחמישי הואיל ונאמרה בו ברכה לדגים אלמנה נישאת בחמישי ונבעלת בששי הואיל ונאמרה בו ברכה לאדם", ואפשר דמשמע מזה דהגמ' סוברת דדברי בר קפרא הם דעת יחיד ולא סבירא לן כוותי'. ועכ"פ לכאורה כן מוכח

מהסוגיא הנ"ל בדף ב' ומהברייתא הנ"ל בדף ג', דלמה הוצרך לן לחדש טעמא דשקדו, הא י"ל דאין בתולה נישאת באחד בשבת מטעמא דברכה.

אבל עיין בתוס' בסוף דף ב ע"א דאיתא וז"ל ותנשא באחד בשבת לא בעי לשנויי דנישאת ברכיעי כדי שתבעל בחמישי משום ברכה שנאמרה בו לדגים כדאמרין לקמן ועוד למה לי טעם דשקדו תיפוק ליה משום ברכה ואומר ר"י דטעם דברכה אינה אלא עצה טובה ולא מקרי עבריינא אבל משום שקדו מקרי עבריינא. עכ"ל. ועיי"ש בתוה"ר דאיתא וז"ל אין לפרש המשנה בלאו טעמא דשקדו כי טעם ברכה לדגים אינו טעם מספיק אלא לדחות הביאה מיום רביעי עד ליל חמישי כדקתני בברייתא לקמן בתולה נישאת ברכיעי ונבעלת בחמישי הואיל ונאמרה בו ברכה לדגים אבל לא לדחות מיום ראשון עד יום רביעי. עכ"ל. הרי דתוס' ותוה"ר הסבירו באופ"א למה הסוגיא אמר הטעם דשקדו ולא הטעם דברכה, ומשמע דהבינו דגם הסוגיא סובר הטעמא דברכה, ולית בזה שום מחלוקת.

ועי' גם ברי"ף הכא דאיתא תני בר קפרא בתולה נשאת יום רביעי ונבעלת בחמישי הואיל ונאמרה בו ברכה לדגים אלמנה נשאת בחמישי ונבעלת בששי, הואיל ונאמרה בו ברכה לאדם, ותני' מפני מה אמרו אלמנה נשאת בחמישי ונבעלת בששי, שאם אתה אומ' תבעל בחמישי למחר משכים לאומנותו והולך, שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמח עמה שלשה ימים, חמישי בשבת וערב שבת ושבת. הרי דהרי"ף באמת הביא דברי בר קפרא בפנ"ע, ולא רק בתוך סוגיא להביא רא"י, ומשמע כהנתבאר בדעת התוס' דדברי בר קפרא הם לכ"ע, ולית בזה מחלוקת.

נמצא דלמדנו מדברי הראשונים דמלבד הטעמים הנ"ל ד"טענת בתולים" ו"שקדו" יש עוד סיבה דבתולה נישאת ליום הרביעי, ד"בתולה נישאת ברכיעי ונבעלת בחמישי הואיל ונאמרה בו ברכה לדגים אלמנה נישאת בחמישי ונבעלת בששי הואיל ונאמרה בו ברכה לאדם".

הנה חזינן בהסוגיא בדף ה' שיש שני צדדים בגמ' למה אלמנה

נישאת בחמישי ונבעלת בששי
ולא נישאת ברביעי ונבעלת
בחמישי שנאמרה בו ברכה לדגים,
או משום דברכה דאדם עדיפא
ליה או משום שקדו.

והנה לפי הצד שהוא משום שקדו
לכאורה מבואר דלא ס"ל
דברכה דאדם עדיפא ליה, והדברים
צ"ב לכאורה, הא לכאורה פשוט
דברכה דאדם עדיף מברכה דדגים.

ובאמת לכ"ע מבוואר בגמ'
לכאורה שיש צד
דברכה דדגים עדיף דהא הגמ'
הקשה "אי הכי אלמנה נמי תיבעל
בחמישי הואיל ונאמרה בו ברכה
לדגים", והוצרך לתרץ ברכה דאדם
עדיף, ומה היתה ההו"א בכלל
דברכה דדגים עדיף.

[עוד יש להעיר דברייתא איתא
תני בר קפרא בתולה נישאת
ברביעי ונבעלת בחמישי הואיל
ונאמרה בו ברכה לדגים, ובפשוטו
משמע דאליבא דבר קפרא זהו
כל הסיבה דבתולה נישאת ליום
הרביעי, וא"כ מאד תמוה, למה
בתולה נישאת ליום הרביעי ונבעלת
בחמישי הא מצד ברכה עדיף
להיות נישאת בחמישי ונבעלת

בששי. ולכאורה משמע מכל זה דבבתולה בודאי הוי ברכה דדגים עדיף מברכה דאדם, ובאלמנה יש שני צדדים אם ברכה דדגים עדיף או אם ברכה דאדם עדיף. וכל זה צ"ב לכאורה, למה בבתולה עדיף ברכה דדגים, ולמה יש בזה נידון באלמנה הא לכאורה לכ"ע עדיף ברכה דאדם. אבל לפי הנ"ל מהראשונים דלית בכל זה מחלוקת בין בר קפרא לאידך שיטות תו לית להוכיח מדברי בר קפרא דברכה דדגים עדיף, דכיון דאין מחלוקת וגם הוא סובר הטעמים דטענת בתולים ושקדו י"ל דהוא סובר דברכה דאדם עדיף ואפ"ה בתולה נישאת ליום רביעי משום טענת בתולים, ורק חידש דנבעלת בליל חמישי ולא ביום רביעי משום ברכה.]

הנה עי"ש בדף ה' בתוס' ד"ה
אי דאיתא ח"ל אי הכי
אלמנה נמי תיבעל בחמישי פי'
בשלמא אי הוה תני בברייתא
דבתולה נבעלת בחמישי משום
איקרורי דעתא כדקמיבעיא לן ולא
משום ברכה לדגים דלא חשיבא
הוי ניחא לן באלמנה דנבעלת
בששי משום ברכה אבל השתא

ולזה אמרינן דמשום טעמא דברכה יש לה להיות נבעלת כליל חמישי.

אבל ראיתי בהרבה מפרשים אחרים שביארו כהפשטות הנ"ל שיש צדדים דברכה דדגים באמת עדיפא מברכה דאדם.

לדוגמא, עיי"ש בריטב"א דאיתא וז"ל אי הכי אלמנה נמי תבעל בחמישי, פי' בשלמא לדידי סימנא דברכה דדגים לא הוה עיקר ותנא אטעמא דאקרורי דעתא סמיך אלא דנקיט לסניפין בעלמא טעמא דברכה, אלא לדידך דאמרת דסימן דדגים מילתא היא אלמנה נמי תבעל בחמישי ולא נשהי מצוה עד למחר, ופרקינן ברכה דאדם עדיפא אי נמי משום שקדו, פי' דאפילו תימא ברכה דדגים עדיפא משום שאין העין שולטת בהם וכדכתיב וידגו לרוב בקרב הארץ, מ"מ כיון דאיכא נמי בששי משום שקדו הא ודאי ברכה דאדם וטעמא דשקדו עדיפי תרוייהו מברכה דדגים, ותנא נקט טעמא דברכה אבל משום שקדו נמי הוא. עכ"ל.

(עיי' בבן יהוידע על בבא בתרא דף קיח ע"ב דאיתא וז"ל

דטעמא דבתולה משום ברכה אלמנה נמי תיבעל בחמישי. עכ"ל. ולכאורה לא ביארו למה השתא דטעמא דבתולה משום ברכה אלמנה נמי תיבעל בחמישי.

ועיי' בתוה"ר שביאר יותר וז"ל אי הכי אלמנה נמי תבעל בחמישי, פי' אי אמרת בשלמא דטעמא דבתולה משום איקרורי דעתא ניחא דאלמנה נבעלת בששי משום ברכה, אבל כיון דאמרת דטעמא דבתולה משום ברכה הוא א"כ אלמנה נמי תבעל בחמישי משום ברכה דטוב הוא לקבוע זמן שוה לשניהם כיון דאית ביה ברכה, ומשני אפי' הכי ברכה דאדם עדיפא ליה. עכ"ל.

ולפי דבריו י"ל דאה"נ אין שום צד דברכה דדגים עדיף, וכל קושיית הגמ' היתה דהיות ויש ברכה בבתולה ויש ברכה באלמנה יש לקבוע שניהם בזמן אחד, ואף בבתולה י"ל דאין צד דברכת דגים עדיף, אבל היא צריכה להיות נבעלת בחמישי ולא בששי משום טענת בתולים, אלא דאי משום טענת בתולים לחוד יכולה להיות נבעלת ביום רביעי,

אל תקרי עלי עין אלא עולי עין, פירש הערוך ערך על עולי לשון עילוי ע"ש, ונ"ל בס"ד על פי מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער ההקדמות, כי העין היא מספר ק"ל, ומספר המעולה שבה הוא מספר נח שהוא צירוף חן שממנה נעשה בת עין שבתוך העין אשר משם תהיה הראיה ע"ש, ועיין עוד בשער הפסוקים, בפסוק ונח מצא חן בעיני ה' ע"ש, וזהו בן פרת יוסף, פרת לשון חן, בן פרת עלי עין, רוצה לומר זה החן הוא חלק המעולה והמשובח אשר במספר עין, כי ממנו תהיה בת עין שבה הראיה, והוא יהיה לו חן המגין מן ראיה של בת עין שנעשית מספר נח, ברם י"ל אמאי אמרו ליהושע פסוק זה של בן פרת הנאמר על יוסף הצדיק ע"ה, והיה להם לומר פסוק וידגו לרב האמור על זרעו, וגם זה כתוב בתורה קודם בן פרת, ונ"ל בס"ד כי פסוק וידגו לרוב הוא מסייע ליהושע שאמר להם החביאו עצמכם ביערים, והיינו כמו הדגים שהם נחבאים במים, ואין העין רואה אותם, ולכך אין עין הרע שולטת בהם, והם רוצים שיתן להם מקום, שיספיק להם בהיותם

בו בגלוי, לכך אמרו לו פסוק בן פרת וכו', ולפי דברי הערוך ז"ל ערך על דפירש עולי עין, שיתבטלו מן העין, דלא מסעייא שלא תזיק להם אלא יתעלו ויתרבו ממנה ע"ש, אתי שפיר הטעם שהביאו לו פסוק זה של בן פרת, שלא יאמר אף על פי שבירך אתכם וידגו לרב, אתם צריכין לחוש ולברוח מעין הרע, לכך הביאו לו זה הפסוק דמוכח אדרבא הם מרויחים אם יראום בעין רעה ויתעלו מזה הפרסום שמגלים עצמן לעיני בני אדם, ונ"ל לכן ניתנה ברכה לדגים ביום חמישי, כי מספר חמשה מציל מן עין הרע כמו שכתב הרב פתח עינים בברכות דף כ' ע"א ע"ש, ולכן נוספה ליוסף הצדיק ע"ה אות ה' בשמו, ואם תחשוב יהוסף במלואו כזה יו"ד ה"ה וא"ו סמ"ך פ"ה יעלה ראש המלוי כמנין דגים, רמז שנתנה לו ברכה של דגים, ונקרא כלכל בדברי הימים א' ב' ו' גם במלכים א' ה' י"א, וסופי תבות פסוק תהלים ה' ח' אל היכל קדשך ביראתך כלכל, וידוע מ"ש בספר דן ידין דפסוק זה מסוגל להציל מן עין הרע ע"ש, ולכן נרמז שמו בסופי תבות הכתוב

הזה דהוא נקרא כלכל כמ"ש וכלכל ודרדע, ואמרו וז"ל כלכל זה יוסף. עכ"ל.)

ועיי"ש בפני יהושע דאיתא וז"ל צ"ל דהמקשה הוי סבר דברכה דדגים עדיפא טפי מברכה דאדם שהם פריין ורביין יותר מכל הבריות כדכתיב וידגו לרוב ועוד דבדגים כתיב ויברך אותם לאמר פרו ורבו משמע דברכה היינו שיפרו וירבו משא"כ באדם ויברך אותם ויאמר אליהם פרו ורבו איכא למימר דברכה מלתא אחרייתי היא ויאמר פרו ורבו היינו למצוה בעלמא כו' ודו"ק. עכ"ל.

(עייין) בס"ה דאיתא וז"ל נראה דזה גופא הטעם שדגים פרים ורבים יותר משאר בעלי החיים, היות שדגים שיכים למספר שבע שמשפיע את עניני הזווג וההולדה, וכן מצינו שהתורה ברכה את הדגים בברכת פרו ורבו כמו באדם, כמו שכתוב "פרו ורבו ומלאו את המים בימים", וכן מצינו בגמרא ברכות מ ע"א דגים קטנים מפרין ומרביין כל גופו של אדם, ורואים שאכילת דגים מועילה לאדם לפריה ורביה, ורואים קשר בין הפרו ורבו באדם ובדגים, וכן

כתוב "וידגו לרב בקרב הארץ", וכן מצינו בגמרא כתובות סא ע"א שאכילת דגים היא סגלה לבנים בעלי חן, וכן מצינו בגמרא בתולה נשאת ברביעי ונבעלת בחמישי הואיל ונאמרה בו ברכה לדגים פרו ורבו, וכן מצינו בספר דרש"ר בשם ספר מטש"ח, ששרש הרה הריון מופיע בתנ"ך נ"ז פעמים כמנין דגים. עכ"ל.)

ועייין בספר מגן אברהם טריסק בפרשת וזאת הברכה דאיתא וז"ל ואחר כך הוא יום ה' שבו נאמרה ברכה לדגים, ומהות הברכה היא כמו שכתוב וידגו לרב בקרב הארץ, "לרב" כתיב חסר ו' שבגימ' כמנין ד' מלואי הוי"ה ב"ה ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן המאירים בד' עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה, שעל ידי זה נתעורר מקור הברכה העליונה ונמשך הברכה מן המקור דרך כל הד' עולמות לעולם התחתון להשפיע כל הטובות והברכות על כל ישראל. עכ"ל.

עייין בספר מחברת הקודש שער ספירת העומר דאיתא וז"ל יש לנו להתבונן כי במה שתקנו ולא בד"ו פסח הועילו שלא יארע

לעולם שום א' מימי קטנות בשבת משום לא תחסום שור בדישו ואע"פ שגם אם יחיל פסח בו יספיק להשמר מזה יש לנו עוד להזהר כל האפשרי שלא יארעו ימי קטנות בימים שהם עצמן דין פן יחזקו בהם הגבוי' יותר מדאי וכשיבא פסח באיזה יום שיהיה אזג"ה לא יבא שום קטנות בימים הצריכים שימור זולת אם יארע ט"ו בא' בשבת שיבא קטנות שני ביום ד' ואעפ"י שהוא יום המיעוט והמארה ואסכרה הרי תקנת חכמים מגינה ומצלה שקבעו יום זה לנשואי בתולה וז' ברכות דידה ועוד דיינו שלא יחול בו רק קטנות שני שדיניו מועטים ומזה הטעם לא יחול פסח בו' כדי שלא יארע בד' קטנות ראשון הואיל ודיניו תקיפין וכשיחול פסח בשבת אזי יארע קטנות ראשון בה' ותקנו ברכות של דגים שניתנה לישראל בשכר הצניעות והפרישות של בעילות מצוה שהוקב' בו לכתחלה כדאמרינן מכאן ואילך כתיב וידגו לרוב בקרב הארץ. עכ"ל.

[הנה לפכ"ז פשוט דהצדדים דברכה דדגים עדיף היינו דוקא בברכה דדגים, אבל לא

בברכה דעופות, וכן משמע בפשוטו מדברי בר קפרא, דכל הטעם להיות נבעלת בחמישי הוא משום משום ברכה דדגים ולא משום ברכה דעופות. וכן עיי"ש בשט"מ דאיתא וז"ל ברכה לדגים הא דלא קתני נמי ברכה דעופות דבו ביום נתברכו נמי העופות דכתיב והעוף ירב בארץ משום דדגים נתברכו מעין ברכתו דאדם דכתיב פרו ורבו ומלאו את המים ובאדם נמי כתיב פרו ורבו ומלאו את הארץ ואנו מהדרינן למימר דליהוי ענין ברכה דדגים לאדם והיינו כדכתיבנא וזהו שכתב רש"י ז"ל ברכה לדגים פרו ורבו ומלאו את המים הואיל ונאמר בו ברכה לאדם פרו ורבו ומלאו את הארץ כנ"ל א"נ להכי נקט דגים מפני שאין העין שולטת בהם כדכתיב וידגו לרוב בקרב הארץ כו' וברכתו דאדם לאו היינו מאי דכתיב ורדו בדגת הים דא"כ מאי פריך אי הכי כו' הא ודאי דברכה דאדם עדיפא ליה כדכתיב ורדו בדגת הים אלא ודאי לאו היינו אלא מאי דכתיב פרו ורבו ומלאו את הארץ דהויא ענין לנשואין לפרות ולרבות, ודייק רש"י ז"ל דנקט הואיל ונאמר בו ברכה

לאדם פרו ורבו כו' ולא תפס בקיצור ברכה לאדם פרו כו' כמו שתפס באיך לישנא ברכה לדגים פרו כו' כנ"ל. עכ"ל.]

(ועיין במאירי בדף ג ע"א דאיתא וז"ל עכשיו נהגו לכנוס בששי שמאחר שאין שם קביעות בית דין יום ברכה עדיף לן ואף על פי שחמישי יש בו ברכה לעופות ודגים ברכה דאדם עדיף לן. עכ"ל. הרי להמאירי אין הענין דברכה רק משום דגים אלא גם משום עופות. וא"כ להמאירי אין סיבה לומר דברכה דדגים עדיף מברכה דאדם, ובאמת המאירי בדבריו הנ"ל סובר דברכה דאדם עדיף. וא"ש. עכ"פ נמצא דהמאירי סובר בהנ"ל כהתורה"ר.)

הנה עדיין צ"ב מהו החילוק בזה בין בתולה לאלמנה, דהיינו לפי הצדדים דברכה דדגים עדיף, למה זהו רק בבתולה ולא באלמנה.

וי"ל דעיין בכתבי הרמ"ע מפאנו מאמר שבתות ה' מכ"י ח"ה דאיתא וז"ל ויש כאן סוד בתולה נשאת ברביעי ונבעלת בחמישי שנתנה בו ברכה לדגים שאין עין הרע שולט בהם אבל אלמנה

דאתרע מזלה עבדו לה רבנן תקנתא שתהא נשאת בחמישי ונבעלת בששי דומיא דחוה שנסתחפה שדה ושלט בה עין הרע ומיד היתה כאלמנה כי פירש ממנה אדם ק"ל שנה מיהו נשואין בחמישי אפשר שיועילו ובלבד שלא יהא אץ ברגלים לשמש ביום אלא בלילה שלאחריו כי טוב אחרית דבר כשהוא טוב מראשיתו ובהתקיים המצוה ההיא כמאמרה יזכו לברכתן של דגים ביום הנשואין ולברכתו של אדם ביום המעשה. עכ"ל.

ועיין בבן יהוידע על כתובות דף ה ע"א דאיתא וז"ל תני בר קפרא בתולה נשאת ברביעי ונבעלת בחמישי, הואיל ונאמרה בו ברכה לדגים, נ"ל בס"ד הטעם שבחרו יום ברכה לדגים לבתולה ולא לאלמנה, מפני כי ברכה של הדגים שהיא ברכה של רבוי אין שולט בה עין הרע, כמו שאמרו וז"ל (ברכות כ ע"א) על פסוק "וידגו לרוב", מה דגים שבים מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהן, ובנשואי אלמנה אין מטילים עין הרע, אבל בנשואי בתולה יש חשש עין הרע, לכן

בחרו לה יום שניתנה ברכה של הדגים, שהיא שמורה מעין הרע, כן זו תהיה שמורה מעין הרע, ועוד נ"ל נתנו לבתולה יום שנתנה בו ברכה לדגים, שיש לבתולה דמיון קצת עם הדגים, דארז"ל בחולין דף סג ע"ב שיש שבע מאות מיני דגים, וידוע דהבתולה היא אחוזה בסוד בת שבע, ולכן תקנו לה שבעה ברכות, וידוע כי בת שבע כל אחת כלולה ממאה בעולם הבריאה, והרי היא סוד שבע מאות. עכ"ל.

[ואפשר שיש בזה עוד פירוש בספר אפיקי ים להגריא"ח בריש מסכת כתובות וז"ל בתולה נשאת ליום רביעי וכו' הענין כי נו"ה הם דו"נ איהו בנצח ואיהי בהוד, והם יום רביעי וחמשי של ו' ימי בראשית, ולכן בתולה נשאת ליום ד' שהחופה הוא שמכניסה לביתו והוא בדרגא דילי' בנצח יום ד', ואח"כ הבעילה כליל חמשי בדרגא דילה נוקבא שהיא בא אליו, וז"ס בריאת המאורות ביום ד' שהם שני המאורות הגדולים זיוגא דלהון, והוא מ"ש (כתובות ה ע"א) שנבעלת בחמשי משום דיש בו

ברכה לדגים וכו' שהם תניני ימא נו"ה כידוע וידגו לרוב וכו', וכמ"ש (רע"מ שמיני מב ע"א) למה נמשלו ת"ח לדגי הים וכו', והנה בעת שהי' בהמ"ק קיים אז הי' ב' הכרובים משתמשים במקדש ואז הי' זיוגא בב' סטרין דלהון ולכן בתולה נישאת ליום רביעי, ובגלותא אז הייתה כאלמנה ואז חד כרוב אסתליק ולא נראה רקיע בטרתה ונשאת בסט' דהוד לבד ולכן נישאת ליום חמשי. עכ"ל. הרי שהזכיר הענין דדגים וחילק בין בתולה לאלמנה, וא"כ אפשר דמאיזה סיבה בחינת "שהם תניני ימא נצח והוד כידוע וידגו לרוב וכו', וכמ"ש למה נמשלו תלמידי חכמים לדגי הים" רק נוגעת לבתולה ולא לאלמנה. וצע"ע בזה.]

הנה עיין הכא ביירושלמי דאיתא בר קפרא אמר מפני שכתוב במ ברכה והלא אין כתיב ברכה אלא בחמישי ובששי בלבד בחמישי בעופות ובדגים בששי באדם וחיה אמר רבי יוסי טעמא דבר קפרא רביעי אור חמשיי חמישי אור ששי והלא כתיב ברכה בשביעי אין כתיב ברכה בבריות וכו'. וכ"ה במדרש רבה בראשית

פ"ח פי"ב ויברך אותם אלהים
תמן תנינא בתולה נישאת ליום
רביעי ואלמנה ליום חמישי למה
שכתוב בהן ברכה והלא אין כתיב
ברכה אלא בחמישי ובששי בר
קפרא אמר רביעי אור לחמישי
וחמישי אור לששי.

הרי לפי הירושלמי ולפי המדרש
לית בדברי בר קפרא שום
הדגשה על ברכה דדגים, וא"כ
אפשר דהצדדים הנ"ל שיש
בהברכה דדגים ייחוד מיוחד,
אפילו יותר מברכה דאדם, היינו
דוקא לפי הבבלי, אבל הירושלמי
והמדרש חולקים בזה על הבבלי.

[וא"כ אפשר דהמחלוקת הנ"ל בין
התורה לראיית מפרשים
הוא באמת מחלוקת התלמודין].

והנה עע"ש בירושלמי דאיתא
ותינשא בראשון וישכים
לבית דין בשני אית דבעי מימר
שלא לעקור זמנו של רביעי (פי'
הגרמ"ק וז"ל אית דבעי מימר
שלא לעקור זמנו של רביעי שרצו
לחזק התקנה הילכך קבעו יום
אחד לנישואין, עכ"ל), ואית דבעי
מימר כהדא דתני בר קפרא דבר
קפרא אמר מפני שכתוב בהן

ברכה. הרי דהירושלמי באמת צידד
דהטעם דאין נושאין בראשון הוא
משום ברכה, ודלא כהנבאר בדעת
הבבלי דהוא משום שקדו.

וגם לעיל בירושלמי משמע
דטעמא דברכה יכול לקבוע
זמן הנישואין, דמיד בתחילת
ההלכה הובאו בר קפרא בסתמא.

והנה לפי הירושלמי צ"ב להיפך,
למה בעינן לטעמא דברכה,
למה לא סגי בטעמא דשקדו.
ואפשר די"ל דהירושלמי סובר
דטעמא דשקדו אינו מוסכם, דעי'
בהמשך דברי הירושלמי שם
דאיתא ולא במוצאי שבת חברייא
אמרין מפני הטורח רבי יוסי אומר
מפני כבוד שבת מתניתא מסייעא
לחברייא מפני מה אמרו בתולה
נישאת ביום הרביעי כדי שיהא
אדם מתקין צרכיו ג' ימים זה
אחר זה. אולם עדיין צ"ב, לפי
הירושלמי, למה בעינן לטעמא
דטענת בתולים, כדאיתא להדיא
במתני', למה לא סגי בטעמא
דברכה. וראיתי במפרשים שפירשו
דבעינן טענת בתולים להסביר
החילוק בין בתולה לאלמנה, דאף
שיש בשניהם טעמא דברכה, אפ"ה
יש חילוק ביניהם דבתולה נישאת

ברביעי (ונבעלת בחמישי) ואלמנה
בחמישי (ונבעלת בששי) והאי
חילוק הוא משום טענת בתולים.

[עיינן בהמשך הירושלמי דאיתא
רבי לעזר מיייתי לה טעם
דמתני' שאם היה לו טענת בתולים
היה משכים לבית דין. ואפשר
דמשמע שיש אופן לומר דאית
בזה מחלוקת בין טעמא דמתני'
לטעמא דבר קפרא.]

הנה בפשוטו נמצא שיש מחלוקת
בין הבבלי והירושלמי אם
ברכה קובעת יום הנישואין,
דלהבבלי ברכה אינה קובעת יום
הנישואין, ואינה אלא עצה טובה
בעלמא, ולהירושלמי ברכה שפיר
קובעת יום הנישואין.

והנה עיינן בבבלי בדף ג ע"א
דאיתא אמר רב שמואל
בר יצחק לא שנו אלא מתקנת
עזרא ואילך שאין בתי דינין קבועין
אלא בשני ובחמישי אבל קודם
תקנת עזרא שבתי דינין קבועין
בכל יום אשה נישאת בכל יום
קודם תקנת עזרא מאי דהוה הוה
הכי קאמר אי איכא בתי דינין
דקבועין האידנא כקודם תקנת
עזרא אשה נישאת בכל יום הא

בעינן שקדו דטריח ליה. [וכן
נפסק ברמב"ם בהל' אישות פ"י
הט"ו ובשו"ע אה"ע סי' ס"ד סעיף
ג']. ולהנ"ל י"ל דהיינו דוקא
להבבלי לטעמי' דבתולה נישאת
ליום הרביעי משום טענת בתולים
ומשום שקדו, דלפ"ז י"ל דשאני
בזה"ז, דבזה"ז ליכא טעמא דטענת
בתולים ומצד שקדו יש העצה
ד"טריח ליה". אבל להירושלמי
לכאורה גם בזה"ז יש להיות קיים
התקנה דבתולה נישאת ליום
הרביעי, דגם בזה"ז קיים הטעמא
משום ברכה.

ובאמת עיי"ש בדף ג' ביפה
עינים דאיתא וז"ל אשה
נישאת בכל יום, בירושל' ה"א
איתא דגם בזמן שדנין בכל יום
או שאין ב"ד כלל נישאת ברביעי
דוקא משום ברכה דגם ר"א אית
לי' דב"ק משום ברכה. עכ"ל.

נמצא שיש שתי מחלוקות בין
הבבלי והירושלמי לגבי
טעמא דברכה, חדא, להבבלי
טעמא דברכה בבתולה הוא מיוחד
לדגים ולהירושלמי אין טעמא
דברכה בבתולה מיוחד לדגים,
שנית, להבבלי אין טעמא דברכה
קובע יום הנישואין ולהירושלמי

הוא שפיר קובע יום הנישואין. ויש לעיין האם הני שתי מחלוקות תלויות אהדדי.

ואפשר דשפיר תלויות אהדדי, די"ל דכל הטעמים הנ"ל לומר דברכה דדגים הוא מיוחד אפילו יותר מברכה דאדם אינם טעמים גמורים לקבוע יום נישואין ורק הוו סוג טעמים שמחמתם יש איזה עצה טובה ליבעל בחמישי יותר מבששי, ולכך דוקא הבבלי שסובר דברכה הוי עצה טובה סובר "ברכה דדגים", משא"כ הירושלמי שסובר דברכה יכול לקבוע יום הנישואין אינו סובר "ברכה דדגים". וא"ש.

הנה אף דהבבלי סובר דליתא לתקנת בתולה נישאת ליום הרביעי בזה"ז משום דליתא טעמא דטענת בתולים וכו", עדיין יהא בזה עצה טובה דברכה.

וע"פ כל הנ"ל יל"ע באיזה יום הוי העצה טובה לינשא, ברביעי או בחמישי.

ולכאורה פשוט דזה תלוי במחלוקת המפרשים הנ"ל, דלפי התוה"ר עדיף לינשא בחמישי ולהיות

נבעלת בששי משום דברכה דאדם עדיף, (וכך איתא במאירי וכו"ל), ולפי איך צדדים עדיף לינשא ברביעי ולהיות נבעלת בחמישי משום דברכה דדגים עדיף. ויל"ע למעשה מה עדיף.

ועי' בשו"ע אה"ע סימן ס"ד סעיף ג' דאיתא וז"ל י"א שאין נושאין נשים לא בערב שבת ולא באחד בשבת, גזירה שמא יבא לידי חילול שבת בתיקון הסעודה, ויש מתירין, וכן פשט המנהג לישא נשים בערב שבת, והוא שיטרח בסעודת הנשואין ג' ימים קודם הנשואין, ומקום שאין ב"ד יושבים בו אלא בשני ובחמישי בלבד, בתולה נשאת ביום רביעי, שאם היתה לו טענת בתולים ישכים לב"ד, ומנהג חכמים שהנושא את הבעולה ישאנה בחמישי, כדי שיהיה שמח עמה ג' ימים, חמישי בשבת וערב שבת ושבת, ויוצא למלאכתו יום ראשון, (ונהגו שלא לישא נשים אלא בתחלת החדש, בעוד שהלבנה במלואה). עכ"ל. הרי לא הוזכר בזה כל הענין ד"ברכה", וא"כ אי אפשר להוכיח מהשו"ע אם עדיף לינשא ברביעי משום ברכה

דדגים או בחמישי משום ברכה דאדם. (אפשר דהשו"ע לא הזכיר כל הענין דברכה משום דס"ל כהצד הנ"ל דדברי בר קפרא הם שנויים במחלוקת.)

ועיין בפני יהושע בקו"א למס' כתובות דאיתא וז"ל יש לדקדק על הטור והשו"ע ועל כל הפוסקים שכתבו בפשיטות (בסי' ס"ד סעיף ג') דהאידנא אשה נישאת בכל יום בין בתולה ובין אלמנה היכא דליכא משום שקדו והלא היה להם לפרש דלכתחלה מיהא יש לחוש לטעמא דברכה כדמשמע מלשון התוספות והפוסקים שהבאתי, ולכאורה היה נראה לי דסמכו בזה על לשון הרא"ש ז"ל שכתב לקמן אברייא דבר קפרא דהאידנא שב"ד קבועין בכל יום אשה ניסת בכל יום דמשום ברכה לא קבעו יום מיוחד מדפריך ותנשא באחד בשבת וכו' ומסיק נמי דבאלמנה אם אדם בטל הוא יכול לישא בכל יום משמע מלשוננו דלא נחית לחלק בסברת התוספות שחלקו בטעמא דעצה טובה מדלא זכר כלל בכל דבריו לישנא דעצה טובה ועל כרחך דלסברתו אפילו עצה טובה

נמי ליכא לענין עיקר הנשואין אלא כדמסיק הרא"ש ז"ל להדיא דטעמא דברכה אינו אלא סעד שלא תבעל ביום רביעי עד ליל חמישי משום ברכה, וממילא דתו לא צריכינן כלל לטעמא דעצה טובה, והיינו דמסיק נמי דבאלמנה לא צריכינן כלל לטעמא דברכה וכוונתו דהא בלא"ה אם בעל מלאכה הוא צריך לישא בחמישי ולבעול בששי משום שקדו, כדמשמע בברייתא להדיא דקתני שאם אתה אומר תבעל בחמישי למחר משכים וכו', וכמבואר מלשון הר"ן עיי"ש, ואם אדם בטל הוא יכול לישא בכל יום דטעמא דברכה אין לו שייכות כלל לקביעות זמן הנשואין אלא לענין זמן הבעילה לחוד, והא דאיצטריך בר קפרא לטעמא דברכה גבי אלמנה היינו כמ"ש התוספות בד"ה אי נמי משום שקדו דאי לא הוי שייך בששי נמי ברכה דאדם לא היה להניח משום טעמא דשקדו ע"כ, ולסברא זו דהרא"ש יש להוסיף בה ביאור דנהי דלא חיישינן לטעמא דברכה אפילו משום עצה טובה מ"מ אין לנו לתקן להיפך שתנשא דוקא בששי ולעקור ברכה דחמישי

בידים מש"ה מסיק בר קפרא
 דבששי נמי איכא ברכה דאדם,
 כל זה נראה לי ברור בכוונת לשון
 הרא"ש ז"ל ולפ"ז אפשר שעל
 זה סמכו הטור והש"ע שלא זכרו
 כלל טעמא דברכה אפילו לעצה
 טובה, אלא שלענ"ד כל זה אינו
 מספיק מאחר שרש"י והתוספות
 והר"ן והמרדכי ז"ל כתבו
 בפשיטות דלכתחלה שייך טעמא
 דברכה משום עצה טובה ולא
 איצטריך אינך טעמא אלא למאן
 דלא קפיד ודלא ליהוי עבריין
 אכתי לא הו"ל להטור והש"ע
 למשבק הך פשיטותא דפשיטא
 להנך פוסקים בשביל משמעות
 דלשון הרא"ש ז"ל דלדידיה נמי
 לא ברירא כל כך ואפשר לפרש
 דבריו כפירוש התוספות ואפושי
 פלוגתא לא מפשינן, ועוד שהרי
 הרי"ף ז"ל בהלכותיו הביא ברייתא
 דבר קפרא סתמא אלמא דהלכתא
 היא ולענין עצה טובה כדפרישית
 ולענין אדם בטל, וביותר יש
 לתמוה על הגהת רמ"א ז"ל שהביא
 בסימן הנ"ל שנהגו שלא לישא
 אשה אלא בתחלת החודש בעוד
 שהלבנה במלואה ומי עדיף האי
 סימנא מילתא דלא נזכר בגמרא
 כלל מטעמא דברכה שהיא ברייתא

דבר קפרא ואין לבטלה בידים,
 ובאמת יש לי ליישב דברי הפוסקים
 ולקיים מנהגן של ישראל בכמה
 אופנים, אלא דמ"מ נראה לי שכל
 הרוצה לקיים דברי חכמים יש לו
 לחוש לכתחלה לטעמא דברכה
 וינחו לו ברכות על ראשו
 וכמדומה לי שכן נהגו בכמה
 קהלות קודש והוא מנהג ותיקין.
 עכ"ל. והדברים הובאו בסתמא
 בפתחי תשובה באה"ע סימן ס"ד
 ס"ק ו'. וע"ע בערוך השולחן
 באה"ע שם דאיתא וז"ל נהגו שלא
 לישא נשים אלא בחצי חדש
 הראשון שהלבנה מתוספת והולכת,
 ולא בחסרונה, ואין זה ניחוש אלא
 סימנא טבא בעלמא כדרך
 שמושחין המלכים על המעיין כדי
 שתמשוך מלכותן וכשם שממשיכין
 יין בצנורות לפני חתנים וזהו נמי
 לסימן טוב שהזיווג יתוסף, ואין
 בזה משום דרכי האמורי כמ"ש
 ביו"ד סי' קע"ט, ויש חדשים
 שנהגו שלא להקפיד בזה באלול
 ותשרי ואדר, ויותר טוב שלא
 להקפיד כלל בזה שנאמר "תמים
 תהיה עם ד' אלקיך", והרי בסימן
 ברכה לדגים ולאדם אין מקפידין
 אף שזה נזכר בגמ', כ"ש מזה
 שלא נזכר בגמ' כלל, ואפשר מפני

שישראל מונין ללבנה ונמשלו ללבנה לכן נהגו להקפיד, ועוד דאין הקפידא שלא להעמיד בחסרונה אלא לסימן טוב להעמיד במילואה, ומ"מ יותר טוב להקפיד על מה שנאמר בגמ' עכ"ל. הרי דהפנ"י והערוה"ש הזכירו למעשה הטעם דברכה, אבל ליתא התייחסות בדבריהם אם עדיף לינשא ברביעי משום ברכה דדגים או בחמישי משום ברכה דאדם.

ועיי' בספר ים של שלמה כתובות פרק א' אות ט' דאיתא וז"ל איבעי להו מהו שיבעל לכתחילה בשבת, ומסקינן (לקמן ז' ע"א) והלכתא מותר למבעל בתחילה בשבת, ולא חיישינן לחבורה, ור' זביד נמי בעל בתחילה בשבת, ובאשכנז נהגו פרישות ואיסור, שלא למבעל לכתחילה בשבת, וחומרא זו נתפשט מדברי מהרי"ח (הג"א סימן י' אות ב') וזה לשונו, ולבי מהסס, דלעיל מסיק טעמא, משום דרוב בקיאים בהטיה, אם כן השתא דאין בקיאים אסור, ותו, דר"י פירש, דווקא כשאין מתכוון לבעול בעילה גמורה, אם כן משמע דאי מתכוון אסור, ואמאי סמכינן השתא, ע"כ, ולא

נהירא, אמת שכך אמר רבא לאביי (ו' ע"ב), דחכמים דמתירים למבעל בתחילה בשבת, היינו ר' שמעון, דשרי דבר שאינו מתכוון, ואף שמודה ר' שמעון בפסיק רישא, הכא שרי, משום דרוב בקיאים בהטיה, וכמו שפירש ר"י (שם, תוד"ה רוב) שאין מתכוון לבעול בעילה גמורה, אבל סתמא דתלמודא, דמסיק והלכתא מותר למבעל כו', ולא אמרו והלכתא כחכמים, או כר' שמעון, דמתירים לבעול כו', משמע דפוסק הלכתא סתמא, לאו מטעמא דר' שמעון, אלא מטעמא דנפשיה, דלא חיישינן לחבורה כלל לכולי עלמא בין לר"י בין לר"ש, דדם מפקיד פקיד, ופתחא ממילא קאתי, ומקלקל הוא אצל פתח, כדאיתא בלישנא קמא, וכן יראה מדעת הסמ"ג (לאוין ס"ה, מל' השוחט) שכתב והלכתא מותר למבעל בתחילה בשבת, ואין כאן חבורה, וכן הרי"ף והרא"ש (סימן י') כתבו סתמא מותר לבעול בשבת, וכן פירש הר"ן להדיא, דליכא למיחש לחבורה, אלא לפתח, וכן נמצא במרדכי ריינוס, וזה לשונו, ויש מפרשים, ובלבד שלא יכוון לבעול בעילה גמורה, אלא בהטיה, ולא נהירא, דכל

אמוראי דשרי, ורב זביד דעביד עובדא, לא הזכירו הטייה בדבריהם, ואם כן מאחר שחומרא זו אינו אלא מדיקדוק מהרי"ח, שלא כהלכתא, אפילו באתרא דנהיגי חומרא, אתה רשאי להתיר בפניהם, לבעול בליל שבת, וטוב הוא לו יותר, כדי שלא יתגבר יצרו עליו, ואולי יוציא שז"ל שלא במקום מצוה, ומכל מקום מי שיכול לכופ ביצרו, ורוצה להמתין בבעילה הראשונה, שהיא בעילת מצוה, עד ליל חמישי, שהוא ברכה לדגים, או עד ליל ששי, שהוא ברכה לאדם, טוב ויפה הוא. עכ"ל. הרי דהיש"ש הזכיר להדיא הטעם דברכה והזכיר להדיא השתי אפשריות, ברכה דדגים או ברכה דאדם ולא הכריע ביניהם כלל, ומבואר דשפיר יש להסתפק בזה וכנ"ל.

[עיין בספר אוצר חילופי מנהגים בהחילוקים שבין מנהגי בני בבל למנהגי בני ארץ ישראל בסימן ל"ח דאיתא וז"ל אנשי מזרח משיאין את האשה ביום ה' ובני ארץ ישראל ביום ד', בני בבל משיאין את החתונה ואת הכלה ביום ה' בני ארץ ישראל

ביום ד' כהלכה בתולה נשאת ליום הרביעי. עכ"ל. ואפשר שנחלקו בשני הצדדים הנ"ל. עוד י"ל שנחלקו בהמחלוקת בין הבבלי והירושלמי הנ"ל (ולפ"ז הבני בבל ובני א"י אזלי לטעמייהו). ועכ"פ אפשר שיש להוכיח מהנהגת הבני בבל דעדיף לינשא בחמישי משום ברכה דאדם.]

הנה על פי כל הנ"ל יש לעיין מה עדיף, לישא בז' אלול שחל להיות ב"יומא דברכה" או לישא ביום אחר מימי השבוע. והנה לפי הצד דמצד ברכה דעדיף לישא ביום רביעי בשבת לית להסתפק בזה בזה"ז, דהרי לפי קביעותא דידן ז' אלול לא יכול לחול ביום רביעי (דלא אד"ו ראש, ואם ז' אלול חל ביום רביעי אז ראש השנה יחול בערב שבת). אבל לפי הצד דמצד ברכה דעדיף לישא ביום חמישי בשבת אז שפיר יש להסתפק בזה, האם עדיף לישא ביום חמישי ז' אלול או באיזה יום אחר מימי השבוע.

ב

ועד"ז עיין בספר אפיקי ים להגריא"ח בריש מסכת

כתובות דאיתא כנ"ל וז"ל בתולה נשאת ליום רביעי וכו' הענין כי נו"ה הם דו"נ איהו בנצח ואיהי בהוד, והם יום רביעי וחמישי של ו' ימי בראשית, ולכן בתולה נשאת ליום ד' שהחופה הוא שמכניסה לביתו והוא בדרגא דילי' בנצח יום ד', ואח"כ הבעילה ליל חמישי בדרגא דילה נוקבא שהיא בא אליו, וז"ס בריאת המאורות ביום ד' שהם שני המאורות הגדולים זיוגא דלהון, והוא מ"ש (כתובות ה ע"א) שנבעלת בחמישי משום דיש בו ברכה לדגים וכו' שהם תניני ימא נו"ה כידוע וידגו לרוב וכו', וכמ"ש (רע"מ שמיני מב ע"א) למה נמשלו

ת"ח לדגי הים וכו', והנה בעת שהי' בהמ"ק קיים אז הי' ב' הכרובים משתמשים במקדש ואז הי' זיוגא בב' סטריין דלהון ולכן בתולה נישאת ליום רביעי, ובגלותא אז הייתה כאלמנה ואז חד כרוב אסתליק ולא נראה רקיע בטהרתה ונשאת בסט' דהוד לבד ולכן נישאת ליום חמישי. עכ"ל.

הרי מבואר שבזה"ז שיש מעלה לישא בחמישי. ולפ"ז יש להסתפק כנ"ל האם עדיף לישא ביום חמישי שחל להיות בז' אלול מחמת האי מעלה או באיזה יום אחר מימי השבוע.

פרק ג

מה נכלל בהקפידה
[לאלו שמקפידים]
שלא לישא אישה בז' אלול

פרק ג

מה נכלל בהקפידה [לאלו שמקפידים]
שלא לישא אשה בז' אלול

ענף יב

האם כל הקפידות הנ"ל
הם גם באור ליום ז' אלול

עיי' בפרקים הקודמים. הנה כשמתענים התעניות דסי' תק"פ רק מתענים ביום ולא בלילה, אולם לכאורה פשוט דזהו כמו בכ"מ דאף דהתענית בפועל מתחיל ביום אבל עצם החפצא דהיום כבר מתחיל בלילה, ולכן אם ישן שינת קבע כבר אינו יכול לאכול אף קודם היום וכו'. וא"כ אם יש קפידה שלא לישא בז' אלול

לכאורה פשוט דהקפידה היא גם
באור לז' אלול.

היינו בין באור ליום התענית ובין
ביום התענית עצמה (אמנם כמוצאי
תענית צדיקים לא הקפידו שלא
לעשות אף שבתענית רגילה יש
שנזהרו שלא לערוך נישואין אף
במוצאי תענית מ"מ לענין תענית
צדיקים לא החמירו בהא). עכ"ל.

ועיין בספר בידך עיתותי עמ'
ק"ג דאיתא וז"ל בכל
הזמנים של תענית צדיקים לאותם
שנזהרו שלא לערוך בהם נישואין

ענף יג

לכאורה י"ל דכל הקפידות הנ"ל הם רק על עצם הנישואין

הנה יל"ע מהו הקפידה בזה,
מה אין לעשות בשעת
הקפידה. ולכאורה פשוט דהקפידה
היא רק על עצם הנישואין, אבל
השמחה שמיד אחרי הנישואין
לא נכלל בזה.

ק"ג דאיתא וז"ל יש להדגיש מה
שכתב בספר הנישואין כסדרם
מנהגי נישואין לרבנות"ק מבעלזא
דבכל אותם זמנים שנזהרו שלא
לערוך נישואין ביום תענית צדיקים
הקפידא היא רק על עריכת
החופה ולא על סעודת הנישואין
עיי"ש. עכ"ל.

ועיין בספר בידך עיתותי עמ'

ענף יד

יש לעיין מה חשיב "עצם הנישואין"
שמי שמקפיד שלא לישא בז' אלול
יקפיד לעשות חלק זה של חתונה
שנקבע ליום ו' אלול מבעוד יום

א

עיינ בענפים הקודמים. הנה לפ"ז נמצא דמי שמקפיד שלא לישא בז' אלול, אז אם החתונה נקבע ליום ו' אלול, דיש לעשות עצם הנישואין מבעוד יום, דאם יעשה עצם הנישואין בלילה אז זה חשיב נישואין בז' אלול, וכל שעושה עצם הנישואין מבעוד יום סגי, ושאר החתונה יכול להיות בליל ז' אלול. וא"כ צריך לברר מה חשיב "עצם הנישואין" כדי לדעת איזה חלק מהחתונה בדיוק צריך להיות מבעוד יום.

ב

הנה עיינ בשו"ע אה"ע סימן נ"ה דאיתא וז"ל אסור לו לבא עליה וכו' עד שיביא אותה

לתוך ביתו ויתייחד עמה ויפרישנה לו ויחוד זה הוא נקרא כניסה לחופה והוא הנקרא נשואין בכל מקום וכו' הג"ה וי"א דחופה אינה יחוד, אלא כל שהביאה החתן לביתו לשם נשואין וי"א שהחופה היא שפורסין סודר על ראשם בשעת הברכה וי"א דחופת בתולה משיצאה בהינומא ואלמנה משנתייחדו, והמנהג פשוט עכשיו לקרות חופה מקום שמכניסים שם יריעה פרוסה על גבי כלונסות, ומכניסים תחתיה החתן והכלה ברבים, ומקדשה שם ומברכין שם ברכת ארוסין ונשואין, ואח"כ מוליכים אותם לבית ואוכלים ביחד במקום צנוע, וזהו החופה הנוהגת עכשיו. עכ"ל. הרי לפי שיטת השו"ע פשוט דעצם

הנישואין הוא הייחוד, אבל לפי שיטת הרמ"א יל"ע מה חשיב עצם הנישואין, "כניסת החתן וכלה ליריעה פרוסה על גבי כלונסות", או "מה שמברכים ברכות נשואין שם", או "ההליכה משם לבית" או "האכילה ביחד במקום צנוע", או שמא כל הדברים ביחד חשיב עצם הנישואין.

הנה לכאורה י"ל דרק על ידי כל הדברים ביחד חשיב עצם הנישואין דאל"כ למה הרמ"א הזכיר כל הדברים. ולפ"ז לאו דוקא "חופה" דידן הוי חלק מעצם הנישואין, אלא גם "חדר הייחוד" הוי חלק מעצם הנישואין.

אבל מאידך גיסא לכאורה מוכח ממנהגינו דלא בעינן לכל הדברים, דאם גם ההליכה משם לבית והאכילה ביחד במקום צנוע הוי חלק מעצם הנישואין א"כ למה לא מקפידים שלא להפסיק בין הברכות שתחת החופה להנישואין בחדר הייחוד, ולמה כבר אומרים "מזל טוב" ושמחים שמחה גדולה כבר קודם ההליכה לחדר הייחוד והאכילה, [נאין לומר דכ"ה הסדר לומר מזל טוב ולשמוח לפני הנישואין, דא"כ

למה רק עושים כל זה אחרי ה"חופה"], ועוד הרי עיי"ש בסימן ס"ב סעיף ו' דאיתא וז"ל עד כמה מברכים ברכה זו וכו' אם בחור שנשא אלמנה, או אלמון שנשא בתולה, מברכין אותה כל ז' ימי המשתה (ואלו ז' ימים מתחילין מיד לאחר ז' ברכות שבירך בראשונה), עכ"ל, ואם גם ההליכה משם לבית והאכילה ביחד במקום צנוע הוי חלק מעצם הנישואין למה כבר מתחילין למנות הימים קודם שעושים הני דברים. אלא לכאורה מוכח דההליכה משם לבית והאכילה ביחד במקום צנוע אינם חלק מעצם הנישואין, ורק החופה עצמה הוי עצם הנישואין. אולם י"ל דאי משום הא לא אריא, די"ל דמנהגינו סובר דהברכות הן ברכות השבח על הנישואין ועל ידם יש היתר ייחוד וביאה, וא"כ אין הפסק בין הברכות לעצם הנישואין, דהברכות כבר עשו תפקידם, דעל ידי הברכות נעשתה לאשה מותרת, והשמחה היא על ההיתר, ולכך כבר אומרים מזל טוב ושמחים שמחה גדולה מיד אחרי הברכות, אפילו קודם עצם הנישואין, דכבר נעשתה אשה מותרת, ולכך מיד אחרי הברכות

מתחילים שבעת ימי המשתה, דכבר התחיל השמחה. [הנה יש סוברים דבאלמנה רק ביאה ממש קונה, ואפ"ה גם באלמנה עושים "חתונה רגיל" מיד אחרי סדר החופה, ואליבא דהני שיטות מוכח כנ"ל דהשמחה היא משום ההיתר ולא משום הקניין.] ועיין בשו"ת הרא"ש כלל כ"ו סימן ב' שהוא המקור לדברי הרמ"א בסימן נ"ה דאיתא וז"ל וששאלת חתן הבא ממקום אחר וכאן כנס אשה ואחר שברך שבע ברכות מוליכה עמו למקומו, מאימתי מונין שבעת ימי החופה, דע כי משעת הברכה מונין שבעה ימי החופה כי החופה היא מקום יחוד חתן וכלה ומשעת הברכה שהותרו להתיחד מתחילין ז' ימי החופה, הן בעיר שנעשית שם הברכה הן בעיר אחרת, וגם לא ידעתי טעם למה לא יאכלו בעיר או בשדה אחר הברכה בכל מקום שירצו, שמא כך היא סברתם אם יאכל בעיר אחרי שבעה ברכות יתחילו בעיר שבעה ימי החופה ואז לא תצא כלה מחופתה, אבל אין הדעת נוטה כך שיהיו תלויין שבעה ימי החופה באכילה ראשונה אלא בשבעה ברכות כמו שכתבתי. עכ"ל. הרי מבואר להדיא דאף

דחופה הוי יחוד, אפ"ה הז' ימים מתחילים בגמר הברכות, משום דהז' ימים מתחילים משעת ההיתר. וא"כ שפיר י"ל דאין להוכיח כלום ממנהגינו לגבי עצם הנישואין ולעולם י"ל כהפשטות הנ"ל דרק אם עושים כל הדברים חשיב עצם הנישואין דאל"כ למה הרמ"א הזכיר כל הדברים, ולעולם הוי חדר היחוד חלק מעצם הנישואין.

[הנה כל זה א"ש למאד לפי פשטות לשון המסכת כלה דכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה, דלפ"ז רק על ידי הברכות איכא ההיתר, אבל לפי הצד דהברכות אין מעכבות, לכאורה אי אפשר לומר כדברינו. וי"ל דאה"נ ומנהגינו הוא כהצד דעל ידי הברכות איכא ההיתר, ולית על זה קושיא מדברי השיטות הסוברות דאין הברכות מעכבות, דהרי למעשה תמיד נוהגים לברך הברכות, וא"כ שפיר י"ל דמנהגינו הוא ע"פ השיטות הסוברות דהברכות מעכבות. אולם יל"ע בכ"ז, דהנה לפי הנ"ל נמצא דמוכח מהרמ"א דהברכות מעכבות, דרק עי"ז מובן איך פסק דשבעת ימי המשתה מתחילים מהברכות. אבל

עיינן בדרכי משה באה"ע סי' ס"ב
 אות ז' דאיתא וז"ל כתב המרדכי
 בהגהות דקדושין דף תרכ"ג ע"ג
 דאין הברכות מעכבות והא
 דאמרינן כלה בלא ברכה אסורה
 ר"ל בלא חופה ונקט ברכה משום
 דדרך הברכה לעשות תחת החופה
 אבל הברכות אינן מעכבות דאטו
 במקום דליכא עשרה לא יעשה
 נישואין ולכך אם קידש אשה
 בטעות וגם הנישואין היה בטעות
 ונמצא הברכות שבירך הכל היה
 בטעות אפ"ה א"צ לחזור ולברך
 שנית כי הברכות שבירך ראשונה
 סגי וכ"כ שם עוד בשם תשובת
 רש"י דאע"ג דצריך לחזור ולקדש
 מכל מקום אין צריך לחזור ולברך
 וכ"פ בתשובת מהרי"ו סימן ו'
 ובפסקי מהרא"י סי' ק"ס ובתשובת
 מיימוני סוף הלכות אישות סימן
 י"ח וי"ט האריך בזה וכן הוא
 בתוספות פ"ק דכתובות דאם נכנסו
 לחופה אין הברכה מעכב וכו' אין
 הברכות מעכבות כמו שנתבאר
 לעיל בסמוך. עכ"ל. ולהנ"ל נמצא
 שיש סתירה בין דברי הרמ"א
 בהג"ה לדבריו בדרכי משה. אלא
 דעכ"פ יש בזה סתירה ברמ"א
 לדברי הדרכי משה, דעש"ש בסי'
 נ"ה ברמ"א דאיתא וז"ל ארוס

שהוא עם ארוסתו בבית א' מברכין
 ז' ברכות פן יתייחדו, עכ"ל, ועיי"ש
 בב"ש בס"ק א' דאיתא וז"ל
 מברכים ז' ברכות, לכאורה קשה
 מה מהני ז' ברכות דהא כתב
 בסמוך ז' ברכות בלא חופה לא
 מהני וי"ל ע"ש מ"ש הר"ן ריש
 קדושין להרי"ף והרמב"ם אחר
 הקידושין צריך חופה ואז מותר
 לבא עליה אפילו לא התכוון לשם
 נישואין אבל קודם החופה אסור
 לבוא עליה שלא לשם נישואין
 אבל אם כוונתו לשם נישואין א"צ
 חופה א"כ אף לדעת הרמב"ם
 מותר לבא עליה בבית אביה אלא
 בבית אביה צריך שיתכוון לשם
 נישואין והמרדכי סבר בלא ברכות
 אסורה משום הכי מברכים ז'
 ברכות ותו לא חיישינן לרשיעי
 שלא יתכוון לשם נישואין כיון
 דאיכא היתר לפניו מיהו מה שס"ל
 להמרדכי דכלה בלא ברכה אסורה
 כנדה נראה דהרמב"ם לא ס"ל כן
 דהא כתב אירס וכנס לחופה ולא
 בירך ה"ז נשואה גמורה וכשהיא
 נדה ס"ל דלא מהני כמ"ש בסי'
 ס' וצ"ל דס"ל להרמב"ם הא דתניא
 במס' כלה כלה בלא ברכה אסורה
 כנדה היינו חופה ונקרא ע"ש
 ברכה כמ"ש בפסקי מהרא"י סי'

קע"ב פי' זה וכו' אבל הברכות אין מעכבין מיהו רש"י ותוס' ס"ל כפי' המדרכי ברכות ממש קאמר וכו'. עכ"ל. הרי מבואר דמוכח מהרמ"א דהברכות מעכבות. וצע"ע בכ"ז.]

ועיי' בשו"ת משאת בנימין סימן פ"ט דאיתא וז"ל ונ"ל שאפילו בתולה הנשאת בע"ש דקי"ל חיבת חופה קונה לכל דבר אפי"ה טוב וכשר הדבר לכתחילה ליחד אותם מבעוד יום כמו באלמנה וכן משמע קצת מדברי מורי מהר"ר משה איסרלש ז"ל בהג"ה סי' נ"ה שכת' שאחר החופה מוליכין אותם לביתם ואוכלים ביחד במקום צנוע והטעם מפני שיש מרז"ל מפקפקין על חופה שלנו שפורסין טלית על ד' קונדסין ומכניסין החתן והכלה לשם ואומרים שכל העושה כן טעות הוא בידו כי אין זה חופה כלל וחופה זו אינה קונה להיות כאשתו לשום דבר בעולם ולדבריהם נמצא כשיבעול הבתולה בשבת קונה קנין בשבת ע"י ביאה ויש לחוש לדבריהם, ושמעתי שבקצת קהלות נוהגין שאפילו בחור הנושא בתולה מיד אחר

החופה מיחדין אותן בחדר אחד צנוע ובעיני הוא מנהג טוב ויפה וראוי ונכון לנהוג כן בכל מקום שעושין נשואין בע"ש והנראה בעיני כתבתי. עכ"ל. הרי דדייק מדברי הרמ"א כנ"ל דלא סגי בחופה ליחד אלא בעינן גם ייחוד לעצם הנישואין. ועי' במג"א בסי' של"ט ס"ק י"א דאיתא וז"ל הכונס את האלמנה לא יבא עליה ביאה ראשונה לא בשבת ולא ביו"ט וכו', ומשאת בנימין כתב דאפי' בתולה יש ליחד קודם שבת כיון די"א דחופה שלנו לא מקרי חופה וקודם החופה אסורים ביחוד. עכ"ל. ועיי"ש במשנה ברורה ס"ק ל"ב דאיתא וז"ל הכונס את האלמנה לא יבא עליה ביאה ראשונה לא בשבת ולא ביו"ט, הטעם דבאלמנה וכן בגרושה כיון שהיא בעולה עיקר הקנין לירושתה ולמעשה ידיה היא הביאה ולא החופה ונמצא כקונה קנין בשבת וכו', ודע דהרבה אחרונים כתבו דאפילו בבתולה יש לזוהר לכתחלה שיתיחדו אחר החופה בע"ש מבע"י די"א דחופה שלנו מה שמעמידין אותן תחת הכלונסאות לא מקרי עדיין חופה והיא כמקודשת בעלמא וא"כ כשבא

עליה בלילה ביאה הראשונה הוא קונה קנין בשבת ואך דבבתולה סגי אפילו ביחוד בעלמא מבע"י וכו' ולפ"ז אפילו בחופת בתולה יש ליזהר לכתחלה כשעושין החופה בע"ש שיעשו החופה מבעו"י גדול. עכ"ל. הרי דשיטה זו סוברת כנ"ל דגם הייחוד הוא חלק מעצם הנישואין.

[אבל קשה מאד לכאורה, דעי' לקמן בסימן ס"ד סעיף ה' דאיתא וז"ל אין כונסין בתולה לחופה, בשבת, לפי שעל ידי החופה זוכה במציאתה ובמעשה ידיה, והוה לו כקונה קנין בשבת, ואלמנה, אין חופה קונה בה, אלא על ידי ייחוד של ביאה זוכה במציאתה ובמעשה ידיה, לפיכך צריך להתייחד עמה קודם שבת, כדי שלא יהא כקונה קנין בשבת. עכ"ל. הרי מבואר שרק אלמנה צריך ייחוד לעצם הנישואין, ולא בתולה. וצ"ל דהלשון "ייחוד של ביאה" הוא לאו דוקא, והכוונה לביאה ממש. אבל פשוט דקצת קשה לומר כן, אולם שו"ר הא דאיתא בב"ש שם בס"ק ו' וז"ל ואלמנה אין חופה קונה כן איתא בירושלמי הני דכנסין ארמלין

בע"ש צריכים להכנס מבע"י וכו' ש"מ דנשתנה דין אלמנה מבתולה, ולמ"ד חופה היינו יחוד שראוי לביאה קונה בבתולה אז אלמנה אינו קונה ביחוד אלא בביאה ולמ"ד חופת בתולה היינו יחוד שאינו ראוי לביאה אז באלמנה א"צ ביאה אלא יחוד הראוי לביאה וכו' והרמב"ם דס"ל חופה היינו יחוד הראוי לביאה מ"מ י"ל באלמנה א"צ ביאה כי י"ל דלא פסק כירושלמי אלא כש"ס שלנו דאין מחלק בין אלמנה לבתולה וכ"כ בתשו' רמ"א סי' קכ"ה לשיטת הרי"ף מיהו בתשו' מהרי"ל תפס עיקר כפי' הרמב"ם דחופה היינו יחוד הראוי לביאה ופסק כירושלמי מ"ה פסק באלמנה צריך ביאה, לפ"ז דעת המחבר דפוסק כאן כירושלמי ובסימן ס"א פוסק כרמב"ם דחופה היינו יחוד הראוי לביאה צ"ל כאן בעינן יחוד של ביאה היינו ביאה ממש ולשונו לא משמע כן וצ"ע. עכ"ל. אבל עיין מש"כ בזה המשנה ברורה שם וז"ל הכונס את האלמנה לא יבא עליה ביאה ראשונה לא בשבת ולא ביו"ט, הטעם דבאלמנה וכן בגרושה כיון שהיא בעולה עיקר הקנין לירושתה ולמעשה ידיה

היא הביאה ולא החופה ונמצא כקונה קנין בשבת ועיין באבן העזר סימן ס"ד ס"ה דביאר שם המחבר דאף באלמנה לא בעינן ביאה ממש וסגי אם היתה יחוד הראוי לביאה לקנותה עי"ז קנין גמור למהוי כנשואה לכל דבר וכן הסכימו הרבה פוסקים ולפ"ז אם כנס אותה בע"ש והיתה טהורה והכניסה אחר החופה לחדר מבע"י ונתיחד עמה ולא היו שם בני אדם קנה אותה קנין גמור ומותר אח"כ לבוא עליה בשבת אבל אם לא היתה טהורה מבע"י או שלא נתיחד עמה בחדר מיוחד מבע"י אסור לבוא עליה בשבת ולכן יש ליזהר מאד כשעושין חופת אלמנה בע"ש שיעשו את החופה מבע"י גדול כדי שיהיה ראוי ליחד עמה אחר החופה, ודע דהרבה אחרונים כתבו דאפילו בבתולה יש ליזהר לכתחלה שיתיחדו אחר החופה בע"ש מבע"י די"א דחופה שלנו מה שמעמידין אותן תחת הכלונסאות לא מקרי עדיין חופה והיא כמקודשת בעלמא וא"כ כשבא עליה בלילה ביאה הראשונה הוא קונה קנין בשבת ואך דבבתולה סגי אפילו ביחוד בעלמא מבע"י ולא בעינן דוקא יחוד

הראוי לביאה ולכן אפילו אם היתה נדה או שבני אדם נכנסין ויוצאין שם באותו חדר ולא הוי יחוד הראוי לביאה אעפ"כ הוי חופה גמורה וקונה בבתולה קנין גמור למהוי כנשואה בכל הדברים וצריך ליחד להחתן אותו החדר והוי כהכניסה לביתו וע"כ אם כנס את הבתולה בע"ש והכניס אותה לחדר מבע"י אף שהיא עדיין לא טבלה ובני אדם נכנסין ויוצאין באותו חדר (דבלא"ה אסורה להתיחד עמו קודם ביאה ראשונה) אפ"ה קונה אותה בזה שהביאה לחדר מיוחד לו ואח"כ כשטובלת מותר לו לבוא עליה ביאה ראשונה בשבת וליכא איסור משום שקונה קנין בשבת שכבר קנה אותה מבע"י ולפ"ז אפילו בחופת בתולה יש ליזהר לכתחלה כשעושין החופה בע"ש שיעשו החופה מבע"י גדול. עכ"ל.]

ויש חולקים על המשאת בנימין, לדוגמא, עי' בנחלת שבעה סי' י"ב אות ט' דאיתא וז"ל ואע"ג דכתב בתשובת משאת בנימין דגם בבתולה עיקר החופה הוא היחוד וכתב דשמע דבקצת קהלות נוהגין שאפילו בחור הנושא בתולה

לא למנה ועוד לדבריו הא לא מצריך יחוד לבתולה רק בערב שבת כדי שלא יהא כקונה קנין בשבת א"כ משמע דבשאר ימי החול אין צריך אם כן איה איפה ומה נקרא חופה אם לא היריעה הפרוסה על גבי כלונסאות בפולין ובאשכנז הטלית שמימין על החתן ועל הכלה אלא על כרחך טעם היחוד בבתולה אינן אלא כדי שיהא לבו גס בה ולא לשם חופה. עכ"ל. ולפ"ז רק "חופה" דידן הוי חלק מעצם הנישואין, ולא "חדר היחוד".

ג

הנה לפי השיטות כפשטות דברי הרמ"א דכל הדברים ביחד הם עצם הנישואין יל"ע האם הוא בתורת ודאי דבעינן לכל הדברים כדי ליחשב נישואין, או האם הוא בתורת ספק, דעושים כל הדברים לצאת כל השיטות.

הנה אם הרמב"ם ודעימי סוברים דבעינן ייחוד הראוי לביאה ממש, א"כ לפי דברי המשנה ברורה (הנ"ל בסי' של"ט ס"ק ל"ב) הרי עכ"פ אין יוצאים שיטת הרמב"ם, וא"כ אפשר דמוכח דאין

מיחדין אותם מיד אחר החופה וכתב דכן משמע קצת מדברי רמ"א, איברא דלכאורה משמע כך מדברי רמ"א אבל נראה לי דהא דכתב רמ"א ואחר כך מוליכים אותם לביתם וכו' אין הטעם שיהא היחוד הזה חופה רק כדי שיהא לבו גס בה וכן הוא במהרי"ל בהדיא שהטעם הוא מפני שיהא לבו גס בה (דעיין בספר מהרי"ל מנהגים הלכות חתונה דאיתא וז"ל אמר מהרי"י סג"ל מנהג שאחר הברכה שאוכלין חתן וכלה יחד ביצה ותרנגולת והיה מנהג קדמונים ליחדם בחדר אחד בזמן אותה הסעודה ויצאו כל העם ועושין זה כדי שיהא לבו גס בה ואין שם רק אשה אחת מקרובי המשרתת להם ואח"כ נכנסין כל הקרובים ומי שירצה ואוכלים ג"כ עמהם כדי לשמחם והאידנא נשכח המנהג ונכנסין הכל בראשונה ואין שם שום יחוד ולא נכון הוא, עכ"ל), ועוד דאם גם בבתולה צריך יחוד קשיא הא דקיי"ל בסימן ס"ד סעיף ה' דבתולה חיבת חופה קונה ובאלמנה חיבת ביאה קונה ועל כן צריך ליחד באלמנה יחוד הראוי לביאה ואם גם בבתולה צריך יחוד מה מחלק בין בתולה

עושים כל הדברים כדי לצאת כל הדעות, ולכאורה כ"ה בודאי פשטות משמעות דברי הרמ"א דהוא בא לומר דבר אחר לגמרי מהמבואר באידך דעות שהובאו מקודם, וכן הפשטות היא שהוא בא לומר מהו חופה בתורת ודאי, ואינו בא לעשות צירוף של הרבה שיטות כדי לומר מהו חופה.

אבל ראיתי בהרבה מפרשים שנקטו שעושים כל הדברים כדי לצאת כל הדעות (ולהיפך, הוכיחו מהמשנה ברורה ודעימי' דס"ל דלהרמב"ם לא בעינן ייחוד הראוי לביאה ממש), עיין בב"ח אה"ע ריש סימן ס"א דאיתא וז"ל האיש אחר שיכניס האשה לחופה הרי היא כאשתו לכל דבר ומה היא החופה שתתייחד עמו וכו', זו היא דעת הרמב"ם פ"י דאישות והר"ן כתב דיש אומרים דכשהביאה החתן לביתו לשם נישואין זהו חופה וב"י כתב עוד ע"ש ארחות חיים דיש אומרים דהסודר שפורסים על ראש החתן והכלה בשעת הברכה זהו חופה ובשם העיטור דחופה היא שמוסרה האב לבעל ומכניסה בבית שיש בו חידוש כגון סדינים המצויירין

וכו' וכיוצא בזה כתב רבינו ע"ש הרא"ש בסימן ס"ב ובתוספות פ"ק דיומא (דף יג ע"ב) בד"ה ולחדא אמר כתבו דחופה של בתולה היא משיצאה בהינומא ושל אלמנה משעת ייחוד ולכן אמרינן בירושלמי הלין דכנסין ארמלן בערב שבת צריך למיכנסי' מבעוד יום דהיינו ייחוד ע"כ, ובמרדכי ריש כתובות (סי' קל"ב) כתב דהא דמקדימין בברכה חופה לקידושין הוא כי הכנסת חופה היא שמסרה בשחרית לחתן קודם הברכה ואח"כ מקדש בשעת ברכת נישואין ואז הכנסת חופה קודם לקידושין וכ"כ לשם בהגהות אשיר"י (פ"א סי' י"ב), ונראה דמנהגינו הוא כדברי כולם מפני הספק ולכך ביום ה' או ביום ו' לאחר יציאת ב"ה שחרית מכסין ראש הכלה בסודר שאז מסרה האב לחתן ולכן נוהגין במדינת רוס"א להקפיד שלא לילך לכסות ראש הכלה בשחרית בלתי החתן עמהם ושהחתן יאחוז בכיסוי עם הרב והחשובים לכסות ראשה ונראה שזהו מ"ש התוספות דבתולה שיוצאת בהינומא הוא חופה שלה ונוהגין עוד לערב בשעת קידושין וברכת חתנים פורסין יריעה ע"ג

כלונסאות ומעמידין לשם החתן והכלה ומקדשה ולשם מברכין ברכת אירוסין ונישואין ואח"כ מוליכין אותם לביתם ואוכלין ביחד במקום צנוע דהיריעה הפרוסה ע"ג כלונסאות הוא במקום הסודר שפורסין על ראשיהם ונכון הוא שבשעה שמקדשה לא יעמדו תחת היריעה הפרוסה ע"ג כלונסאות שהיא החופה אלא יעמדו לפניה ואח"כ כשמתחילין לברך ז' ברכות יעמדו שניהם תחת היריעה אכן עיקר החופה הוא שמתייחדין במקום צנוע ואוכלין שם וכמ"ש רבינו והרמב"ם ולכן יש למנוע מלכנוס לשם רבים דאם לא כן אין כאן יחוד ולא מקום צנוע והמנהג בכלונסאות נתפשט ע"י שרבים נאספים לשמוע הברכות ואי אפשר שיהיו נאספים לפני החדר שמתייחדים ולשמוע ברכת חתנים על כן מברכין אותו ברחוב העיר לפני ב"ה ופורסין יריעה ע"ג כלונסאות ואח"כ הולכין מיד למקום צנוע. עכ"ל. ועיין בב"ש בסימן נ"ה ס"ק ה' דאיתא וז"ל וי"א דחופת בתולה וכו', ע' ב"ח סי' ס' שם כתב מנהג שלנו הוא לצאת כל הדיעות היינו ביום ו' בבוקר מכסין ראש הכלה בסודר

ולערב בעת הקדושין וברכת חתנים פורסין יריעה ע"ג כלונסאות ומעמידים לשם החתן וכלה ומברכים ברכת אירוסין ונישואין אבל עיקר החופה הוא מה שאוכלים החתן והכלה יחד אחר החופה לכן יש למנוע באותה שעה לכנוס שם רבים לפ"ז צריכים ליזהר שאכילה זו תהיה לפני שבת כיון דהיא עיקר החופה, מיהו מ"ש יש למנוע לכנוס שם רבים משמע מועטים יש לכנוס לשם ואין טעם לדבר הא בעי' יחוד דחזיא לביאה א"כ יש למנוע שלא יכנוס לשם שום אדם כדי שיהיה יחוד גמור. עכ"ל. ועיין בחלקת מחוקק שם בס"ק ט' דאיתא וז"ל והמנהג פשוט עכשיו לקרוא חופה וכו', עיין בב"ח שאנו נוהגין כדברי כולם ובבוקר כשמכסין ראש הכלה זה הינומא ונקרא חופה לדעת התוס' עיין עליו מ"ש בזה ומ"מ נראה פשוט כל זמן שלא נתקדשה אין חופה קונה קודם הקידושין רק כשנתקדשה נקראת למפרע נשואה לדעת התוספות ולדעת שאר הפוסקים לא נגמרו הנשואין עד שמתייחדין יחד אחר החופה ואוכלין שם במקום צנוע. עכ"ל.

[אולם צ"ב, איך אפשר לומר דאנו רוצים לצאת כל השיטות, הרי לפ"ז נמצא דגם הינומא דידן הוא לשם נישואין, וקשה הרי אנו עושים ההינומא לפני הקידושין, ובפשוטו נישואין לא מועיל לפני קידושין. עי' בספר מצהלות חתנים עמ' רל"ה מה שהביא בזה וז"ל כיון שהכלה נשאת מכוסה בהינומא עד לאחר גמר החופה והרי חופה עניינה מציאות של הכנסה לרשות הבעל וממילא כל עוד שהיא נשאת מכוסה בהינומא היא נמצאת ברשותו ומעשה החופה לא הסתיים עם הכיסוי בהינומא ונמשכת עד הסרת ההינומא וממילא אם הוא מקדשה בזמן זה נמצא שהוא מקדשה לפני שהחופה נגמרה ושפיר חשיב קידושין לפני החופה, אלא שצ"ע שהרי במנהגי אשכנז וכן בב"ח ועוד מבואר שבבוקר החתן היה מכסה בהינומא ורק לעת ערב היה מקדשה ולא מסתבר שנשארה מכוסה כל היום, אך שוב מצאתי במנהגי וורמישא לר"י שמש ח"ב עמ' ל"ג וכן משמע משו"ת הרמ"א סי' קכ"ה שבאמת הכלה נשארה מכוסה כל היום עד לאחר החופה (והובאו בפרדס

אליעזר ח"ג עמ' רל"ט) ועוד צ"ע מ"ט באמת נהגו כך ולא תקנו שתחילה יקדשה ומיד לאחר מכן הוא יפרוס את ההינומא ובכך ישאנה ואח"כ יעשה כדעת הרמ"א ויכניסנה תחת היריעה ואח"כ יעשה גם שיטת הר"ן והרמב"ם ויכניסנה לחדר היחוד וי"ל שכיון שנהגו לכסות גם משום צניעות כדי שתבוא כשהיא מכוסה לפני ציבור האנשים וזה מוכרחים לעשות לפני שבאה לחופת הכלונסאות ואז לא יהיה שייך שוב לכסותה לכן הנהיגו שהחתן הוא יכסה תחילה ויכוין גם לשם קנין נישואין ולכן גם לא הקפידו לעשות זאת תחת כיפת השמים וסמכו על חופת היריעה שאותה יעשו תחת כיפת השמים לסימן של פרו ורבו, עוד י"ל דאם נימא שחופה זה קנין י"ל שאת הקנין הוא עושה בפריסת ההינומא אבל כוונתו שזה יחול רק אחר הקידושין וכיון שהיא נשאת מכוסה לא כלתה קנינו ושפיר הקנין נישואין חל רק אחר הקידושין, עוד י"ל דמקילים כהסוברים שחופה מהני לפני קידושין (המל"מ הוכיח כן מהרמב"ן ועוד, בני אהובה פ"י מאישות ה"ב, הפלאה כתובות מז ע"ב שהוכיח כן

מהתוס', שו"ת שער אפרים סי' קט"ו) ונראה שזו כוונת הגר"ש אלישיב (ציוני הלכה עמ' ל"ז) שביאר שבאמת לשיטת התוס' ביומא הסדר הוא לפרוס את ההינומא רק לאחר הקידושין וודאי שכך עשו בעבר שהיו מקדשין ורק לאחר כמה חודשים היו נושאים ונמצא שאכן ההינומא היתה לאחר הקידושין אלא שגם בזה"ז נשאר מנהג זה ומטעם שאנו לא חוששים כל כך לדעת יחיד זו ולכן פורסים לפני הקידושין וסומכים על הסוברים שחופה מועילה לפני הקידושין וכ"כ רבי דוד שפירא בישמח לב ח"ג עמ' ד'. עכ"ל.]

ד

הנה לגבי הנידון דידן הנ"ל דחתונה שנקבע ביום ו' אלול, והוא מקפיד שלא לישא אשה בז' אלול, איזה דברים צריך להקפיד לעשות מבעוד יום, הנה אחרי שכבר עשו ה"חופה" מבעוד יום, לכאורה יש בזה כעין ספק ספיקא לומר דזה סגי, וא"צ להקפיד דגם יכנסו לחדר הייחוד מבעוד יום, די שסוברים

דכוונת הרמ"א היא דרך החופה היא הנישואין ורק נכנסים לחדר הייחוד כדי שיהא לבו גס בה, ויש סוברים דאף אם כוונת הרמ"א היא דצריך לעשות כל הדברים בשביל עצם הנישואין אבל היינו בתורת ספק, וא"כ לפי השיטות שסוברות דההינומא היא הנישואין והשיטות שסוברות דהחופה היא הנישואין כבר נגמר הנישואין מבעו"י, ורק להרמב"ם והר"ן לא נגמר הנישואין עד הלילה, וא"כ אף שמחמירים בזה לצאת כל השיטות לגבי עצם הנישואין, אבל לגבי האי עניינא דקפידה שלא לישא בז' אלול (שיש בזה גופא ריבוי ספיקות וכנ"ל בפרקים הקודמים) אפשר דסגי בזה שלפי שאר השיטות הנ"ל כבר נגמר הנישואין מבעו"י. ואף אם יש חולקים על הנ"ל וסוברים דכל דברי הרמ"א הם לעיכובא בעצם הנישואין (עי' בהמקנה בקו"א סי' ס"ב ס"ק א' וסי' ס"ד ס"ק ו'), אבל הרי הב"ח ודעימי' סוברים שהוא רק בתורת ספק, וי"ל דדבריהם בודאי סגי לגבי האי עניינא דקפידה שלא לישא בז' אלול.

ענף מז

באופן הנ"ל האם בעינן שאכילת החתן והכלה תהא מבעוד יום

עיינ בענפים הקודמים. הנה לפי הנתבאר נמצא שאף לפי הצד דבאופן הנ"ל דבעינן שה"חופה" והברכות וחדר הייחוד תהיו מבעו"י, אבל הסעודת נישואין בודאי יכולה להיות בלילה. אולם לכאורה יש לחלק בזה בין אכילת הסעודה לאכילת החתן וכלה בחדר הייחוד, דהרי בלשון הרמ"א הנ"ל בסי' נ"ה איתא וז"ל המנהג פשוט עכשיו לקרות חופה מקום שמכניסים שם יריעה פרוסה על גבי כלונסות, ומכניסים תחתיה החתן והכלה ברכים, ומקדשה שם ומברכין שם ברכת ארוסין ונישואין, ואח"כ מוליכים אותם לבית ואוכלים ביחד במקום צנוע, וזהו החופה הנוהגת עכשיו. עכ"ל. הרי דחלק מהחופה הנוהגת עכשיו הוא שאוכלים יחד, וא"כ אם כל דברי הרמ"א הוי חלק מעצם הנישואין, ולא רק ה"חופה", א"כ גם האכילה ביחד היא חלק מעצם הנישואין, וגם

את זה צריך לעשות מבעו"י, משא"כ הסעודה של הרבים דאינו חלק מעצם הנישואין א"צ להיות מבעו"י.

אבל עי' בספר מצהלות חתנים עמ' ש"ב דאיתא וז"ל נוהגים שהחתן והכלה אוכלים יחד בחדר הייחוד אמנם אין זה מעכב, הגרי"ש אלישיב (ציוני הלכה עמ' מ"ו) שלשון הרמ"א זה לאו דווקא והעיקר שנכנסים לחדר על מנת להתייחד שם והרי לא מצינו באף אחד מהראשונים מי שסובר שאכילה מעכבת משום שזה עושה את קנין הנישואין, וזה דלא כשביבי אש חופה סי' ב' שזה מעכב כי זה מעצם מעשה החופה והוכיח כן מלשון הבית שמואל סי' נ"ה ס"ק ה' שעיקר החופה הוא מה שאוכלים החתן והכלה יחד אחר החופה, ולהגריש"א צ"ל שאף זה לאו דווקא, ועיינ בשו"ת משנה הלכות ח"ט סי' רפ"ה שדן

אם זה מעכב ומצאתי בשו"ת חוות יאיר סוסי" מ"ז שנקט שלרמ"א לא נגמרו הנישואין אלא רק לאחר שאכלו בחדר היחוד ושם סוסי" נ' הג"ר גרשון אשכנזי חולק עליו כי לפ"ז יצא דין מחודש שאם מתה הכלה קודם שיאכלו יחד אין בעלה יורשה ולכן נקט שהנישואין נגמרים לאחר הברכות ואע"פ שהברכות אינן מעכבות מ"מ לגבי דידן לא מקרי חופה עד אחר הברכות, וציין לזה בהג' רעק"א סי' נ"ה על דברי הח"מ ס"ק ט' שכתב שלא נגמרו הנישואין עד שמתייחדין יחד אחר החופה ואוכלין שם במקום צנוע, ולדעת הגרי"ש אלישיב אף בזה צ"ל שזה לאו דווקא, ובציוני הלכה הוכיח כדעת הגרי"ש אלישיב מחופה ביום תענית שאיתא ברמ"א סי' תק"נ ג' שממשיכים להתענות אחר החופה ולא מובא שיש לשנות את סדר החופה ולהתייחד רק אחר צה"כ כדי שיוכלו לאכול. עכ"ל. ולפ"ז נמצא דלפי הגריש"א, בכל אופן א"צ להקפיד שיאכלו מבעו"י. (ולפעמים יש בזה נפק"מ גדולה כמובן, דלפעמים יש זמן שיכנסו לחדר היחוד מבעו"י, ולית להו זמן לאכול, או שאינם מתחילים לאכול ממש מיד.)

[חנה העירוני דאפשר שיש מקור לעצם הדבר שחתן וכלה אוכלים ביחד אכילה מיוחדת מהא דאיתא בזוה"ק ח"ג דף רמא ע"ב במתיבתא דרקיעא שאלתא שאילו, עלמא דאתי לית ביה אכילה ושתייה, והא כתיב (שיר ה':א') באתי לגני אחותי כלה וגו', אכלתי יערי עם דבשי וגו', מאן דלית ביה אכילה ושתייה, איהו אמר, אכלתי יערי עם דבשי שתיתי ייני עם חלבי, אמר רבי שמעון, וקודשא בריך הוא מאי קא אתיב לון, אמר ליה, אמר קודשא בריך הוא, הא בר יוחאי יימא, ואתינא למשאל מנך, אמר רבי שמעון, כמה חביבו חבב קודשא בריך הוא לכנסת ישראל, ומסגיאו דרחימו דרחים לה, שני עובדוי ממה דהוא עביד, דאף על גב דלאו אורחוי במיכלא ומשתייא, בגין רחילותא אכיל ושתי, הואיל ואתי לגבה עביד רעותה, כלה עיילת לחופה ובעת למיכל, לית דין דייכול חתנה בהדה, אף על גב דלאו ארחיה למעבד הכי, הדא הוא דכתיב באתי לגני אחותי כלה, הואיל ואתינא לגבה, ולמיצל בהדה לחופה, אכלתי יערי עם דבשי וגו'. (תרגום ללה"ק, בישיבה של הרקיע שאלו,

העולם הבא אין בו אכילה ושתייה, והרי כתוב באתי לגני אחתי כלה וגו', אכלתי יערי עם דבשי וגו', מי שאין בו אכילה ושתייה, הוא אומר אכלתי יערי עם דבשי שתיתי ייני עם חלבי, אמר רבי שמעון, והקב"ה מה השיב להם, אמר לו, אמר הקב"ה, הרי בר יוחאי יאמר, ובאתי לשאל ממך, אמר רבי שמעון, כמה חביבות חבב הקדוש ברוך הוא לכנסת ישראל, ומרבו האהבה שאוהב אותה, שנה מעשיו

ממה שהוא עושה, שאף על גב שאין דרכיו באכילה ושתייה בגלל האהבה אכל ושתייה, הואיל ובא אצלה, עשה רצונה, כלה נכנסת לחפה ורוצה לאכל, אין זה דין שיאכל חתנה עמה אף על גב שאין דרכו לעשות כך, זהו שכתוב באתי לגני אחתי כלה, הואיל ובאתי אצלה ולעלות עמה לחפה, אכלתי יערי עם דבשי וגו'. אולם לפ"ז אפשר דחזינן שהאכילה היא חלק מעצם הנישואין. וצע"ע בזה.]

ענף מז

עוד נפק"מ מהנידון הנ"ל
 "מה צריך להיות מבעוד יום"
 הנוגע אף בשאר ימות השנה
 - כתובה שנכתב ביום ונחתם בלילה
 דבעינן חופה מבעו"י

הנוגע אף בשאר ימות השנה. ויל"ע האם האי נידון והנידון שנתבאר לגבי ז' אלול הם תלויים בז"ז.

עיין בענפים הקודמים. הנה יש עוד נפק"מ מהנידון הנ"ל "מה צריך להיות מבעוד יום"

הנה מבואר בפוסקים דהא דאיתא ע"פ הסוגיא במס' גיטין דף יז ע"א דכתובה שנכתב ביום ונחתם בלילה כשרה זה רק כאשר עשו גם את החופה ביום אלא שהתעכבו וחתמו בלילה (עי' בשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' ס"ה ובכנה"ג אה"ע סי' ס"ו ובחכמת שלמה חו"מ סי' מ"ג ס"ק י"ז) אבל לא כשהחופה היתה בלילה. והנה פעמים מתכוננים לערוך את החופה מבעוד יום ובשעה שכותבים את הכתובה לפני תחילת החופה כותבים בה תאריך היום אלא שהתעכבו עם החופה והיא נערכה רק לאחר שקיעת החמה ונמצא שהנישואין היה רק למחרת והיו צריכים לכתוב תאריך דלמחרת ונמצא שזהו שטר מוקדם.

[ונחלקו הפוסקים במחלוקת גדולה כיצד לנהוג בכה"ג, יש הסוברים שכשרואים שהחופה עלולה להתעכב יזדרזו ויעשו את הקנין בפני העדים לפני שקיעת החמה אף שזה לפני הקידושין ובשעת החופה העדים יחתמו, (בית שמואל סי' ס"ו ס"ק ז' ע"פ תוס' בגיטין כי ע"י הקנין החתן מתחייב ומשעבד עצמו כבר

מבע"י ויש לזה קול ושפיר תגבה ממשעבדי ואין זה שטר מוקדם, ועי' בחו"מ סי' מ"ג סט"ז, ובאפריון שלמה עמ' כ"ט הביא שכן נהגו בחופת הגר"נ פרצוביץ ז"ל וכשבא מרן הגרי"ז לבית חמיו הגר"י פינקל בשבעת ימי המשתה הגר"נ סיפר לו זאת והסכים לזה הגרי"ז, ויש הסוברים שאף באופן זה הכתובה פסולה (דס"ל דאף שעשו קנין מבעו"י עדיין הוי שטר מוקדם, ועי' בספר מצהלות חתנים עמ' ר"ז שהביא ביאורי שיטה זו וזת"ל שו"ת אג"מ אהע"ז ח"ד סי' ק' אות ה' וסי' ק"ה אות ג' דברות משה ב"מ ח"א סי' כ' הערה נ"ד שו"ת מנחת שלמה ח"ג סי' ק"ג אות י"ח ובמהדורה תנינא בסי' קכ"ח שלמי שמחה עמ' ר"ס קובץ תשובות ח"ג סי' קצ"ז והערות לכתובות דף מג ע"ב וציוני הלכה עמ' ל"ט, ויש להאג"מ והגריש"א והגרשז"א בזה שלשה טעמים חלוקים, לפי האג"מ הטעם הוא כשהאשה רק משודכת ועדיין לא נתארסה כמו בזה"ז שמארסין ונושאים רק תחת החופה הבעל לא יכול לכתוב ולהתחייב לה כתובה כי זה תקנה מיוחדת רק

לארוסה או נשואה ולא לסתם
 אשה פנויה ונמצא שהכתובה
 שנכתבה יום לפני החופה היא
 פסולה וממילא הוה גם שטר
 מוקדם, ושאני התוס' בגיטין שהתם
 היו מארסין זמן רב לפני הנישואין
 ושפיר אפשר לכתוב לארוסה, ועיין
 בשיעורי שערי זבולון חופה סי'
 ז' שהאריך בביאור דברי האג"מ,
 ולפי הגריש"א הטעם הוא דהנה
 לדעת השו"ע סי' נ"ה סעיף ו'
 שפסק כהרמב"ם כתובה שנכתבה
 לפני הנישואין א"א לגבות בה
 ממשעבדי דחוב של כתובה הוא
 לא כמו חוב רגיל וא"א להתחייב
 עליו לפני שחל סיבת החיוב שהוא
 הנישואין וממילא אף קנין לא
 יהני ונמצא שהיא תגבה
 ממשועבדים שלא כדין ודינו כשטר
 מוקדם שפסול, הגרי"ש אלישיב,
 ועי"ש שכיון שיש שחולקים על
 הרמב"ם, והרמ"א פסק כוותיהו
 ואף לרמב"ם יתכן וכשר לכן
 בשעת הדחק הגרי"ש אלישיב היה
 מקבל קנין מהחתן לפני השקיעה,
 אמנם כיון שזה לא לכתחילה לכן
 בשנותיו האחרונות הגריש"א היה
 כותב תאריך של יום המחרת,
 דהרי עכ"פ שטר חוב מאוחר כשר,
 ולפי הגרשז"א יש בזה טעם

שלישי, כיון שבכתובה כתוב "והות
 לי לאינתו" והעדים בחתימתם
 מעידים גם על זה והרי זה עדות
 שקר ולא רק מיחזי כשיקרא כי
 מעידים שנשא מבעו"י ובאמת
 נשא רק למחרת ואם ח"ו יבואו
 עדים לאחר זמן שהתקדשה
 מבעו"י לאיש אחר יתכן והיא
 תהיה אשתו ולכן לכתחילה צריך
 להקפיד לא לעשות כן. עכ"ל.)
 ויל"ע מה לעשות לפי שיטה זו.
 והנה כבר נתבאר שלפי הגריש"א
 יש לכתוב התאריך של יום המחרת,
 אבל לכאורה זהו רק עצה אם
 העיכוב הוא עד הלילה, דאז נכנסים
 לחדר הייחוד למחרת ויש להם
 כתובה עם התאריך דלמחרת, אבל
 בציור היותר שכיח דהעיכוב הוא
 רק עד בין השמשות, א"כ לכאו'
 לית בזה עצה, דעל הצד דהוא
 עדיין יום אז כשנכנסים לחדר
 הייחוד אין להם כתובה כלל, י"ל
 דעיין בצינוני הלכה עמ' מ"ד
 שהגריש"א ביאר דלית בזה חשש,
 שלגבי זה אפשר לסמוך על הרמ"א
 סי' ס"ו סעיף ג' שכתב שבימינו
 שיש חרם דרבינו גרשום האוסר
 לגרש אשה בעל כרחא וממילא
 אין לחשוש שתהיה קלה בעיניו
 לגרשה היה אפשר להקל שלא

לכתוב כתובה אלא שלא נהגו כן ומ"מ לגבי איסור יחוד אפשר לסמוך על הרמ"א. (ועיי"ש בעמ' ע"ז בעובדא שבאמצע הלילה מצא האח שבידו הופקדה הכתובה פסול בכתובה והורה הגרי"ש אלישיב שלא צריך להודיע לחתן ולכלה ומותר להם לבעול כי סומכים על הרמ"א ואף בבוקר לא צריך להזדרז ולתקן את הכתובה.) ועיין בספר מצהלות חתנים סי' ל"ה אות ל' דאיתא וז"ל היתה חופה שנערכה בזמן השקיעה ממש ולא היה שום קבלת קנין לפני כן ואמר הגר"א גנחובסקי שהוא אומר לחתן (בהצנע באופן שלא יעשו כולם עסק מזה) שיכתוב בעצמו עוד כתובה אחרת בכתב ידו

ויהדקנה לכתובה הקיימת ובזה"ל אני פלוני בן פלוני מתחייב לאשתי פלונית בת פלוני סך מאתיים זוז בשביל כתובה ויש לה עוד כתובה אחרת וידה על העליונה לגבות באיזה שתמצא וחתמתי שמי היום וכו' פה עיר וכו' והכל שריר וקיים נאום וכו' (אגן הסהר ח"א עמ' תנ"ט). עכ"ל.]

ויל"ע מה נקרא שהחופה נעשתה ביום, דאיזה דבר צריך להיות ביום כדי ליחשב שהחופה נעשתה ביום, והוי כתובה שנכתב ביום ונחתם בלילה דכשר, האם סגי שה"חופה" היה ביום או האם גם צריך שנכנסו לחדר הייחוד ביום. וצע"ע לדינא.

פרק ד

סעודת חתן ושמחתו
בז' אלול
תיקון לסיבת התענית שבו

פרק ד

סעודת חתן ושמחתו בז' אלול תיקון לסיבת התענית שבו

ענף יז

המשמח חתן על ידי "מילי" עושה היפך מ"מילי"
שמתענים מחמתם בז' אלול

אגרא דבי טמיא שתיקתא אמר	עיינ במסכת ברכות דף ו ע"ב
מר זוטרא אגרא דתעניתא צדקתא	דאיתא אמר רבי זירא אגרא
אמר רב ששת אגרא דהספדא	דפרקא רהטא אמר אביי אגרא
דלויי אמר רב אשי אגרא דבי	דכלה דוחקא אמר רבא אגרא
הלולי מילי, ופרש"י וז"ל מילי	דשמעתא סברא אמר רב פפא

לשמח החתן בדברים. עכ"ל. הרי
לכאורה מבואר להדיא בגמ' דעיקר
שמחת חתן הוא בדברים.

ועי' גם במס' כתובות דף טז
ע"ב דאיתא תנו רבנן כיצד
מרקדין לפני הכלה בית שמאי
אומרים כלה כמות שהיא ובית
הלל אומרים כלה נאה וחסודה
אמרו להן בית שמאי אומרים
לבית הלל הרי שהיתה חגיגת
או סומא אומרי' לה כלה נאה
וחסודה והתורה אמרה מדבר
שקר תרחק אמרו להם בית הלל
לבית שמאי אומרים לדבריכם
מי שלקח מקח רע מן השוק
ישבחנו בעיניו או יגננו בעיניו
הוי אומר ישבחנו בעיניו מכאן
אמרו חכמים לעולם תהא דעתו
של אדם מעורבת עם הבריות
כי אתא רב דימי אמר הכי משרו
קמי כלתא במערבא לא כחל
ולא שרק ולא פירכוס ויעלת
חן, ופרש"י וז"ל כיצד מרקדים
מה אומרים לפניה. עכ"ל. ותמוה
מאן יימר דאומר כלום, אלא
בע"כ כנ"ל, דשמחת חתן הוא
בדברים, וא"כ בע"כ דבשעת
הריקוד לשמחת חתן וכלה שיש
איזה "מילי" שאומר.

שנ"ר הא דאיתא בשו"ת באר
שבע תשובה נ', דעיי"ש
בהמשך הגמ' בברכות דאיתא ואמר
רבי חלבו אמר רב הונא כל הנהנה
מסעודת חתן ואינו משמחו עובר
בחמשה קולות שנאמר קול ששון
וקול שמחה קול חתן וקול כלה
קול אומרים הודו את ה' צבאות,
ועיי"ש בבאר שבע דאיתא וז"ל
והא דאמרין כל הנהנה מסעודת
חתן ואינו משמחו כו' איכא למידק
שמחה זו מה היא אם ר"ל ביין
דומיא לשמחה האמורה בתורה
אצל חג כדכתיב ושמחת בחגך
שפירושו ביין כדאיתא בפרק ערבי
פסחים אין שמחה אלא ביין
שנאמר ויין ישמח לבב אנוש א"כ
קשה כיון דקאמר מסעודת חתן
משמע שהחתן הוא בעל הסעודה
וכדאיתא בהדיא בפ"ק דכתובות
ובפרק שלשה שאכלו עד שכתבו
הרא"ש והר"ן בפ"ק דכתובות
בשם רבינו אפרים תלמידו של
הרי"ף אי אמר חתנא לא טריחנא
אלא כניסנא בלא סעודה וקרובי
הכלה בעו דליעביד סעודה כייפינן
ליה דליעביד סעודה כו' א"כ החתן
משמח לאחרים ביין ולא אחרים
לו לבן נ"ל דשמחה זו היא לשמח
החתן בדברים ומצאתי לי און

בגמרא ערוכה בפ"ק דברכות אמר רב אשי אגרא דבי הלילי מילי ופרש"י מילי לשמח החתן בדברים ונ"ל שדברים אלו הם עד כיצד מרקדין לפני הכלה אומרים כלה נאה וחסודה כו'. עכ"ל.

ועי' בשו"ע אה"ע סימן ס"ה סעיף א' דאיתא וז"ל מצוה לשמח חתן וכלה ולרקד לפניו, ולומר שהיא נאה וחסודה (פירוש מן "ותשא חן וחסד לפניו") אפילו אינה נאה. עכ"ל. ולהנ"ל בזה השו"ע הביא הענין דאגרא דבי הלילי מילי.

[הנה יל"ע איזה סוג "מילי" יש לומר לחתן לשמחו. והנה לפי הסוגיא הנ"ל בכתובות מבואר דה"מילי" שאומר לשמח החתן היינו מילי בענין הכלה, וזהו המח' ב"ש וב"ה איזה מילי בענין הכלה לומר. אבל עי' במהרש"א בברכות שם דאיתא וז"ל ואגרא דבי הלילי מילי כו' כפירש"י לשמח החתן בדברים ע"כ וכההיא דבר קפרא בהלולי דר"ש בר רבי במס' נדרים (נא ע"א). עכ"ל. הרי דהמהרש"א ביאר דה"מילי" שאומר לשמח החתן היינו מילי דומיא להמילי

בנדרים דף נא ע"א. והנה עיי"ש בנדרים דאיתא אמר ליה בר קפרא לברתיה דרבי למחר שתינא חמרא בריקודא דאבון ובקירקני דאמך בן אלעשה חתניה דרבי הוה ועשיר גדול הוה אזמניה לבי הלילא דרבי שמעון ברבי אמר ליה בר קפרא לרבי מאי תועבה כל דאמר ליה רבי דהכין הוא תועבה פרכה בר קפרא אמר ליה פרשיה את אמר ליה תיתי דביתכי תירמי לי נטלא אתת רמיא ליה אמר ליה לרבי קום רקוד לי דאימר לך הכי אמר רחמנא תועבה תועה אתה בה לכסא אחרינא אמר ליה מאי תבל אמר ליה כי ענינא קדמאה אמר ליה עיביד לי דאומר לך עבד אמר ליה תבל הוא תבלין יש בה מי שניא הדא ביאה מן כולהון ביאות אמר ליה ומאי זימה אמר ליה עיביד כי ענינא קדמאה עבד ואמר ליה זו מה היא. ולכאורה מבואר דה"מילי" שאומר לשמח החתן היינו מילי דבדחנות. ועיי"ש בנדרים בבן יהוידע דאיתא וז"ל ודע כי מה שאמר בריקודא דאבון ובקורקני דאמך, אמר כן לבדיחותא לשמח חתן, כי היה זה בהלילא דר' שמעון ברבי אבל ודאי לא רקיד רבי ולא זימרה דביתו,

ולכן במזגא אמר להדיה בגמרא רמיא ליה, אבל ברקוד וקורקני לא אמר רקיד ליה, ולא אמר דקרקרא, ומה שאמר למחר לרבי קום רקוד לי, אמר ליה לבדיחותא, כלומר אני הוא החתן וצריך שתרקד לפני, ובזה שחקו החתן והכלה ובדחי המסובין. עכ"ל. ועיין בספר בן איש חי הלכות שנה ראשונה פרשת שופטים ס"ק י"ח דאיתא וז"ל מצוה גדולה לשמח חתן וכלה, ולעשות להם מילי בדדיחות שישמחו, ושכר המשמחם עצום מאוד, ורק יזהר שלא ישמחם בליצנות. עכ"ל. ועיין בספר דף על הדף במס' ברכות שם דאיתא וז"ל ונביא מש"כ בספר תולדות אדם על הגאון ר' זלמן מוואלוז'ין ז"ל (דף קח ע"א) שם מספר המחבר שהשתתף בשמחת נישואין והצדיק ר' זלמן ישב בראש הקרואים, פתח פיהו וכו' עוד ישמע וגו', ודרשו חז"ל כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות וכו', הי' מונה וסופר כל מדרשי רבותינו הקדמונים על מקרא זה, והכל בקול צלול נעים וערב מאד לאוזן שומעת, עד שהיו מעירים ומעוררים אהבת ה' וחפץ מצותיו

בנפש השומע, אחז ביד החתן ודבר עמו דברי תורה, אשר זורר במזור האמת והאמונה, וחובשו בתחבושת השכל הזך ורוכבו בדברי צחות ומליצות ערבות, עד שצהלו פני החתן מרוב שמחה וגיל וכו', עד שפחד ורחב לבב כל הקרואים ועיניהם החלו יורדות מים מרוב גיל ושמחה. עכ"ל. ועי' בסוגיא בברכות שם דאיתא ואמר רבי חלבו אמר רב הונא כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות שנאמר קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות ואם משמחו מה שכרו אמר רבי יהושע בן לוי זוכה לתורה שנתנה בחמשה קולות שנאמר ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר וגו' ויהי קול השופר וגו' והאלהים יעננו בקול, ועיי"ש במהרש"א דאיתא וז"ל עובר בה' קולות כו' מבואר אלו חמשה קולות הן חמשה קולות של הדבור שהקול מתחלק לפי מוצאם אותיות בומ"ף מהפה דטלנ"ת מהלשון זסשר"ץ מהשינים גיכ"ק מהחיך אחה"ע מהגרונ והן הן אותיות שהתורה נתנה בהן ולא בקול

פשוט שאינו מורה על דבור מה וזה שאמר שראוי לשמח חתן וכלה בקול הדבור הכולל ה' מיני קולות שאמרנו כמ"ש בי הלולי מילי ור"ל לשמחו בשמחה בדבור של מצוה להזכיר חסדי המקום בבריאה לקיום עולם והוא שסיים באומרו קול אומרים הודו את ה' שקולות השמחה יהיו בשבח המקום וע"כ תקנו חז"ל אלו ה' קולות בז' ברכות חתנים כמפורש בחידושינו פ"ק דכתובות ע"ש ואמר שאם משמחו זוכה לה' קולות של תורה כי נתינתה היא היתה יום שמחת לבו וחתונתו עם ישראל והה' קולות שהן ה' מוצאי הדבור באותיות של תורה הם קיומו של עולם שנתנו בסיני כמו שכתוב אם לא בריתי יומם וגו' אם ישראל מקבלין. עכ"ל. (עיי"ש בכתובות דף ח' במהרש"א דאיתא וז"ל זכר כאן ד' קולות שנוכרו בהאי קרא דגבי גאולה ואמר קול מצהלות חתנים כו' תחת קול אומר הודו וגו' דהיינו שהחתנים מברכים ומודים בקולם לה' וכמ"ש במסכת ברכות דהמשמח חתן וכלה זוכה לה' קולות דכתובין גבי גאולתן של ישראל משא"כ בהשבתת הקולות

בגלותן לא כתיבי רק ד' קולות דהיינו קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה אבל קול אומר הודו לה' וגו' לא ישבית גם בגלותן דהיינו לתת שירות ותשבחות להקב"ה על הנסים שעושה עמנו בכל עת ושעה. עכ"ל.) נמצא שיש שלשה סוגי מילי ע"פ שלש סוגיות בגמ', בסוגיא בכתובות מבואר דאומר כלה נאה וחסודה וכיו"ב, בסוגיא בנדרים מבואר דאומר מילי דבדחנותא וכיו"ב, ובסוגיא בברכות מבואר דאומר חסדי המקום בבריאה לקיום העולם וכיו"ב. והנה עיי' בבאיור הגר"א למשלי פרק כ' פסוק ד' דאיתא וז"ל וכלל כל המדות הרעות תאוני, וכעסני, וליצני ורצה לומר פריקת עול תורה ויראת שמים. עכ"ל. ועיי' בחידושי אגדות להגר"א במס' מגילה דף י"ב דאיתא וז"ל כי ג' דרגין ביצה"ר התאוני, וכעסני, ומיני שכופר בהשם יתברך והם נגד ג' ראשי עבירות ע"ז ג"ע שפ"ד. עכ"ל. ועיי' בברכות דף כט ע"ב דאיתא אמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא לא תרתח ולא תחטי לא תרוי ולא תחטי וכשאתה

יוצא לדרך המלך בקונך וצא מאי המלך בקונך וצא אמר רבי יעקב אמר רב חסדא זו תפלת הדרך, וע"ש באמרי נועם שהביא מהגר"א וז"ל לא תרתח ולא תחטא הוא מדת כעסני ולא תרוי הוא תאוני ונכלל בהם כל המדות הרעות כמ"ש (בפ' ערבי פסחים דף קי"ג ע"ב) שלשה הקדוש ברוך הוא אוהבן מי שאינו כועס ומי שאינו משתכר ומי שאינו מעמיד על מדותיו, המלך בקונך זאת מדה שלישית שכתבתי לעיל ליצנות והוא פריקת עול. עכ"ל. ועי' בהעמק דבר על דברים פרק כ"ה פסוק י"ז דאיתא וז"ל דכלפי שאמרו חז"ל ג' עבירות חמורות היינו ג"ע ע"ז ש"ד, וחומר שבג' אלו אינו תלוי בעונש שהרי עונש חילול שבת חמור מעונש עריות אלא באשר שהאדם החוטא בא לחטוא בא' מג' אופנים, או מהעדר האמונה בה' ובתורתו או מצד התגברות התאוה או מצד הגברות הכעס וכדומה במדות שנוגע בין אדם חבריו, והנה הראש שבהעדר אמונה הוא ע"ז והראש בתאוה הוא ג"ע והראש שבמדות רעות הוא ש"ד וכל עונות באים בא' מג' אופנים הללו כגון המחלל

שבת מצד פרנסה ה"ז נוגע באמונה והוא שמץ ע"ז, ואם למלוי תאות נפשו ה"ז ענף מעריות. עכ"ל. (ועיין במס' ב"ב דף קסד ע"ב) דאיתא אמר רב עמרם אמר רב שלש עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום הרהור עבירה ועיון תפלה ולשון הרע לשון הרע סלקא דעתך אלא אבק לשון הרע. וי"ל דהני שלש עבירות הן ג"כ כנגד הני ג', יצרים, דהרהור עבירה כנגד תאוני, ועיון תפילה כנגד מיני, ואבק לשון הרע כנגד כעסני, והן האופנים שיש לאדם איזה שייכות לכל היצרים בכל יום.) ופשוט דהג' סוגי "מילי" הנ"ל הם מכוונים כנגד השלשה יצרים, וי"ל דמקווים להכניעם ולבטלם על ידי ה"מילי". ד"כלה נאה וחסודה" כנגד כעסני, דבמקום לומר דברי גנות וכעס על אחר אומרים שהיא נאה וחסודה. ו"מילי דבדחנותא" כנגד תאוני, דחזינן בדברי בר קפרא ובדברי התולדות אדם ובדברי הבן איש חי דהני מילי דבדחנותא אינם סתם ליצנות בעלמא, אלא הם כדת יהודית שבלולים בדברי תורה, וא"כ יש כאן הרגשת שמחה ושחוק באופן שמקרבו לד', והיינו להיפך מהתאוני דהוא אזל בתר

הרגשת גופו לרעה. (ולכך בר קפרא דוקא דרש בענייני עריות ובפחיתותם דהני "מילי" הם לגרום הרגשת שמחה בקדושת הזיווג, ההיפך מעריות, וע"ע בבן יהוידע בנדרים שם דאיתא וז"ל והנה הגם שדברים אלו שאמר בר קפרא לפי פשוטן הם כמו שכתבנו, נ"ל בס"ד לומר דבר קפרא לא היה מדבר דברים חיצוניים, אלא היה מלביש דברים נסתרים ועליונים בדברים חיצוניים, כי כן היה דרכו דרך הקודש, וכאשר פרשתי בגמרא דברכות במאמר דאתמר התם, בר קפרא הוה מזבין מילי בדינדי ע"ש, ונ"ל בס"ד דנתכוון בדברים אלו על עניינים נסתרים, דמפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בסוד הדילוג שעושין באמירת הקדושה של קדוש קדוש קדוש, שהוא להעלות את יעקב ורחל, גם מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים, כי רבינו הקדוש היה מיסוד יעקב המזדווג עם רחל, גם עוד מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות דף ט' ע"ד, וז"ל, בחצי הלילה יורדת הספירה העשירית דרחל, בעולם הבריאה בהיכל השביעי העליון הנקרא היכל קדש קדשים דבריאה,

ועומדת שם עד אור הבוקר, וכל אותה חצות לילה יושבת ומזמרת וקוראה אל זעיר אנפין, וזה סוד אלקים אל דמי לך אל תחרש ואל תשקוט אל, תהלים פ"ג:ב', כנזכר בזוהר פרשת לך לך דף פ"ו ע"א, עכ"ל ע"ש, ובזה יובן בס"ד דבריו של בר קפרא, שהלביש בדברים ההם עניינים נסתרים ועליונים, באומרו למחר שתינא חמרא ברקודא דאבוכ, פירוש למחר אומר אני דברי תורה המכונים בשם יין, בענין הנוגע לסוד הקדושה שעושים בה דלוג שהוא רקוד, השייך לבחינת אבוכ שהוא ביעקב, וגם עוד אומר אני דברי תורה בענין סוד ספירה העשירית של רחל, שמזמרת בעולם הבריאה, ועל זה אמר בקורקני דאמך היא רחל, והבן היטב. עכ"ל.) ו"חסדי המקום בבריאה לקיום העולם" כנגד מיני.]

הנה ראינו דז' אלול הוא יום שמתענים בו משום ש"מתו מוציאי דבת הארץ", והיינו שהוא יום שנעשתה פורעניות מחמת "הוצאת דיבה" ולשון הרע.

והנה מבואר בכ"מ דהדיבור דלשון הרע הוא דיבור

שגרם גלוי עריות, וגם מיתה לכל העולם, הרי שפיכות דמים, ועל ידי זה גרם לאדם הראשון וחוה לעבר על רצונו של הקדוש ברוך הוא, וממילא זה המדבר לשון הרע, אוהז במדתו המשחתת לבריאת העולם. עכ"ל. ועצ"ש בהלאוין דאיתא וז"ל המרגל בחברו עובר בלא תעשה שנאמר לא תלך רכיל בעמך איזהו רכיל, זה שטוען דברים והולך מזה לזה ואומר, כך אמר פלוני עליך, כך וכך שמעתי על פלוני שהוא עשה לך, אף על פי שהוא אמת, הרי זה מחריב את העולם. עכ"ל.

[עייין בספר אפיקי מים חלק בית המקדש ענין כ"ז דאיתא בתוה"ד וז"ל הנראה בעומק ביאור הענין דלשון הרע מחריב את העולם, ובהקדם מה שיסד לנו רבינו ר' חיים מוולאזין בספר נפש החיים אשר בפרקים הראשונים קובע מסמרות ביסוד הבסיסי של עומק כחות האדם עלי אדמות, דהנה בבריאת האדם כתיב ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה" ומבואר שאין סוף הענין שנעשה האדם לנברא שהוא חי אלא שעיקר בריאתו הוא

של חורבן העולם, לדוגמא, עייין בספר חפץ חיים בפתיחה דאיתא וז"ל באהבת השם יתברך את עמו ישראל וחפץ מאד בטובתם עד שקראם בשם בנים, וחלק ה' ונחלה, וכמה שמות חביבים המורים על גדל אהבתו לישראל, כמו שכתוב (מלאכי א' ב') אהבתי אתכם אמר ה' וגו', לפיכך הרחיקם מכל המדות רעות ובפרט מלשון הרע ורכילות, כי הוא מביא את בני אדם לידי ריב ומצה, וכמה פעמים יוכל לבוא מזה לידי שפיכות דמים כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות דעות (פרק ז' הלכה א') אף על פי שאין לוקין על לאו זה, עון גדול הוא וגורם להרג נפשות רבות מישראל, לכך נסמך לו "לא תעמד על דם רעך", צא ולמד מה ארע לדואג האדומי ולנוב עיר הכהנים, ועוד כמה רעות עצומות, שנסכו על ידי המדה המגנה הזאת, כמו שידוע שחטא הנחש היה העקר על ידי לשון הרע, שדבר לשון הרע על הקדוש ברוך הוא שאמר, מן האילן הזה אכל וברא את העולם, ועל ידי זה פתה את חוה, כמו שאמרו חז"ל (שבת קמו ע"א), בא נחש על חוה והטיל בה זהמא, הרי

שניתנה בו נשמת חיים מחיותו של בורא עולם כביכול ועי"ז נעשה האדם לנפש חיה של כל הבריאה כולה והיינו שהוא שליט על כל הבריאה מהשמים ושמי השמים וכל צבאם ועד לתחתית הים והיינו שרק ע"י האדם מתקיים ואתה מחיה את כולם מכיון שנמסרה אליו כחות החיים של הבריאה, והנה בתרגום איתא "לנפש חיה" לרוח ממללא, הרי שעצם פירוש המילים של ויהי האדם לנפש חיה הוא שע"י כח הדיבור שלו הרי הוא המחיה את כולם וכל החיים כולם תלויים בדיבור, ולפי ערכינו ביאור תוכן הענין הוא דהנה עצם פירוש הענין חיים ניתן ללמוד ולהבין מ"באר מים חיים" אשר שם יש נביעה בסתר עומק האדמה ואין לנו שום ידיעה והשגה בשורש עצם הנביעה אלא רק שזהו הכח שמוציא את המים לגילוי והרי בלי אותו כח חיים היו המים נשארים בהעלם בלי שום סיבה שיתגלו ויפרצו החוצה, והנה כיוצא בזה באופן כללי הרי האדם חי ע"י הרמ"ח ושס"ה שבגופו והם מוציאים לפועל את נביעת החיים הנסתרת והנעלמת שבעומק נשמתו אשר

היא המעוררת אותו בכל עניינו כולל מחשבה דבור מעשה ונמצא שכל עניני האדם בעוה"ז אינם אלא גילוי נקודת כח החיים שהוא למעלה ממערכת הגוף והנה כל מה שברא הקב"ה לא בראו אלא לכבודו והרי גילוי כבודו ית' אינו אלא ע"י מין האדם בעלי בחירה (ולא ע"י מלאכים ושאר בעלי חי) ומכיון שקיום המציאות תלוי בגילוי כבודו ממילא כל מה שנמצא בעולם אינו מכוון אלא כלפי האדם ורק ממנו מתעלים כל הנבראים ומגיעים לתכליתם וכמפורש במס"י בהתחלה שהעולם נברא לשימוש האדם כשהוא מתעלה הוא מעלה אחרים עמו וזהו המבואר בספר נפש החיים שהאדם הוא הנפש חיה של כל הבריאה דהיינו שעל ידו מתגלה עומק שרשם וחיבורם לחי העולמים אלא דלפי המפורש בדברי התרגום הרי הך נפש חיה של כל הבריאה כולה הוא על ידי הרוח ממללא והביאור הוא שהכח חיים שטמון בכל הבריאה אשר על זה כתיב ואתה מחיה את כולם יוצא לפועל דרך הצינור של כח הביטוי של צורת אדם, ונמצא שכל מה שמתבטא ע"י

האדם אינו אלא גילוי של סוד החיים אשר מצד עצמם גבוה מעל גבוה הם וע"י ביטוי זה יוצא מעומק פנימיותו כלפי חוץ והרי כדרך שמי מעיין נובעים כלפי חוץ מפנימיות נסתרת כך הנגיעה הפנימית של כחות החיים העליונים נעשה ע"י הרוח ממללא של האדם ואמנם זהו כענין הנתבאר לעיל שכח הדיבור הוא הכלי המוגבל לגלות מה שהוא למעלה ממערכת העולם ואשר אינה ניתנת להשגה כי אם דרך צמצומה לדיבורים וביטויים אנושיים ואמנם כל החילוק שבין החיים והמתים אינו אלא בזה שהחיים יש להם ביטוי (עי' מהר"ל דרך חיים ו' ט') ואילו המתים נקראים יורדי דומה כי נמצאים הם במצב דומם שאין להם ביטוי אף שקיימים הם תוך המציאות וכיון שחסר להם הכח לבטא מפנימיות קיומם כלפי חוץ ממילא אין להם שם ותורת "חיים", למדים אנו לפי זה שניתן אל האדם הכח להוציא אל הפועל עצם החיים, חיי הנצח, בתוך עולם התחתון וזה רק ע"י כח הדיבור והביטוי שבהם טמון החיים של כל הבריאה ובכלליות הענין הרי כח הדיבור כולל כל האפשריות

והצורות של ביטוי ולא רק ההגה במילים והיינו שגם הבעת פניו וקריצת עיניו ותנועות ידיו ורגליו בכלל זה הם, דהא סוף סוף הרי יוצא לפועל על ידו ביטוי מסויים אע"פ שלא נאמר בפירוש, ואמנם גם מעשיו ופעולותיו של האדם נכללים בזה דהנה אף שמעשה ודיבור ב' ענינים ודרגות נפרדים ניהו מ"מ כל מעשה שהיא חובקת בתוכה גם התבטאות מסויימת ואומרת משהו שהרי כל ביטוי שבעולם תולדת כח הדיבור הוא ואינו אלא התגלות של חיות אמיתית תוך עולמינו ונמצא שבבחינה מסויימת הרי כל מעשה יש בה ג"כ שם ותורת דיבור מלבד חלק הנמוך הגופני שיש בה (וכנודע ענין השתלשלות ג' בחינות מחשבה דיבור מעשה), ונשכיל להבין לפי זה שכאן טמון עומק הכח "צלם אלקים" שיש באדם וזהו עיקר כוונת הגר"ח מואלאזין בפרקים הראשונים של ספרו נפה"ח דאתי לאשמועינן דכיון שהקב"ה ברא את האדם להיות הנפש חיה של כל העולמות ממילא נמסרה בידו כח ההנהגה של ואתה מחיה את כולם וכו', ואמנם מצינו עוד שבלשון תורה

"דיבור" הוא לשון הנהגה וכדאמרי' בגמ' סנהדרין דף ח' ע"א "דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור" ופרש"י שם "מנהיג אחד", וכן בקרא כתיב (תהלים מ"ז) "ידבר עמים תחתינו ולאמים תחת רגלינו" ופרש"י ידבר לשון הנהגה, והרי ההנהגה הוא דרך כח הדיבור וכדכתיב (קהלת ח' ד') "באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה" והיינו שהמלך מנהיג את העם בכח הדיבור, ונמצא לפ"ז ששורש כח הדיבור הוא שמחיה את כל הבריאה כי על ידי צינור זה הרי האדם מבטא ומוציא לפועל עצם חיות העליונה תוך מערכת העולם, ובעומק הדברים למדים אנו עוד שהכח של ואתה מחיה את כולם מתקיים ע"י כח הבחירה שהרי לאמיתו של דבר ע"י כח הבחירה ניתנה האפשרות להנהיג את כל הדברים כולם למעלות עליונות ולתכליתם האמיתית ע"י שכחות החיים יצאו אל הפועל בדרך שמחוברים הם לשורש החיים (או ח"ו לאידך גיסא ולהנהיג את הבריאה להרס ואבדון ע"י שהוא מבטא בבחירתו היפך רצונו ית' ואזי כל סדר הבריאה הולך ומתדרדר נוכח

חורבן העולם) ואמנם נתבאר אצלנו כ"פ שעומק ענין הבחירה הוא הכח להיות בורא עולמות מכח שהוא עצמו מחובר לרצון העליון ורק על ידינו קיים העולם והרי לאור האמור כאן כל זה שייך לכח הדיבור שהוא האפשרות להנהיג הכל ע"י שפנימיות המציאות מתגלה ומתבטא כפי השיעור שהוא מחובר אליה, ובמתניתין תנן "בעשרה מאמרות נברא העולם" והיינו שבמאמרי פיו ית' נתהוו כל הנבראים והוא כנוסח הברכה שהכל נהיה בדברו, והנה אחרי כל "וירא" שבמעשה בראשית כתיב "וירא אלקים כי טוב" עד שלבסוף נאמר "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" וזהו צורה האמיתית והנכונה של כל הבריאה אלא שלבסוף מעשה בראשית נברא האדם בצלם אלקים אשר לפי המבואר זהו הכח רוח ממללא שנמסר אלינו ונמצא לפי זה שהעשרה מאמרות הללו שעל ידם נתהווה כל הבריאה ואשר עליהו כתיב לעלם ה' דברך נצב בשמים דהיינו שדיבורים האלה עצמם הם לעולם שורש הקיום הא כל זה מיתלא תליא ברוח ממללא של

האדם וענינו הוא שמבריא את האדם ואילך הרי כל המאמרות אינם נמצאים אלא עד כמה שהוא מבטא אותם ונמצא שהלעולם ה' דברך ניצב בשמים שמשפיע "חיים" לכל העולם אינו אלא ע"י הרוח ממלא שלנו, והשתא נפתח לפנינו פתח של ביאור בהבנת חומרת החטא של לשון הרע עד כדי שהוא מחריב את העולם וכו' והוי ככופר בעיקר וכו' דהנה לאור האמור חומרת האיסור איננה מפאת ההיזק שגרם לחבירו בלבד אלא שיסודו של דבר הוא ההרס והפגם דחלה מכח חורבן כח הדיבור דעל אף שיתכן שפיר שלא דיבר אלא גנאי קטן ומכח דיבורו לא נהרג בן אדם מסויים מ"מ לאמיתו של דבר הרי הוא ממית את הנפש חיה של העולם דהיינו הוואתה מחיה את כולם שנמסר בידו לגלותו ע"י הרוח ממלא שלו, דהנה בזמן שהאדם מדבר ומבטא ציורים נכונים הרי הוא מנהיג את הבריאה כולה אל צורתה האמיתית בסוד וירא אלקים כי טוב, אבל אם ח"ו מדבר דברים רעים הרי הוא מנתק את הבריאה מחיבורה לשורש החיים וממילא מוביל את כל הבריאה לחורבן

והרי לפי המבואר הא מה שהוא מגלה בדיבורו הרע איננה פטומי מילי בעלמא אלא שהוא ביטול עצם החיים והרי עבודתנו לגלות את הוירא אלקים כי טוב דרך המהלך של כי לקח טוב נתתי לכם ולא להוציא רע (ועי' משנ"ת בענין כ"ט שפי' רע היינו מלשון קטוע והפסק חיות) ואמנם אילו היה נשאר המעשה הרעה כמות שהיא בלי שום פירוש עליה דרך דיבורים לא היתה משנה עצם מציאות העולם אכן ע"י שמתפרש דרך הדיבור שקובע צורת הדברים ומפרש את המציאות אזי עצם מציאות העולם נשתנה וזהו השחתת הדיבור נוסף על המעשה עצמה שנעשה והוא הסוד תושבע"פ שנמסרה אלינו עצם המציאות, ונמצינו למדים שמה שמבואר במשנה שהמספר לשה"ר מחריב את העולם אין כאן מליצה או גוזמא ח"ו אלא הרי הוא באמת פוגם ומחריב עצם ההנהגה, ובמקום שמנהיג את העולם אל גילוי טובו ית' דהיינו חיות האמיתית הרי הוא מוביל את העולם אל היפך מציאות, ואמנם לדאבונינו הלשון מתגלגלת והולכת ופועלת כאילו מאליה

ובני אדם פולטים דיבורים בלי שימת לב ואין אנו יודעים שמשחקים אנו עם הכח הנורא ביותר שבעולם שהרי מה שאנו מבטאים בדיבורנו קובע כיוון כל החיים וההנהגה. עכ"ל.]

וא"כ דיבורים דשמחת חתן וכלה, שהם "מילי" המביאים לבריאת וקיום העולם, (ועי' באדרת אליהו להבן איש חי בפרשת מצורע דאיתא וז"ל הטעם שהמשמח חתן וכלה זוכה לחמשה קולות יען כי הפו"ר היא לצורך קיום העולם כי לא תוהו בראה לשבת יצרה ולכן המשמח לזה החתן שנשא אשה כדי לקיים מצות פו"ר שהיא ישוב העולם זוכה אז לחמשה קולות כנגד חמשה קולות הנז"ל שעומד העולם עליהם, עכ"ל), הוא ההיפך מדיבורי לשון הרע, שהם דיבורים המביאים לחורבן העולם.

הנה לפ"ז נמצא שכשעושים הני "מילי" המביאים לבריאת וקיום העולם בז' אלול יש בזה תיקון גדול להפורעניות שאירעו בז' אלול מחמת הדיבורי לשון הרע, דבמקום פורעניות וחורבן על ידי דיבורים יש שמחה וקיום העולם על ידי דיבורים. (ולכא שום יום אחר, מכל הימי פורעניות שהוזכרו בסי' תק"פ, ששורש פורעניותם היה דיבורים מסויימים.) וא"כ ז' אלול הוא זמן מיועד ביותר לשמחת חתן וכלה, ואגרא דבי הילולא מילי, ומלבד האגרא הרגיל, יש בזה גם תיקון להמאורע דיומא.

ועיין בפרק ג' שראינו דאף אם לא עושים עצם הנישואין בז' אלול מהטעמים הנ"ל, אבל לכ"ע שפיר יכולים לעשות שמחת חתן וכלה בז' אלול, ולהנ"ל יש בזה ענין מיוחד.

ענף יח

המשמח חתן בסעודתו כאילו הקריב תודה המורה על ההיפך מחטא המרגלים שמתענים מחמתו בז' אלול

שהציאה היא מקוימת נצחית, כך היה נצחי ביאתם אל הארץ, ולא היה בטול לעולם, ובשביל שבכו בכיה של חנם, ולא רצו לכונוס לארץ, ונשבע הקדוש ברוך הוא שלא יביא אותו דור אל הארץ, רק דור אחר, ואז היה נחלק הציאה ממצרים מן הביאה אל הארץ, ולא היה מעשה אחד, ודוקא הציאה היא נצחית, מטעם אשר בארנו בחבור גבורות ה' (פנ"ב) באריכות, שהיתה על ידי נסים ונפלאות יוצאים ממנהגו של עולם, לכך היא נצחית, ולא כן ביאתם אל הארץ, ודבר זה יש לו בטול והפסק. עכ"ל.

ועיין בספר אפיקי מים חלק בית המקדש ענין כ"ה שהוסיף ביאור בזה וז"ל ובביאור דבריו ז"ל נראה דהנה כל המהלך של

עיין בספר נצח ישראל פרק ח' דאיתא וז"ל בט' באב שבכו בכיה של חנם, והקדוש ברוך הוא קבע אותם בכיה לדורות, ענין זה עמוק מאוד מאוד, כי כאשר הוציאים מארץ מצרים, הוציאים על מנת לתת להם הארץ, ואילו באו אותם שיצאו ממצרים אל הארץ, היו עומדים שם לעולם בארץ, ודבר זה בארנו בחבור גבורות ה' בכמה מקומות, כי הציאה של מצרים היא נצחית, כי עדיין מחמת אותה הציאה אנחנו אל השם יתברך אשר הוציאנו ממצרים, ואם היה הציאה ממצרים וביאתם לארץ מעשה אחד, דהיינו שאותו הדור שיצאו ממצרים באו אל הארץ, כאילו היה מעשה אחד הציאה ממצרים והכניסה לארץ, כי השם יתברך הוציאנו ממצרים להכניס אותנו אל הארץ, וכשם

יציאת מצרים עצמה הוא למעלה מסדר העולם, וכמו כן הרי כל ההנהגה מלמעלה משעת היציאה ועד כניסתם לארץ היתה מתוך גילוי פנים ואותות ומופתים עד אין חקר, ואמנם מהלך זה הוא לידת ישראל וקביעות עצם מציאותם מחדש, דהנה על ידי הארת יצי"מ ומ"ת הרי הנהגת העולם הפכה למהלכים שעל פי מציאותה של תורה ונולדו ישראל לידה חדשה של חיות נצחית ובסוד וחיי עולם נטע בתוכינו, אלא דכדי שיתקיים תכלית היצירה לא סגי בהכי שהרי דור המדבר הוו קיימי לגמרי למעלה מסדר הטבע והרי רצונו ית' הוא שמציאות זו שהאירה ארבעים שנה במדבר מתוך גילוי פנים למעלה מן הטבע יתגלה ויאיר מתוך סדר העולם הגשמי והטבעי בדרך שגם מה שלכאורה קיים כבריאה בפני עצמה רחוק מאורה של תורה יתגלה שבאמת אינו אלא מציאות של תורה, וענין זה נתבאר בעניני ספירת העומר (ענין ב' ואילך) בביאור עבודת הספירה שענינה להעלות אור העליון שנתגלה בגוף היציאה מתוך החומר והטבע ואשר שלימות

ענינה אינה אלא בארץ הרים וגבעות ובקעות למטר השמים תשתה מים (דברים י"א) והרי רק אחרי ירושת הארץ שישבו איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו (מלכים א' ה':ה') הוא דניתנה האפשרות להעלות הנהגת הבריאה הטבעית לשורש מציאותה העליונה שנתגלה ביצי"מ, וענין זה מתבאר מתוך דברי הרמב"ן ריש פ' תרומה בביאור תכלית המשכן וז"ל בקיצור וסוד המשכן הוא שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר וכמו שנאמר שם וישכן כבוד ה' על הר סיני וכתוב הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו כן כתוב במשכן וכבוד ה' מלא את המשכן וכו' והיה במשכן תמיד עם ישראל הכבוד שנראה להם בהר סיני ובבא משה היה אליו הדיבור אשר נדבר לו בהר סיני וכמו שאמר במתן תורה מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה, כך במשכן כתוב וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת מבין שני הכרובים וידבר אליו וכו' כי כל דיבור עם משה היה מן השמים ביום ונשמע מבין שני הכרובים כדרך ודבריו שמעת מתוך האש

מבואר מדבריו שתכלית מעמד הר סיני שבמדבר אינה אלא שהכבוד הזה ישכון בבית יחד עם בן זוגו בסוד ושכנתי בתוכם שתכלית העולם היא שאור העליון יוחקק בנו בדרך שהגוף והנשמה אחד הם ושלמות הזאת אינה אלא ע"י שהגוף ותולדותיו ג"כ הופכים להיות חפצא של אור תורה ובסוד תחיית המתים והרי עומק ענין ושכנתי בתוכם הוא שהתורה חרות וחקוק על לבינו באופן שהלוח הוא חלק מהכתב ולא שייך שום פירוד כלל בין גוף ונשמה ונמצא עכ"פ שא"י שהוא קדושת המקדש שמתפשט עד עשר קדושות כמבואר בריש מס' כלים אינו אלא המשך של יצי"מ והרי פשוט שגוף היציאה אינו אלא להגיע אל תעבדון את האלקים על ההר הזה והיינו שמעמד הר סיני גופא יעבור לא"י ומעתה אילו היה דור יוצאי מצרים נכנס לארץ הנה כניסתם לארץ לא היתה נחשבת כעובדא בפני עצמה אלא כהמשך וגמר של היציאה בדרך שנוראות תכלית העליונה דחלה בהם היתה נשאת עמם בפועל בהכנסם לארץ וממילא גם מהלך הטבעי שבבחינת א"י היה מגלה מהלך העליון והיינו

שע"ז היה עוצם התגלותה של תורה יוצא לאור גם מתוך מעמקי הטבע אכן מכיון שסרחו המרגלים הרי עיקר הקלקול הוא שע"ז נתחלקו יציאת מצרים וביאת הארץ זה מזה ונעשו שני דברים נפרדים וממילא הארת יצי"מ קאי כאילו בלחודא מבלי לבא על שלימותה, ויתר על כן הנה המציאות והזהות שלנו נקראת יוצאי מצרים והוא עצם ענין לידת ישראל וכנ"ל ואילו היתה ביאת הארץ המשך וגמר של יצי"מ בדרך ששניהם מציאות אחת שלימה הם אזי גם ביאת הארץ היתה חלק מעצם הקיום שלנו אלא שהפגם של המרגלים גרם לנו שיתכן שם כלל ישראל גם בלי א"י.

[עי' בהעמק דבר להנצי"ב בההקדמה לספר במדבר דאיתא וז"ל עיקר זה הספר הוא המחליף ומשנה הליכות עם ה' בחיי העולם מאז שהגיעו לא"י מן הדרך שהלכו במדבר, שבמדבר היו מתנהגים במדת תפארת שהלך לימין משה שהוא לגמרי למעלה מהליכות הטבע, ובא"י הלכו בדרך הטבע בסתרי השגחת מלכות שמים ב"ה וכו' וע"ז השנוי המצוין בזה

הספר אמרו חז"ל בבראשית רבה פ"ג ויבדל אלהים בין האור ובין החשך זה ספר במדבר שהוא מבדיל בין יוצאי מצרים ובין באי הארץ וכו' והנראה דעפ"י זה הכונה אמרו חז"ל דויהי בנסוע הארון הוא ספר בפנ"ע, ללמדנו באשר כי התחלת השנוי הי' מן ויהי העם כמתאוננים וגו' כי כשביל שהתנהגו במדת תפארת נענשו מיד אחר שחטאו, כי הי' צל ההשגחה על יד ימנם, ודבר זה היה קשה עליהם לסבול עד שגרם לשלוח מרגלים כאשר יבואר ר"פ שלח, ומזה נשתלשל והלך עד שהגיע לזה השנוי כאשר יבואר שם, וא"כ פרשה זו קטנה היא המחלקת בין שני אופני הליכות ישראל, עד שכל חלק אחד מן הספר הוא ספר בפנ"ע, כמו זה ההילוך הוא ספר בפנ"ע, וזה ההילוך הוא ספר בפ"ע. עכ"ל. ועי' בספר מזמור לדוד ח"א מאמר י"ט שהוסיף ביאור בזה וז"ל דהנה יש ב' הנהגות בעולם תפארת ומלכות כדאיתא בזוה"ק ח"ג רנ"ח א' דתפארת היא הכלל של כל הו' מדות חג"ת נה"י ומלכות היא המדה השביעית, הנהגת התפארת היא ההנהגה שלמעלה מהליכות

הטבע בשם הוי"ה והנהגת המלכות היא הנהגה מוסתרת בדרך הטבע בשם אדנות כמבואר בכללי התחלת החכמה פ"ג ובזה היה שינוי בין ההנהגה של ישראל במדבר שהתנהגו במדת התפארת למעלה מכל גדרי הטבע בניסים גלויים וכשנכנסו לארץ נשתנה להם מהלך ההנהגה להנהגת מדת המלכות עפ"י סדרי וחוקי הטבע בסתרי השגחת מלכות שמים ב"ה, ומבאר הנצי"ב דמטעם זה היה משה רבינו ע"ה מנהיגם של ישראל במדבר ויהושע היה מנהיגם בארץ ישראל שבמדבר היו מתנהגים במדת תפארת שהלך לימין משה שהוא לגמרי למעלה מהליכות הטבע ורמז בזה ללשון הפסוק בישעיה ס"ג י"ב מוליך לימין משה זרוע תפארתו דמדתו של משה היא מדת התפארת והוא הולכים במדבר ארבעים שנה עפ"י מדתו שהיא הנהגת מדת התפארת למעלה מדרכי הטבע, ויסוד זה מוזכר בכתבי הגר"א בכמה מקומות, ונצטט לשונו באדרת אליהו פרשת וזאת הברכה ל"ג א' עה"פ "משה איש האלהים" וז"ל נמצא כל העולם מתנהג על פי הטבע כי הוא מחדש בכל יום

תמיד מעשה בראשית, אבל דורו של משה ע"ה כל הנהגותיו לא היו על פי טבע כלל, כמו יציאת מצרים וירידת המן והשליו וענני כבוד, וזהו מעין עולם העליון שאינו מתנהג על פי הטבע, ולכן כתיב "איש האלהים", ואמרו בזהר (ח"א כ"א ב') בעלה דמטרוניתא, כי המטרוניתא היא השכינה המנהגת את הארץ על פי הטבע אבל הוא היה למעלה מהטבע, כמו איש שהוא למעלה מן האשה בחשיבות, ע"כ, וכך היתה הנהגתם של ישראל כל זמן היותם במדבר למעלה מן הטבע שהנהיגם משה רבינו ע"ה במדת התפארת אבל כשנכנסו לארץ ישראל נכנסו ע"י יהושע שנתייחד בהנהגת מדת המלכות והנהיגם עפ"י מדתו מדת המלכות עפ"י דרכי וגדרי הטבע, והביאור בזה דחלוקים ב' המדות הללו תפארת ומלכות באופן השפעתם שהם בבחינת משפיע ומקבל מדת התפארת היא בבחינת משפיע ומדת המלכות היא בבחינת מקבל כלשון הזוה"ק ח"ב מ"ג א' דמדת המלכות לית מגרמיה כלום, והם בדוגמת חמה ולבנה שהם בבחינת משפיע ומקבל, דאין ללבנה אור משל עצמה ומקבלת

אורה מהחמה המשפיע כמש"כ רבינו בחיי בראשית א' י"ד וז"ל כי אור הלבנה נמשך מאור החמה כי הלבנה אין לה אורה מצד עצמה כי אם מאור השמש, וכ"כ הרשב"א שו"ת הרשב"א ח"א ס"ס וז"ל שהיא אינה אלא ככלי להיות השמש פועל בה והיא מקבלת ממנו, וכן הם מהותם של ב' המדות הללו תפארת ומלכות כמו החמה והלבנה כמש"כ השל"ה הק' תולדות אדם בית ה' בית דוד אות רפ"ח בענין ברכת יוצר המאורות וז"ל נמצא אורים גדולים הם הרוחניים של שמש וירח סוד המאורות הגדולים שהוא תפארת ומלכות, והרי אמרו חז"ל ב"ב ע"ה א' פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה, דפני משה הוא בבחינת פני החמה דמשה הוא המשפיע במדת התפארת ופני יהושע הוא בבחינת פני הלבנה שהוא המקבל ממשה במדת המלכות ולכן משה רבינו ע"ה הנהיג את ישראל במדבר בהנהגת התפארת למעלה מדרך הטבע ויהושע הכניסם לאר"י בהנהגת המלכות, ומוסיף הנצי"ב לבאר בשם חז"ל דהקבלה בין שתי ההנהגות הללו הם בבחינת אור

והושך וכו' וזהו יסוד הענין שבמדבר היתה ההנהגה הנהגת משה בבחינת חמה המאירה מעצמה ביום ובביאת הארץ היתה ההנהגה הנהגת יהושע בבחינת לבנה השולטת והמאירה מכח השפעת אור החמה בלילה בתוך החושך. עכ"ל. והנה עיין מש"כ הנצי"ב בריש פרשת שלח בענין שילוח המרגלים וז"ל מה ראו ישראל בכאן לזה ולא בהיותם בחורב אלא כך הענין, דודאי לפי הליכות עולם הטבע היה השלוח נחוץ לראות איך ובאיזה צד לכבוש הארץ, וכמש"כ הרמב"ן ז"ל וכמבואר בלשון ישראל שאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ, וישיבו אותנו דבר, את הדרך אשר נעלה בה, ואת הערים אשר נבא אליהן, הרי לא בקשו לדעת הטובה היא אם רעה, ועוד כמה דברים אם ראוי ליכנס לא"י או לא, לא הסתפקו עדיין בזה כלל, רק לדעת איך יכבשו, וזה ודאי ראוי ומוכרח אם הכבישה הוא בדרך הטבע, אבל אם הוא למעלה מה"ט כאשר הלכו עד הנה במדבר, אין מקום לשליחות כלל, שאין דבר חוצץ בפני תפארת עוזו ית', והנה בעמדם בחורב

ובתחלת נסיעתם משם היה באמת בדעתם ליכנס בזה האופן לא"י, וא"צ לשליחות כלל, אבל בהליכה שלש מסעות הללו ראו והתבוננו כי קשה עליהם לעמוד בזה האופן, באשר עפ"י גלוי שכינה שבקרבם למה שמדברים שלא כהוגן הוא באזני ה' כמו שמדברים בפלטין של מלך וכו', ואינם יכולים לעמוד בזהירות יתירה כזו, ולא מצאו עצמם מוכשרים לעמוד בהיכל מלך מלכי המלכים הקב"ה, ע"כ בחרו לעמדם בחוץ והשכינה תהי' בקרבם במדת מלכות, וכמו שביארנו בספר דברים בפסוק פנים בפנים דבר ה' עמכם, דמשמעו דבפנים שהאדם מישראל מתנהג עם עבודתו לפני ה' באותו פנים הקב"ה והשגחתו עליו, ע"כ הסכימו לשלח מרגלים ותהי' הכניסה בדרך הטבע. עכ"ל. הנה אף דהנצי"ב כתב דהמהלך דהשגחה המוסתר בדרך הטבע במידת מלכות הוא מה שנכלל בה"ספר" שמתחיל עם המתאוננים, ואף שכתב דבתחילת מעשה המרגלים כבר הסכימו בנ"י ליכנס לארץ ישראל בדרך הטבע, אפ"ה נראה דלמעשה ה"פסק" מהקב"ה שהוא ינהיגם בדרך הטבע במידת

מלכות לא היתה עד אחרי חטא המרגלים, דאחרי חטא המרגלים הוא שנקבע שיהא חילוק בין היוצאי מצרים לבאי הארץ, וממילא נקבע שיהא חילוק בין אופן השגחת יציאת מצרים לאופן השגחת ביאת הארץ, ולכך יצאו ממצרים באופן שהיה למעלה מן הטבע לגמרי, ונכנסו לארץ באופן שהיה מוסתר בדרך הטבע. (ועיי"ש בספר מזמור לדוד דאיתא וז"ל בקשו ליכנס לארץ בדרכי הטבע ע"י מרגלים וכלי זיין במדת המלכות עד שהגיעו לדרגא דוימאסו בארץ חמדה שלא ראו אלא "אפס כי עז העם היושב בארץ והערים בצורות גדולות מאד וגם ילדי הענק ראינו שם וכו' עם גדול ורם ממנו ערים גדולות ובצורות בשמים וגם בני ענקים ראינו שם" כי מחמת מדריגתם וחטאם לא ראו אלא העניינים הטבעיים ולא ראו את ישועת ה' אשר יעשה להם תמיד. עכ"ל.) ועי' בפרשת דברים בפ"א פל"ז דאחרי חטא המרגלים כתיב "גם בי התאנף ד' בגללכם לאמר גם אתה לא תבא שם, יהושע בן נון העמד לפניך הוא יבא שמה אתו חזק כי הוא ינחלנה את ישראל",

(ועי' גם בריש פ' ואתחנן דכתיב "ויתעבר ד' בי למענכם ולא שמע אלי ויאמר ד' אלי רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", ועע"ש בפ"ד פכ"א דכתיב "וד' התאנף בי על דבריכם וישבע לבלתי עברי את הירדן ובללתי בא אל הארץ הטובה אשר ד' אלהיך נתן לך נחלה"), ועיי"ש בספר מזמור לדוד דאיתא וז"ל ותוכן הענין בזה מבואר מאד לפי דרכנו, דבחטא המרגלים כיון שמאסו בארץ ישראל נגזר עליהם גלות ואף לאחר שנכנס הדור השני לארץ לא היתה זו ביאה שלימה אלא ביאה חסורה ולא החזיקו בארץ אלא לזמן מוגבל ונגזר עליהם אח"כ לגלות מארצם אמנם אם היה משה רבינו מכניסם לארץ היתה כניסתם לארץ בשלימות במדת התפארת ואז לא היה יתכן שיגלו עוד ונמצא דכיון שחטאו בחטא המרגלים הוכרחו להיכנס לארץ ע"י יהושע ולא ע"י משה משום שאם היה משה רבינו מכניסם היתה הכניסה בשלימות והיה נבנה ביהמ"ק בשלימות ולא היה יתכן שיהיה הבית נחרב ולא היה נגזר כל גזירת הגלות על ישראל וכיון שהמרגלים הביאו

על עצמם חורבן הבית והבכיה של דורות וגרמו לגזירת הגלות כדכתיב בתהלים ק"ו:כ"ז "וישא ידו להם להפיל אותם במדבר ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות" ולא היה שייך שיכנסו לארץ ישראל במדת התפארת ע"י משה לכך אמר משה רבינו שבגללכם לא הכנסתי אתכם לאר"י. עכ"ל. אלא דלמעשה קשה על כל זה מפסוקים מפורשים אחרים דכתיב בהם שמשה רבינו לא נכנס לארץ ישראל משום "מי מריבה", ולא משום חטא המרגלים. עיי"ש בדברים בהעמק דבר דאיתא וז"ל גם בי וגו' הפסיק הדברים שנשבע ה' בענין אחר כדי להגיע לדבר יהושע ואמר שזה הענין גרם שהתאנף ה' במשה בסוף ארבעים שנה שעיקר החטא שלו היה שלא הראה לישראל הדרך לבא למלוי צרכיהם בדרך השגחת הטבע ע"י תורה ותפלה כמו שנתבאר בפ' חקת וכ"ז החל במעשה מרגלים כמה שבקשו הליכות הטבע. עכ"ל. וע"ע בספר פתחי שערים נתיב גדלות דז"א פתח ע"ב דאיתא וז"ל כבר נתבאר למעלה מדרגת דור המדבר שהיו סוד לאה אחורי יעקב ולא מבחינת

רחל נוקבא העיקרית, והיינו, שהנהגה העקרית ע"י רחל נוקבא מלכות השרשית של אצילות, שהיא מסודרת ע"פ הנהגת ו' אלפי שנין שיהיה עולם כמנהגו נוהג ותחתונים עוסקים בישוב הארץ ונתתי גשמיכם וגו', ולא כמו במדבר שהיה הנהגה מחודשת לשעתו כפי הצורך למתן תורה וכמ"ש, והיא נקראת עקרת הבית שהנהגתה הוא בקביעות, ויש בה כמה מדרגות, לפעמים מן החזה ולמטה שהוא בעת שאין ישראל במדרגה עליונה וההשפעה במדרגה פחותה, ולפעמים הוא מתגדל בכל קומתו דז"א שהוא במדרגה גבוה יותר וכמשי"ת במקומו, והנהגה זאת העיקרית ע"פ התורה והמצות וע"פ עבודת ישראל התחיל מזמן שבאו ישראל לארץ, שאז נקבע כל סדרי עלמין דלעילא על מכונם וכל הניסים מסודרים כראוי, וכמ"ש משה בשירת הים, תביאמו ותטעמו בהר נחלתך וגו', ואז מכון לשבתך פעלת ה' מקדש וגו', ר"ל שכאשר נקבעו ישראל בארץ להיות מקיימים שם התורה והמצות אחר שנגמר סדורם ונתניתם ע"י משה עבדו שאין נביא רשאי לחדש דבר

והוא כמ"ש עשרה קבין חכמה ירדו לעולם תשעה נטלה א"י כו', אוריא דא"י מחכים, שהנהגת הארץ הוא מנוקבא רחל שהיא נשרשה בחכמה, כמ"ש, ה' בחכמה יסד ארץ כי היא כלל הבריאה שנברא בראשית חכמה כו', והוא ענין התורה ומצותיה שעיקרם בארץ, ובזמן משה היה אור חכמת התורה גלוייה ביותר, שכל מה שנסתפק היה אומר עמדו ואשמעה מה ידבר ה' וגו', הרי שאם היה משה נכנס לארץ והיה מעורר המשכת גילוי החכמה הזאת בארץ ביותר, וזה היה ענין שלוח המרגלים שהם י' שרשים מי' שבטים כלל י"ס דחכמה, והיה נקבע עי"ז גילוי החכמה בארץ, והיה רצונו לשלוח אל הנוקבא רחל שעמדה אז באחורי ז"א, ר"ל שהנהגה העיקרית דז"א לא נתקנה עדיין פב"פ להאיר על הארץ בזיווגא דדכורא ובסוד התיקון שהוא הזיווג, אלא עדיין היה אבא עם ז"א ר"ל נבלע בשרשו ואינה מאירה בהארת פנים, שעיקר ההנהגה היה בהארה המחודשת של לאה אחורי יעקב שהוא דור המדבר כמ"ש, והיה רוצה לבנות בנין זה להביאה פב"פ בחיבור

מעתה, ואז נסדר הנהגת הנוקבא העיקרית בסדורה, שלכך בביאתם לארץ נפסקו כל העניינים שהיה להם במדבר שיהיה מזונם לחם מן השמים והבאר וענני כבוד ושני המטות ושאר עניינים, שזה היה הנהגה לשעתו שאינו בסדור הקבוע כמ"ש, ומשה רב"ה רצה במחשבתו להיות נקבע ענין הנהגה זאת שבמדבר גם בעת שנוקבא העיקרית הנהיג העולם בהיותם בארץ ורצה לבנות פרצוף רחל ע"פ הארות של יסוד אבא שנתגלו בזמנו, שגם סדר הנהגה הקבוע בארץ יהיה ע"פ שניהם, והיינו שרחל תנהיג ע"פ סדור המאורות הנוראים הגלויים במדבר וע"פ סדורה הקבוע, והיה כוונתו שע"ז תהיה הקדושה שולט במהרה על הסט"א ויבוער רוח הטומאה במעט זמן, שהרי מאורות העליונים וגילוי כבודו ית' נמצא בכל עת, וא"כ היאך אפשר ליצה"ר לסט"א להחטיא את ישראל בראותם כבודו הנורא גלוי בכל עת ובכל זמן והשכר ועונש תיכף בא כמו שהיה במדבר, וז"ס מ"ש הרב ז"ל, שענין כוונת משה בשילוח מרגלים היה לשלוח ניצוצי יסוד אבא גילוי שורש ויסוד חכמה העליונה בארץ,

גילוי אור יסוד חכמה העליונה גם בזמן שדור המדבר קיים, ר"ל שיהיה קיים הנהגת דור המדבר להיות נקבע גם בהנהגת רחל נוקבא הקבוע, אבל לא יצאתה מחשבתו לפועל שבלתי אפשר להיות נבנה בנין רחל עד שנתבטל אותו סדר ההנהגה המיוחדת הזאת שלא היה רק לאותו הדור לבד בשביל נתינת התורה, וכאשר נגמר ונמסר למשה כל התורה בשלימותה, אז צריך שיתבטל סדר זה וכמ"ש, והנה מה שיש להקשות בדבריו הקדושים, הוא שהרי לפי הנראה מפשטות הכתובים, הוא שהמרגלים שהוציאו דבת הארץ הוא שגרם מיתת דור המדבר שלא נכנסו לארץ, ואימלא כן היו נכנסים שם, אבל הוא סוד גדול שבאמת לולי חטא המרגלים היו נכנסים כולם לארץ בלא הליכת המרגלים אלא כולם ביחד, והיה מתבטל הנהגה זאת והיה מתבנה בנין הנוקבא מסטרא דלעילא ע"י אימא שמשם עיקר בניינה, שגם הנוקנא היתה חוזרת פב"פ עם ז"א, ומצד הארת נשמות של כלל ישראל שהיו נכנסים שם היה בניינה קבוע, והיה הבירור מתברר בהדרגה באופן שלא היה התגברות לסט"א,

ולא היה נחרב המקדש, ולא גלו מארצם, ובאמת כל זמן שלא נכנסו כל ישראל לארץ לא היה אפשר לה להתבנות ע"י המרגלים לבד, כיון שעדיין הנהגת דור המדבר שולט, ולכן כששלח מרגלים בעוד שהיו ישראל במדבר, לא היתה עדיין מתוקנת כראוי, ועי"ז הוציאו דבת הארץ לאמר ארץ אוכלת יושביה היא וגו', שעדיין לא היתה מתוקנת כראוי, ועדיין היה אחיזה לסט"א נגד רחל שלכך הוצרכה להיות אב"א עם ז"א, כאשר יבואר במקומו בס"ד, והוא סוד מ"ש כי חזק הוא ממנו, כביכול אין בעל הבית יכול להוציא כליו משם, שהוא סוד הכלים של ב"ן שלא היה להם תיקון כראוי בסוד ב"ן, וחשבו שח"ו מצד הבחירה שניתן רשות ושליטה לרע אין הדבר ברור שיהיה הכל חוזר לבסוף לקדושה, שהרי כך היה הרצון שהרע תעשה את שלה, ובאמת הכל מקושר בקדושה עליונה כמש"ל, ולזה נגזר מיתה על דור המדבר שכאשר יקומו בניהם אחריהם ואז יתבטל הנהגה המיוחדת ותתבנה הנהגת נוקבא העיקרית על מכונה, אז יכולים לכנוס לארץ ולא יטעו

קיום רצון ד' ותו לא, דקרבת תודה הוא הקרבן היחיד שיש בו חמץ, ומפורש בגמ' במס' ברכות דף יז ע"א דחמץ מורה על היצר הרע, וא"כ מקריבים היצר טוב והיצר הרע בהדי הדדי לד'.

הנה עיין במס' ברכות דף ו ע"ב דאיתא ואמר רבי חלבו אמר רב הונא כל הנהגה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות שנאמר קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות ואם משמחו וכו' רבי אבהו אמר כאילו הקריב תודה שנאמר מביאים תודה בית ה'. הרי מבואר דהמשמח חתן בסעודתו עושה להיפך מהתוצאה דחטא המרגלים, דבמקום חטא המרגלים שהפריד בין יוצאי מצרים לבאי הארץ, הוא מביא קרבן תודה המחבר מצה וחמץ בהבאת קרבן בית ד'.

[עיין] בספר תפארת ישראל פרק ל' דאיתא וז"ל רבי אבהו אומר שהוא כאילו הקריב תודה וכו' ביאור זה כי התודה הוא שיש בו חמץ ומצה ואין לך קרבן שיש בו חמץ ומצה כמו קרבן זה אף על גב שלא היה קרב על

עוד, והבן סוד העמוק הזה כי א"א להרחיב הדיבור יותר, ודי בזה. עכ"ל.]

והנה אף על פי דגזירת מרגלים נגזרה בט' באב, אבל בגזירות אחרות היתה מהלך דתשובה, (כגון באנשי נינוה), והגזירה נתבטלה, אבל בגזירת מרגלים לא נתקבלה איזה תשובה, ונתקיימה הגזירה שיוצאי מצרים לא יכנסו לארץ ישראל. והנה יל"ע מתי ראינו שלא יתקבל תשובה להשורש דהאי גזירה, י"ל דזה היה בז' אלול, דבו ביום מתענים על הא דמתו המרגלים, ועי' במ"ב בסי' תק"פ ס"ק ח' שהסביר (בשם הבית יוסף) את מהות התענית וז"ל דבת הארץ, וקשה הא כתיב באבוד רשעים רנה, ואפשר דמסתמא שבו ולא זכו שיקובל תשובתם ולכן מתענים. עכ"ל. וא"כ ז' אלול הוא הגמר והנעילה של הגזירה שיוצאי מצרים לא יכנסו לארץ ישראל.

והנה קרבן תודה במיוחד הוא ההיפך מגזירת מרגלים, דקרבת תודה מורה על האי בחינה דאפילו דברים הנראים רחוקים לגמרי מאור ד' הם לאמיתו רק

המזבח מכל מקום קרבן נקרא, ולכן אמרו (שוחר טוב ק') כל הקרבנות יהיו בטלים לעתיד חוץ מקרבן תודה מפני שיש בו חמץ ומצה שהם שני דברים חלוקים שאין זה כזה, להודיע כי כל הכחות אשר הם מחולקים הכל הוא אליו יתברך, ודבר זה ראוי שיהיה הקרבן כאשר נעשה לו נס והציל אותו מן המיתה ובזה מודה לו כי האדם הוא אל השם יתברך שהרי הציל אותו שעל זה מביא קרבן תודה, ולא שהוא לבד אל השם יתברך רק כל הנמצאים וכל חלופי המציאות הכל הוא אליו יתברך עד שהוא יתברך הוא אחד ואין זולתו, ודבר זה יהיה לעתיד כי יהיה הש"י אחד ואין זולתו ולכך קרבן תודה לא יהיה בטל כי קרבן תודה מורה כי כל חלופי וחלוקי המציאות אל השם ית', וכאשר הכל אל השם יתברך אז הוא אחד ואין זולתו ולכך קרבן זה לא יהיה בטל לעתיד, ולכך אמרו המשמח חתן וכלה כאלו הקריב קרבן תודה, כי החתן והכלה מציאות מחולקים שזה איש וזאת אשה ולכך הם מחולקים לגמרי, ודיווג שלהם הוא מן השם יתברך אשר הוא מזווג אותם ומושיב

יחידים ביתה, ובפרק אלו מגלחין (מו"ק י"ח ע"ב) בתורה בנביאים בכתובים שזווג האדם מה' בתורה דכתיב כי מה' יצא הדבר בנביאים ואביו ואמו לא ידעו כי מה' הוא ומן הכתובים בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת, וכאשר משמח החתן אז הזווג בשלמות ואשר הוא מאחד הזיווג שלהם הוא השם יתברך, וזה מורה כי כל חלופי המציאות כמו שהם זכר ונקבה הם אל השם יתברך, ודבר זה כאלו הקריב תודה שכבר אמרנו כי אין הקרבן של תודה רק להורות שכל חלופי המציאות הם אל השם יתברך. עכ"ל. ועיין בספר נתיבות עולם א' נתיב גמילות חסדים פרק ד' דאיתא וז"ל מה שאמר כאילו הקריב תודה, פירוש כי התודה כאשר השם יתב' עשה לו נס והצילו מן המיתה או כל נס שעשה לו, וכאשר השם יתברך עושה לו נס, מורה כי הוא יתב' אחד בעולמו ומפני שהוא אחד עושה בעולמו מה שהוא רוצה ויכול על הכל ולכך עשה לו נס, ולכך יש להקריב אליו חמץ ומצה, כל' שראוי להקריב אליו ההפכים במה שהוא אחד ומי שהוא אחד כולל הכל אף שני ההפכים, כי

המלאכים מיכאל ממונה על מים וגבריאל על אש ולכך אין אחד הכל, אבל השם יתברך הוא מושל על ההפכים ולכך מקריבין אליו ההפכים, וזה מורה שהוא אחד ודבר זה בארנו בחבור גבורות השם וזה שמשמח חתן וכלה אשר חתן וכלה זכר ונקבה גם כן הם הפכים, והש"י מאחד אותם שהרי הו"ד הוא באיש והה"א באשה לומר כי השם מחבר אותם אשר הם הפכים, ודבר זה נחשב כמו הקרבת תודה. כי החמץ והמצה שהם הפכים כאשר מקריבין אותם אל הש"י מורה כי הוא ית' אחד, וכן כאשר משמח חתן וכלה ובזה הזיווג שהם הפכים הוא אחד על ידי הש"י אשר הוא מאחד אותם ובזה הש"י הוא אחד, ודבר זה דומה לגמרי להקרבת תודה מחמץ ומצה אל הש"י ובמקום אחר נתבאר עוד באריכות. עכ"ל. ועיין בעיין ספר שם משמואל פרשת תבוא שנת תר"ע דאיתא וז"ל בגמ' ברכות וכו' אם משמחו וכו' כאילו הקריב תודה וכו', נראה כי ענין המצוה לשמח חתן וכלה הוא, באשר חתן וכלה הם חומר וצורה שהם

הפכים, ולאחדם באופן שהצורה תשאר צורה ולא תטבע בחומר, זה א"א כי אם ע"י שמחה, כמ"ש הרב ז"ל בסידור בכוונת המקוה ששמחה היא דבר למעלה מן ההפכים, כמו שנראה בחוש שאדם בעת שמחתו סובל גם שונאו יע"ש, וז"ש מה שכרו שזוכה לתורה, כי עליונים ותחתונים הם חומר וצורה והם הפכים, ובזוה"ק שעליונים אינם יכולים לסבול אפי' מדא דהאי עלמא, ובאמצעות התורה מתאחדין עליונים ותחתונים כי התורה היא למעלה למעלה כנודע, ומלובשת בענינים גשמיים כדין השור והבור וכדומה, וע"כ בכחה לאחד עליונים ותחתונים, ור"א אמר כאילו הקריב תודה, כי תודה באה על נס, וכל נס הוא מעליונים כי הנס למעלה מן הטבע, וע"כ קרבן תודה יש בו חמץ ומצה, שהמצה מתיחסת לעליונים וחמץ לתחתונים כידוע, ובאשר נעשה לו נס מעליונים הרי חיבר עליונים לתחתונים, וע"כ בא קרבן תודה שיש בו חמץ ומצה, שזה מורה שהקרבן הזה הוא למעלה מכל הפכים ומחבר עליונים לתחתונים. עכ"ל.]

הנה לפ"ז נמצא שכמשמח חתן
 בסעדותו הוא עושה להיפך
 ממה שאירע מחמת המאורע דז'
 אלול, דז' אלול הביא להפרדה
 בין יוצאי מצרים לבאי הארץ,
 והמשמח חתן הוי כאילו הקריב
 תודה להיפך מזה, וא"כ ז' אלול
 הוא זמן מיועד ביותר לסעודת

חתן, דיש תיקון להמאורע דיומא.
 וראינו דאף אם לא עושים עצם
 הנישואין בז' אלול
 מהטעמים הנ"ל, אבל לכ"ע שפיר
 יכולים לעשות סעודת חתן בז'
 אלול, ולהנ"ל יש בזה ענין
 מיוחד.

ענף יט

המשמח חתן בסעודתו כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים שזהו היפך מהנגרם על ידי חטא המרגלים שמתענים מחמתו בז' אלול

הנה עיין במס' תענית דף כו
 ע"א דמבואר דחמשה
 דברים אירעו ב"ז בתמוז וחמשה
 דברים בט' באב, ומבואר שיש
 להני ימי פורעניות דחורבן ביהמ"ק
 שורש בעבירות קדומות במדבר,
 ד"ז בתמוז שורשו בחטא העגל
 וט' באב שורשו בחטא המרגלים.
 וא"כ השורש ד"חורבן ירושלים",

שזה אירע בט' באב, הוא בחטא
 המרגלים. וכן מבואר להדיא שם
 בדף כט ע"א דחטא המרגלים הוא
 שורש החורבן דט' באב.

וחנה אף על פי דבכו בט' באב
 מחמת דברי המרגלים,
 ונגזר עליהם מיתה במדבר, אבל
 בגזירות אחרות היתה מהלך

וכו' רב נחמן בר יצחק אמר כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים שנאמר כי אשיב את שבות הארץ כבראשונה אמר ה'. הרי מבואר דהמשמח חתן עושה להיפך מהתוצאה דחטא המרגלים, דבמקום חטא המרגלים שהביא לחורבן ירושלים, הוא בונה חורבות ירושלים.

הנה לפ"ז נמצא שכמשמח חתן בסעודתו הוא עושה להיפך ממה שאירע מחמת השורש דז' אלול, דהשורש דז' אלול הביא לחורבן ירושלים, והמשמח חתן הוי כאילו בנה חורבן ירושלים, וא"כ ז' אלול הוא זמן מיועד ביותר לשמחת חתן, דיש תיקון להמאורע דיומא.

וראינו דאף אם לא עושים עצם הנישואין בז' אלול מהטעמים הנ"ל, אבל לכ"ע שפיר יכולים לעשות סעודת חתן בז' אלול, ולהנ"ל יש בזה ענין מיוחד.

דתשובה, (כגון באנשי נינוה), והגזירה נתבטלה, אבל בגזירת מרגלים לא נתקבלה איזה תשובה, ונתקיימה הגזירה. והנה יל"ע מתי ראינו שלא יתקבל תשובה להשורש דהאי גזירה, י"ל דזה היה בז' אלול, דבו ביום מתענים על הא דמתו המרגלים, ועי' במ"ב בסי' תק"פ ס"ק ח' שהסביר (בשם הבית יוסף) את מהות התענית וז"ל דבת הארץ, וקשה הא כתיב באבוד רשעים רנה, ואפשר דמסתמא שבו ולא זכו שיקובל תשובתם ולכן מתענים. עכ"ל. וא"כ ז' אלול הוא הגמר והנעילה של השורש של חורבן ירושלים.

הנה עיין במס' ברכות דף ו ע"ב דאיתא ואמר רבי חלבו אמר רב הונא כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות שנאמר קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות ואם משמחו

ענף ב

המשמח חתן בסעודתו חשיב דעושה שלשה דברים שכולם היפך מהטא המרגלים שמתענים מחמתו בז' אלול

מה שכרו אמר רבי יהושע בן לוי זוכה לתורה שנתנה בחמשה קולות שנאמר ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר וגו' ויהי קול השופר וגו' והאלהים יעננו בקול איני והא כתיב וכל העם רואים את הקולות אותן קולות דקודם מתן תורה הוו רבי אבהו אמר כאילו הקריב תודה שנאמר מביאים תודה בית ה' רב נחמן בר יצחק אמר כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים שנאמר כי אשיב את שבות הארץ כבראשונה אמר ה'. הרי מבואר שיש בהני פסוקים בדיוק שלשה דברים שהמשמח חתן עושה, חדא, מקיים חמשה קולות דומיא דמתן תורה, שנית, כאילו הקריב תודה,

עיי' בירמיה פרק ל"ג פסוקים י' וי"א דכתיב "כה אמר ד' עוד ישמע במקום הזה אשר אתם אמרים חרב הוא מאין אדם ומאין בהמה בערי יהודה ובחצות ירושלם הנשמות מאין אדם ומאין יושב ומאין בהמה, קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אמרים הודו את ד' צבאות כי טוב ד' כי לעולם חסדו מבאים תודה בית ד' כי אשיב את שבות הארץ כבראשונה אמר ד'". ועיי' במס' ברכות דף ו' ע"ב דאיתא ואמר רבי חלבו אמר רב הונא כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות שנאמר קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות ואם משמחו

שלישית, כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים.

הנה יש ג' עיקרים בביאור תכלית הבריאה. חדא, מציאות ד' יתברך והיסודות השייכות לזה כמו ייחוד ד' ושהוא ברא את הבריאה להסיבה שהוא רצה לברוא הבריאה ושהוא משגיח על הבריאה. שנית, הנה רבותינו ביארו לנו שסיבת הבריאה היתה כדי שיהיו נבראים עובדים אותו ית' ומקבלים שכר בעד העבודה שלהם, וא"כ אחרי שיודעים שד' ברא את הבריאה, ד' הודיע להנבראים מהו האי עבודה שהנבראים יעבוד, וזהו התורה דהתורה מבארת מהו רצונו ית' שנעשה כדי לעבוד אותו. שלישית, שכר ועונש שזהו תכליתו של הבריאה הנ"ל שהקב"ה ברא, דאין עבודת ד' הנ"ל עבודה לשם עבודה ותו לא, אלא מקבלים שכר בעד האי עבודה. ואף אם יש דברים אחרים שנחשבו לעיקרי אמונה אבל לגבי תכלית הבריאה זהו הג' דברים שצריכים להאמין. שהקב"ה הוא זה שברא את הבריאה (לבדו) כדי שישמרו את התורה ויקבלו שכר בעד שמירת התורה (וזהו

רצונו ליתן שכר בעד שמירת התורה). ועיין בשל"ה מס' שבת תורה אור ב' דאיתא וז"ל וכשתתבונן הם שלושה עיקרים הכוללים כל העיקרים, מציאות השם יתברך, ותורה מן השמים, ושכר ועונש. עכ"ל.

[עייין בטור באו"ח סי' רצ"ב דאיתא וז"ל ומה שתקנו בשבת ג' ענייני תפלות אתה קדשת ישמח משה אתה אחד וביו"ט לא תקנו אלא אחת אתה בחרתנו, מפני שאלו ג' תפלות תקנום כנגד ג' שבתות, אתה קדשת כנגד שבת בראשית כמו שמוכיח מתוכו ישמח משה כנגד שבת של מתן תורה דלכולי עלמא בשבת ניתנה תורה ואתה אחד כנגד שבת של עתיד. עכ"ל. והנה יל"ע מהו הענין הזה שיש ג' שבתות ושתיקנו תפילה כנגד כל א' מהני ג' שבתות. וי"ל דהיינו כנגד הג' עקרים הנ"ל. דהתקופה הראשונה דשבת מזכירו על עצם הדבר שד' ברא את העולם וזהו השבת של מעשה בראשית, ולכן כשמתפללים תפילת מעריב אומרים שד' קידש שבת לשמו תכלית מעשה שמים וארץ ואומרים ויכולו ובזה הוא

אומר שיש לשבת סגולה זו ששבת יכול להזכירו על מעשה בראשית. התקופה השני' מזכירו שד' נתן את התורה שזהו האופן לעבוד את ד', וצריכים להאמין שהתורה שבידינו היא התורה שד' נתן למשה רבינו דאם לא מאמינים זה הא עדיין אין הוא יודע בבירור איך לעבוד את ד', וכיון שזהו מהעיקרי אמונה הנ"ל ושבת הוא הזמן להתבונן בהני עיקרים לכן קבלת התורה היתה בשבת, וכשמתפללים תפילת שחרית אומרים שמשה הוריד הלוחות וקיבל התורה ששבת יכול להזכירו גם על זה. והתקופה השלישית מזכירו שד' יתן שכר לאלו שעובדים את ד', ואין השכר בהאי עלמא, אבל השכר יהא לע"ל וע"ז מיירי תפילת מנחה. ועיין בשל"ה מס' שבת תורה אור ב' דאיתא וז"ל כי הם שלוש שבתות, שבת בראשית, ושבת מתן תורה, ושבת דלעתיד יום שכולו שבת דהיינו עולם הבא, שהוא באמת שבת הגדול, ועל ענין זה נתקנו התפלות, כמו שכתב טור אורח חיים סימן רצ"ב וזה לשונו, ומה שתקנו בשבת שלוש ענייני תפילות, אתה קדשת, ישמח משה,

אתה אחד, וביום טוב לא תקנו אלא אחת אתה בחרתנו, מפני שאלו שלוש תפלות תקנום כנגד שלוש שבתות, אתה קדשת כנגד שבת בראשית כמו שמוכח מתוכו, ישמח משה כנגד שבת של מתן תורה דלכולי עלמא דבשבת ניתנה התורה, ואתה אחד כנגד שבת דלעתיד, והנה שבת בראשית מורה בחינת היה, כי בו שבת ה', שבת מתן תורה בחינת הוה לאבותינו ולנו ולזרעינו עד עולם, שבת של עתיד, ביום ההוא יהיה וגו', ואז עולם הנצחי, וכשתתבונן הם שלושה עיקרים הכוללים כל העיקרים, מציאות השם יתברך, ותורה מן השמים, ושכר ועונש, שבת בראשית שהוא החידוש המורה על המחדש, מציאות השם יתברך, שבת מתן תורה, תורה מן השמים, שבת של עתיד, אז יהיה השכר האמיתי הנצחי מי שיזכה אליו, ויום הדין הגדול לרשעים בר מינן. עכ"ל. הרי מבואר כנ"ל דהני ג' שבתות הם כנגד ג' עיקרי האמונה. הנה לכאור' א"ש לומר דכמו דהתורה קבעה ג' תקופות בכל שבת להתבונן על הני ג' עיקרים הוא הדין דהתורה קבעה ג' תקופות מיוחדות

בשנה להתבונן על הני ג' עיקרים. וי"ל דהיינו הג' רגלים. וי"ל דפסח הוא כנגד העיקר דעצם הבריאה, דע"י כל המהלך דיצ"מ למדנו על מציאות ד', ושבועות הוא כנגד תורה מן השמים כמובן, וסוכות הוא כנגד שכר דלע"ל, דזהו הסיבה דבסוכות יש שמחה יתירה בביהמ"ק ושואבים משם רוח הקודש דשמחה בהדי שכינה היא השכר דלע"ל (ולכך סוכות נקרא "זמן שמחתנו" במטבע התפילה), ולכן יושבים בסוכה דהוא דוגמא לסוכת עור לויתן (והפסוק אומר על סוכה דלע"ל סוכה תהי' לצל), ולכך סוכות הוא "חג האסיף" דמה שאוסף התבואה לבית אחרי שעבד קשה בחרישה זריעה קצירה מעמר וכו' הוא דומיא דעבודה קשה בהאי עלמא לשמור התורה וקבלת שכר אח"כ. וא"ש.]

והנה לפי הנ"ל לכאורה מבואר דהמשמח חתן בסעודתו מקיים כל שלשה עיקרי האמונה,

דכאילו הקריב תודה, היינו כנגד מציאות ד', דעיין לעיל בענף י"ח שראינו דקרבן תודה מורה על הודאה דכל הכוחות הם לד', אף אלו שנראים הפכיים מהדדי. וחמשה קולות דומיא דמתן תורה, היינו כנגד תורה מן השמים כמובן. וכאילו בנה אחת מחורבות ירושלים, היינו כנגד שכר ועונש, דהשראת השכינה "בארץ" הוא עיקר השכר לע"ל. (וא"כ א"ש לומר דהמבואר בהאי סוגיא הוא "קומה שלימה" לגבי המשמח חתן.)

ולפי הנתבאר בענפים הקודמים נמצא שלגבי כל השלשה דברים המשמח חתן הוא להיפך מחטא המרגלים בשלש בחינותיו, חדא, עצם חטא המרגלים (שזה היה על ידי "מילי"), שנית, התוצאה מחטא המרגלים שבאותו דור (דהיינו פירוד בין יוצאי מצרים לבאי הארץ), ושלישית, התוצאה מחטא המרגלים לדורות הבאים (דהיינו חורבן ירושלים).

ענף בא

בעילת מצוה בקדושה בלי הוצאת שם הרע היפך מחטא המרגלים

לחטא המרגלים. לפ"ז נמצא דאם
בועל בעילה ראשונה בז' אלול
ואינו מוציא שם רע, הרי הוא עושה
היפך משורש הפורעניות דז' אלול.

נמצא דבענפים הקודמים ראינו
הענין המיוחד דסעודת
חתן בז' אלול, והכא ראינו דגם
השלב הבא, דהיינו הבעילת
מצוה, היא מיוחדת לתיקון
המאורע דז' אלול.

עיי' במס' ערכין דף טו ע"א דאיתא
במוציא שם רע להקל
ולהחמיר כיצד אחד שהוציא שם
רע על גדולה שבכהונה ועל קטנה
שבישראל נותן מאה סלע נמצא
האומר בפיו חמור מן העושה
מעשה שכן מצינו שלא נתחתם גזר
דין על אבותינו במדבר אלא על
לשון הרע שנאמר וינסו אותי זה
עשר פעמים וגו'. הרי דהמשנה
מדמה המוציא שם רע על אשתו

סיכום

בז' אלול. וע"פ הנ"ל יכול לקיים
הכל אם קובע החתונה ליום ו'
אלול, ועושה עצם הנישואין
מבעו"י, והסעודה והבעילה תהיו
בלילה, ליל ז' אלול.

עיי' בפרק א' שראינו דאפשר
שיש סיבות למנוע מלישא
אשה בז' אלול, אבל הכא בהאי
פרק ד' ראינו שיש ענין מיוחד
שסעודת חתן והבעילת מצוה תהא

פרק ה

דיני תענית
דז' אלול לחתן

פרק ה

דיני תענית דז' אלול לחתן

ענף כב

**ז' אלול שחל להיות בשבעת ימי המשתה
מהו ההנהגה הראוי' לחתן לגבי התענית הנ"ל**

שלו הוא ואין אבלות חדשה חלה בהם כדאיתא בדוכתא (כתובות דף ד ע"א), ואין שמחה אלא באכילה כדאמרינן גבי רגלים וגבי פורים, מ"מ כיון דרגל שלו רגל יחיד מדרבנן ותעניות אלו דרבים

א

עיי' בריטב"א בסוף מסכת תענית דאיתא וז"ל חתן שחל אחד מד' הצומות בתוך ימי שמחת לבו, מסתבר לי שהוא חייב להתענות דאע"ג דימי רגל ושמחה

אתי אבלות דרבים ודחי רגל דרבנן דיחיד, ועוד מקרא מלא דיבר הכתוב (תהלים קל"ז) אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי, המקום יזכנו לראות בבנינה ובנחמתא אכ"ר. עכ"ל.

[עייין בבאור הלכה על או"ח סימן תקמ"ט שהביא כל דברי הריטב"א וכתב וז"ל ואין סתירה מזה להא דמבואר בסימן תקנ"ט דבעל ברית מתענה ואינו משלים אף דגם הוא רק יו"ט של יחיד התם הטעם משום דנדחה (אבל מ"מ ראייה מדברי הריטב"א אלו למסקנת הב"י דבאינו נדחה מחויב להשלים) ונפקין מדברי הריטב"א אלו דס"ל דצום גדליה אינו נקרא תמיד בשם נדחה וכסברת הט"ז ודלא כהראש יוסף שהובא בשע"ת. עכ"ל.]

ועייין בבאור הגר"א על או"ח סימן תרפ"ו שלכאורה חולק על הריטב"א וז"ל בעל הברית מותר אף בשאר תענית אף שאינן נדחין חוץ מת"ב כמש"ש י"ב א' ועירובין מ"א א' דאר"א ב"צ כו' וכתבו תוס' בר"ה י"ט א' ד"ה אסורין דוקא בט"ב דחמיר אבל בשאר תענית א"צ להתענות

כלל מדקאמר לפנייהם ולאחריהן מותרין ולרבנן בלא השלמה וע"כ ביי"ט אף בכה"ג אסור וכן חתן ביום חופתו. עכ"ל. הרי דס"ל דחתן אינו מתענה בד' תעניות אף אם אינם נדחים. ועייין בשער הציון בסימן תרפ"ו ס"ק ט"ז שהעיר שיש בזה מחלוקת וז"ל עייין בבאור הגר"א דדעתו דדוקא בט"ב דחמיר צריך הבעל ברית מעט להתענות אבל לא בשאר ארבעה תעניות אפילו בתעניות שאין נידחין ג"כ א"צ בעל ברית וכן חתן ביום חופתו להתענות כלל ואף דאחרונים בסימן תקנ"ט הסכימו דבשאר תעניות שאינם נידחים אין להקל אף לבעל ברית (והר"ש הלוי מיירי רק בת"צ שנדחה כדמוכח בכה"ג) וכן מוכח מן הריטב"א שהבאתי בבה"ל ריש סימן תקמ"ט דלא אתי רגל דיחיד ודחי לד' צומות שהם אבילות דרבים וע"כ צריך להשלים התענית בין לענין מילה ובין לענין חתן ביום חופתו וכו'. עכ"ל. ועייין בבן איש חי הלכות שנה ראשונה פרשת שופטים ס"ק י"ז דאיתא וז"ל חתן שאירע בתוך שבעת ימי חופתו, י"ז תמוז, וצום גדליה, ועשרה בטבת, ותענית אסתר, יש

אומרים יתענה וישלים, ויש אומרים לא יתענה, ופה עירנו נהגו דאינו מתענה. עכ"ל.

הנה מבואר מכל זה דרך בד' תעניות קבועות יש נידון אם חתן מתענה, אבל בשאר תעניות בעלמא, פשוט דחתן אינו מתענה דיו"ט שלו הוא, ולא אמרינן בזה דכל החיוב הוא לשמוח עם הכלה או לשמח את הכלה או שאחרים ישמחו אותו, אלא גם הוא חייב בשמחת עצמו, ולכך אינו יכול להתענות, ורק בד' תעניות הריטב"א סובר שיתענה מהשני הטעמים שהזכיר.

(אלא) דיל"ע בדברי הריטב"א, דהרי בזה"ז החיוב להתענות בד' תעניות הוא רק משום ש"רצו מתענים", ומהיכ"ת ש"רצו מתענים" דוחה חיוב שמחה של החתן. שו"ר דהמועדים וזמנים בחז"ז סי' רמ"ו עמד בזה. וצע"ע. ואכ"מ.)

ועי' במ"ב בסימן תק"נ ס"ק י"ב דאיתא וז"ל וכן כשחל אחד מהצומות בתוך שבעת ימי החופה ישלים תעניתו אבל יא"צ א"צ להתענות בתוך ז' ימי החופה אם

נשא בתולה או בחור אלמנה. עכ"ל. ועיי"ש בבן איש חי דאיתא וז"ל חתן שאירע בתוך שבעת ימי חופתו, י"ז תמוז, וצום גדליה, ועשרה בטבת, ותענית אסתר, יש אומרים יתענה וישלים, ויש אומרים לא יתענה, ופה עירנו נהגו דאינו מתענה ואם יארע לו יארציי"ט לכולי עלמא לא יתענה, כיון שהוא יום טוב שלו. עכ"ל. הרי שכתבו להדיא שרק בד' תעניות יש נידון אם חתן מתענה. אבל בשאר תעניות אינו מתענה.

[הנה] בלשון המשנה ברורה איתא ד"אין צריך להתענות". והנה לכאורה י"ל דכיון דאין צריך להתענות, ממילא דאסור להתענות, דכל הסיבה דא"צ להתענות הוא משום דהוי רגל דידיו, וכיון שיש בזה דיני רגל, ממילא אסור להתענות. וכ"ה בלשון הבן איש חי ד"לא יתענה". אבל עיין בספר וישמע משה ח"ב עמ' רח"צ דאיתא וז"ל נשאל (הגריש"א) האם לחתן מותר להתענות באמצע השבע ברכות באופן שמבקש רשות מן הכלה, והכלה מוחלת לו על זה, והשיב שאסור לו להתענות מדינא ולא מועילה ע"ז מחילה,

שאלו את הרב האם מותר לחתן להתענות בשבעת ימי המשתה כשחל היאר צייט של אביו, והשיב דאינו מחוייב אבל אם רוצה אפשר להקל. עכ"ל. וצע"ע מהו הביאור בזה דאם רוצה אפשר להקל.]

ב

הנה לפכ"ז לכאורה פשוט דאם ז' אלול חל להיות בשבעת ימי המשתה דאין החתן יכול להתענות.

אבל יל"ע בזה, דעיין בסימן תק"פ דמבואר דמתענים הני סוג תעניות אפילו בר"ח ניסן ור"ח אב ובכ"ח כסלו שהוא חנוכה, (ואם לא מתענים בחנוכה היינו רק משום שיש כמה נוסחאות אם התענית היא בכ"ח כסלו או ביום אחר בכסלו). ועיי"ש בב"ח דאיתא וז"ל איכא למידק במאי דגזרו להתענות בראש חודש ובחנוכה הלא משנה שלמה היא דאין גוזרין תענית על הציבור בראשי חדשים בחנוכה ובפורים וכדלעיל בסימן תי"ח וי"ל דאין זה אלא כשגוזרין על כל צרה שלא תבוא דאפשר להתענות לאחר ראש חודש אבל בתענית שקבעו

על הצרות שעברו בימים אלו שהוא יום מר אי אפשר לדחותם כיון שהתענית צריך להיות קבוע ביום זה שהיינו בו בצרה וזה היה דעת הרוקח בסימן רי"ב שכתב דבורמ"ש מתענין על גזירה שהיה בראש חודש סיון. עכ"ל. וכיון שמתענים הני תעניות בראש חודש וחנוכה, אפשר שגם מתענים בשבעת ימי המשתה.

אבל עיי"ש ברמ"א דאיתא וז"ל וטוב שלא להשלים בראש חודש. עכ"ל. וא"כ למעשה אין מתענים הני תעניות בראש חודש וא"כ גם אין להתענות בשבעת ימי המשתה. אולם הרי מדוייק ברמ"א דאין משלימים בראש חודש, ומשמע דמתענים חלק מהיום, ורק לא משלימים, וא"כ אפשר דהכא נמי בשבעת ימי המשתה יש להחתן להיות מתענה ואינו משלים. (ואף לפי הפשטות שיש איסור תענית שעות בשבעת ימי המשתה, הרי מבואר בביאור הלכה בסי' תי"ט שיש איסור תענית שעות בראש חודש, ואפ"ה מדוייק ברמ"א שמתענה ואינו משלים הני תעניות בראש חודש, וא"כ ה"נ בשבעת ימי המשתה.)

אבל אפשר שיש איזה מקום
לחלק בכל זה בין שבעת
ימי המשתה לראש חודש, כיון
דשבעת ימי המשתה הוי כרגל.

נמצא דצע"ע לגבי מי שרגיל
להתענות בהתעניות דסי'
תק"פ, מהו ההנהגה הראוי' בראש
חודש ניסן וראש חודש אב,
ואת"ל דהנהגה הראוי' היא
להיות מתענה ואינו משלים, מהו

ההנהגה הראוי' לגבי כל הני
תעניות שחלות בשבעת ימי
המשתה.

וחנה את"ל דהנהגה הראוי'
בשבעת ימי המשתה הוא
להיות מתענה ואינו משלים, יל"ע
במיוחד בז' אלול, דאפשר דאין
להתענות כלל כיון שיש ספק אם
התענית היא בז' אלול או בי"ז
אלול כנ"ל בפרק א'.

ענף כג

חתן הרגיל להתענות התעניות הנ"ל האם יש לדחות החתונה עד אחרי ז' אלול כדי שיתענה בו

עיין בענף הקודם שנתבאר
דבפשוטו אין לחתן
להתענות בז' אלול. והנה עיין
בספר מצהלות חתנים בפרק כ"ב
דאיתא וז"ל בחידושים וביאורים
להלכות אבל מבעל הבית אפרים
סעיף כ"ה (נדפס בסוף השו"ע

הל' אבילות) כתב דמשמע קצת
מדברי השו"ת פני יהושע ח"ב
יו"ד סי' מ' שאם חתן תמיד
מתענה ביארצייט לכתחילה אין
לקבוע את זמן החתונה כך
שהארצייט יחול בשבעת ימי
המשתה, ולכן אם אפשר בקל

להתענות תעניות דסי' תק"פ, האם
יש לדחות החתונה עד אחרי ז'
אלול כדי שיתענה בו. עי'.

לקבוע בזמן אחר בלא שיצטרכו
לאחר זמן ניכר ראוי לעשות כן.
עכ"ל. ולפ"ז יל"ע לגבי חתן הרגיל

ענף בד

האם מותר לחתן לעסוק בהמאורע ד"מתו מוציאי דבת הארץ" בז' אלול

או בביתו אין רואין אותן עד
לאחר המשתה. עכ"ל. ועיי"ש
בנגעים בפהמ"ש דאיתא וז"ל חתן
שהוא עוסק במצות פריה ורביה
או האדם במועד אשר הוא מתעסק
במצות הרגל ימתין עד שיעבור
הרגל או החופה, וכן בביתו
ובבגדיו כאשר התחדש בהן צרעת
לא יראה עד אחר הרגל או החופה,
כדי שלא יעצב באופן מאופני
העצבון. עכ"ל. ואפשר דמבואר
מזה שאין לחתן לעשות להדיא
דבר שמביא לידי עצבון.

ועי' בשערי תשובה בסימן תקמ"ח
ס"ק ה' דאיתא וז"ל זה

עיין במסכת נגעים פ"ג מ"ב
דאיתא חתן שנראה בו נגע,
נותנין לו שבעת ימי המשתה, לו
ולביתו ולכסותו, וכן ברגל נותנין
לו כל ימות הרגל. ועייין במס'
מו"ק דף ז ע"ב דאיתא והתניא
וביום הראות בו יש יום שאתה
רואה בו ויש יום שאי אתה רואה
בו מכאן אמרו חתן שנולד בו
נגע נותנין לו שבעה ימי המשתה
לו ולביתו ולכסותו וכן ברגל
נותנין לו שבעת ימי הרגל וכו'.
ועי' ברמב"ם בהלכות טומאת
צרעת פ"ט ה"ח דאיתא וז"ל חתן
שנראה בו נגע נותנין לו כל שבעת
ימי המשתה וכן אם נראה בבגדיו

שאמרנו שהקובר מתו ברגל לא חלה עליו אבילות הני מילי דברים של פרהסיא אבל דברים שבצנעה נוהג, ומשמע מדברי המג"א דגם בת"ת אינו מותר אלא בדברים הרעים אבל הח"צ בסימן ק' כתב שהורה לחכם אחד שהיה רגיל לגרוס משניות בע"פ שמותר לגרוס בכל המועד כולו אף שדבר שבצנעה נוהג מ"מ מותר חדא דאין לך דבר האבד גדול מזה שאם לא יחזור עליהם ודאי ישכח אף דלא אשכחן היתר לדבר האבד כ"א במידי דאינו משמח ממש ועוד דדוקא בשאר השנה שיכול לעסוק בדברים הרעים שבירמיה כו' אבל ברגל אין נכון לעסוק בזה ואין נכון לישב בטל לגמרי מד"ת וגם דבכה"ג כדאי הוא

הרמב"ם דס"ל דברגל אין נוהג אפילו דבר שבצנעה ועיין ביו"ד סי' שצ"ט בטור וב"י שאין הרמב"ם יחיד ולכן אף באין פסידא במשניות השגורות בע"פ יש לסמוך על הרמב"ם וסייעתו ללמוד כל פקודי ה' ישרים כו' ע"ש וא"כ פשיטא דגם אם רוצה לחזור פרשת המועד דשרי אף שאין חיוב דלא גרע משאר לימוד דשרי ע"ש. עכ"ל. הרי לכאורה מבואר שבמועד דאין נכון לעסוק בדברים הרעים שבירמי' וכיו"ב. וא"כ אפשר דגם אין לחתן לעסוק בדברים הרעים שבירמי' בשבעת ימי המשתה. וא"כ אפשר דאין לו לעסוק בעניינא דהמאורע דמתו מוציאי דבת הארץ" בז' אלול. וצ"ע בזה למעשה.

ענף בה

חל יום חתונתו בז' אלול האם מותר להתענות בו מחמת המאורע שבו מתו מוציאי דבת הארץ

יכול לשתות וכן"ל ומש"כ ואז היינו דלא ישתה קודם מנחה דאז לא יוכל לומר עננו, ומ"מ טוב יותר שיתנה החתן בפירוש שלא להשלים [אחרונים]. עכ"ל. הרי מבואר דמצד הא שחתן מתענה ביום חופתו, דרק מתענה עד החופה ותו לא. ויל"ע האם רק צריך להתענות עד החופה ותו לא, או האם רק מותר להתענות עד החופה ותו לא. ולכאורה י"ל דרק מותר להתענות עד החופה ותו לא, דאחרי החופה כבר מתחיל היו"ט שלו ואסור לו להתענות וכן"ל. ועיין בספר חכמת אדם כלל קכ"ט ס"ב דאיתא וז"ל נוהגין שהחתן והכלה מתענין ביום חופתן יש אומרים הטעם משום שהוא יום סליחה ידיהו ויש אומרים שמא ישתכר ואין צריך להתענות אלא עד אחר החופה אף שהחופה בעוד יום גדול ואף לפי הטעם

הנה עוד יל"ע לגבי מי שחתונתו היא בז' אלול, האם מותר לו להתענות בהאי יום מחמת המאורע שבו מתו מוציאי דבת הארץ.

דהנה עי' בשו"ע או"ח סימן תקס"ב ס"ב דאיתא וז"ל יש אומרים שמי שרגיל להתענות עשרת ימי תשובה, כיון שאין רגילות לקבלם בתפלה, א"צ להתענות עד צאת הכוכבים אלא עד שיצא מבית הכנסת, הג"ה והיחיד מתפלל עננו, וכן חתן יתפלל עננו קודם שיכנס לחופה ואז יוכל לשתות מכוס של ברכה. עכ"ל. ועי' במ"ב ס"ק י"א וס"ק י"ב דאיתא וז"ל וכן חתן וכו' דמתענה ג"כ רק לצעורי משום תשובה לכפר עונותיו ואין רגילות לקבלו במנחה שלפניו, ואז יכול לשתות וכו' היינו ג"כ אף שלא התנה בתחלה שלא להשלים אפ"ה

שהוא יום סליחה אך אחר החופה
הוי יום טוב. עכ"ל.
והנה לפ"ז יש לצדד דאסור
לחתן להתענות ביום
חתונתו מחמת המאורע שבו מתו
מוציאי דבת הארץ, אם יודע
שהחופה יגמור לפני השקיעה,
דאז יצטרך להתענות ביום חתונתו.
וצע"ע לדינא.

ענף כו

האם ראוי ל"שאר בני החופה" להתענות בז' אלול שחל להיות בשבעת ימי המשתה

עיינ בענפים הקודמים. והנה
יל"ע לגבי שאר בני
החופה, האם ראוי להו להתענות
בז' אלול שחל להיות בשבעת
ימי המשתה, דהיינו יל"ע האם
יש ענין מיוחד ששאר בני החופה
לא יתענו, או האם שפיר יכולים
להתענות כרגיל וישמחו את החתן
בלי לאכול, עם "מילי" (עי' במס'
ברכות דף ו ע"ב) או עם כלי
שיר (עי' במס' ב"מ דף עה ע"ב)
או עם ריקוד (עי' במס' כתובות
דף יז ע"א).

והנה עיין במסכת סוכה דף כה
ע"ב דאיתא ואמר רבי אבא
בר זבדא אמר רב חתן והשושבינן
וכל בני החופה פטורין מן הסוכה
כל שבעה מאי טעמא משום דבעו
למיחדי וליכלו בסוכה וליחדו
בסוכה אין שמחה אלא בחופה
וליכלו בסוכה וליחדו בחופה אין
שמחה אלא במקום סעודה וליעבדו
חופה בסוכה אביי אמר משום
ייחוד ורבא אמר משום צער חתן
מאי בינייהו איכא בינייהו דשכיחי
אינשי דנפקי ועיילי להתם למאן

דאמר משום ייחוד ליכא למאן דאמר משום צער חתן איכא. הרי מבואר דכל בני החופה פטורים מסוכה משום דאין שמחה אלא במקום סעודה. והנה אפשר לטעון דהכוונה היא שהחתן צריך לאכול שם משום דאין שמחה אלא במקום סעודה ובני החופה צריכים להיות שם כדי לשמחו, וממילא פטורים מן הסוכה, ולא חזינן דגם כלפס אומרים דאין שמחה אלא במקום סעודה, אבל עיי"ש במאירי דאיתא וז"ל אין שמחה אלא בחופה וכו' שמא תאמר ישמח וכו' ויאכל בסוכה אין שמחה אלא במקום סעודה וסעודת חתן אין בה זמן קבוע שכל היום באים לשמח זה אחר זה והוא רוצה להאכילם. עכ"ל. וא"כ אפשר דמבואר דגם יש לבני החופה לאכול, ולית להו להתענות, כדי לקיים המצוה בשלימותה. ואף על פי דבזמנינו אין שמחים כל היום, (ועי' בערוה"ש באו"ח סי' תר"מ סי"ד דאיתא לגבי הפטור סוכה וז"ל ונראה לי דכל זה בימיהם, אבל האידנא בעונותינו הרבים ערבה כל שמחה, ואין מדרך החתן לשמח כל כך, וגם השושבינים אינם אצל החתן תמיד, ואי אפשר

לנו לפטור ממצות סוכה, עכ"ל), אבל הא מיהא בשעה שכן משמחים, אפשר דנשאר צורת השמחה דגם בני החופה אוכלים. וא"כ אפשר דהמנויים לשמח בסעודת חתונה ובסעודת "שבע ברכות" לא יתענו.

ועיין במס' ברכות דף ו ע"ב דאיתא ואמר רבי חלבו אמר רב הונא כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות שנאמר קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות ואם משמחו מה שכרו אמר רבי יהושע בן לוי זוכה לתורה שנתנה בחמשה קולות שנאמר ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר וגו' ויהי קול השופר וגו' והאלהים יענו בקול איני והא כתיב וכל העם רואים את הקולות אותן קולות דקודם מתן תורה הוו רבי אבהו אמר כאילו הקריב תודה שנאמר מביאים תודה בית ה' רב נחמן בר יצחק אמר כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים שנאמר כי אשיב את שבות הארץ כבראשונה אמר ה'. ולכאורה משמע מסתימת

הדברים שרק הנהנה מסעודת חתן
הוי בכלל הזוכה לכל הדברים,
דרך הוא בכלל עיקר "המשמחו",
וא"כ אפשר דמשמע גם מהאי
סוגיא דגם יש לבני החופה לאכול
ולית להו להתענות כדי לקיים
המצוה בשלימותה. ועי' בספר
אשרי האיש ח"א עמ' ק"נ דאיתא
בשם הגריש"א ז"ל דהמצוה לשמח
חתן וכלה היא בכל ימי ה"שבע
ברכות" וגם על זה נאמר שמי
שנהנה ולא משמחו עובר במחשה
קולות, וא"כ אפשר דגם מזה
משמע לגבי כל שבעת ימי המשתה
דהמנויים לשמח לא יתענו.

[עיי' בטור באה"ע סימן ס"ה
שהביא האי סוגיא בברכות,
ועיי"ש בפרישה דאיתא וז"ל
מדכתיב ה' קולות אצל חתן משמע
שצריך לשמחו בה' קולות והנהנה
ממנו ואינו משמחו הוא עובר
שהוא חייב לשמחו אבל מי שאינו
נהנה ממנו אינו חייב לשמחו ולכן
אינו עובר, ואפשר דלמדו מדהקדים
קרא לכתוב קול ששון וקול שמחה
לקול חתן וגו' ש"מ דאינו מצווה
לקול חתן וקול כלה והיינו לשמחם
כ"א במי שיש לפניו קול ששון
וקול שמחה דהיינו שנהנה מסעודת

חתונה. עכ"ל. ועיי"ש בשו"ע בבית
שמואל בס"ק א' דאיתא וז"ל וכתב
הטור כל הנהנה מסעודת חתן וכלה
ואינו משמחו עובר בה' קולות וכ'
בפרישה דוקא מי שנהנה ואינו
משמחו הוא עובר אבל מי שאינו
שם אינו עובר מיהו לשון הפוסקים
שכתבו מצוה לשמח משמע דמצוה
שילך לשם וישמח אותם. עכ"ל.
ויל"ע מה יש ללמוד מדבריהם
לגבי הנ"ל.]

וע"ע בספר אשרי האיש בעמ'
קנ"א דאיתא וז"ל לאבי
החתן יש יארציט באמצע ה"שבע
ברכות" וכל שנה הוא צם אפשר
לישאל על זה. עכ"ל. ואפשר
דמשמע כנ"ל.

אבל עיי' בספר מצהלות חתנים
בפרק ל"ט אות י"ט דאיתא
וז"ל איתא בברכות כל הנהנה
מסעודת חתן ואינו משמחו עובר
בחמשה קולות וכו' ואם שמחו
זוכה לתורה, ובספר פרי יעקב
(על הל' קידושין סי' ס"ה) כתב
וז"ל שמעתי בשם הגאון החסיד
ר"ח מוואלאזין ז"ל דראוי להבין
מה זה ששאל מה שכרו כיון
שנהנה ואינו משמחו עובר הנה
זה ששמחו זה שכרו שאינו עובר,

ואם נהנה ומשמחו דמיירי הכא
שאינו נהנה לכך זוכה לקבל שכר
(הובא גם בכל הכתוב לחיים עמ'
רמ"ט ואוצה"פ סי' ס"ה הערה
ג'). עכ"ל.

וצע"ע בכ"ז.

ואמר הגאון הנ"ל דהנה הפרישה
כתב שאם אינו נהנה אינו עובר
ועל זה שאל ואם משמחו ואינו
נהנה מה שכרו דעל זה בודאי
מגיע שכר כיון שאינו נהנה ואף
אם לא משמחו אינו עובר ולכך
אמר ואם משמחו סתם ואל אמר

ענף בו

האם ראוי ל"שאר בני החופה" להתענות בז' אלול אם הוא יום החתונה

ו' ס"ה בשמלה לצבי ס"ק ב'
שהביא האי מנהג.

[העירוני דלפי מש"כ המהר"י
ברונא בסימן צ"ג
שסיבת התענית ביום החופה היא
לבטל התיגרא, א"כ זה שייך
ביותר אצל המחותנים. ומובן
היטב למה אבי החתן מתענה,
ולפ"ז גם יש לאבי הכלה
להתענות. אבל א"כ נמצא

עיינ בענף הקודם. עי' בדרכי משה
על או"ח סימן תק"פ ס"ק
א' דאיתא וז"ל בגליון מצאתי
כתוב אבל שמעתי שבנו של
מהר"ש היה לו חופה בחנוכה
דר"ח טבת וצוהו להתענות ואמר
שאלו לא היה ר"ח וחנוכה גם
הוא היה מתענה כי כן היה דרכו
להתענות בחתונת בניו. עכ"ל. הרי
שיש ענין מיוחד להתענות ביום
חופת בנו. ועיינ בשלחן העזר סימן

דהמחותנים מישך שייכי להתענית יותר מהחתן עצמו, אתמהה.]. והנה הרבה אינם נוהגים במנהג זה (עיי' בשו"ת דברי יציב אה"ע סימן ע"ד) אבל הא מיהא מהא דהרבה פוסקים דיברו על האי מנהג ואף אחד לא העיר שיש בזה איזה חסרון להתענות מצד הא שאבי החתן צריך לשמוח ביום חתונת בנו חזינן שלית בזה שום חסרון, וא"כ שפיר הוי ראוי להו להתענות בז' אלול מחמת המאורע שבו מתו מוציאי דבת הארץ אף אם החתונה חל בו.

אבל אפשר דזה אינו, דאפשר דהמנהג שאבי החתן מתענה היינו רק עד החופה (דומיא דתעניתו של החתן), וכיון דהוי עד החופה לכך עדיין לא התחיל שמחת הז' ימים ואין חסרון לו להתענות, אבל אחרי החופה תו לית לו להתענות, ואם יתענה התענית דז' אלול יצטרך להתענות עד צה"כ ואין לו לעשות כן. וא"כ עדיין צ"ע אם יש איזה חסרון לבני החופה להתענות התענית דז' אלול היכא שהחופה תגמור לפני צה"כ.

דרושים

לחתונה שחל להיות
ביום ו' וליל ז' אלול

דרוש א לחתונה שחל להיות ביום ו' וליל ו' אלול

פתיחה

הנה חברתי האי דרוש בעז"ה לכבוד חתונת בתי שתחי' עם החתן יהודה צבי ראטענבערג נ"י מליקואוד. הנה בדרך כלל אין זמן לאבי הכלה לדרוש בחתונה, וא"כ מסתמא לא אזכה לדרוש האי דרשא בפועל, אבל הא מיהא הדרוש כתוב, וכל הרוצה לבוא וללמוד הדרוש יבוא.

הנה השם של בתי הוא בתשבע. והנה הרבה דנים לגבי האי שם אם הוא שני מילים או מילה אחת, ואכ"מ, אבל הא מיהא כשאינשי קוראים אותה בשמה אומרים אותו כשם אחד, בתשבע. והנה אף דהשם המלא של החתן הוא יהודה צבי, אבל אינשי מכנים אותו (בחביבות) "הודי". הנה יתבאר בהדרוש בעז"ה דבחינת חתונה, ובפרט בו' וז' אלול, היא "הנותן בים דרך", והיינו ראשי תיבות, ה'ב'ד. וי"ל דזה מורה על האי חתונה במיוחד. ד"הד" היינו השם "הודי" אם כתובים אותו חסר "הד", וה"ב" בפנים מורה על בתשבע.

ואפשר שיש מזה רמז דאצל האי חתן וכלה במיוחד יתקיימו כל הבחינות דהנותן בהם דרך המורה על חיבור זו"ן.

א

עיי' בספר ישעיה פמ"ג פט"ז דכתיב "כה אמר ד' הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה". הנה מצינו הרבה מקורות דהאי קרא "הנותן בים דרך" מורה על זיווג וחיבור זו"ן.

לדוגמא, עיי' בספר הזוה"ק ח"א דף כט ע"ב דאיתא כגוונא דההוא שביל סתים וטמיר וגניז לעילא, בר דחד שביל דקיק, וחד

ארח, שהוא דלתתא ארח, כמה דאת אמר (משלי ד':י"ח) וארח צדיקים כאור נוגה, וההוא דלעילא שביל דקיק, כדכתיב (איוב כ"ח:ז') נתיב לא ידעו עיט, ורזא דכלא (ישעיה מ"ג:ט"ז) הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה, וכתיב (תהלים ע"ז:כ') בים דרכך ושבילך במים רבים. (ועיי"ש בשע"ר שפירש וז"ל בר דחד שביל דקיק וחד אורח ההוא דלתתא ארח כד"א וארח צדיקים כאור נוגה וההוא דלעילא שביל דקיק כדכתיב נתיב לא ידעו עיט, פ"י כי נודע וכתבו רבינו ז"ל בכ"מ ומהם שער או"א פ"ג בכלל ההפרשיות שבין או"א לזו"ן שאו"א לא אפסיק רעותא דתרווייהו לעלמין ולעולם הם בסוד הזווג לא כן זו"ן שבעונותינו רוב הזמן אין זווג ביניהם ובפרט זו"ן שאין להם שום זווג כל השבוע כולו זולתי משבת לשבת בתפילת מוסף כמ"ש רבינו ז"ל בדרוש מוסף שבת, וזהו שאמר בר דחד שהוא יסוד דאבא שביל דקיק כי עומד לעולם בשביל עובר בתוכו זרע קדש, וחד יסוד דז"א ארח שאין זווגו אלא משבת לשבת כאורח הבא מזמן לזמן, ההוא דלתתא יסוד דז"א ארח כד"א וארח צדיקים כאור נוגה, וההוא דלעילא יסוד דאבא הוא סוד שביל דקיק לעולם קאי ועומד בסוד הזווג כדכתיב נתיב לא ידעו עיט כמ"ש בדרוש כונת הברכה דלא אתידע אי איהו לעילא בחכמה או אי איהו לתתא בבניה להיותו טמיר וגניז, ורזא דכלא הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה וכתיב בים דרכך ושבילך במים רבים, פ"י כי נודע שהמלכות נקרא ים בסוד ים סוף כמ"ש רבינו ז"ל בדרוש ז' של פסח, ודרך הוא היסוד בסוד דרך גבר בעלמא כמ"ש רבינו ז"ל בשער מוחין דצלם פ"א, וז"ש ורזא דכלא ההפרש הזה רמוז בתרי קראי הנותן בים דרך הוא זווג זו"ן שיש בו נתינה מזמן לזמן, ובמים עזים הוא יסוד הבינה הנקרא רחובות הנהר נתיבה, וכן בים דרכך בזו"ן ושבילך במים רבים ומובן. עכ"ל.) ועיי"ן בספר עץ חיים שער ל"ו פ"ד דאיתא וז"ל בחינת דרך הבא מן היסוד אל הנוקבא בסוד "הנותן בים דרך". עכ"ל. ועיי"ן בשער הפסוקים בפרשת עקב דאיתא וז"ל הדרך הבא מן היסוד למלכות בסוד הנותן בים דרך. עכ"ל. ועיי"ן בספר אמת ליעקב מערכת עץ חיים אות ד' דאיתא וז"ל דרך נקרא היסוד דז"א הבא במלכות וזה סוד הפסוק "הנותן בים

דרך" דים הוא במלכות וכו', א"ה ונראה לי דזה סוד הפסוק דרך גבר בעלמה ודו"ק. עכ"ל.

[עיי' בספר קהלת יעקב ערך דר דאיתא וז"ל ד' זו ביאה שנאמר (משלי ל' י"ט) דרך גבר בעלמא קידושין שם, ויש לומר דבחינת ביאה לכלול החסדים בגבורות וגבורות בחסדים, דהאיש מבחינת הויה חסד ואשה מבחינת אלהים, ועל ידי הזיווג נכלל הוא באלהים והיא נכללת בהויה, נמצא יש אצלו הויה אלהים ואצלה הויה אלהים, שני פעמים הויה אלהים גימטריא דרך, וכן דרך עם הכולל זהו יד הגדולה ויד חזקה שהם סוד החסד וגבורה שמתייחדים על ידי הזיווג, ושוורש החסדים מיסוד אבא והגבורות מיסוד אמא, ועל ידי הזיווג מתייחדים היסודות יסוד אבא גו יסוד אמא, וכן דרך גימטריא דא יסוד אבא גו יסוד דאמא. עכ"ל.]

(עיי' בריש מסכת קידושין דאיתא האשה נקנית בשלש דרכים וכו' מאי טעמא תני שלש משום דרכים ניתני דברים וניתני שלשה משום דקבעי למיתני ביאה וביאה איקרי דרך דכתיב ודרך גבר בעלמה כן דרך אשה מנאפת הא תינח ביאה כסף ושטר מאי איכא למימר משום ביאה ותני תרתי אטו חדא הנך נמי צורך ביאה נינהו ואי בעית אימא הא מני ר"ש היא דתניא ר"ש אומר מפני מה אמרה תורה כי יקח איש אשה ולא כתב כי תלקח אשה לאיש מפני שדרכו של איש לחזר על אשה ואין דרכה של אשה לחזר על איש משל לאדם שאבדה לו אבידה מי חוזר על מי בעל אבידה מחזר על אבדתו.)

ועיי' בספר לשם שבו ואחלמה בהקדמות ושערים (שער הפונה קדים פמ"ו) דאיתא וז"ל וכולהו ברזא הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה שזה קאי על זיווג דאז"א וכמ"ש בזה"ק בראשית כ"ט ב' כי ים הוא יסוד דנוק' ודרך הוא יסוד ז"א ומים עזים הוא יסוד דבינה נתיבה הוא יסוד דחכמה. עכ"ל. הרי מבואר דהנותן בים דרך מורה במיוחד על זיווג ז"א ונוק'.

הנה יש הרבה מקורות דחתן וכלה הם דוגמת ז"א ונוק'. לדוגמא בעלמא, עי' בעץ חיים שער ל"ד פ"ד דאיתא וז"ל כבר ידעת כי הבינה, הנה"י שלה שבהם ניתנין המוחין של ז"א, הם ג' אהי"ה, אחד דיודי"ן קס"א, והוא בנצח, ואחד דאלפי"ן קמ"ג, והוא בהוד, ואחד דההי"ן קנ"א, ביסוד, ושלשתן הם תנ"ה והוא גימטריא חותם עם הכולל, ולפעמים נעשה "נד'ת דותה", ואין להאריך, אמנם עתה שקבלה פעם ב' המוחין ע"י בינה, אז קבלה הארה ג"כ מן לבושים שלה, שהם ג' אהי"ה הנ"ל שהם גימטריא חותם, וזהו סוד מלכות שבנוקבא, שהוא סוד החותם החיצון, כי כל עיקרה מן הלבושים של נה"י דאמא, וכשאדם מזדווג עם אשתו אז נקרא "חתן וכלה", כי ג' אהי"ה במלואן עם ג' שמות עצמן הם גימטריא חת"ן, כי עתה נכנס בהם. עכ"ל. ועיין בספר מבוא שערים ש"ו ח"א דרוש ח' דאיתא וז"ל גם מלת חותם הם אותיות חמות והענין כי הנוקבא היא בת אימא עילאה והיא אשת ז"א הנקרא חתן דכלה הזאת ונמצא כי אימא עילאה היא חמותו של ז"א ולפי שמן חמות נמשכין ג' אהיה אלו במלכות של הנקבה נקרא חותם לשון אותיות חמות, והנה בהזדווג זו"ן נק' חתן וכלה והענין כי הנה חבור הזכר עם הנקבה הוא התחברות יסוד שלו ביסוד שלה, והנה היסוד שלה הוא הארת ג' אהיה הנז' שהם בגימטריא חותם כנזכר ועם כללות שלשתן הם בגימטריא חת"ן להורות כי הוא נתחבר ביסוד שלה כי זהו עיקר כונת הנשואין שהוא לצורך הזווג הנז' ואז הנקבה נק' כלה יען היא מעלה מ"ן שלה והם חמשה גבורות מנצפ"ך שהם אות ה' של כלה וכל גבורה כלולה מ"י עולים חמישים שהם אותיות כ"ל מן כלה. עכ"ל. ועיין בשער הכוונות דרושי קבלת שבת דרוש א' דאיתא וז"ל גם תכוין כי ר"ת הבו לה' כבוד ועוז הוא ר"ת כל"ה וכן ר"ת הבו לה' כבוד שמו הוא כלה, והענין הוא כי ב' הבו אלו הם שם מ"ה ושם ס"ג כנז' אבל העשיה עצמה היא שם ב"ן שהיא הנקבה הנתקנת ונעשית כלה ע"י שם מ"ה שהוא ז"א בעלה החתן המקשט והמכונן את כלתו ועושה אותה כלה. עכ"ל. ועיין בפירוש הרמ"ז על זוהר דברים דאיתא וז"ל הרי אם כן שסוד המטה עומד על י"ב, וז"ש ולית דכלה בר ב"ב וכו', שסוד הכלולות

דהיינו הזווג נעשה בי"ב, והואיל ולית תיקונא וכו', כדתנן נותנים לבתולה י"ב חדש לפרנס את עצמה משתבעה הבעל, וזהו תיקונא, ואמנם זה ענין סוד אחר והוא כי סוד י"ב חדש הוא בסוד י"ב צירופי ההוי"ה העולים שי"ב כמנין חד"ש, ואלו מאירים בי"ב צירופי אהי"ה העולים רנ"ב כמספר איברי הנקבה, שידוע שכל תיקונה משם אהי"ה ומשם בוכ"ו כנזכר באדם ישר, ושני שמות אלו עולים כל"ה, שהם המתקנים אותה, לכן אצטריך חתן למחדי, החתן הוא בסוד ז"א המאיר בג' מילואי אהי"ה העולים תנ"ה, והם בנה"י דאי' הרי חת"ן, ועליו להמשיך השמחה שהיא מצד אי' כנראה ממה שאנו אומרים בקבלת שבת שחל להיות ביום טוב, גם בשמחה ובצהלה, ועוד כבר ידעת שג' אלפין שבשם מ"ה סודם ג' שמות אהי"ה המאירים לחתן, ומהם עיקר. עכ"ל. ועיין בספר עמק המלך ש"ו פס"ה דאיתא וז"ל וזעיר ונוקביה דאצילות, נתעלו בתוך אבא ואמא, ומכסים עליהם כמו חופת חתן וכלה, ועל זה נאמר, "לשמש [ז"א] שם אוהל בהם והוא כחתן יוצא מחפתו", רצה לומר, בהם, בתוך אבא ואמא. עכ"ל. ועיי"ש בשער י"ד פרק נ"ה דאיתא וז"ל וז"א ונוקביה הם תרי פלגי דגופא, בסוד "כל מי שאין לו אשה אינו נקרא אדם שנאמר זכר ונקיבה בראם, ויקרא את שמם אדם" (יבמות סג ע"א), כי שם הויה עצמו עולה אדם, כזה, יו"ד ה"א וא"ו ה"א, ומילואו בלי אותיות השורש עולה חוה, וזהו סוד הפסוק "ויבן ה' אלהים את הצלע אשר לקח מן האדם", דהיינו המילוי הזה. עכ"ל. ועיי"ש בשער ט"ז פ"ד דאיתא וז"ל "וה' בהיכל קדשו הם מפניו כל הארץ" (חבקוק ב' כ') ואמרו חז"ל "כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו", סוד זעיר ונוקביה, כי הזכר הוא רחמים והנקיבה היא דין, ומלת היכל ומלת הם כל אחד עולה אדנ"י, וסוד היכל קדשו של ז"א ונוקביה, הוא מלבוש אבא ואמא, ונעשה חופת חתנים, וסוד סוכה גימטריא שם יאהדונה"י שיושבים שם, ומטיילים שם חתן וכלה ז"א ונוקביה. עכ"ל.

וע"ע בשער המצות בפרשת קדושים דאיתא וז"ל הנה ברישא דא"א וברישא דז"א וברישא דנוקבא יש שערות כנודע, אמנם שערות

שבראש א"א הם רחמים גמורים ונודע כי כל שערות הם צינורות כעין ווין ממשיכן הארה מתוך המוח ולחוץ ולכן הנזיר כתיב ביה גדל פרע שער ראשו כמ"ש שם, אבל שערות רישא דז"א הם בחינת הדין כמ"ש באדרת נשא, ולכן צריך לספר שעריו בסוד ואיש כי ימרט ראשו טהור הוא כנזכר בספר הזוהר, וצריך שיכוין האדם שהוא דוגמת ז"א ושהוא מספר שער ראשו להיותם דינים תקיפין ובפרט מי שהוא משורש קין דינא תקיפא ואמנם נודע כי בשערות הראש יש בחינת י"ס והמלכות שבהם היא הנקראת פאת הראש כי לעולם כל פאה היא במלכות ולכן פאה גימטריא אלהים, והענין כי הדינין הם צורך גבוה והם מכלל קיום העולם והעולם צריך להם ולכן אין ראוי להעביר כולם ולכן משיירין הפאה שהיא המלכות האחרונה שבי"ס הראש אבל הספירות הראשונות אין ראוי שיהיה בהם דינין, ואמנם נוקבא דז"א הנקראת בחינת עשיה שבאצילות וכל אחיזת הדינים ושורשם הם בה ואם נעביר הדינים גם מראש הנקבה יתבטלו לגמרי ולכן האשה אינה מגלחת ראשה ואדרבה מגדלת שער ראשה כנודע להשאיר שורש אל הדינין, עכ"ל, הרי מבואר להדיא שהאדם הוא דוגמת ז"א והאשה היא דוגמת נוק' דז"א, ועיין בספר נקודות הכסף (חלק קידושין עמ' כ"ז) דאיתא וז"ל והנה איתא במבוא שערים ש"ב ח"ג פ"ו שענין שבירת הכלים היה בז' מלכים דא"א ודאבא ודאימא ודז"א ודנוק', אמנם אין עסקנו כי אם בתיקון הד' מלכים דז"א ודנוק' ולא במלכים שלמעלה מהם כי גבהו המה מעמנו כי התורה הק' היא בז"א, והנה כל א' מה' נקודות הנזכרות הכוללות שהם א"א אבא אמא ז"א נוק' יש לכל א' מהם א"ק ואבי"ע בפרטותו ואנן אין עסקינו בג' הנקודות הראשונות אלא בב' נקודות, הד' הנק' ז"א והה' הנק' נוק', שלכל א' מהם יש א"ק ואבי"ע פרטי כאמור, וסדר עבודת האנשים בתורה ובתפילה מצות ומעש"ט וכן באכילה ושתייה וכו' הוא בבירור ותיקון והמשכת מוחין מרום המעלות והזיווגים בפרטות א"ק ואבי"ע דנקודה הד' הנק' ז"א הכוללת את כללות העולמות והפרצופים, ועד"ז ממש סדר עבודת הנשים בתפילה מצוות ומעש"ט וכן באכילה ושתייה וכו' בבירור ותיקון והמשכת מוחין מרום המעלות והזיווגים בפרטות א"ק ואבי"ע דנקודה

ה' הנק' נוק' שבה כללות כל העולמות והפרצופים כאמור. עכ"ל. הרי מבואר שזה שהאדם הוא דוגמת ז"א והאשה היא דוגמת נוק' דז"א, היינו שהאדם הוא דוגמת נקודה ד' והאשה היא דוגמת נקודה ה' (שהרי יש ה' נקודות בכללות, א"א אבא אמא ז"א ונוק'). ועיין בשער המצות בפרשת כי תצא דאיתא וז"ל מצות הקידושין כתיב כי יקח איש אשה ובעלה וגו' דע כי ע"י הקידושין שאדם מקדש לאשתו נמשך אליה חד רוחא מכח רוחו של בעל והוא בבחינת אור מקיף ואחר שכבר נמשך לה אור מקיף מן רוחא דיליה אח"כ בא עליה ביאה גמורה ויהיב בה חד רוחא בסוד אור פנימי בגווה מכח רוחא דיליה ולכן צריך להקדים הקידושין כי אין הרוח הפנימי נכנס בה עד שיכנס אור המקיף של זה הרוח בתחלה וענין זה נתבאר בסבא דמשפטים בענין ההוא רוחא דשדי בגווה בביאה ראשונה. עכ"ל. ועע"ש בנקודות הכסף דאיתא וז"ל במצות הקידושין אנו מתקנים את זו"ן דנקודה ד' וה' מאחר ומצוה זו היא המכשיר לקיים מצות פריה ורביה שעל ידה מזדווגים זו"ן דנקודה ד' וה', והנה אע"פ שהאנשים כל עסקם בתיקון זו"ן דנקודה ד' והנשים כל עסקם בתיקון זו"ן דנקודה ה' מ"מ מצינו שני זמנים בשנה בהם האנשים מתקנים גם את הנקודה ה' והוא בחלק מתפילות יוהכ"פ ובמצות עונה כאשר כתב מרן בספרו הטהור נהר שלום דף ל"ח ע"ב וזלה"ק ודע כי הנוק' העולה בתפילות של יוה"כ קודם הז"א עד כתר דאמא אינה הנוק' הפרטית רחל מלך הז' דז"א אלא היא הנקודה החמישית דאצי' הנק' בכללות נוקבא דז"א אבל היא כלולה מכל הפרצופים ומכל העולמות והיא הנתקנת ע"י הנשים ע"י מצות שאין הזמן גרמא והיא בת זוג דז"א ומזדווג עמה ע"י קיום מצות עונה כנודע, ועוד כתב שם בדף יז ע"ב הדיחודים והזיווגים שבתפילות הם דחב"ד דכל פרט ע"י הדעת וכן דכל המצות אבל זיווג דו"ק ע"י יסוד התחתון אפשר שאינו נעשה רק ע"י מצות פריה ורביה ומאחר ומצות הקידושין הינה המכשיר שעל ידו נושא האדם את אשתו כדת וכדין ויוכל ע"כ לקיים מצות פריה ורביה נבין שהאדם הרומו לנקודה ד' הנושא את אשתו הרומו לנקודה ה' מתקן לא רק את זו"ן דנקודה ד' הנוגעת אליו כי אם גם את זו"ן דנקודה

ה' הנוגעת לאשתו כדכתב הרב המגיה בהגהתו הגה"ה א' בסדר כוונת מצות הקידושין בסידור אור הלכנה בקונטרס אור החיים דף צ"ט. עכ"ל. הרי מבואר שבבעילת מצוה האדם מתקן נקודה ה'. ושוב מבואר דהחתן והכלה מורים על ז"א ונוק', ובפרט בהבעילת מצוה.

והנה ע"פ כל הנ"ל נמצא ד"הנותן בים דרך" מורה על חתן וכלה ובפרט בהבעילת מצוה. (הנה מבואר בחז"ל ד"קשה לזווגם כקריעת ים סוף", וא"כ חזינן להדיא דזיווגים הם בבחינת נתינת דרך בתוך הים.)

ועי' בספר פתח לאוצר דאיתא וז"ל הוא בחי' הדרך הבא מן היסוד אל המלכות, הכוונה על ביאה ראשונה שעושה אותה כלי כי על ידי ביאה ראשונה נעשה דרך ושביל לכניסת היסוד מכאן והלאה וכמ"ש ודרך גבר בעלמה וכמ"ש בש' כ"ג פ"א מ"ב ע"פ מנחל בדרך ישתה. עכ"ל.

ועי' בזוה"ק ח"ב דף קלז ע"א דאיתא מאן דנטיל לשמשא, כמאן דנטיל לכלהו דרגין, בגין דשמשא איהו אהל דאתכליל בהון ונטיל כלא, ואיהו נהיר לכל אינון גווני נהורין לתתא, ועל דא והוא כחתן יוצא מחפתו, מאן חפתו, דא עדן, ורזא דא ונהר יוצא מעדן, עדן דא איהו חופה דחפא על כלא, ישיש כגבור, ישיש מסטרא דאור קדמאה דלא אשתכח ביה דינא כלל, כגבור, מסטרא דגבורה, ואף על גב דגבורה איהי דינא שלים, כגבור כתיב, ולא גבור, בגין דאמתיק דינא בחסד, ונטיל כלא כחדא בתיאובתא ורעותא שלים, וכל דא לרוץ ארח, כמה דאת אמר הנותן בים דרך, לאשקאה ולאשלמא נהירו דסיהרא בכל סטריין, ולמפתח בה ארח לאנהרא לתתא, מקצה השמים מוצאו, מסייף אלין שמים עלאין דקאמרן, איהו אפיק, בגין דבסיומא דגופא איהו אפיק, ובההוא אתר אשתמודע בין דכר לנוקבא, ודא הוא דכתיב ולמקצה השמים ועד קצה השמים, קצה השמים דא עלמא עלאה, ולמקצה השמים דא מלכא דשלמא דיליה, כמה דהאי נטיל כל נהורין, וכלהו ביה, אופי הכי האי נטיל כל נהורין וכלהו ביה, ואיהו

נפיק מקצה השמים, ותקופתו, דסחרא בכל אינון סטרין קדישין, דאתחזון לאתנהרא ולאתשקאה ולנצצא מניה. (ועיין בשע"ר שפירש וז"ל מאן דנטיל לשמשא כמאן דנטיל לכלהו דרגין, פי' הוא מ"ש רבינו סוף דרושי אבי"ע ז"ל, גם אפשר שיהיה באדם בחינת נפש דאצילות ויותר למעלה ג"כ ואם יהיה לו רוח מבחינת יסוד דאצילות יהיה בעלה דמטרוניתא ונקרא איש האלהים ועד"ז נאמר צדיק מושל יראת אלהים יעויין שם, באופן שמי שזוכה לבחינת רוח מן היסוד זוכה לכל הו"ק, וז"ש מאן דנטיל לשמשא שהוא היסוד וזוכה לבחינת רוח משם כמאן דנטיל וזוכה לכלהו דרגין שהם הו"ק, בגין דשמשא איהו אהל דאתכליל בהון ונטיל כלא ואיהו נהיר בכל אינון גוויי נהורין לתתא, פי' שהיסוד כשעולה עד הדעת להמשיך הטיפה משם בעודו יורד דרך חוט השדרה נמצא הוא היסוד אתכליל בה"ח המתפשטים בה"ק, וכשיוורד במקומו ונטיל כלא כי לוקח הארה וכללות כל הה"ח, ואיהו היסוד נהיר בכל אינון גוויי נהורין שכל חסד וחסד הוא גוון אחד בפני עצמו, זה חסד וזה גבורה וזה ת"ת ובכל אינון גוויי נהורין שהוא נוטל מאיר לתתא היא המלכות נוקביה ומובן עד, מאן חופתו דא עדן ורזא דא ונהר יוצא מעדן עדן דא איהו חופה דחפיא על כלא, פי' כשעולה היסוד עד הדעת להמשיך הטיפה הנה עיקר ושורש הטיפה נמשכת ממוח החכמה כמו שכתב רבינו ז"ל בשער הולדת או"א וז"א פ"א, נמצא חופה הוא סוד החכמה שהיתה הטיפה הקדושה ההיא כלולה בו, וז"ש מאן חופתו דא עדן שהוא החכמה הנקרא עדן, ורזא דא ונהר שהוא היסוד העולה להמשיך את הטיפה יוצא מעדן ונקראת החכמה חופה משום דחפיא על כלא בסוד כולם בחכמה עשית, ישיש מסטרא דאור קדמאה כו', כל זה מבואר מן האמור לעיל שכשהוא מושך טיפת הה"ח הנה כולם יורדין כלולים בחסד הראשון שהוא החסד שבחסדים, נשאר החסד שבחסדים בספירת החסד שם מקומו וכולם כלולים יורדין בספירת הגבורה, ונשאר חסד הגבורה במקומה בספירת הגבורה וכולם כלולים יורדין בספירת הת"ת וכן השאר, וכנגד שנים אלו נקט קרא ישיש כגבור, ישיש כנגד החסד, כגבור כנגד הגבורה, אור קדמאה הוא החסד ראשון לכל הה"ח, וכל דא לרוץ

ארח כד"א הנותן בים דרך כו', פי' וכל זה שהיסוד צריך להעלות להמשיך הטיפה הקדושה הוא לרוץ אורח כמ"ש רבינו ז"ל שאם לא היה שמושך הטיפה מן הדעת לא היה בו כח ויכולת להוריד טיפת הזרע בנוק' בעת הזווג יע"ש, וזהו וכל דא לרוץ אורח להריצה את הטיפה ההיא לארח הוא יסוד הנוק' ארח כנשים, ומביא עוד ראיה שז"א הוא הנותן בים היא יסוד הנוקבא דרך הוא יסוד שלו הנקרא דרך בסוד דרך גבר בעלמא כמ"ש רבינו ז"ל בשער מוחין דצלם פ"א יע"ש, ולמפתח בה ארח לאנהרא לתתא, פירוש שיסוד דמלכות נוקבא דז"א הוא סוד מעין חתום וגם חותם בתוך חותם יש בה כמ"ש רבינו ז"ל בשער הירח פ"ג יע"ש, ויסוד דז"א הוא המפתח הקדוש הפותח פתחה בסוד הזווג ואחר כך היא משפעת לעולמות ביי"ע וז"ש לאנהרא לתתא או לנשמות לצדיקים, מקצה השמים מוצאו מסייפי אלין שמים עלאין דקאמרן איהו אפיק בגין דבסיומא דגופא איהו אפיק, פי' שגם ו"ק דאימא נקראים שמים כי לעולם ו"ק בכל מקום ובכל פרצוף נקרא שמים דאותו פרצוף, ונודע שמתוך פי היסוד דאימא המסתיים בתוך החזה דז"א שם מתגלים החסדים, ונודע שדעת דז"א נתון תוך יסוד דאימא, ונמצא שכשעולה היסוד דז"א עד הדעת דז"א עולה תוך פנימיות יסוד דאימא, וכשהוא יורד יוצא מתוך פי היסוד דאימא, וז"ש מקצה השמים מוצאו מסייפי אלין שמים עלאין שהם שמים דאימא, איהו היסוד דז"א אפיק ההיא טיפה קדושה שמושך, בגין דבסיומא דגופא הוא היסוד דאימא איהו אפיק ודא הוא דכתיב ולמקצה השמים ועד קצה השמים, קצה השמים דא עלמא עלאה יסוד דאימא, ולמקצה השמים דא מלכא דשלמא דיליה הוא יסוד דז"א ומובן השאר. עכ"ל.)

ועי' בספר אור במושבותם עמ' נ"ד דאיתא וז"ל ענין סוד חופה וכו', עיין היטב בסידור קול יעקב כל הענין ותו"ד דמצות נישואין הוא כנגד חתן וכלה שלמעלה והמשתדל להכניסם לחופה ולייחדם יחד הרי הוא מעורר יחוד שלם בכל קומת זו"נ ופותח כל הצנורות כמבואר בזוה"ק בסוד הפסוק "והוא כחתן יוצא מחופתו" דכל שייפא ושייפא מסייעים ואוספים ביה חילא ותוקפא וכו' ולכן זאת המצוה אין לה שיעור והיא נכללת בגמ"ח שאין להם שיעור וזו למעלה ממנה לכן

צריך לזהר בה מאד, ע"כ, ומקור הדברים בזה"ק פרשת תרומה ח"ב קלז ע"א וכו' ועיין היטב בפי' שעת רצון על הזה"ק שם דמפרש ענין השמשא דנטיל כל נהורין הוא היסוד שכולל כל הה' חסדים ומושך הטיפה מן הדעת והחכמה שהוא עדן העליון החופה על הכל בסוד "כלם בחכמה עשית" ומש"כ בזה"ק שם שיש כגבור מסטרא דאור קדמאה דלא אשתכח ביה דינא כלל כוונתו על החסד הראשון שנכלל עם כל החסדים עיי"ש, ומבואר שגודל השמחה בחתן היוצא מחופתו הם החסדים הגדולים שבאים ממקור החסד הראשון והרבה יש להעמיק בענין "החסד יומא דכולהו יומין" ועמש"כ בספר שמן ששון דרושי ספירת העומר דרוש ד' אות ה' ענינים נפלאים בביאור חסד הראשון שהוא גבוה מעל גבוה מאד ומקורו מחסד דמו"ס ולמעלה מחסד דרדל"א שבו מתלבש אור א"ס לחדש שפע ונשמות ויורד עד פוס אמה ואכמ"ל, ומזה תבין מה שאומרים שיש כח בחתן ושמחתו לחדש השפעות וחסדים נפלאים ממקור החסד הראשון. עכ"ל.

הנה בתחילת הבריאה הכל היתה מים, והקב"ה עשה מקום מיוחד בהמים להאדם לחיות. ולהנ"ל כל חתן וכלה הוי כמו עשיית עולם מחדש, דזהו בחינה שהכל הוא "ים" ויש עשיית דרך בים, דהוי מקום חדש לחיות.

ויש להוסיף דדוקא המים הוא הדבר שהקב"ה חילק בו בין עליונים לתחתונים, והמים התחתונים מסמלים דבר שנתרחק מהקב"ה, ובתוך האי דבר מרוחק הקב"ה קבע האי מקום לחיות, ומבואר ששייך חיות אפילו בתוך מקום מרוחק על ידי עבודה ובחירה, וזה נעשה בכל חתונה, ולפי' נמצא דחתונה הוי כעין שמחת בית השואבה ומובן למה דוקא בשניהם מצינו אותו סדר השמחה, דבחתונה יש שלשה אופנים איך משמחים חתן, "מילי" כדאיתא במס' ברכות דף ו ע"ב, וכלי שיר כדאיתא במס' ב"מ דף עה ע"ב, וריקודים כדאיתא במס' כתובות דף יז ע"א, והיינו ממש השלשה דברים שנכללו במשחת בית השואבה כדאיתא בהמשנה במס' סוכה דף נ', "מילי" דהיינו שירות ותשבחות, כלי שיר וריקודים.

הנה כיון דכל הנ"ל שייך במיוחד לבעילה ראשונה א"כ הוא שייך במיוחד לבתולה. והנה עיין במס' כתובות דף ה' דתני בר קפרא בתולה נשאת ברביעי ונבעלת בחמישי הואיל ונאמרה בו ברכה לדגים אלמנה נשאת בחמישי ונבעלת בששי הואיל ונאמרה בו ברכה לאדם, והנה צ"ב למה לא אמרין גם בבתולה דברכה דאדם עדיפא, ואפשר דאה"נ רק משום טענת בתולים אינה יכולה להיות נבעלת בליל ששי, ובעינן הטעם דברכה דדגים כדי להסביר למה נבעלת בליל חמישי ולא ביום רביעי, אבל הדברים קצת סתומים בדברי בר קפרא, והרי יש אופנים כגון בזה"ז דליכא לטעמא דטענת בתולים ואפ"ה לא הזכיר שבכה"ג נבעלת בליל ששי, ומשמע שיש מעלה בעצם דוקא לבתולה להיות נבעלת בליל חמישי, וטעמא בעי. ועיין בבן יהוידע על כתובות דף ה ע"א דאיתא וז"ל תני בר קפרא בתולה נשאת ברביעי ונבעלת בחמישי, הואיל ונאמרה בו ברכה לדגים, נ"ל בס"ד הטעם שבחרו יום ברכה לדגים לבתולה ולא לאלמנה, מפני כי ברכה של הדגים שהיא ברכה של רבוי אין שולט בה עין הרע, כמו שאמרו רז"ל (ברכות כ ע"א) על פסוק "וידגו לרוב", מה דגים שבים מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהן, ובנשואי אלמנה אין מטילים עין הרע, אבל בנשואי בתולה יש חשש עין הרע, לכן בחרו לה יום שניתנה ברכה של הדגים, שהיא שמורה מעין הרע, כן זו תהיה שמורה מעין הרע, ועוד נ"ל נתנו לבתולה יום שנתנה בו ברכה לדגים, שיש לבתולה דמיון קצת עם הדגים, דארז"ל בחולין דף סג ע"ב שיש שבע מאות מיני דגים, וידוע דהבתולה היא אחוזה בסוד בת שבע, ולכן תקנו לה שבעה ברכות, וידוע כי בת שבע כל אחת כלולה ממאה בעולם הבריאה, והרי היא סוד שבע מאות. עכ"ל. ולכאורה קשה קצת על שני פירושו, דאי משום עין הרע, לכאורה עיקר עין הרע הוא בשעת הנישואין שהוא בפרסום והו"ל לתקן גם הנישואין ביום שיש ברכה לדגים, ואי משום הדמיון בין בתולה לדגים הא גם בדבריו מבואר דרק הוי "דמיון קצת", ולכאורה יש דמיון יותר בין בתולה לאדם. וצ"ע בזה. וא"כ אפשר שיש מקום לפרש באופ"א הקשר המיוחד בין נשואי בתולה להברכה דדגים.

[ואפשר] שיש בזה עוד פירוש בספר אפיקי ים להגריא"ח בריש כתובות וז"ל בתולה נשאת ליום רביעי וכו' הענין כי נו"ה הם דו"נ איהו בנצח ואיהי בהוד, והם יום רביעי וחמשי של ו' ימי בראשית, ולכן בתולה נשאת ליום ד' שהחופה הוא שמכניסה לביתו והוא בדרגא דילי' בנצח יום ד', ואח"כ הבעילה בליל חמשי בדרגא דילה נוקבא שהיא בא אליו, וז"ס בריאת המאורות ביום ד' שהם שני המאורות הגדולים זיוגא דלהון, והוא מ"ש (כתובות ה ע"א) שנבעלת בחמשי משום דיש בו ברכה לדגים וכו' שהם תניני ימא נו"ה כידוע וידגו לרוב וכו', וכמ"ש (רע"מ שמיני מב ע"א) למה נמשלו ת"ח לדגי הים וכו', והנה בעת שהי' בהמ"ק קיים אז הי' ב' הכרובים משתמשים במקדש ואז הי' זיוגא בב' סטרין דלהון ולכן בתולה נישאת ליום רביעי, ובגלותא אז הייתה כאלמנה ואז חד כרוב אסתליק ולא נראה רקיע בטרתה ונשאת בסט' דהוד לבד ולכן נישאת ליום חמשי. עכ"ל. הרי שהזכיר הענין דדגים וחילק בין בתולה לאלמנה, וא"כ אפשר דמאיזה סיבה בחינת "שהם תניני ימא נצח והוד כידוע וידגו לרוב וכו', וכמ"ש למה נמשלו תלמידי חכמים לדגי הים" רק נוגעת לבתולה ולא לאלמנה. וצע"ע בזה.]

וע"פ הנ"ל י"ל דרוצים דוקא הברכה דדגים, דהברכה דדגים היא ברכה אפילו בתוך המים, ברכת "הנותן בים דרך לחיות".

ושו"ר הובא בספרים דברים מאחד הקדמונים וז"ל וזה בחינת יום חמישי, כי בחמישי נאמרה ברכה לדגים, ודגים הם בבחינת זרעו של יוסף שנתברכו "וידגו לרב", כי עקר ה"דרך" המאיר בים הנ"ל הוא בבחינת "יוסף" שהוא בחינת שמה"ב, שעל ידי זה מאיר ה"דרך" בים כנ"ל, ועל כן עיקר קריעת ים סוף שעליו נאמר "הנותן בים דרך" היה על ידי יוסף, כמו שכתוב "הים ראה וינס", "וינס ויצא החוצה", כמו שדרשו רז"ל (בראשית רבה פ"ז:ח') כי יוסף הוא בחינת שמה"ב, שעל ידי זה הוא בחינת "הנותן בים דרך" כנ"ל, שזה הוא בחינת קריעת ים סוף שנעשה "דרך" בים, בחינת (תהלים ע"ז) "בים דרכך", על ידי "גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה" (שם),

כי הדרך נעשה על ידי בחינת יעקב ויוסף, שהם בחינת שמה"ב כנ"ל, ועל כן נתברכו זרעו של יוסף בברכת דגים, כי הדגים יש להם דרך בים יותר מכל מין חי, כי עקר חיותם במים, וכל מין חי אין לו דרך בים, כי יהיה נטבע שם, והדגים עקר חיותם שם, נמצא, שיש להם דרך בים שחיים והולכים שם, ועל כן הם בבחינת זרעא דיוסף, שהם בבחינת "הנותן בים דרך" כנ"ל, ועל כן בחמישי שנאמרה בו ברכה לדגים תקנו חכמינו ז"ל בו נשואין, כמו שאמרו רבותינו ז"ל בכתבות, כי הנשואין דקדשה, דהיינו נשואין של ישראל, הם בבחינת "הנותן בים דרך", על כן תקנו נשואין בחמישי הואיל ונאמרה בו ברכה לדגים, כי ברכת דגים הם בבחינת זרעא דיוסף, שהוא בחינת "הנותן בים דרך", שהוא בחינת תקון הברית, בחינת נשואין דקדשה, כנ"ל. עכ"ל.

ב

עיינן בשער רוח הקודש בהיחוד להתענית דב' וג' אלול דאיתא בתוה"ד וז"ל בחדש אלול נפתחים י"ג מקורות של הי"ג תיקוני דיקנא דעתיקא, והם מתגלים ומאירים למטה באו"א במקום המקיף של המוחין שלהם כמו שביארנו בריש אדרת האזינו כי מחוץ למוחין דאו"א בוקע אור שלהם לחוץ ומאיר שם בסוד אור מקיף ושם מתגלים אלו הי"ג תיקוני דיקנא דעתיקא, ותחילה צריך לכוין דרך כללות, כי כל זה החדש של אלול הוא סוד שם יהו"ה דס"ג ואהי"ה דיודי"ן שהוא בגי' קס"א, ואלו נרמזים בתיבת אלול כי ב' אותיות "אל" הם ג' יודין ואל"ף שבשם ס"ג כנודע שמהם יוצא שם אל כנו' בזוהר פ' פנחס (דף רמו ע"ב ברע"מ) וב' אותיות "ול" הם שם א"ל היוצא מג' יודין וא' ג"כ דקס"א, כי ג' יודין שבו הם ל' ובמקום אות א' הושם במקומה אות ו' כי האל"ף נעלמת בוא"ו זה, ולכן נקרא אלול"ל, כי בכל החדש הזה ראוי לכוין בשני שמות אלו, והנה ב' שמות ס"ג וקס"א הנז' הם בגי' דר"ך, וז"ס הנותן בים דרך (ישעיה מ"ג) כי מלת ביי"ם הוא שם של ב"ן דההי"ן, וב' שמות הנז' עולים בגי' דר"ך שמאירים בהם שם ב"ן הזה שהוא בגי' ביי"ם, ודרך זה נפתח בכל חדש אלול. עכ"ל.

הרי מבואר דכוונת "הנותן בים דרך" היינו כוונת שם הוי"ה דס"ג ושם אהי"ה במילוי יודי"ן בגימ' קס"א (סך הכל גימ' רכ"ד, גימ' דרך) מאירים להשם ב"ן (גימ' בים).

[אולם מלשון השער רוח"ק משמע דהשם ב"ן מאיר לשמות ס"ג וקס"א, דהרי קתני "ב' שמות הנז' עולים בגי' דר"ך שמאירים בהם שם ב"ן הזה שהוא בגי' בים", וא"כ אין התיקון לשם ב"ן אלא התיקון הוא בשמות ס"ג וקס"א. אבל הדברים נראים קשים מאד, דהרי בפסוק כתיב "הנותן בים דרך" ומבואר להדיא דהתיקון הוא בים, דהיינו תיקון לב"ן, ובאמת ראיתי שיש גורסים בשער רוח"ק "ב' שמות הנז' עולים בגי' דר"ך שמאירים בשם ב"ן הזה שהוא בגי' בים", ועכ"פ ראיתי שכן העתיקו כשהביאו דברי השער רוח"ק. שו"ר בספר בניהו בן יהודע בחלק זיכוך הנפש שכך כתב להדיא "ב' שמות הנז' עולים בגי' דר"ך שמאירים בשם ב"ן הזה". ועיי' בספר משנת חסידים מסכת אלול פרק א' שכך פירש וז"ל כוונת הכללית של חדש זה הנקרא אלול וכו' ושני שמות אלו מספרם דר"ך ומאירים בים שהוא שם ב"ן בסוד הנותן בים דרך. עכ"ל. ועי' בספר נקודות הכסף חלק אלול דאיתא וז"ל ב' השמות ס"ג וקס"א עולים בגי' דר"ך ומאירים בשם ב"ן הרומז למלכות העולה בגי' בים"ם והוא סוד הפסוק הנותן בים שהוא שם ב"ן הרומז למלכות, ב' השמות ס"ג וקס"א העולים בגי' דרך, ונראה בע"ה לבאר הענין שהנה נודע שהמלכות היא שם ב"ן ויש בה אחיזת הקלי' והחיצוניים תדיר, עיי' בשער הפסוקים ישעיה מ"ג, ועתה בחודש הזה נשפע עליה הארת שם ס"ג וקס"א שהם בחי' בינה תשובה לתת דרך לשבים בתשובה כי נשמות ישראל בני מלכים הם וממילא גם הקלי' רוצים להאחז בהם ולהחטיאם אמנם בחודש הזה נשפע שפע קודש מבחי' בינה תשובה להשיב לבב בני ישראל ולתת להם כח לשוב בתשובה שלמה לפניו ית"ש. עכ"ל. הרי מפורש בכ"ז דהתיקון הוא לב"ן.]

(וראיתי תוספת ביאור בה"זוג" דהני שתי שמות, ס"ג וקס"א, בספר דעה חכמה לנפשך שיחות תשע"ח וז"ל "הנותן בים דרך",

שצריכין להאיר בחינת דרך בים וכו', וזה הדרך הוא בחינת שתי פעמים השם יב"ק, כי שתי פעמים יב"ק עולה דרך, וזה נמשך מבחינת שני שמות, שהם קס"א ס"ג, כי אלו שני שמות קס"א ס"ג, הם עולים בגימטריא שתי פעמים יב"ק, שהוא בגימטריא דרך וכו', ואז על ידי כל בחינות הנ"ל, הימין פשוטה לקבל תשובתו, כי ימין במלואו עולה דרך עם השלש אותיות, שהוא שתי פעמים יב"ק וכו', שמי שרוצה לעשות תשובה, צריך שיהיה לו שני בקיאות, הינו בקי ברצוא בקי בשוב, שהוא בחינת עיל ונפיק, בחינת "אם אסק שמים שם אתה", שהוא בחינת בקי ברצוא, "ואציעה שאול הנך", שהוא בחינת בקי בשוב וכו', והפרוש הפשוט הוא, שמי שרוצה לילך בדרכי התשובה, צריך לחגר מתניו, שיתחזק עצמו בדרכי ה' תמיד, בין בעליה בין בירידה, שהם בחינת "אם אסק שמים ואציעה שאול" וכו', הינו בין שיזכה לאיזו עליה, לאיזו מדרגה גדולה, אף על פי כן אל יעמד שם, ולא יסתפק עצמו בזה, רק צריך שיהיה בקי בזה מאד, לידע ולהאמין שהוא צריך ללכת יותר ויותר וכו', שזהו בחינת בקי ברצוא, בבחינת עיל, שהוא בחינת "אם אסק שמים שם אתה", וכן להפך, שאפלו אם יפול ח"ו למקום שיפל אפלו בשאול תחתיות, גם כן אל יתיאש עצמו לעולם, ותמיד יחפש ויבקש את השם יתברך, ויחזק עצמו בכל מקום שהוא, בכל מה שיוכל, כי גם בשאול תחתיות נמצא השם יתברך, וגם שם יכולין לדבק את עצמו אליו יתברך, וזה בחינת "ואציעה שאול הנך", וזה בחינת בקי בשוב, כי אי אפשר לילך בדרכי התשובה, כי אם כשבקי בשני הבקיאות האלו וכו' ענין זה בלשון בקי, כי היא בקיאות גדולה מאד מאד, שיזכה לידע ליגע עצמו ולטרח בעבודת ה' תמיד, ולצפות בכל עת להגיע למדרגה גבוהה יותר, ואף על פי כן אל יפל משום דבר, ואפלו אם יהיה איך שיהיה ח"ו אף על פי כן אל יפל בדעתו כלל, ויקים "ואציעה שאול הנך" כנ"ל. עכ"ל).

וא"כ לפי הנ"ל ד"הנותן לים דרך" נוגע במיוחד לחתן וכלה יהא מוכח דגם בחתן וכלה מישך שייך האי ענין דשם אהי"ה מיוחד ושם הוי"ה מיוחד מאירים לשם ב"ן.

ועיין בשער הכוונות דרושי קבלת שבת דרוש א' דאיתא וז"ל ומה שתכוין בזה הכלה הוא שתכוין בעשיה שהיא הויה דההין בגי' ב"ן העולה לגבי נה"י דיצירה שהם ג"ס תחתונות דיצירה וחיבור ב"ן עם ג' הם בגי' כל"ה כי כאשר הויה דב"ן עול' בנה"י נעשית כל"ה. עכ"ל. וכן עיין בפע"ח שער השבת פרק ח' דאיתא וז"ל אמנם מה שתכוין בשם כלה בזה, שהוא ב"ן דההין, שהוא שם עשיה, ועולה לגבי ג' ספירות נה"י דיצירה, הרי ב"ן וג' ספירות הנ"ל, גי' כלה, כי כששם ב"ן עולה בנה"י, אז נקרא כלה. עכ"ל. ועיין בפירוש הרמ"ז על הזהר ח"א דף ט' ע"א דאיתא וז"ל במלכות הנק' כלה ואז מאירים נה"י דזעיר אור גדול מכח התתקנם בחסדים וכו' ואז הנוקבא מתתקנת תיקון גדול וראויה ליקרא כלה כי היא עצמה שם ב"ן וג' מדות נה"י גימטריא כלה ועל תיקון זה נאמר דאתחברת בבעלה כי ירכין לבר מגופא ומציאותם הוא לבנין הכלה ושם היא עיקר חיבורה. עכ"ל. הרי מפורש דתיקון הכלה היינו תיקון לב"ן, דתיקון הכלה הוא ע"י נה"י מיוחד, וב"ן עם ג' כנגד נה"י הוא בגימ' כל"ה. וא"כ חזינן כנ"ל דכמו דהנותן בים דרך מורה על תיקון ב"ן גם כלה מורה על תיקון ב"ן.

ועדיין יל"ע אם מה שמתקן הכלה הוא הוי"ה בגימ' ס"ג ואהי"ה בגימ' קס"א.

הנה לעיל ראינו לשון העץ חיים בשער ל"ד פ"ד וז"ל כבר ידעת כי הבינה, הנה"י שלה שבהם ניתנין המוחין של ז"א, הם ג' אהי"ה, אחד דיודי"ן קס"א, והוא בנצח, ואחד דאלפי"ן קמ"ג, והוא בהוד, ואחד דההי"ן קנ"א, ביסוד, ושלשתן הם תנ"ה והוא גימטריא חותם עם הכולל וכו', וכשאדם מזדווג עם אשתו אז נקרא "חתן וכלה", כי ג' אהי"ה במלואן עם ג' שמות עצמן הם גימטריא חת"ן, כי עתה נכנס בהם, וכן היא נקרא כלה שהם ה' אותיות מנצפ"ך (שהוא אות ה' מכלה), וכל א' כלול מ', הרי נ', וזהו כ"ל מכלה. עכ"ל. הרי מבואר שהאי זיווג והשפעה הנ"ל מהחתן וכלה מקורה בבינה.

ועיין בספר קהלת יעקב ערך כל דאיתא וז"ל כלה עליונה הוא סוד הבינה שנקרא גם כן כלה עליונה כמו שאמר בקרניים מאמר י"ג, ויש לומר כלה עליונה גימטריא ס"ג קס"א וב' כוללים, והוא בחינת בינה כנודע. עכ"ל. וא"כ חזינן דהכלה התחתונה (מלכות ושם ב"ן) באמת מקבלת תיקון בבחינת ס"ג קס"א.

הנה לכאורה יש להוסיף, דראינו בהדברים הנ"ל הביאור בשם "אלול", וז"ל אלו נרמזים בתיבת אלול כי ב' אותיות "אל" הם ג' יודין ואל"ף שבשם ס"ג כנודע שמהם יוצא שם אל כנו' בזוהר פ' פנחס וב' אותיות "ול" הם שם א"ל היוצא מג' יודיין וא' ג"כ דקס"א, כי ג' יודיין שבו הם ל' ובמקום אות א' הושם במקומה אות ו' כי האל"ף נעלמת בוא"ו זה. ומבואר ד"אל" מורה על ס"ג דעיקרו של ס"ג היינו ג' יודיין ו"א", ו"ול" מורה על קס"א, דיש הדגשה מיוחדת על האל"ף הנעלמת. עכ"ל. והנה מבואר להדיא במס' כתובות דף יז ע"א דעיקר הביטוי דשמחת חתן וכלה הוא "כלה נאה וחסודה". ולהנ"ל י"ל "דנאה וחסודה" מורה על הני שתי שמות. ד"וחסודה" הוא בגימ' פ"ט, דהיינו הוי"ה פשוטה ומילוי במספר ס"ג, וא"כ חסודה מורה על ס"ג. ו"נאה" היינו כלה עם "א" נעלמת בפנים, וא"כ נאה מורה על קס"א. וא"כ כלה נאה וחסודה מורה על הני שני תיקונים ס"ג וקס"א דומיא דהנותן בים דרך.

והנה מבואר בכתובות שם דהזמן שאומרים כלה נאה וחסודה, שלהנ"ל בזה מתקנים כלה על ידי נאה וחסודה, הוא כש"מרקדין", וא"כ יהא מוכח שמרקדין לתקן שם ב"ן.

והנה ראינו לעיל שהתיקון מב"ן לכל"ה הוא דוקא על ידי תוספת שלש, וא"כ אם הריקוד הוא מזמני התיקון מוכח דענין הריקוד הוא בבחינת תוספת שלש. והנה עיי"ש בכתובות בהסוגיא דריקוד לפני הכלה דאיתא תנו רבנן כיצד מרקדין לפני הכלה בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה וכו' אמרו עליו על רבי יהודה בר אילעאי שהיה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה

ואומר כלה נאה וחסודה רב שמואל בר רב יצחק מרקד אתלת א"ר זירא קא מכסיף לן סבא כי נח נפשיה איפסיק עמודא דנורא בין ידיה לכולי עלמא וגמירי דלא אפסיק עמודא דנורא אלא אי אחד בדרא אי לתרי בדרא א"ר זירא אהנייה ליה שוטיה לסבא ואמרי לה שטותיה לסבא ואמרי לה שיטתיה לסבא רב אחא מרכיב לה אכתפיה ומרקד אמרי ליה רבנן אנן מהו למיעבד הכי אמר להו אי דמיין עליכו ככשורא לחיי ואי לא לא. הרי שהוזכרו בזה בדיוק שלשה מרקדים, ר' יהודה, רב שמואל בר רב יצחק ורב אחא. ור' יהודה בדוקא נטל בד של הדס שזהו דבר שמבואר בכ"מ שייחודו הוא שילוש, ורב שמואל בר רב יצחק דוקא היה מרקד אתלת, והוזכרו בדיוק שלשה ביאורים למאי אהני ליה "אהנייה ליה שוטיה לסבא ואמרי לה שטותיה לסבא ואמרי לה שיטתיה לסבא" (ופרש"י וז"ל שוטיה שוט של הדס שהיה מרקד בו, שיטתיה שיטתו ומנהגו, שטותיה שהיה מתנהג כשוטה, עכ"ל), הרי מבואר בכל אורך הסוגיא דהריקוד לפני הכלה הוא דוקא בצורת תלת. ולהנ"ל הוא מובן מאד בס"ד, דהמרקדים לפני הכלה רוצים לתקן ב"ן להעלותו לכל"ה.

והכל מתאים מאד עם מה שראינו מהעץ חיים שער ל"ד פ"ד וז"ל כבר ידעת כי הבינה, הנה"י שלה שבהם ניתנין המוחין של ז"א, הם ג' אהי"ה, אחד דיודי"ן קס"א, והוא בנצח, ואחד דאלפי"ן קמ"ג, והוא בהוד, ואחד דההי"ן קנ"א, ביסוד, ושלשתן הם תנ"ה והוא גימטריא חותם עם הכולל וכו', וכשאדם מזדווג עם אשתו אז נקרא "חתן וכלה", כי ג' אהי"ה במלואן עם ג' שמות עצמן הם גימטריא חת"ן, כי עתה נכנס בהם. עכ"ל. הרי מבואר שהחתן מתקן כלה עם ג' שמות אהי"ה, והיינו כנ"ל דכל התיקוני כלה הכא הם "אתלת".

ג

עייין במשנת חסידים מסכת אלול פרק א' דאיתא וז"ל וכוונת הכללית של חדש זה הנקרא אלול הוא שם ס"ג ששרשו הוא א"ל של אלול וקס"א שבו ג' יודין כמספר הלמד של אלול ואלף שבו נעלמת

בואו של אלול, ושני שמות אלו מספרם דר"ך ומאירים ב"ם שהוא שם ב"ן בסוד הנותן בים דרך וע"י זה נפתחים הי"ג מקורות של תקוני דיקנא דעתיק ומאירים מחוץ למוחין דאו"א בסוד הקף וזה יכוין בכל החדש. עכ"ל. ועי' גם בסידור ר' אשר דאיתא וז"ל כוונה לראש חודש אלול בקיצור, ויכוין כי יו"ד ה"י וא"ו ה"י שרשו הוא ייא"י גי' א"ל של אלול, וי"י דאל"ף ה"י יו"ד ה"י גי' ל' וא' שבו נעלמת בו' של אלול, וס"ג וקס"א גי' דרך ומאירים בים שהוא יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה ועל ידי זה נפתחים הי"ג מקורות של י"ג תיקוני דיקנא דעתיק ומאירין מחוץ דאו"א בסוד הקף. עכ"ל.

הרי מבואר דהכוונה השייכת להנותן בים דרך קשורה להי"ג תיקוני דיקנא, דעל ידי הנותן בים דרך נפתחים מקורות התיקו"ד.

והנה לפי הנ"ל אפשר דמבואר מזה דגם זיווג חתן וכלה יכול לפתוח הי"ג תיקוני דיקנא.

ועיין בתיקו"ז דף קמד ע"ב דאיתא כד חתן דאיהו שמשא ייתי לאנהרא לסיהרא, איהי אתקשטת בשערהא דילה, מתקנא בתלת עשר (נ"א בתריסר) דיקנין (דרגין, תקונין), דאינון תריסר מזלות, שמשא (צ"ל וסיהרא), והוא כחתן יוצא מחופתו, ואיהו ישיש כגבור לרוץ ארחין ברקיעא, יציץ לגבה ודאי, הדא הוא דכתיב (שיר השירים ב') משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים, לאסתכלא לגבה ברקיעא. ועיין בפירוש הרמ"ז על הזהר ח"א דף ט ע"א דאיתא וז"ל חתן נוטריקון חיוור"י תיקוני" דיקנא נימין שהם באריך ועתה ז"א במקומו. עכ"ל. ועיין בקהלת יעקב ערך חת דאיתא וז"ל חתן סוד המתקת ק"ך צירופי אלהים על ידי י"ג תיקוני דיקנא, י"ג הויות וק"ך צירופין גימטריא חתן. עכ"ל.

ויש להוסיף, דהנה יש במסכת כתובות י"ג פרקים. ולהנ"ל י"ל שזהו כנגד י"ג מידות הרחמים שזיווג חתן וכלה שייך להו. ועיין בספר פריו בעתו דאיתא וז"ל שמעתי וכו' בעת שלמדנו מס' כתובות, והתחלנו פרק חמישי אף על פי שאמרו וכו' אמר בשם ההפלאה ז"ל למה

התחיל רבינו הקדוש פרק במלת אף הלא אמרו במדרש ארבעה פתחו באף ונאבדו באף, הנחש פתח אף כי אמר השם, שר האופה אף אני בחלומי, קרח ועדתו אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש, והמן אף לא הביאה (בראשית רבה י"ט:ב') ואמר ההפלאה ז"ל היות ומס' כתובות יש בה י"ג פרקים נגד י"ג מדות הרחמים והמידה החמישית היא מידת "אפיים" דהיינו מדת הרחמים לצדיקים שהקב"ה מאריך להם את האף והחמימה לכן בתלמוד תורה יוכל להתחיל במלת אף מאחר והתורה ממתיקה את מדת הדין שלא תחול עליו הרוגז והאף. עכ"ל.

ד

הנה ע"פ הנ"ל נמצא שיש קשר אמיץ בין "אלול" ונשואי בתולה, דשניהם קשורים במיוחד לבחינת "הנותן בים דרך".

ועייין בספר יצירה פרק ה' דמבואר דהמזל דאלול הוא בתולה, וחזינן כנ"ל שיש קשר מיוחד בין אלול לבתולה. ועיי' בשיחות ר' שמשון פינקוס (חלק אלול) דאיתא וז"ל מזלו של חודש אלול הוא "בתולה", הרמב"ן (הובא בחכמה ומוסר ח"א אות פ"ה) אומר שדבר זה בא להורות על האהבה של הקב"ה וכנס"י. עכ"ל.

[עי' בשו"ע יו"ד סימן קע"ט ס"ב שהוזכר הענין שלא לישא נשים בימי חיסור הלבנה, ועיי"ש בדרכי תשובה ס"ק י"ח דמבואר שבחודש אלול יש יותר צדיקים מבשאר חדשים שלא להקפיד על זה, וא"כ חזינן שחודש אלול הוא מיוחד לנישואין דאפשר דדוקא בו הוו כל ימיו מיוחדים לנישואין.]

הנה ברוב השנים השבוע הראשון השלם דחודש אלול הוא שבועת פרשת כי תצא, ופרשת כי תצא היא הפרשה היחידה המדברת על מצות קידושין והבעילה אחריו, (וכן עייין בהפטרה דפרשת כי תצא דכתיב "כי בועליך עושיין"), ומבואר שיש איזה קשר מיוחד בין השבועה הראשון דאלול לקידושי ונישואי אשה.

ה

הנה בדרך כלל ו' מורה על ז"א, מחמת הו' ספירות שהן בחינ' זכר כלפי מלכות הספירה השביעית, וא"כ ו' וז' מורים במיוחד על האי חיבור דזו"ן שהוא מיוחד לאלול, ובפרט דהרי מבואר במקורות הנ"ל דהאי חיבור הוא בין יסוד ומלכות שהן הספירות הששית והשביעית.

וא"כ י"ל דחתונה שנשמך מיום ו' לליל ז' אלול הוא זמן מיוחד ביותר לחתונה, דהנישואין בו' מורה על החתן, וגמר החתונה והריקוד לפני הכלה ובעילת הכלה בז' מורים על הכלה.

והדברים מתאימים עם המבואר לגבי פרשת כי תצא, דבזמנינו, בדרך כלל, חתונה שנמשך מיום ו' לליל ז' אלול רק יכול להיות בשבועת פרשת כי תצא, דר"ח אלול יכול לחול בימי א' ב' ד' ו'. אם ראש חודש חל ביום ד' או ביום ו' אז ו' וז' אלול חלים אחרי השבת הראשונה דאלול, וא"כ חלים בשבועת פרשת כי תצא. ואם ראש חודש אלול חל ביום ב' אז ו' אלול חל בשבת, ואסור לקדש ולישא אשה בשבת, וא"כ לא שייך לעשות חתונה בשבת. ואם ראש חודש אלול חל ביום א' אז ו' אלול חל בערב שבת קודש, ובזמנינו, נשתנה המנהג מזמן הראשונים ואחרונים, ובדרך כלל תו לא עושים חתונות ביום ששי, וא"כ חתונה שנמשך מיום ו' לליל ז' אלול ג"כ הוי מיוחד בהא שהיא בפרשת כי תצא.

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שבכל הבחינות, האי חתונה הנשמך מו' לז' אלול תעורר זיווג וחיבור גמור בין הקב"ה וכנסת ישראל בבחינת כי בעולריך עושיך. מזל טוב.

דרוש ב לחתונה שחל להיות ביום ו' וליל ז' אלול

א

עיין במשנה בריש מסכת קידושין דאיתא האשה נקנית בשלש דרכים וקונה את עצמה בשתי דרכים נקנית בכסף בשטר ובביאה בכסף בית שמאי אומרים בדינר ובשוה דינר ובית הלל אומרים בפרוטה ובשוה פרוטה, הרי דלא הוזכר בזה "טבעת", וכן עי' בכל המסכתא דלא הוזכר טבעת כלל.

ובן עיין ברמב"ם בהל' אישות דלא הזכיר טבעת כלל. ויותר מזה, עי' ברמב"ם בפ"ג מהל' אישות ה"כ דאיתא וז"ל המקדש בביאה הרי אלו קידושי תורה וכן בשטר מתקדשת בו מן התורה כשם שגומר ומגרש שנאמר וכתב לה ספר כריתות כך גומר ומכניס וכו' אע"פ שעיקר הדברים כן הוא נהגו כל ישראל לקדש בכסף או בשוה כסף וכן אם רצה לקדש בשטר מקדש, עכ"ל, הרי דהרמב"ם התייחס להסביר המנהג למעשה, אף דלית בזה חיוב מה"ת, ואפ"ה לא הזכיר טבעת כלל.

אולם למעשה מנהגינו הוא לקדש בטבעת.

והנה ניהוג זה לקדש בטבעת הוזכר בהרבה קדמונים. לדוגמא, עיין בספר נחמיה פ"ז פמ"ו דכתיב "הנתינים בני צחא בני חשפא בני טבעות", ועיין בספר אוצר חילוף מנהגים שהביא מפירוש על עזרא ונחמיה המיוחס לרס"ג וז"ל בני טבעות שקלקלו אבותם עם ארוסותיהם קודם שיכניסו אותם לחופה והיו סומכין על קדושי טבעות ומקלקלין עם ארוסותיהן בלא כתובה. עכ"ל. ועע"ש שהביא מאגרת רה"ג וז"ל בני טבעות שמקלקלין עם ארוסותיהם. עכ"ל. ועע"ש שהביא מראשונים וז"ל אמרו בתרגום ירושלמי ב"י הדברות בדיבור הראשון

ארעא רקדא שמיא זמרו כד אריס קיריס לברתיה דיעקב במיפקיה לחירות ממצרים באצבעתיה יהיב ליה חמש עיזקן דנהירן ועל כל עיזקא ועיזקא ארבע טבעין דבהירו. עכ"ל. ועע"ש שהביא מתשובות הגאונים וז"ל מאן דמקדש אשה וכו' ואין מנהגינו לכתוב בשעת אירוסין לא כתוכה ולא דבר אלא בטבעת בפני ב' עדים אומר לה או לאביה כשהיא קטנה הרי את מקודשת לי בטבעת זו וכו' מעשה שהיה במקומנו ראובן היה לו שתי בנות ושידך שמעון לאחת מהם ונתרצת לו וכך המנהג במקומו בשעה שהוא רוצה לקדש את הנערה אם בוגרת היא מרשת את אביה לקבל קדושיה ואם קטנה היא מקבל אביה קידושיה מדעתו כמנהג חכמים ובאין הקהל לבית הכנסת שמתפלל שמה אבי הנערה ומקבל קידושי בתו בבית הכנסת וראובן זה היה תלמיד זנקן ובאו התלמידים והקהל לכית המדרש ועמר שמעון ממקומו ונתן קידושין לראובן והיו התלמידים בני רב נתן ז"ל יושבין בצדן פתח שמעון ואמר תהא בתך טקודשת לי בטבעת זו וכו'. עכ"ל.

ובן הרבה ראשונים הזכירו המנהג לקדש בטבעת. לדוגמא, עי' בתוספות במס' קידושין דף ט ע"א דאיתא וז"ל שיראי וכו' לא צריכי שומא לפי ששומתן ידוע קצת ואין רגילין לטעות בו כל כך אבל שאר דברים כגון אבנים טובות ומרגליות שיש שאינם טובות אלא מעט ורגילים לטעות בהרבה יותר משוויים צריכי שומא משום דלא סמכה דעתה ולפיכך נהגו העולם לקדש בטבעת שאין בה אבן. עכ"ל. ועי' ברא"ש שם בסימן ח' דאיתא וז"ל שיראי וכו' לא צריכי שומא לפי ששומתן ידוע קצת ואין רגילים לטעות בו כל כך אבל שאר דברים כגון אבנים טובות ומרגליות אין בקיאים בשומתן ופעמים שטועין בהן הרבה צריכין שומא משום דלא סמכא דעתה לכך נהגו העולם לקדש בטבעת שאין בה אבן. עכ"ל. ועיי"ש במאירי בדף ז ע"ב דאיתא וז"ל חכמי התוספות כתבו שלא אמרו שיראי לא צריכי שומא אלא בשיראין וכיוצא בהן שרוב בני אדם יודעין קצת שומתן אבל אם נתן לה נופך או מרגלית שאין רוב בני אדם בקיאים בשומא שלהם כלל אין דעתה סומכת כלל עד שישומו לפניה על ידי בקיאים ואבנא דכוחלא הנזכרת למטה לא

אבן של מרגלית היתה אלא אבן חקוקה שהיו נותנין בה כחול והוא דבר שערכו ידוע אלא שהוא מועט ונתפשטו מדבר זה לומר שלא לקדש בטבעת שיש עליה אבן עד שישומו את האבן לפניה מפני שדעתה אף על המרגלית ואף על פי שאמרו מלוה ופרוטה דעתה אפרוטה דוקא במלוה ופרוטה שהאחד בעין והאחד אינו בעין וודאי דעתה על אותה שהוא בעין אבל מרגלית וטבעת ששניהם בעין דעתה על שניהם ומכל מקום אין צורך בדברים אלו שהמקדש אינו מזכיר סך השווי אלא הרי את מקדשת לי בדבר זה וכל שהוא כן הרי הוא כאומר בכל דהו ר"ל במה שהן ובכל דהו הכל מודים שאין צריך שומא בשום דבר ואפילו אמרה סבורה הייתי שהוא שוה יותר ולא היה בלבי להתקדש אלא בערך כך דברים שבלב הם והרי הוא כסבור הייתי שהיא כהנת ונמצאת לוייה שמקדשת ודאית כמו שיתבאר ומכל מקום דוקא כשהאבן היא אותה שהיא סבורה אלא שטועה בסך השווי אבל אם היתה אבן של זכוכית והיא סבורה שהיא מרגלית הואיל ואין דרך ליתן זכוכית בטבעת של זהב הרי זה כהטעתה והרי הוא כאומר שמרגלית היא הואיל ורוב העולם סבורין כך ואינה מקדשת ואפילו אמר לה בכל דהו שהיא סבורה שאמר לה בכל דהו על הערך ואם כן צריך שיודיעוה בפירוש שהיא של זכוכית או שיאמר לה בכלל שתתקדש בה אי זה דבר שיהיה הואיל ומכל מקום שוה פרוטה וכן בטבעת של כסף והוא מוזהב ואפילו אמרה בלבי היה להתקדש אף על דעת זה אינו כלום ומתוך שהרבה רבנים מסכימים בכך נהגו להחמיר שלא לקדש בטבעת עם אבן אלא אם כן מודיעין אותה בפירוש שלא יהא דעתה אלא על הטבעת. עכ"ל. ועיין בכל בו בסימן ע"ה דאיתא וז"ל טעם למה נהגו כל ישראל לקדש בטבעת שאין בו אבן או מרגלית שלא תתן לבה אל המרגלית ותחשוב דהיא שוה דמים יקרים ויהיה הדבר להפך ונמצאו קדושיה קדושי טעות ונותן הטבעת באצבעה ואומר הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל, עכ"ל, ועיי"ש בסימן קמ"ג דאיתא וז"ל אם קדשה בטבעת סתם כדרך מנהג העולם ואח"כ נמצא שאינו של זהב או של כסף או של נחושת אמר הר"מ שהקדושין פסולין אלא אם אמר הרי את מקודשת לי

בטבעת זאת כמה ששוה אפילו אינו שוה אלא פרוטה שלכך נהגו העולם לומר לעדי קדושין בשעת קדושין טבעת זו שוה פרוטה בטוב בפני האשה שאף אם תהיה מנחש' אין זו טענ' משכבר הודיעו לה. עכ"ל. ועי' בספר צרור החיים (דרך האחד עשר דיני החופה סימן א') דאיתא וז"ל המקדש את האשה צריך לקדשה בפני עדים כשרים ובשוה פרוטה, והפרוטה חצי שעורה מכסף, ונוהגין לקדש בטבעת שאין בה אבן, והטעם כדי שלא תעלה בדעתה שהיא חשובה הרבה והיא אינה חשובה ואינה מקודשת אלא לדעת שהיא שוה כל כך ונמצא שאין קדושה קדושין. עכ"ל.

הרי חזינן שזה היה כל כך פשוט לכל הני ראשונים שמקדשים עם טבעת, רק דנו אם יש להקפיד לקדש בטבעת שאין בה אבן.

ועיין בספר השטרות (שטר השישי, שטר אירוסין) לרבינו יהודה בר ברזילי הנשיא דאיתא וז"ל והאידנא לא צריכינן לכל הני דקדוקי (שיש בשטרי אירוסין) דנהיגי עלמא לקדש בטבעת של זהב ואין מקדשין בביאה ולא בשטר כלל, ונסתלקו מכל המקומות קידושי ביאה ושטר ולא נהגינן בהו אלא בכסף בלבד. עכ"ל.

ועיין בשו"ת הרשב"א ח"א סימן א'קפ"ו דאיתא וז"ל שאלת, ראובן שקדש את לאה בכלי כגון כוס או בגד ואמר לה הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל אם היא מקודשת אם לא, מי נימא כיון שאמר בטבעת וטבעת אין כאן אינה מקודשת, או נימא כיון שהיה מדבר עמה על עסק קדושה אף על פי שאמר לה בטבעת זו לא היתה הכונה אלא לומר לשון המורגל שנהגו לקדש בטבעת, וכיון שהיא אינה מבחנת בין טבעת לכלי גם הוא לא הבחין שאינו יודע ושניהם מודים שלשם קדושין נתכוונו הרי זו מקודשת וכו', תשובה, תחלת כל דבר צריך אני להעריך על ענין שצריך לחוש אליו לפי שלא בא בכתבך מבואר במה קדשה, שאתה כתבת שקדשה בכלי, וחושש אני שמא קדשה וכו' שהם מורגלים שיש בהם אבנים טובות ומרגליות, וכבר ידעת דברי רבינו תם ואסמכתו במה שאמרו והלכתא

שיראי לא צריכי שומא, דדוקא שיראי אבל באבנים טובות ומרגליות אינה מקודשת ואפילו אמר לה בכל מה שהוא שוה, ואיני רואה להאריך עמך בזה לדעתי שאין צריך אלא הערה לבד, ועל כן אנו נזהרים לקדש בטבעת שאין בה אבן טובה וכו'. עכ"ל. ועיי"ש בסימן א'קפ"ט דאיתא וז"ל שאלת, אשה שהיתה משודכת לראובן, וראובן זה סעד בבית חמיו ובקש ממנו שיושיב המשודכת שלו עמהן בשולחן ולא רצה חמיו להושיבה עמהם עד שיתן לה טבעת, ונתינת טבעת הוא אצלם כנתינת קידושין וזה פשוט אצלם וכו', נתרצו בכך ראובן ואבי הנערה והיא בוגרת, והביאה לפניהם ונתן לה ראובן טבעת בפני כל המסובין, והיו בתוך אותן המסובין קרובים שהיו פסולים להם לעדות וכו', תשובה, כל שהדבר מפורסם אצלם שנתנת הטבעת סתם בתורת קידושין היא גם זו וודאי שהיתה משודכת לו וקבלה טבעת סתם הרי היא מקודשת. עכ"ל.

ועיי' בקובץ שיטות קמאי למס' כתובות דף ז ע"ב במה שהביא מספר תניא רבתי (סימן פ"ט) וז"ל שנו חכמים ז"ל האשה נקנית בשלש דרכים בכסף בשטר ובביאה ומשקידש אותה באחת מן הדרכים האלו אסורה לכל כהקדש ומנהגו לקדש בטבעת וכשמקדש אותה אומר הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל. עכ"ל.

ועיי' באבני מילואים סימן כ"ז ס"ק ב' דאיתא בתוה"ד וז"ל מהני בתורת כסף בקידושין וכו' אפילו במטבע עיי"ש אלא שקדושת ישראל לקדש בטבעת. עכ"ל.

וייש' להוסיף, דזהו כל כך חשוב לאינשי לקדש בטבעת, שמחמת הענין המיוחד לקדש בטבעת נכנסו לעקולי ופשורי, דעיי"ש ברא"ש בסימן כ' דאיתא וז"ל ראיתי באשכנז שרגילין לקדש בטבעת שאולה נתתי את לבי לדרוש ולתור מאין הרגילים דלכאורה אינה מקודשת כיון שקבלה הטבעת אדעתא שהיא שלה ואינה שלה כי היא צריכה להחזירתה לבעלים נמצא שקדשה בגזל דאחרים ואינה מקודשת, וראיתי בספר החכמה שיסד רבינו ברוך ז"ל ממגנצא ומה שכתב

מקצת בני אדם לקדש בטבעת שאולה נראה דלאו שפיר עבדי ובעל העיטור ז"ל כתב והמקדש בטבעת שאולה איכא דמדמי ליה למתנה ע"מ להחזיר ובאשה אינה מקודשת ואיכא מאן דאמר סתם שאולה לי יום ובהיא הנאה מיקדשה לא עבדינן בה עובדא ע"כ, ובספר הדינין שיסד רבינו משה הכהן ז"ל כתוב בתשובה אחת המקדש בטבעת שאולה מקודשת וכן נמצא בתשובה לר' שמשון ז"ל שהיא מקודשת ואני אומר אם השאילו לו הטבעת לזמן ידוע וכו' ונתנו לו רשות להשאילה לאחר לקדש בה את האשה והודיעו שהיא שאולה בידו עד זמן פלוני ומסרו לה שהיא מקודשת בהנאת שימוש וקישוט שתוכל להתקטט בו עד זמן פלוני שמין אם יש בהנאת אותו קישוט שוה פרוטה מקודשת אע"פ שאין גוף הטבעת שלה דכל הנאת שוה פרוטה אשה מקודשת בה מידי דהוה אארווח לה זימנא דהלואה ונותנת מנה לאדם חשוב והיא מתקדשת לו באותה הנאה שקיבל המנה ממנה אבל בענין אחר אינה מקודשת כלל בטבעת שאולה וגרע טפי ממתנה ע"מ להחזיר דהוה מתנה ומקודשת מן התורה אלא דחכמים הפקיעו משום דדמי לחליפין ואתי למימר מתקדשת בחליפין אבל טבעת שאולה אם נתנה לאחר לא קנאה האחר וגזל היא בידו אמנם נראה לי אם יאמר לו השאילני טבעת כדי לקדש בו את האשה דהויה מקודשת דכיון שהשאיל לו אדעתא לקדש בו את האשה אנן סהדי דגמר בלבו ליתנו לו באותו לשון שיועיל לענין קידושין שתהא האשה מקודשת בו כי אדעתא דהכי מסר לידו הטבעת ואם לא יועיל בלשון שאולה יהיה בלשון מתנה לכל הפחות תהיה מתנה על מנת להחזיר והויה מקודשת ויקנהו מן האשה ויחזירנה לו או יחזיר לו דמיו וחזרת דמים הויה חזרה אפילו לרבנן דפליגי ארשב"ג באיצטלית (גיטין דף עד ע"א) דדוקא התם דלצעורה קא מיכוון והא לא ציערה. עכ"ל. ועיין במרדכי לקידושין אות תפ"ה דאיתא וז"ל ומה שנהג העם לקדש בטבעת שאולה נראה דלאו שפיר עבדי ואפילו אם מניחים אותה בידה עד שיתנו לה אחרת הא אמרי' מנה אין כאן משכון אין כאן. עכ"ל. ועיין בדרכי משה על אה"ע סימן כ"ח דאיתא וז"ל אחרי שהגאונים חולקין בדין המקדש בטבעת שאולה טוב לזהר שלא לקדש

בה וכן משמע בהגהת מרדכי דקדושין דף תרנ"ח ע"ד אבל כבר פשט המנהג לקדש בטבעת שאול כדי לקדש בה. עכ"ל. וכ"ה בט"ז שם. ועיי"ש בחלקת מחוקק בס"ק ל"ה דאיתא וז"ל (שאל כלי מאשה שיש לה בעל, וקידש בו, חוששין לקידושין, אע"פ שכל מה שקנתה אשה קנה בעלה ולא שאל מן הבעל) כלומר אעפ"י שהודיעה שרוצה לקדש בו אשה מ"מ לא הוי רק ספק קידושין הואיל ובלא ידיעת בעלה עשתה ועכשיו נוהגין להקל קצת בזה כשאין להחתן טבעת שואלין מאשה אחרת העומדת שם בשעת החופה אף בלא רשות בעלה משום דמסתמא אין הבעל מקפיד ליתן במתנה ע"מ להחזיר וגם הרשב"א לא החליט הדבר שלא יהיו קידושין גמורין דהא כתב הרי היא מקודשת ולכל הפחות ספק מקודשת. עכ"ל.

[הנה עפכ"ז יל"ע האם זה חשיב מנהג גמור לקדש בטבעת. ונפק"מ למי שמאיזה סיבה אינו רוצה לקדש בטבעת, האם עכ"פ לכתחילה כל כמיני' לקדש בדבר אחר או האם צריך לעשות כהמנהג לקדש בטבעת (ונפק"מ מיוחדת היכא שאין מוציאים הטבעת, האם ליכנס בהעקולי ופשוטי הנ"ל לקבל טבעת מאחר או האם לקדש עם איזה דבר אחר שכבר הוי של החתן). וצע"ע למעשה.]

ויש להוסיף לזה רמז, ד"טבעת" הוא בגימ' תפ"א דהיינו הגימ' ד"קידושין" עה"כ.

והנה עיין בספר החינוך במצוה תקנ"ב, מצות קידושין, דאיתא וז"ל מרשי המצוה שתצוונו התורה לעשות מעשה באשה יורה ענין זיווגם טרם ישכב עמה, ולא יבוא עליה כבוא על הזונה מבלי מעשה אחר קודם ביניהם, וגם נאמר שהוא כדי שתתן אל לבה לעולם שהיא קנויה לאותו האיש ולא תזנה תחתיו ולא תמרוד בו ותתן לו יקר והוד לעולם כעבד לאדוניו, ובכן יהיה שבתם וקימתם בשלום לעולם ויתקיים הישוב ברצון האל שחפץ בו, ומהיות מיסוד המצוה מה שזכרתי, נהגו ישראל לקדש בטבעת להיות בידה תמיד למזכרת, ואף על פי שבשוה פרוטה לבד אפשר לקדש מן הדין. עכ"ל.

הרי שהחינוך הביא ביאור בהאי מנהג על דרך הפשט, אבל בכל הפוסקים מבואר דביאור המנהג הוא ע"פ הסוד. עיין בדרכי משה על אה"ע סימן כ"ז דאיתא וז"ל נהגו ג"כ לכתחלה לקדש בטבעת ויש לו טעם בתיקוני הזוהר. עכ"ל. ועיי"ש ברמ"א בשו"ע דאיתא וז"ל וכן נוהגין לקדש בטבעת ויש להם טעם בתיקוני הזוהר. עכ"ל. ועיי"ש בלבוש דאיתא וז"ל מה שנוהגין לקדש בטבעת יש בו סוד על פי הקבלה וכו'. עכ"ל. ועיי"ש בערוך השולחן דאיתא וז"ל במדינתנו המנהג פשוט לקדש בטבעת של כסף או של זהב, ומייחדין עדים מיוחדים שיראו הקדושין, ונכון לעשות כן כיון שיש הרבה קרובים בעת החופה ואומר לה בפניהם "הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל", והעדים רואים כשמשים הטבעת על אצבעה, וטבעת קדושין יש לזה טעם נכון בחכמת הנסתר. עכ"ל. והוא ענין מעניין שכל הפוסקים רק הביא טעם למנהג זה ע"פ הסוד.

והנה מבואר ברמ"א דהמקור לזה הוא בתיקו"ז. ועיי"ש בביאור הגר"א שגילה שהוא בתיקון ה'. ועיי"ש בתיקון ה' (בדף יט ע"א) דאיתא תקונא חמישאה, בראשית, ב' ראשית, נקודה בהיכליה, והאי נקודה איהי מחשבה סתימא, אדהכי הא אליהו אזדמן לגביה דרבי שמעון, אמר ליה רבי רבי, והא ב' פתיחא איהי, אם כן במאי איהי מחשבה סתימא בה, אלא בריש הורמנותא דמלכא, בוצינא דקרדינותא, כד מדיד משיחא, האי נקודה, נפיק מינה קו, דסתים ניצוצא, ההוא מחשבה כגוונא דא ס', בקדמיתא איהי מ"ם סתימא, וכד אתשפט קו דאיהי ו' מן המדה, איהי אתפתחת ואתעבדת ב', ודא בראשית ב' ראשית, נקודה בהיכליה, וכד איהי ס' סתימא, איהי מ"ם רבתא מלסרבה המשרה, (ס"א למרב"ה בגימטריא עז"ר, או זר"ע, בההוא היכל זרע זרעין לתקונא דיליה, המשר"ה בגימטריא תקו"ן עם האותיות והמלה, ודא מם רבתי), ואתעבדת עזקא, ובגינה אתמר לגבי כלה, תהא לי מקודשת בטבעת זו ס', ועלה אתמר קוטרבא בגולמא, נעוץ בעזקא, ואיהי לא חוור ולא סומק ולא אוכם ולא ירוק ולא גוון כלל, וכד אתפשטא לאנהרא, איהי עבדת גוונין (ס"א ז' גוונין) לאנהרא.

הנה מבואר בתוה"ד דקידושין בטבעת הוא מיוסד על הא דכתיב בישעי' פ"ט פ"ו "למרבה המשרה ולשלום אין קץ על כסא דוד ועל ממלכתו להכין אתה ולסעדה במשפט ובצדקה מעתה ועד עולם קנאת ד' צבאות תעשה זאת", דבמקום להיות כתוב "למרבה", כתוב "למרבה", והאי מ"ם סתומה מורה על טבעת.

ועיי"ש בלבוש באה"ע סי' כ"ז דאיתא וז"ל מה שנוהגין לקדש בטבעת יש בו סוד על פי הקבלה בסוד ס' סתומה דלמרבה המשרה, עיין בתיקוני זוהר ריש תיקון ה'. עכ"ל. ועיי"ש בערוה"ש דאיתא וז"ל במדינתנו המנהג פשוט לקדש בטבעת של כסף או של זהב וכו' וטבעת קדושין יש לזה טעם נכון בחכמת הנסתר [וע' תקוני זוהר תיקון ה' למרבה מ"ם סתומה בגי' עזר זרע, ודו"ק]. עכ"ל.

[ועיי' בספר נקודות הכסף בהחלק על קידושין דאיתא וז"ל כתב בסידור הק' (קונט' אור החיים דף ק"ט) שאחר אמירת הרי את ונתינת הטבעת יאמר החתן פסוקי "וארשתוך לי לעולם וכו'" (הושע פ"ב פס' כ"א וכ"ב) ופסוק "למרבה המשרה" וכו', וטעם אמירת פסוק למרבה המשרה יובן עפ"י מ"ש לעיל בענין סוד נתינת הטבעת שהוא עפ"י מ"ש בתיקוני זוהר ריש תיקון ה' וכו' ונרמזת בפסוק למרבה המשרה הנכתב ב"ם" סתומה וכתב שם שרמז לזה נותן החתן להכלה טבעת שצורתה ס' סתומה וכו' ולזאת עתה אחר שנתן הטבעת הוא העת לומר פסוק זה לרמז את הענין ופשוט. עכ"ל.]

הנה צ"ב, דאה"נ "למרבה" מורה על טבעת, אבל מהו הקשר דוקא לקידושין, הא אפשר שיש לעשות איזה דבר אחר עם טבעת להורות על "למרבה".

והנה עיי"ש במפרשים להתיקו"ז שפירשו דברי התיקו"ז הנ"ל, ובגינה אתמר לגבי כלה, ובשביל ס' סתומה זו נאמר שהחתן אומר להכלה, תהא לי מקודשת בטבעת זו ס' שצורתה כמו ס' סתומה וכו' והנה זהו הסוד של הקידושין והיחוד הראשון שהיה בעולם האצילות שהכתר דא"א שהוא בחינת זכר נתיחד עם החכמה דא"א שהיא בחינת

נקבה אליו כדי להתחיל את תיקון העולמות ואז עדיין החכמה דא"א היתה בסוד טבעת כעין ס' סתומה ועלה אתמר ועל סוד יחוד זה של הכתר וחכמה נאמר "קוטרא בגולמא" הקשר שהוא היסוד דכתר דא"א שנתקשר ונתיחד בחכמה שבו שהיא בבחינת גולם בלי השגה (ועוד כי גל"ם מספרו חכמ"ה) והיינו נעוץ בעזקא היסוד דכתר היה נעוץ ביסוד דחכמה שהיא כעין טבעת. ע"כ. (ועיין בביאור בניהו על התיקונים שם דאיתא וז"ל קוטרא הוא קשר גולמא גולם עזקא טבעת והכוונה כי ס' סתומה היא דוגמת הטבעת שהחתן מקדש בה הכלה שבזה הוא מתקשר עמה בקידושין אלו בהיותה בחינת גולם ור"ל שלא נגמר ונפתח הפתח שלה כי כל דבר שלא נשלם נקרא גולם. עכ"ל).

ועי"ש בספר נקודות הכסף דאיתא וז"ל מצאנו בתיקוני זוהר ריש תיקון ה' שכתב בענין הכתר והחכמה דא"א המזדווגים בעת התיקון לתקן את שאר הפרצופים והעולמות שהוא בחי' הקידושין והיחוד הראשון שהיה בעולם האצילות אשר טרם לכך היתה החכמה דא"א סתומה וחתומה בסוד ס' סתומה שהוא ענין הד' מוחין דחור"ב חו"ג דפרטותה ונרמזת בפסוק ולמרבה המשרה הנכתב בס' סתומה וכו' בענין סוד נתינת הטבעת שהוא עפ"י מ"ש בתיקוני זוהר ריש תיקון ה' בענין יחוד כתר וחכמה דא"א לתקן את שאר הפרצופים והעולמות שהוא בחי' הקידושין והיחוד הראשון שהיה בעולם האצילות שטרם לכך היתה החכמה דא"א סתומה וסגורה בבחי' ס' סתומה שהוא ענין הד' מוחין דחור"ב חו"ג דפרטותה ונרמזת בפסוק למרבה המשרה הנכתב בס' סתומה וכתב שם שרמז לזה נותן החתן להכלה טבעת שצורתה ס' סתומה וכו'. עכ"ל.

ועיין בספר קהלת יעקב ערך טבעת דאיתא וז"ל טבעת הוא מציאת המלכות אשר למעלה בחכמה, ובדרך העברה תקרא טבעת בחכמה, כל זה נתבאר בתיקונים (תיקון י' כ"ה ע"ב) פרדס, ויש לומר טבעת גימטריא אחותי כלה עם הכולל והוא סוד המשתוה אל החכמה בסוד (משלי ז' ד') אמור לחכמה אחותי את, אחות י' סוד החכמה שהוא בחינת יוד, ב' יסוד התבונה נקרא טבעת, וזה סוד קוטרא

בגולמא נעוץ בעזקתא קוטרא, הוא סוד התחברות בינה בחכמה שנקרא גולמא נעוץ בעזקתא יסוד התבונה, ג' גם יסוד המלכות נקרא טבעת, וזה סוד טבעת קידושין, יסוד המלכות על האצבע שהוא סוד צדיק וסוד עולם הרב בסידור, למדנו בחינת יסוד דנוקבא נקרא טבעת, ד' גם חכמה דאריך נקרא טבעת, כן פירש במקדש מלך פרשת בראשית דף ט"ו ע"א, מה שאמר בזוהר שם קוטרא בגולמא נעוץ בעזקא, שהכוונה על גבורה דעתיק שהוא סוד בוצינא דקרדוניתא, והוא נעוץ בחכמה דאריך שהוא בחינת עזקא טבעת. עכ"ל.

ועיין בספר טעמי המצוות בפרשת כי תצא בביאור מצות קידושין דאיתא וז"ל מצות קידושין בארנו בס' הגלגולים ומשם הרב ז"ל הנה כבר ידעת כי לאה נעשית ממלכות דבינה ורחל ממלכות דתבונה וכיון שכולם הארתם ממקום א' מתחברים יחד בשעת הזווג ולזה לאה נגד ד"ס שהיתה רחל דבוקה, והנה לאה בסוד ד' קשר של תפילין ורחל ג"כ ד' ומתחברים יחד ונעשיתם של לסרבה המשרה שהם של ב' צירים וב' דלתות, ב' צירים הם ב' יודי"ן עוקצין שבאחורי הד' שבהן מופרשין הדלתין מן הרישין והם ב' י"דות כ"ח עתים של קהלת והדלת תסוב על צירה שאינה מתפשטת לכאן ולכאן אלא בכח ה' כי ה' נשמה והדלת גוף, ועל אלו הב' יודין נאמר מחלליה מות יומת חלל דיליה, וחלל ג' חיים שלה, וז"ס שבתותי תשמרו שהתפשטות זרועות להוסיף מחול על הקודש והי' רמז לשבת עצמה וית' בעז"ה בענין הב' שבתות במקומו, והנה התפשטות הד' סוד בחי' מ' דמלכות שמתפשטת והי' רמז לנקודת ציון דמלכות סוד קודש הקדשים, וממה שאמרנו שנעשית בסוד יוד תבין סוד הקידושין שצריך ממון הבעל והוא שהמוחין שנותן לה הם בסוד יוד שיש בה ג' קוצין והוא י' כלול חו"ג וכשמקבלת הארה ממנו היא בסוד הו"ו בתוך ו"ק והיא באחור ולזה ד' מכוונות לזווג והד' גדולה רמז לעומת לאה ברחל ומוסר לה ד' שלה לזווג בסוד ד"פ אמת דאמת ויציב כמ"ש במ"א, וגם סוד ה' הוא כי י' דאחי"ה שמקבלת בו הולד ולהם רומזים ג"כ שבהם נסתמים י' הויות בסוד

מ"נ, ואמנם מד' זה כשהוא באחור, וכשבאה בפנים ומקבלת ממנו טפת הזווג נעשה מ"ה הנק' מ' סתומה כמו בינה הסתומת הי' החכמה בגוה, והנה כשהיא באחורי' אין בה רק ציר ודלת א' כנזכר אצלינו בשער הנוקבא בסוד ה"ג ואך כשבאה בפנים מקבלת ציר אחד דה"ח ואז יוצא דלת מתוכה וסותמות האור ונעשה ציר לכל דלת וכנגד כ"ז צריך הבעל לעשות לאצבע שלה שהיסוד אינה כי אם לצרכה והא ראי' שיש קידושין בביאה והטבעת סוד היסוד דידה הסותמים האור בגוה וכשניתוסף בה ע"י יסוד הי' של הציר והיסוד שלה נקרא ם סתומה הרי כאן ים ואז נקרא ים. עכ"ל.

ועפכ"ז מובן למה דוקא עושים קידושין עם טבעת להורות על "לסרבה".

הנה עדיין צ"ב לכאורה, מהו הקשר בין כל זה להפסוק "לסרבה המשרה", דהיינו למה דוקא בהאי קרא יש האי מ"ם סתומה מיוחד. וי"ל להפסוק מיירי בחזקי' ומשיח, שאחרי שהיו מלכים אחרים שלא הלכו בדרכי דוד מלך, ולא היתה מלכות מתוקנת, אבל שאני חזקי' ומשיח שכן יהיו מלכויות מתוקנות. והנה מלכות היא עיקר מידת נוק' ומקבל, ומלכות מתוקנת דהיינו מקבל מתוקן יכול לקבל דבר ולשומרו בתוכו, וזהו המ"ם סתומה, דהאי מלכות מתוקנת סותם מה שמקבל בתוכו (לעשות ולד או איזה דבר אחר שצריכה להשתמש בו כדי להוציא פירות וכיו"ב). וצע"ע בביור נוסח הדברים.

ועיי"ש ברד"ק דאיתא וז"ל למרבה המשרה המ"ם סתומה בכתוב, וקרי במ"ם פתוחה ובהפך זה בעזרא המ"ם פרוצים, מ"ם פתוחה בסוף התיבה, בכתוב, ויש בו דרש כאשר יסתמו חומות ירושלם שהם פרוצים כל זמן הגלות ולעת הישועה יסתמו הפרוצים ואז תפתח המשרה שהיא סתומה עד מלך המשיח. עכ"ל. ומבואר מזה דענין המ"ם סתומה הוא להיפך מחומות פרוצות, דהיינו הוא מקום שהיה יכול להיות פרוץ, ולמעשה יהי' סתום, ועד"ז ע"י הקידושין האשה לא תהא פרוץ, אלא תהי' סתומה דוקא לקבל מהחתן המקדש.

ב

הנה ראיתי שיש גם עוד פרטי מפרטי מנהגי קידושין בטבעת שיש לו מקור מהתיקון^ז.

דנה המנהג הוא לקדש בטבעת על ידי נתינתה על האצבע של הכלה, ולא ליתנה בכף ידה וכיו"ב. וגם לזה יש מקור מהתיקון^ז. דעיי"ש להלן (בדף כה ע"א) דאיתא בההוא זמנא דמייחדא קודשא בריך הוא בשכינתיה, כלוהו חיוון מקבלין דין מן דין ברכאן, וכלוהו בקדושה, ובגין דא תקינו קדושין וברכאן לכלה, ולקבל ברכה וקדושה ויחוד דקודשא בריך הוא, הכי צריכין ישראל דיהא יחודא דילהון בקדושה וברכה, והכי כל מזונייהו בברכה וקדושה, ולית קדושה בפחות מעשרה דאיהי י', ובגין דטבעת איהי י' כגוונא דא ס', בה אתקדשת כלה, וצריך לאעלא לה באצבעא דילה, דאיהו דיוקנא דאת ו', ואתעבדת ז', וצריך תרין סהדין דאינון לקבל ה' ה', וכד איהי טבעת ברישא דאצבעא אתעבדת ז', בההוא זמנא צריך לברכא לה בשבע ברכאן דירתא כלה.

ועיין בספר השל"ה הק' שער האותיות עמק ברכה אות ע' דאיתא וז"ל כשבא החתן לקדש את הכלה יאמר, הנני באתי לקיים מצות קדושין כאשר צוותה התורה וכו' ויחשוב בפסוק כי קדוש אני יהו"ה אלהיכם, כי אנחנו תלויים בשמו הגדול ולסוד הקדושים רומזים לשם יהו"ה, וזה לשון החייט בשער מערכות שמות השוים, האירוסין והקידושין ושבע ברכות שאנו עושין בזיווגינו הוא רמז לזה, כי מאחר שאמר הכתוב בנים אתם לה' אלהיכם, ראוי שהפרי שלנו יהא בקדושת זיווג הדומה לזיווג שלמעלה אשר מתחברים בו שלושה דברים, יחוד ברכה קדושה, והסימן יב"ק, הקדושה מצד החכמה, שנאמר (ירמיה ב' ג') קודש ישראל לה' ראשית תבואתה, הברכה מצד הבינה, שנאמר (יחזקאל מ"ד: ל') להניח ברכה אל תוך ביתך והיא נקראת בית, והייחוד מצד התפארת, שנאמר (שמ"ב ז' כ"ג) ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ והוא ישראל, וכן ראוי שזיווגינו יהיה בקדושין ובשבע ברכות וביחוד, ואז שמו הקדוש שורה בזיווג הזה, וזה כי הטבעת שאנחנו

מקדשים בה היא עגולה לתבנית ה"י שבשם, כי היא מחשבה סתומית אשר בה קדושה, וגם נקרא רוח הקודש והיא החכמה כי היא נקראת קודש, כי לשון קודש הוא הפרשה, שנאמר, קדושים תהיו ופירושו תהיו פרושים, והחכמה היא הספירה הראשונה שנתפרשה מן העיסה, כי היא ראשית תבואתה, ולזה לשון קדושה מורה על דין, ומאחר שהיא תחילת הקדושה, ראוי לקדש בזיווג הזה עם דבר הדומה אליה והיא ה"י שהטבעת בדמותה, מאחר שזיווג הזה הוא לתכלית התבואה והפרי הקדוש, והשני הה"ן שבשם ההויה הם שני עדים שלפניהם מקדש, וה"ו הוא לדמות האצבע של הכלה המקבלת הקדושין, ונותן החתן הטבעת באצבעה, ואז נעשית הטבעת בדמות עטרה באצבעה לדמות ז', כי כשתתן ה"י על ה"ו נעשית ז' כזו ז', ומפני זה ראוייה אז לקבל ז' ברכות, ואז נקראת אשת חיל עטרה בעלה, כי הבעל הוא ה"ו של התפארת, וה"י שהיא העשירית והיא העטרה נעשית תפארת בעלה. עכ"ל.

ועיין בספר קהלת יעקב ערך קידושין דאיתא וז"ל קדושין סוד קדושי אשה, סוד הטבעת שמקדש בה החתן הוא יוד ואצבע הוא ו', וכשנותן טבעת על אצבע ידיה הוא בחינת יוד על ו"ו נעשה ז', ומתמן ירתא ז' ברכאין, וצריך תרין סהדא בשעת קדושין שהן בחינת ב' ההין הרי יש בקדושין בחינת יהו"ה, י טבעת ו' אצבע שנותן עליו הטבעת, ה"ה תרין סהדין, נמצא יש בקדושין חכמה ובינה בחינת י"ה זעיר ונוקבא בחינת ו"ה, וכן קדושין גימטריא י פעמים הוי"ה וי פעמים אהי"ה שהן בחכמה ובינה, וכן קדושין עם ו' אותיות גימטריא זווג זעיר ונוקבא וב' כוללים, הרי בקדושין רמז יחוד דחכמה ובינה ודזעיר ונוקבא. עכ"ל.

הרי מבואר באר היטב שכשנותנים הטבעת על האצבע, זהו כעין נתינת י על ו' לעשותו ז', ועי"ז היא ראוי לקבל ז' ברכות. וא"כ קידושין עושה ו' לז', דמתחילים בו' וגומרים בז' ועי"ז מקבלים ז' ברכות.

וא"כ לכאורה י"ל דחתונה שמתחיל ב' וגומר ב' הוא זמן שמורה על פעולת החתונה וקבלת הברכות המיוחדות ד"שבע ברכות".

ג

אלא דלפ"ז הזמנים דו' וז' בהחודש הם מיוחדים לחתונה בכל חודש, ולא דוקא בחודש אלול.

אולם י"ל דימי חודש אלול הם מיוחדים לזה, דהרי ימיהם בכללותם מורים על "י", דעיין בחמ"י חודש אלול פ"א דאיתא וז"ל כתב האריז"ל להתענות ארבעים יום אלה דאלול עד יום הכפורים כי כן התענה משה ארבעים ימים כי הם ימי רצון, וגם בארבעים יום אלו המה מכוונים לארבע יודין דשם הקדוש יוד הי ויו הי המאיר במלכות שמים בימים האלה, ומה טוב ומה נעים חלקו ומה נעים גורלו של עושה אלה אשר אין ספק שמהאורות העליונות המאירים למעלה משם יושפע לנפשו רוחו ונשמתו הארה מתלת עשר מכילין דרחמי לקבלו בתשובה שלימה ולייחד לבנו באהבה ויראת ה' כל הימים ושפע טובה והשגה גדולה, ונמצא כתוב במכתב אחד קדוש מדבר, שסגולת תענית ארבעים יום אלו הם מסוגלים להכניע השתי נשים זונות מחל"ת ולילי"ת המשוטטות בעולם עם כל כת דילהוק, ולילי"ת גימטריא ת"ף שיש לה ת"ף כתות ומחל"ת גם כן ת"ף כתות פחות שתיים, ומחלת ממשלתה היא ביום ולילית שליטתה בלילה וביום יש י"ב שעות והלילה גם כן י"ב שעות, והמתענה ארבעים יום כל יום שהוא י"ב שעות ארבעים פעמים י"ב גימטריא ת"ף הוא מכניע ומבטל כל ת"ף מחנות אלה, ישפילם יגיעם עד העפר וסטרא דקדושה על כן ירים ראש, וראוי לאיש המתענה לכוין לבו בתעניתו לכך להכניע גבול הרשעה אשר הרחיב את גבולה ושילח את בעירה וביער בשדה תפוחים, ועתה על ידי תשובתו הרמתה אשר ישוב בתשובה שלימה ותרדנה דמעותיו על החטאים ועל העונות ועל הפשעים אשר אשם אשם לה' יעביר רגל השור והחמור מרמוס חצריו יתברך ואין זה כי אם בית אלהי"ם, ואף גם זאת יכוין בארבע יודיין של שם ע"ב בכל

עשרה ימים, יוד א' להאיר אל עבר פניה פני מלכות שמים כנוזר לעיל. עכ"ל. וא"כ מבחינת הזמן יש יו"ד בכל הני ימים, וא"כ דייקא בו' אלול, מלבד ה"ו" ג"כ יש יו"ד, והיינו דומיא דהאצבע והטבעת דעל ידי שניהם יש יו"ד ו"ו", ועל ידי שניהם ביחד יש "ז'" וקבלת ז' ברכות, וכע"ז י"ל דעל ידי ו' אלול והיו"ד דאלול באים לז' וקבלת ז' ברכות.

יהי רצון שבהאי חתונה המתחיל בו' אלול וגומר בז' אלול שהחור"כ יהיו ראויים לגמרי לקבל הז' ברכות.

קונטרס ארבעים תעניות לחתן

ענין מיוחד להתענות מ' תעניות
בחדש אלול ואיך חתן שחל
שבעת ימי המשתה שלו באלול
יכול לעשות כן

קונטרס ארבעים תעניות לחתן

ענין מיוחד להתענות מ' תעניות בחודש אלול
ואיך חתן
שחל שבעת ימי המשתה שלו באלול
יכול לעשות בן

עיינ ברמ"א באו"ח סימן תקס"ח ס"ד דאיתא וז"ל מ' יום שלפני
יו"כ שמתענים לזכר עליית משה בהר. עכ"ל. ועיינ בספר השל"ה
הק' מסכת ראש השנה פרק נר מצוה (א') דאיתא וז"ל הקדמונים נתנו
סימן "אריה" שאג מי לא ירא (עמוס ג':ח') "אריה" ראשי תיבות
א'לול ר'אש השנה יום כיפור ה'ושענא רבא, נהגו ישראל להתענות
מראש חודש אלול עד יום הכפורים שהם ימים שאומרים בהם סליחות

ותחנונים, וסמכו על זה אני ל'דודי ו'דודי ל'י ראשי תיבות "אלול", וסופי תיבות ארבע יודיין כנגד ארבעים יום, וכן ומל ה' אלהיך א'ת ל'בבך ו'את ל'בב זרעך ראשי תיבות אלול, שחודש זה מוכן לתשובה, ומסתברא מאחר שהוא החדש האחרון מהשנה, לעשות בו תשובה על מה שפגם בכל השנה, ולא יכנס בראש השנה שהוא יום הדין מתועב ממעשיו הרעים, אלא יתקן בחודש זה מה שעבר. עכ"ל. ועיין במ"ב בסי' תקס"ב ס"ק י"ג דאיתא וז"ל המתענין מ' יום לפני יום הכפורים וכו', הם מתענים ג"כ מפני התשובה. עכ"ל.

[עיי' בתנא דבי אליהו זוטא בסוף פרק ד' דאיתא וז"ל בארבעים יום האחרונים שעלה משה להר סיני להביא את התורה גזרו יום צום ותענית וביום האחרון שבכלם שהוא סוף ארבעים יום גזרו תענית ולנו בתעניתם כדי שלא ישלט בהם יצה"ר ולמחרתו השכימו ועלו לפני הר סיני ישראל היו בוכים לקראת משה והוא היה בוכה לקראתם עד שעלתה בכיתם למרום באותה שעה נתגלגלו רחמיו של הקב"ה על ישראל וקבל את תשובתם, בשרה אותם רוח הקודש בשורות טובות ונחמות ואמר הקב"ה לישראל בני נשבע אני בשמי הגדול שלי ובכסא הכבוד שלי שתהא לכם בכיה זו לששון ולשמחה גדולה ויהיה לכם יום זה יום סליחה וכפרה ומחילה לכם ולבניכם ולבני בניכם עד סוף כל הדורות. ויל"ע מהו הכוונה ד"גזרו יום צום ותענית", האם הכוונה דבכל הארבעים יום גזרו תענית, וא"כ יש מקור להמ' תעניות הנ"ל שהוזכרו בפוסקים, או האם הכוונה דביום הראשון מהארבעים יום גזרו תענית. וצ"ע בזה. וע"ע בספר יסוד ושורש העבודה שער המים פ"א דאיתא וז"ל חודש אלול שהמה ימי רחמים ורצון וכו', וכבר פשט בכל תפוצות עם קדוש וישימה לחוק ולמשפט בישראל עם קדוש עד היום הזה ולעורר לבבם בחדש זה לתורה ולתעודה ולהתמיד בלימוד ביותר ולהתענות תענית נדבה ולקום בחצות לילה להודות לה' ולטבול עצמו בכל יום במקוה טהרה בשחרית קודם תפילת שחרית ולהרבות בצדקה. עכ"ל.]

(עיי' בספר פלא יועץ ערך תענית דאיתא וז"ל הן אמת שלמי שעוסק במלאכת שמים התענית מבטלו ממלאכת שמים וע"כ כתבו

הפוסקים שהמלמד תינוקות אינו רשאי להתענות ובפרט מי שלומד בעיון התענית מפסידו שאינו יכול לעיין דבר על בוריו שהתענית מבלבל מוחו ושמעתתא בעיית צלותא וכבר נחלקו הפוסקים אם למי שתורתו אומנותו חייב להתענות על חטאותיו אעפ"י שמתבטל מלימודו או שמא יותר טוב שילמוד ותורתו מכפרת עליו והיותר מוסכם הוא שגם הוא צריך להתענות לכלא פשע כדי שתהא תורתו רצויה ואני אומר פשר דבר שטוב לת"ח שיאחזו בזה וגם מזה ובאיזו שנה או באיזה זמן מהשנה כגון בימי אלול וימ"ת כ"ש שובבי"ם יתענה ואם לא יוכל ללמוד עיון ילמוד גרסא זה"ק ספרי מוסר תהלים קרבנות וכדומה ובשאר ימי שני חייו ילמוד עיון ונמצא זה וזה מתקיים בידו, והיותר טוב שאפילו בימים שאוכל יעשה באופן שלתענית יחשב לו והיינו כמ"ש הראב"ד שאם ממאכל שערב לו מושך ידו באמצע אכילתו לכפרת עונותיו נחשב לו כתענית וכקרבן ומזבח כפרה וכן יוכל לענות אדם נפשו שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בימים שאומרים בהם תחנונים שהרי כתב הר' חסד לאברהם כי לא טוב לאכול בשר ולשתות יין בימי החול או לא יאכל בשר אלא בלילה כמו שלמדה תורה ד"א כמאמר רז"ל ע"פ בערב בשר לאכול או יאכל בשר ואל יאכל פירות או יתענה תענית שעות כמ"ש על ר' יוסף שהיה אומר אהא בתענית עד שאצא מבהמ"ד וכן אם מושך ידו מלאכול פת נקיה ואוכל פת קיבר חשוב תענית כמו שמצינו בדניאל שאמר לחם חמודות לא אכלתי וכתוב מיום אשר נתת לבך להתענות אלמא תענית מיקרי וכעזה"ד כל אשר ימעט מהנאות העוה"ז לכפרת עונותיו תענית מיקרי ולפום ריהטא היה נר' שיותר טוב לאכול לחם לבדו מלהתענות שהרי באוכלו לחם מקיים מצות עשה של בהמ"ז דאורייתא וכמה מצות דרבנן אבל בתענית ליכא מצוה לא דאורייתא ולא דרבנן אבל כיון שמצינו קדושים אשר בארץ שהם מתענים ימים וגם לילות בודאי שהם ידעו שסוד התענית הוא גדול ועושה פרי למעלה יותר ממצות שמקיים ע"י אכילה אבל לתשושי כח או להעוסקים במלאכת שמים ויש לאל ידם לענות נפשם בלי חלישות חיל כדבר האמור או שיסבול יסורים קלים ברצונו הטוב כגון לבישת שק מלקיות עקיצת פרעושים ויתושים וכדומה והכל עולה

לחשבון גדול לכלא פשע ולהתם חטאת וכגון זה לא ימצא פתחון פה לומר שלא עצר כח כי אלו דברים שאין בהם חלישות חיל וכן להיות מן הנעלבים ואינם עולבים שמח ביסורין מעביר על מדותיו וכהנה כמה דברים שמסוגלים לכפרה כמ"ש בערך סגולה הן הם מקטעים רגלי האנשים שאינם מתענים באומרם שלא עצרו חיל מה יענו ליום פקודה על שלא עשו אלה. עכ"ל. ועיין בספר חיי אדם כלל קל"ח דאיתא וז"ל יש נוהגין להתענות מר"ח אלול ואמנם אין ראוי לנהוג בתענית אלא מי שהוא אדם בריא ויודע בודאי שהתענית אין מזיק לו ואינו מבטלו מן התורה אבל בדורות הללו שאנו חלושי כח ופשיטא הלומדים ומכ"ש מי שאין לו בלא"ה אלא לחם בדוחק, יותר טוב שיאכל מעט וילמוד כפליים. עכ"ל.

ועיין בפרי עץ חיים בתחילת דרושי ראש השנה דאיתא וז"ל בענין ימים ראשונים שאחר ר"ח אלול, יעשה הפסקה של שני ימים, ויכוין היחוד שנתבאר בשער יחודים עיי"ש, ומצוה להתענות בחודש הזה, כי כן התענה משה מ' יום אלו, מר"ח אלול עד יום הכפורים, כי הם ימי רצון, ויאמר ביום שמוציאין ס"ת ג"פ י"ג מדות, וג"פ פסוק ואני תפילתי, וג"כ יכוין בכ"ד שמות היוצאים מכ"ד ספרים, וישאל חיים וכפרה על עוונותיו, וגם יכוין באלו המ' יום יחוד הדיקנא, שנתבאר בשער היחודים ע"ש וכו', הסליחות שנוהגין לומר באשמורת הבוקר, יאמר מלה במלה עם הצבור. עכ"ל.

[עייין בשער הכוונות בתחילת דרושי ראש השנה דאיתא וז"ל ענין הסליחות של בני ספרד באשמורת הבוקר ליל חודש אלול עד יוה"כ העיד לי כהר"י סאגי"ש ז"ל שהוא ראה למזוז"ל שהיה אומר מלה במלה עם הצבור. עכ"ל. הרי דהתם רק הוזכר הענין דסליחות, ולא שיש ענין להתענות בחודש אלול. והנה עיין בשער רוח הקודש דאיתא וז"ל יחוד י"ז ועיקרו הוא מר"ח אלול עד יוה"כ, ואמנם הוא טוב מאד בכל עת ובכל שעה בכל השנה כלה, והעיקר הוא כליל שבת אחר הסעודה קודם חצות לילה, או כלילי החול אחר חצות לילה, כי אז הוא עיקר עת רצון, וכונת יחוד זה הוא להאיר מן י"ג

חזונו דרישא חזונו מדריגה אחר מדריגה עד ז"א לעוררו אל זוג עם נוקביה. עכ"ל. ועיין בשער היחודים פרק ז' דאיתא וז"ל כי היחוד העיקרי להשתטחות, הוא אותו אשר ידעת שהוא מכ"י מורי זלה"ה, ואמנם כל השאר היחודים למדני מורי זלה"ה אח"כ בעל פה, ותחילה למדני יחוד של י"ג תיקוני דיקנא, שנבאר בעה"י בפרק הזה, ודע כי עיקר זה היחוד הוא כל אותן המ' יום שמתחילין מר"ח אלול עד יוה"כ, כי בכל אותן הימים המ' תעניות שהתענה מרע"ה לקבל הלוחות השניות ה' ברצון, כמ"ש חזו"ל, והענין כי אז באותן הימים נפתחים הי"ג ת"ד, ומתגלין למטה, אז נקרא עת רצון בכל אותן הימים, ולכן עיקר עשות היחוד הזה הוא בימים ההם, וכמ"ש בפ' יעו"ש, ואמנם גם בשאר ימות השנה היא טוב מאוד יותר מכל היחודים, לפי שהוא היחוד העליון מאד בי"ג ת"ד עילאין דאריך, וכל הרצונות והמצחין מתעוררין, כמו שתראה שכל רצונו של מורי זלה"ה שזה היחוד יהי יותר מורגל אצלי בקביעות לעשות, ובזה אשיג מאד, ועיקר עשייתו בשאר ימות השנה, בלילי שבת קודם חצות לילה אחר סעודת הלילה, או בלילי החול אחר חצות וכו'. עכ"ל. הרי בשתי המקומות הוזכרו אותו ייחוד ושיש ענין מיוחד לימי אלול, ובשער רוה"ק לא הוזכר דהענין מיוחד דימי אלול קשור להמ' תעניות של משה רבינו, ובשער היחודים כן הוזכר דהענין המיוחד דימי אלול קשור להמ' תעניות של משה רבינו. והיינו ממש כמו החילוק הנ"ל בין שער הכוונות להפרי עץ חיים, והמדורות אזלי לטעמייהו.]

ועיין בחמ"י חודש אלול פ"א דאיתא וז"ל כתב האריז"ל להתענות ארבעים יום אלה דאלול עד יום הכפורים כי כן התענה משה ארבעים ימים כי הם ימי רצון, וגם בארבעים יום אלו המה מכוונים לארבע יודין דשם הקדוש יוד הי ויו הי המאיר במלכות שמים בימים האלה, ומה טוב ומה נעים חלקו ומה נעים גורלו של עושה אלה אשר אין ספק שמהאורות העליונות המאירים למעלה משם יושפע לנפשו רוחו ונשמתו הארה מתלת עשר מכילין דרחמי לקבלו בתשובה שלימה ולייחד לבנו באהבה ויראת ה' כל הימים ושפע טובה והשגה

גדולה, ונמצא כתוב במכתב אחד קדוש מדבר, שסגולת תענית ארבעים יום אלו הם מסוגלים להכניע השתי נשים זונות מחל"ת ולילי"ת המשוטטות בעולם עם כל כת דילהון, ולילי"ת גימטריא ת"ף שיש לה ת"ף כתות ומחל"ת גם כן ת"ף כתות פחות שנים, ומחלת ממשלתה היא ביום ולילית שליטתה בלילה וביום יש י"ב שעות והלילה גם כן י"ב שעות, והמתענה ארבעים יום כל יום שהוא י"ב שעות ארבעים פעמים י"ב גימטריא ת"ף הוא מכניע ומבטל כל ת"ף מחנות אלה, ישפילם יגיעם עד העפר וסטרא דקדושה על כן ירים ראש, וראוי לאיש המתענה לכוין לבו בתעניתו לכך להכניע גבול הרשעה אשר הרחיב את גבולה ושילח את בעירה וביער בשדה תפוחים, ועתה על ידי תשובתו הרמתה אשר ישוב בתשובה שלימה ותרדנה דמעותיו על החטאים ועל העונות ועל הפשעים אשר אשם אשם לה' יעביר רגל השור והחמור מרמוס חצריו יתברך ואין זה כי אם בית אלהי"ם, ואף גם זאת יכוין בארבע יודי"ן של שם ע"ב בכל עשרה ימים, יוד א' להאיר אל עבר פניה פני מלכות שמים כנזכר לעיל. עכ"ל.

[הנה חזינן דאחרי דהפע"ח הזכיר המצוה להתענות הני תעניות שכתב וז"ל ויאמר ביום שמוציאין ס"ת ג"פ י"ג מדות, וג"פ פסוק ואני תפילתי, וג"כ יכוין בכ"ד שמות היוצאים מכ"ד ספרים, וישאל חיים וכפרה על עוונותיו. עכ"ל. ויל"ע אם כוונתו היא לומר עוד דברים שעושים בחודש אלול, ואין זה קשור להתעניות, או אם כוונתו היא לומר דבהני תעניות עושים הני דברים. ועיין בספר משנת חסידים מסכת אלול פרק ב' דאיתא וז"ל וכל המתענה בחדש הזה, כי כן התענה משה ארבעים יום אלו שמר"ח אלול עד יום הכפורים כי הם ימי רצון, יאמר ביום שמוצאים ס"ת בפתחת ההיכל שלשה פעמים י"ג מדות ושלשה פעמים פסוק ואני תפילתי ושלשה פעמים יכוין בכ"ד שמות היוצאים מכ"ד ספרים וישאל מה' שיכפר לו על עוונותיו ויתן לו חיים. עכ"ל.]

הנה מבואר בכל הני מקורות (בין ע"פ הפשט ובין ע"פ הסוד) שיש בזה ענין מיוחד להתענות מ' תעניות (דומיא דמשה רבינו) בחודש אלול ועשי"ת.

ולכאורה זהו מאד תמוה, הרי אין ארבעים יום מר"ח אלול עד יוהכ"פ הראויים להתענות בהם, דהא יש בהני ארבעים יום כמה שבתות וראשי חודשים.

ואפשר דאה"נ, בשבת ור"ח לא יתענה, אבל הני ארבעים ימים הם הימי רצון, וכשיכול להתענות יתענה, וכשאינו יכול להתענות לא יתענה. אבל לכאורה לא משמע כן כלל מכל המקורות הנ"ל, דלכאורה משמע שם דמתענה למעשה מ' תעניות, וצ"ב איך יכול לעשות כן.

ב

וי"ל דעיי"ש ברמ"א בסימן תקס"ח דאיתא וז"ל מ' יום שלפני יו"כ שמתענים לזכר עליית משה בהר, עכ"ל, ועיי"ש במג"א ס"ק י"ז דאיתא וז"ל שלפני יוה"כ ויתחיל להתענות אחר ט"ו באב ולא יתענה בשבת ור"ח (ע"ה), וכ"ה במ"ב בס"ק ל"ד וז"ל שלפני יוה"כ ויתחיל להתענות אחר ט"ו באב ולא יתענה בשבת ור"ח. עכ"ל. הרי מבואר דאה"נ, דאינו מתענה בשבת ור"ח, ומתענה מ' תעניות משום שמתחיל בט"ו באב.

והנה בדרך כלל אינו צריך להתחיל להתענות מט"ז אב כדי להשיג מ' תעניות, וא"כ צ"ב למה הזכירו האחרונים להתחיל מט"ו באב. ועוד צ"ב, למה הזכירו ט"ו באב, הרי אסור להתענות בט"ו באב, והו"ל להזכיר ט"ז באב. ולכאורה י"ל דדוקא הזכירו ט"ו באב, אף שיש עיי"ז יותר ממ' יום, (ולא יצטרך להתענות רצופות), משום שמט"ו באב כבר חשיבי הימים מקשורים לאלול ויוהכ"פ, ודוקא מט"ו באב הוא דשייך להשלים מספר מ' ימים, דהימים כבר מקושרים ליוהכ"פ.

וא"ת למה מט"ו באב חשיבי ימים המקשורים ליוהכ"פ, הרי משה רק עלה בר"ח אלול.

וי"ל דעיין בספר בני יששכר מאמרי חדשי תמוז אב מאמר ד' דאיתא וז"ל ואומר לך את הנלענ"ד, דהנה בכ"ה באלול התחלת בריאת העולם, והתחלת בריאת העולם היה בבחינת תואר מלכות בכדי להקרא מלך כי אין מלך בלא עם, והנה מלכות סוף מעשה במחשבה תחלה, וישראל עלו במחשבה תחלה, בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית אשר המה ימליכוהו והמה יתחתנו ויתחברו למלך הכבוד ע"י התורה שנקראת ראשית, והנה אמרו רז"ל ארבעים יום קודם יצירת הוולד מכריזין ברקיע בת פלוני לפלוני, וכדוגמא הלזו ארבעים יום קודם כ"ה אלול הוא זמן שלפנינו ט"ו באב ישראל עלו במחשבה להתחתן במלך הכבוד, על כן יום שהותרו שבטים להתחתן זה בזה וגם יום שהותר שבט בנימין להתחתן היה דוקא ביום הזה, כי הזמן גורם מבראשית, הבן, וכמו כן תקנו בכל שנה בנות ישראל יוצאות במחול משחקים ומי שאין לו אשה יפנה לשם ונתהווה החיתון לעורר היחוד הקדוש אשר ישראל עלו במחשבה, ועל ידי עליית מחשבתם כביכול נתהווה בריאת עולם, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו. עכ"ל.

עוד י"ל בזה, דהנה עיין בריטב"א על המשנה בסוף מסכת תענית דאיתא וז"ל מתני' אמר רשב"ג לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיום הכפורים פ"י יום הכפורים שניתנו בו לוחות שניות, וט"ו באב שבו ידעו שכלו מתי מדבר בשנת הארבעים, ומפני זה נהגו לעשות סעודה בשבת שלאחר ט' באב. עכ"ל. הרי מבואר שיש קשר בין ט"ו באב ל"שבת נחמו". ויש להוסיף דלכא' פשוט דהה' ישועות שאירעו בט"ו באב (כדאיתא בגמ' שם בסוף מס' תענית) הן מכוונות היטב נגד הה' צרות שאירעו לאבותינו בתשעה באב (כדאיתא במשנה בתענית שם). דהנה בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ, וכנגד זה בט"ו באב כלו מתי מדבר. ובת"ב חרב הבית בראשונה, וצרה זו אירע בעיקרה משום שעבדו ע"ז (דזהו עיקר היצה"ר שגרם חורבן בית ראשון כדאיתא במס' יומא דף סט ע"ב), וכנגד זה בט"ו באב הושע בן אלה ביטל הפרדסאות, דירבעם עשה הני פרדסאות כדי

שיעבדו העגלים שלו ולא יעלו לירושלים לביהמ"ק, וע"י ביטול הפרדסאות שוב היו יכולים לעלות לירושלים. ובת"ב חרב הבית בשניה, וצרה זו אירע מחמת שנאת חנם כדאיתא במס' יומא דף ט ע"ב, וכנגד זה בט"ו באב הותרו שבטים לבוא זב"ז, דההיפך דשנאת חנם ופירוד ומחלוקת הוא היתר לבוא זב"ז דיכולים להיות באגודה אחת ממש. ובת"ב נלכדה ביתר וכנגד זה בט"ו באב ניתנו הרוגי ביתר לקבורה. ובת"ב נחרשה העיר, וידוע בשם הגרי"ז דעיקר הצרה בזה היתה דחוץ מהא דנחרב הביהמ"ק מעתה לא היה המקום ראוי להשראת השכינה דשוב לא היה "הר", וכנגד זה בט"ו באב הותר שבט בנימין לבוא בקהל, דבלי שבט בנימין לא היו ראויים להשראת השכינה, דרק ע"י י"ב שבטים הוו כלל ישראל ראויים לעיקר השראת השכינה, ועוד הרי עיקר השראת השכינה היא בחלקו של בנימין ולכך דוקא בשבט בנימין היה התיקון הזה. ולכאורה הדברים מכוונים מאד בס"ד, דהני ה' ישועות שאירעו בט"ו באב הם בחינת ישועות מהה' צרות דתשעה באב. (שו"ר בקרן אורה לתענית שם שביאר באופ"א איך הסיבות לשמחה בט"ו באב תיקנו הה' צרות שאירעו בתשעה באב, יעו"ש. אבל לכא' קשה, דלפי דבריו אין כל א' מהישועות כנגד א' מהצרות, אבל הא מיהא מבואר בדבריו זצ"ל עצם הדבר דהסיבות לשמחה בט"ו באב תיקנו הה' צרות דתשעה באב.) ולפכ"ז משמע דט"ו באב שייך לתיקון ונחמה מהצרות דתשעה באב. ושו"ר כהאי הגדרה במהות היום דט"ו באב בספר פרי צדיק, עיי"ש במאמרים לחמשה עשר באב אות ב' דאיתא וז"ל הנראה משטחיות המשנה שביום חתונתו חוזר על יום הכפורים שהוא זמן נתינת לוחות שניות כפירוש רש"י והרע"ב אבל ביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו חוזר על ט"ו באב שבנין דלעתיד יהיה בט"ו באב ומצינו סמיכות לזה בפסיקתא דאיתא שם מפני שבית המקדש הראשון נחרב במזל אריה זה אב ועל ידי אריה זה נבוכדנצר אף בית המקדש דלעתיד לבא יבוא אריה זה הקדוש ברוך הוא ויבנה את בית המקדש במזל אריה זה אב ובודאי המכוון על יום חמשה עשר באב. עכ"ל. ועיי"ש באות ג' דאיתא וז"ל אמנם על פי דברינו הנ"ל יובן שביום הזה מתנוצץ התיקון

של הפגמים מה שעל ידי זה נחרב הבית ועל ידי התיקון של הפגמים נזכה לבנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו באותו יום. עכ"ל.]וא"ת איך הא שכתב דבנין ביהמ"ק יהי ביום ט"ו באב מתאים עם הא דאיתא בכל מקום ד"בניסן עתידין להגאל", לכאור' יש לציין בזה להא דאיתא בס' יד מצרים להגריא"ח ז"ל על הפיוט א' מי יודע וז"ל מבואר במדרש שמשה רבינו ע"ה אמר י"א מזמורים נגד י"א שבטים שבירך אותם ומכולם יצאו מלכים לבד משמעון שלא בירך אותו לבדו, רק כללו עם יהודה, כמ"ש "שמע ה' קול יהודה", ולכך גם בא"י נטלו כל אחד חלק בפ"ע ושבט שמעון נכללו בתוך שבט יהודה, ועליו אמר יעקב אעה"ש "אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל", ואף שגם שבט לוי לא נטל חלק בארץ, זהו מצד מעלתם, כמ"ש "כי אין לו חלק ונחלה וגו', ה' הוא נחלתו" וגו', וע"ז אמר שהם נגד אחד עשר כוכביא, כמ"ש יוסף בחלומו "והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי" וגו', והענין כי י"ב מזלות הם ותלי תנין המזלות המהפך אותם לכל צד הוא הי"ג הכולל כולם, ונגד זה הם י"ב שבטים ושבט לוי הי"ג הכולל כולם כמו שיבואר, והם נגד י"ב חדשי השנה, ולפעמים הם י"ג עם חודש העיבור, ונחלקים לד' תקופות, כל תקופה מג' חדשים, נגד י"ב שבטים שנחלקו לד' דגלים, כל דגל מג' שבטים, ודגל ראשון הוא יהודה, והוא נגד ג' חדשים ניסן אייר סיון, טלה שור תאומים, שיהודה הוא מלך על כולם, ולכן "בצאת ישראל ממצרים וגו', היתה יהודה לקדשו", וניתן לו המלוכה, שהוא חלק הבכורה שנטל יעקב מראובן ונתנה ליהודה, נגד מזל טלה שהוא הבכור במזלות, ותקופה שניה תמוז אב אלול, נגד דגל ראובן שמעון גד, והם סרטן אריה בתולה, ולכן שבט שמעון לא נטל חלק בארץ שחודש זה לכ"ע לישראל שבו נחרב בהמ"ק, וע"ז אמר יעקב אעה"ש "ארור אפם כי עז" וגו', ולכן אין בו ברכה, כמ"ש "במספר ירחים אל יבוא" כמ"ש במדרש, רק כשעושים רצונו של מקום אז שולטין על המזל, ולכן כללו ביהודה בניסן שבו היה הגאולה, כמ"ש "צום הרביעי וגו', יהיה לששון ולשמחה" וגו', ובט"ו בו יום טוב לישראל נגד בנין בהמ"ק כמ"ש בסוף תענית, וכמ"ש "בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל", ולכן

הם רק י"א כוכבים אחד עשר מזלות. עכ"ל. הרי לכאור' משמע דהוא בא ליישב דלית בזה סתירה דכיון דחודש אב הוא כנגד שמעון וחודש ניסן הוא כנגד יהודה, ושבת שמעון נכלל בנחלת שבט יהודה, לכן אין סתירה בין לומר דהגאולה יהא בניסן ולומר דבנין ביהמ"ק יהא באב. וצע"ע בזה. והנה לפכ"ז י"ל דט"ו באב הוא בבחינת תחילת הז' דנחמתא. והנה מבואר ברמב"ם דקוראים הפטרות דנחמה עד סוף השנה, ומבואר בכ"מ דמר"ה עד יוהכ"פ הוי חטיבה אחת, וא"כ נמצא דיוהכ"פ הוא בבחינת גמר הז' דנחמתא. ולפ"ז ט"ו באב ויוהכ"פ הם זוג, זה תחילת הנחמה וזה סוף הנחמה, והימים ביניהם הם ימי נחמה.

עיי'ן בריטב"א בסוף מסכת תענית דאיתא וז"ל חתן שחל אחד מד' הצומות בתוך ימי שמחת לבו, מסתבר לי שהוא חייב להתענות דאע"ג דימי רגל ושמחה שלו הוא ואין אבלות חדשה חלה בהם כדאיתא בדוכתא (כתובות דף ד ע"א), ואין שמחה אלא באכילה כדאמרינן גבי רגלים וגבי פורים, מ"מ כיון דרגל שלו רגל יחיד מדרבנן ותעניות אלו דרבים אתי אבלות דרבים ודחי רגל דרבנן דיחיד, ועוד מקרא מלא דיבר הכתוב (תהלים קל"ז) אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי, המקום יזכנו לראות בבנינה ובנחמתא אכי"ר. עכ"ל. ועיי'ן בביאור הגר"א על או"ח סימן תרפ"ו שלכאורה חולק על הריטב"א וז"ל בעל הברית מותר אף בשאר תענית אף שאינן נדחין חוץ מת"ב כמש"ש י"ב א' ועירובין מ"א א' דאר"א ב"צ כו' וכתבו תוס' בר"ה י"ט א' ד"ה אסורין דוקא בט"ב דחמיר אבל בשאר תענית א"צ להתענות כלל מדקאמר לפנייהם ולאחריהן מותרין ולרבנן בלא השלמה וע"כ ביי"ט אף בכה"ג אסור וכן חתן ביום חופתו. עכ"ל. הרי דס"ל דחתן אינו מתענה בד' תעניות אף אם אינם נדחים. ועיי'ן בשער הציון בסימן תרפ"ו ס"ק ט"ז שהעיר שיש בזה מחלוקת וז"ל עיי'ן בביאור הגר"א דדעתו דדוקא בט"ב דחמיר צריך הבעל ברית מעט להתענות

אבל לא בשאר ארבעה תעניות אפילו בתעניות שאין נידחין ג"כ א"צ בעל ברית וכן חתן ביום חופתו להתענות כלל ואף דאחרונים בסימן תקנ"ט הסכימו דבשאר תעניות שאינם נידחים אין להקל אף לבעל ברית (והר"ש הלוי מייירי רק בת"צ שנדחה כדמוכח בכה"ג) וכן מוכח מן הריטב"א שהבאתי בכה"ל ריש סימן תקמ"ט דלא אתי רגל דיחיד ודחי לד' צומות שהם אבילות דרבים וע"כ צריך להשלים התענית בין לענין מילה ובין לענין חתן ביום חופתו וכו'. עכ"ל. ועיין בבן איש חי הלכות שנה ראשונה פרשת שופטים ס"ק י"ז דאיתא וז"ל חתן שאירע בתוך שבעת ימי חופתו, י"ז תמוז, וצום גדליה, ועשרה בטבת, ותענית אסתר, יש אומרים יתענה וישלים, ויש אומרים לא יתענה, ופה עירנו נהגו דאינו מתענה. עכ"ל.

הנה מבואר מכל זה דרך בד' תעניות קבועות יש נידון אם חתן מתענה, אבל בשאר תעניות בעלמא, פשוט דחתן אינו מתענה, דיו"ט שלו הוא, ולא אמרינן בזה דכל החיוב הוא לשמוח עם הכלה או לשמח את הכלה או שאחרים ישמחו אותו, אלא גם הוא חייב בשמחת עצמו, ולכך אינו יכול להתענות, ורק בד' תעניות הריטב"א סובר שיתענה מהשני הטעמים שהזכיר.

ועי' במ"ב בסימן תקנ"ט ס"ק י"ב דאיתא וז"ל וכן כשחל אחד מהצומות בתוך שבעת ימי החופה ישלים תעניתו אבל יא"צ א"צ להתענות בתוך ז' ימי החופה אם נשא בתולה או בחור אלמנה. עכ"ל. ועי"ש בבן איש חי דאיתא וז"ל חתן שאירע בתוך שבעת ימי חופתו, י"ז תמוז, וצום גדליה, ועשרה בטבת, ותענית אסתר, יש אומרים יתענה וישלים, ויש אומרים לא יתענה, ופה עירנו נהגו דאינו מתענה ואם יארע לו יארציי"ט לכולי עלמא לא יתענה, כיון שהוא יום טוב שלו. עכ"ל. הרי שכתבו להדיא שרק בד' תעניות יש נידון אם חתן מתענה אבל שאר תעניות אינו מתענה.

הנה בלשון המשנה ברורה איתא ד"אין צריך להתענות". והנה לכאורה י"ל דכיון דאין צריך להתענות, ממילא דאסור להתענות,

דכל הסיבה דא"צ להתענות הוא משום דהוי רגל ידידי, וכיון שיש בזה דיני רגל, ממילא דאסור להתענות. וכ"ה בלשון הבן איש חי ד"לא יתענה".

[אבל] עיין בספר וישמע משה ח"ב עמ' רח"צ דאיתא וז"ל נשאל (הגריש"א) האם לחתן מותר להתענות באמצע השבע ברכות באופן שמבקש רשות מן הכלה, והכלה מוחלת לו על זה, והשיב שאסור לו להתענות מדינא ולא מועילה ע"ז מחילה, שאלו את הרב האם מותר לחתן להתענות בשבעת ימי המשתה כשחל היאר צייט של אביו, והשיב דאינו מחוייב אבל אם רוצה אפשר להקל. עכ"ל. וצע"ע מהו הביאור בזה דאם רוצה אפשר להקל.]

הנה עכ"פ לפכ"ז לכאורה פשוט דאף אם חתן מתענה בכל שנה באלול, אבל אם שבעת ימי המשתה שלו הם באלול דאינו מתענה בהני שבעת ימים.

והנה לפ"ז צ"ב דאיך יתענה מ' יום בהאי שעתא, דהא להנ"ל שאר אינשי יכולים להתענות על ידי שמתחילים מט"ו באב, ועי"ז יש להו מספיק ימים, אבל כיון שחתן "מפסיד" עוד ז' ימים, תו לא יהא לו מספיק ימים להתענות מ' ימים מט"ו באב ואילך. ובשלמא אם אפשר להתחיל כל היכא שרוצה לא קשה, אבל לפי הנתבאר שרק יכול להתחיל מט"ו באב, הרי לית להחתן מספיק ימים להתענות מ' יום לפני יוהכ"פ.

והנה עיין בספר השל"ה הק' מסכת תמיד פרק נר מצוה ק"ב דאיתא וז"ל ראוי לקבוע תענית על עזר התשובה ועל עזר התורה ומצותיה, ועל עזר המדות בפרט מדותיו של הקדוש ב"ה, ויעשה הפסקה ב"ז בתמוז, ואם אי אפשר לו, יצום י"ז בתמוז ויתפלל, כי מ"ז בתמוז ראוי שיתחילו ימי התשובה, כי מהרי"ל כתב להתחיל

להתענות מט"ו באב ואילך אותם המתענים מ' יום, ובנתיים לא יתענו שבתות וראשי חודשים וכיוצא בזה, ואני אומר להקדים מי"ז בתמוז, שבהם התענה דניאל. עכ"ל.

ועיין בספר מטה אפרים סימן תקפ"א דאיתא וז"ל יש אנשי מעשה נוהגים להתענות ארבעים יום נגד ארבעים יום שעלה משה רבנו עליו השלום לקבל התורה, ולפי שבשבתות וראשי חודשים וראש השנה אין מתענים לכך נוהגים להתחיל אחר חמשה עשר באב שישלימו למספר ארבעים יום, ואף אם יש בימים אלו כמה תעניות כגון מי שרגיל להתענות שני חמישי ושני (בה"ב) או ערב ראש חדש או יאר צייט או תענית חלום או שגזרו הצבור תענית כיון שעל כל פנים מתענים בהם הם עולים לו לחשבון הארבעים, ויש מתחילין מן אחר שבעה עשר בתמוז ומתענים מה שצריכים לתשלום, ואין הימים שמתעניין בלא זה מצרף לחשבון, ומחדש אלול ואילך עולה לחשבון, אף הימים המתעניין בלא זה כיון שהם ימים קדושים, ויש לילך בזה אחר כונת הנודר, ואותם התעניות שמתענים למספר ארבעים יום אין צריך להשלים שהרי אין מתענים רק בשביל תשובה. עכ"ל.

וי"ל דגם השל"ה סובר שהימים צריכים להיות קשורים ליוהכ"פ אלא דס"ל דכבר מי"ז בתמוז הוו ימים הקשורים ליוהכ"פ כיון דבי"ז תמוז היה חטא העגל ולזה השגנו סליחה ביוהכ"פ, ומי"ז בתמוז עד יוהכ"פ יש סדר מיוחד דהפטרות, תלתא דפורענותא שבעה דנחמתא ותרתי דתיובתא.

וי"ל דאף שהמ"ב לא הביא שיטה זו דאפשר להתחיל מי"ז בתמוז, ומשמע דס"ל שרק יכול להתחיל מט"ו באב, אבל י"ל דהחתן יכול לסמוך על השל"ה והאי שיטה במטה אפרים ולהתחיל מי"ז בתמוז.

[וי"ל ע"פ כל הנ"ל דכיון דעכ"פ מתחיל לפני ט"ו באב, ממילא אין שום סיבה להתחיל יותר סמוך לט"ו באב, אלא יכול לכתחילה להתחיל מי"ז בתמוז ואילך].

נספח

הקשר בין תענית
מחמת שבו מתו מוציאי דבת הארץ
לעוד מאורע שאירע בי"ז אלול

נספח

הקשר בין תענית מחמת שבו מתו מוציאי דבת הארץ לעוד מאורע שאירע בי"ז אלול

עיינן בפרק שנתבאר שיש שני צדדים אם התענית משום שבו מתו מוציאי דבת הארץ הוא בז' אלול או בי"ז אלול, יעו"ש. וכמובן כל הדברים בהאי נספח הם לפי הצד שהתענית היא בי"ז אלול.

עיינן בשער מאמרי רשב"י דאיתא וז"ל דע כי כאשר האציל המאציל העליון את העשר ספירות דאצילות הנה בתחילה האציל את השלש ראשונות אשר כבר ידעת כי אז הוא סוד שבת העליון אבל כאשר האצילים לא היו בתיקון גמור כפי הצורך ולכן לא עלה בחשבון ומספר יום השבת

הזה הנז' ואח"ך בשבוע השנית שהם שבעה ימים אחרים האציל שבעה מלכי' הנרמזים בפסוק ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום וביום השבת שבסוף השבוע הזאת נאצל המלך השמיני הנקר' הדר ושם אשתו מהיטבאל כו' ולסיבת אשר שלשה הראשונות לא היו מתוקנות לכן אלו השבעה מלכים לא יכלו לסבול אור המאציל ולכן היו כולם בחינת דינין ומתו ונתבטלו האמנם כשיצא המלך השמיני הנקרא הדר יצא יותר מתוקן מכולם כמבואר אצלנו והמלך הזה הוא בסוד היסוד הנקר' הדר כמבואר בלשון האדרא בדקמ"ב ע"א ובג"ד ובכולהו כתרים כו' ואתבסמו תיקוני נוקבא בהאי אמה דאקרי חסד הה"ד ואלה המלכים כו' ויציאת המלך הזה היה ביום שבת השני ואח"ך נתקנו השלש הראשונות הנז"ל כנז' באדרא ואז יצאו בשבוע השלישית שבעה ספירות תחתונות אשר הם נקראים אצלנו בשם חסד גבורה ת"ת כו' עד ספירת המלכו' ואז ביום השבת השלישי יצתה המלכות ונמצא כי המלך השמיני שהוא נקרא הדר העליון והוא ממש יסוד נאצל בשבת שניה והוא קדם אל החסד אשר נקרא עתה אצלנו בשם ספירת החסד ואח"כ ביום שבת השלישית נאצלה המלכות וכבר אמרנו לעיל כי השבת העליון מכולם אשר בו נאצלו שלשה הראשונות בלי תיקון לא עלה בחשבון ונמצאו שתי שבתות אחד שבו נאצל הד"ר העליון ואחד שבו נאצלה מלכות האחרונה משבעה ספירות שנאצלו אחרי הדר העליון ואלו הם סוד שתי שבתות הנז"ל בפ' את שבתותי תשמורו ובפסוק ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת ובזה תבין טעות המקובלים הנז' כי הם קבלו מרבותם הקדמונים ז"ל כי השבעה ספירות האלו שאנו קוראים אותם חסד וגבורה ת"ת נצח הוד יסוד מלכות אשר הם סוד שבעה אלפי שני דהוי עלמא הנה הם נאצלו אחר השבעה מלכים הראשונים הנקראים מלכי אדום ומזה טעו לומר דאם כן נמצא כי גם בז' מלכים הראשונים הנקראים מלכי אדום היה בהם המשך שבעה אלפים שנה אחרים כמו שהיו באלו השבעה ספירות האחרות ונמצא כי כבר אנו עתה בשמיטה שניה ומזה הוסיפו עוד לטעות ולו' שכיון שיש שתי שמיטות אם כן כך יתגלגל העולם עד תשלום שבע שמיטות ואין הדבר כן, אמנם השבעה מלכים דאדום לא נמשכו רק יום שבת אחד בלבד, ותכף בשבוע השנית נאצלו שבעה

ספירות האחרות כנו' שהיו מתוקנות וכנגד אלו השבעה ספירות ימשך העולם שבעה אלפים שנה ואין עוד כי השבעה מלכים ראשונים אין כנגדם בחינת עולם בפני עצמו כי לא היו מתוקנים והראיה לזה כי הנה הן עצמם חזרו אח"ך ונתקנו ע"י אלו השבעה ספירות אחרות ונתבסמו כמ"ש בדף קל"ב ע"ב וז"ל וכד אתא האי דיוקנא אתגלפו כולהו ואתחזרו לקיומא אחרא מנהון אתבסמו כו' ונמצא כי לבחינת שתי שבתות הנז' שבהם נאצלו הדר ומלכות כנו' טעו המקובלים לכנותם ולקרותם בשם שתי שמיטות ולא כן הוא ודי בזה. עכ"ל.

ועד"ז איתא בספר ליקוטי תורה בפרשת קדושים וז"ל תבין ענין הב' שבתות שנאמרו בתורה, שבמקום שנזכר שבת נזכר ב"פ את שבתותי תשמרו ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת וכיוצא, גם בזה תבין היטב מהיכן טעו אותן שאומרים כי זו שמטה שניה, והענין דע כי כאשר האציל המאציל עליון את י"ס תחלה האציל ג"ר ואז היה שבת העליון כנודע, אמנם כאשר האציל את אלו לא הי' בתיקון גמור כי עדיין לא היה בתיקון גמור הראוי להם לכן עדיין יום זה לא נחשב במספר, והנה אח"כ האציל שבוע אחרת בז' ימים אחרים אז הם סוד המלכים אשר מלכו בארץ אדום וביום השבת אז יצא מלך הח' שהוא הדר ולפי שעדיין לא נתקנו הג' הראשונים תיקון גמור לכן מתו כל אלו המלכים ולפי שלא הי' התיקון למעלה לא היו יכולים המלכים לסבול אור שלמעלה של המאציל לכן כיון שהמלכים כולם דין לכן מתו כל אלו המלכים ונתבטלו, וכבר הודתעך בענין תיקוני עילאין כי כולם מסכים ומבדילין כדי שיוכלו התחתונים לקבל אור הגדול ולא יהיו עיניהם כהות וכדרך המסתכל באור שמש נמצא כי ממיעוט הארה הוא אדרבה התקון, אמנם כשיצא המלך הח' שהוא הדר אז יצא מתוקן יותר מכולם כנודע, והנה הוא בסוד היסוד כנ"ל וזה היה יום השבת ואח"כ נתקן ג"ר כנזכ' באדרא ואז יצא בשבוע ב' ז"ס תחתונים שאנו קורין עתה חג"ת נהי"מ ואז ביום השבת היתה המלכות הרי הם ב' שבתות א' ביום שבת הא' שנאצל הדר העליון וביום שבת הב' שנאצל שנית המלכות ואלו הם סוד ב'

שבתות הנזכר בכ"מ, ובזה תבין סוד מה שאנו קורין לז' אלפים אלו שמטה שניה כי הם שניות בערך המלכים בארץ אדום, אמנם בזה טעו באומרם דא"כ שזו היא שמטה ב' א"כ ודאי צריך שישלימו עד ז' שמטות, אמנם בזה תבין איך הדר המלך הח' הוא יסוד ממש והוא וקדם אל החסד שאנו קורין עתה חסד והנה אחר שיצאו אלו הז"ס אז חזרו אותן המלכים להתקן וכולם נכללים באלו הז"ס שאחר שנבררו ונצרפו משורש הדין שהיה בהם ויצאו מהן והוברר סוד הפסולת והשאר נכלל ונמתק באלו הז"ס כ"א כפי בחינתו כי אותן המלכים הם עצמן אלו הז"ס כנ"ל נמצא כי מ"ש בזה קל"ח מנהגון אתבסמו ומנהגון לא אתבסמו אין הכונה שיש מאותן המלכין שנתבסמו ויש שלא נתבסמו כי כל אותן המלכים הח' נתבסמו אך שבכ"א מהם יש חלק שלא נתבסמו ויש שנתבסמו. עכ"ל. ועד"ז איתא גם בספר הליקוטים בפרשת קדושים.

והנה בדברי האריז"ל ליכא התייחסות להתאריכים שאירעו הני מאורעות, וא"כ אף אם אפשר לחשב חשבון התאריכים, אפשר דאין לייחס הני מאורעות לתאריכים מסויימים, דאפשר שיש בזה בחינה שאינה שייכת לתאריכים מסויימים.

אבל ראיתי שהמפרשים (לדוגמא, עיין בשמן ששון על עץ חיים ש"א שער עגולים ויושר ענף א' ושם בש"ח שער הנקודים פ"ו ובספר פתח עינים סדר כונת ראש השנה), הביאו הא דאיתא בהגה"ה בספר נהר שלום דף לז ע"ב ובהרבה סידורי רש"ש בענייני ראש השנה וז"ל יום י"ז באלול נאצלו ג"ר דב"ן והוא היה שבת, ואחריו מיום א' עד יום השבת הב' והם י"ח י"ט כ' כ"א כ"ב כ"ג כ"ד נאצלו הז' מלכי דב"ן שנשברו, וביום השבת השנית הנז"ל שהוא יום כ"ד שבו ביום נשבר המלך הז' ובו ביום נאצלו ויצאו ג"ר דמ"ה החדש, ולמחרתו שהוא יום כ"ה התחילו לצאת הז"מ דמ"ה לתקן הז"מ דב"ן והם הז' ימים הכתובים בתורה במעשה בראשית ויהי ערב ויהי בוקר יום א' וגו' עד ויכולו. עכ"ל. הרי שייחס המאורעות הנ"ל להימים שמתחילים מי"ז אלול.

והנה עיין בספר דעת ותבונה למוהרי"ח פרק ל' דאיתא וז"ל הדבר מבורר וכו' שיש זמן שאחר מיתת המלכים ותיקונם בסוד האצילות יש זמן הרבה בין בריאת עולם ועולם עד שנברא עוה"ז השפל, אמנם האמת הוא שהיה תיקון האצילות בזמן שוה עם בריאת העולם הזה שנברא בו אדם וחווה, אבל לא היה זה בשנה ההיא ממש אלא קודם, והיינו דרך משל בריאת עוה"ז השפל התחיל מן י"ז באלול, ואדם וחווה נבראו ביום ראשון של תשרי, וכן היה תיקון האצילות גם כן בזמן המכוון כנגד ימים אלו, אלא שיהיה מרחק ביניהם שנים הרבה, ואין אנחנו יודעים כמה שנים יש בין בריאת עולם זה לעולם זה וכמ"ש רבינו זלה"ה, והנה ודאי קודם תיקון האצילות לא היה בחי' זמן ואין אנחנו יכולים לומר זמן, אבל אחר תיקון האצילות שנאצלו אז זו"ן נעשה בחי' זמן כי נעשה אז בחי' שנים וחודשים ושבעות וימים ולילות, ועיין בשער מאמרי רשב"י בתחילת הספר בביאור מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות ע"ש, ומה שכתב רבינו זלה"ה בשער מאמרי רשב"י באדרא רבא דף קל"ה, בסוד שתי שבתות הנרמזים בפסוק את שבתותי תשמורו ופסוק ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת, שהוא סוד שתי שבתות, אחד שבו נאצל הדר העליון, ואחד שבו נאצלה המלכות האחרונה משבע ספירות שנאצלו אחר הדר העליון וכו', עיי"ש, הנה זה לא היה בשנה זו של בריאת העולם התחתון הזה ממש כי בודאי הגמור שהיה בזמן קודם הרבה, אלא שהיה בזמן המכוון כנגד ימים אלו שנבראו בהם העולם ואדם וחווה, כי ידוע שהפסוקים אלו של ששת ימי בראשית מן פסוק בראשית ברא וכו' ואילך הנה פשוטם מדבר על בריאת עוה"ז השפל ועל אדם וחווה התחתונים, אך פנימיותם מדברים על עולמות העליונים ואצילות זו"ן מן בחינת המלכים דקודם התיקון עד אחר התיקון וכנודע בסוד הפסוקים ההם בדברי רבינו זלה"ה, וא"כ השתא מש"כ וכו' בשבוע ראשונה של בריאת העולם הכונה בשבוע המכוון כנגד שבוע של בריאת העולם התחתון וכו', ואין שיהיה הנה דברים אלו שכתבנו הם מוכרחים, וכן מה שנמצא כתוב בסידור הרש"ש ז"ל, והעתקתי דבריו בספר כתר מלכות ח"א וכו', הנה אין הכונה על י"ז באלול

וא' בתשרי שבו נברא העולם הזה התחתון, אלא הכונה על זמן המכוון כנגד ימים אלו של בריאת עוה"ז ואדם וחווה ומ"ש והם הז' ימים הכתובים בתורה בפרשת בראשית היינו מפני שפנימיות הדברים האלו של ז' ימים דבראשית הכתובים בתורה הם מדברים על ימים העליונים הנז' דז"מ דמ"ה וב"ן ורק פשוטם הוא על בריאת עוה"ז ואדם וחווה, וזה ברור, והשי"ת יאיר עינינו בתורתנו אכ"ר. עכ"ל. הרי מבואר דאפשר דהמאורעות הנ"ל לא אירעו בהתאריכים הנ"ל כפי השגתינו, אבל הא מיהא הם אירעו בימים המכוונים להני תאריכים.

ב

הנה עיין בשער הכוונות דרושי ראש השנה בהקדמה דאיתא וז"ל יראה לי כי בכל ר"ה חוזר האצילות העליון לכמות שהיה בתחילת בריאת העולם. עכ"ל. וכן עיי"ש בדרוש ו' דאיתא וז"ל הנה נת"ל כי בר"ה לפי שנברא העולם ביום הזה לכן נעשה בכל שנה באלו הימים ככל מה שהיה בעת שנברא העולם והוא כי בתחילה חוזרים זו"ן אב"א וצריכים אח"כ נסירה. עכ"ל. ועיין בדרושי חג הסוכות דרוש ג' דאיתא וז"ל דע כי להיות כי ביום ר"ה נברא העולם לכן חוזר להיות ביום ר"ה שבכל שנה ושנה כענין מה שהיה ביום ר"ה שבו נברא העולם והוא כי חוזרין זו"ן לעמוד אב"א וצריכי' נסירה וחזרת פב"פ וכו'. עכ"ל. הרי מבואר דבר"ה דכל שנה חוזר המאורע הנ"ל דא' תשרי. אבל לא מוזכר אם המאורעות הנ"ל מי"ז אלול ג"כ חוזרות בכל שנה.

ועיין בספר דברי שלום סי' תקנ"א ס"ב דאיתא וז"ל על פי מה שכתב הרש"ש בהקדמה לסידור הכוונות דפורים כל אלו הכוונות של הפורים הם בזו"ן הכוללים דכללות השנה וכן הוא במועדים פסח שבועות ראש השנה ויום הכיפורים וסוכות שמגיע הבידורים החדשים של השנה ההיא למקום ההוא בקומת האדם קדמון מתעורר הענין ההוא עוד הפעם אלא שאינו בפועל לפי שאינו אלא התעוררות הקדושה

שמתעורר נגד הקלי' ההיא שנגדה להכניעה שלא תשלוט עוד, שכיון שכבר נברר הקדושה בפעם הראשונה מתגבר עתה בכל פעם להכניע הקלי', וכל זה ברחמי המאציל ובחסדיו הפשוטים וכידוע כל זה ליודעי העתים ולמביני מדע וכמבואר כל זה בדברי הרב הקדוש האר"י זלה"ה ותלמידו מהרח"ו זלה"ה ולא כדברי זולתם כנודע ליורד לעומק דבריהם, ודו"ק מיניה שדיבר גבי עניינים עיקרים האחד לגלות כי באותו תקופה וזמן מזמני המועדות וימים טובים לישראל שהם פסח שבועות סוכות חנוכה ופורים שאז מה שהיה באותם ימים הוא מה שנעשה עתה ומתעוררת אותה בחינה וכגון יציאת מצרים בי"ד בניסן שחטו את קרבן הפסח ובליל שלמחרתו היתה מכת בכורות ולאחריה יצאו עם ישראל ממצרים שהיא ערות הארץ קליפת העורף הקשה וביום השביעי שהוא כ"א בניסן נקרע להם ים סוף הרי שבזמנם יצאו ממצרים מכח אותה הארה שגדולה שנמשכה ונשפעה ואילולי לא קיבל זו"ן מוחין דקטנות וגדלות ראשון ושני אנחנו ובנינו ובני בנינו היינו משועבדים לפרעה במצרים והנה לא רק באותה תקופה נעשה הארה גדולה זו אלא שבכל שנה ושנה חוזרת ונעורת אותה הארה ונמשכת ונשפעת לזו"ן באותם הימים כימים שנעשה הדבר באותה פעם הראשונה וכן שאר הימים טובים כמתן תורה שאז חוזרת ונעורת אותה ההשפעה שקבלו אבותינו בעומדם לפני הר סיני וכן אותו נס פורים שנעשה על ידי הארת היסוד דאבא היא הארת מרדכי מור דרור ועוד גילה הרש"ש שהארות אלו הם מתגלים בימים טובים שאז אנו פועלים בזו"ן דזמנים שאז יכול הדבר הזה לחזור ולהיות ניעור כפעם הראשונה, אמת הוא שלא דוקא שדבר זה נעשה רק בבחינת זו"ן דזמנים אלא גם בזו"ן דימים יכול הדבר הזה לחזור ולהיות ניעור גם לאו דוקא רק כשגוברת הקדושה על הקליפה שאז אנו אומרים שאותה הארה חוזרת ונעורת אלא גם ח"ו בהיפך כשגברה יד הקלי' על הקדושה וכן בשאר ימי השנה שאנו עוסקים בזו"ן דימים כל אירוע שנעשה ותיקנו חז"ל לקיימו הוא סימן ואות שאותה בחינה חוזרת ונעורת וכגון ג' שבועות של בין המצרים שאז צרו הצוררים על ירושלים מי"ז בתמוז עד שביום ט' באב גברה הקלי' והכניעה לקדושה ואז חרב

ביתינו ושומם בית תפארתינו ונוטל כבוד מבית חיינו וגלתה השכינה ממעונה דע כי לא רק בזמן ההוא נעשה הדבר הזה ודיו כי אם היה זה רק לשעתו ולא נוגע הוא לזמנינו בודאי שחז"ל לא היו מתקנים לג' השבועות אלו דיני אבלות והדומה לו ומדגזרו על ימים אלו דינים מיוחדים שמע מיניה שבחינות אלו חוזרות ונעזרות כבימים ההם גם בזמן הזה וכו' בימים אלו הקליפה צרה על הקדושה לצודה והדבר הזה נעשה מבחינה רוחנית ממש אלא שלא על ידי אנשים ממשיים כפי שהיה בפעם הראשונה וזהו כוונת הרש"ש שאותה בחינה חוזרת ונעזרת אלא שאינה בפועל וכו' וכן לדידן בימי בין המצרים שבי"ז בתמוז העיר הובקעה על ידי צבאות נבוכדנצר הרשע שאז הקליפה אחזה בקדושה עד שבט' באב נחרב המקדש והועלה באש וגברה הקלי' והכניעה הקדושה כן הוא בימים אלו מתעוררת הקלי' אלא בלי נבוכדנצר וצבאותיו בפועל ורק הקלי' מתעוררת כמו שהתעוררה בראשונה כך מתעוררת בכל שנה ושנה באותו זמן וצרה על הקדושה להכניעה וכו'. עכ"ל. והנה כיון שלא תיקנו שום דינים מיוחדים מ"ז אלול עד ר"ה, אפשר דאין המאורעות חוזרות בהני תאריכים בכל שנה.

ועיין בשו"ע או"ח ריש סימן תקפ"א דאיתא וז"ל נוהגים לקום באשמורת לומר סליחות ותחנונים מראש חדש אלול ואילך עד יום הכפורים, הג"ה ומנהג בני אשכנז אינו כן, אלא מראש חדש ואילך מתחילין לתקוע אחר התפלה שחרית, ויש מקומות שתוקעין ג"כ ערבית, ועומדים באשמורות לומר סליחות ביום א' שלפני ר"ה, ואם חל ראש השנה ב' או ג', אז מתחילין מיום א' שבוע שלפניו. עכ"ל. ועיי"ש בביאור הגר"א דאיתא וז"ל הר"ן בפ"ק דר"ה ויש לשאול למה אדם נידון בר"ה בשלמא שאר דברים כ"א בזמנו נידון דפסח זמן תבואה כו' כמ"ש בגמ', ות' דבר זה למדנו ממש בפסיקתא בשם ר"א בפ' דרשו ה' בהמצאו בכ"ה באלול נברא העולם וזהו מ"ש בגמ' ר"א אומר בתשרי נברא העולם על בריית אדה"ר נאמר שבו נגמר בריית העולם וכו' ולפ"ז מ"ש בפ"ג כמאן מצלינן האידנא זה היום כו' על יצירת אדה"ר קאמרינן אבל בכ"ה באלול תחלת בריאת העולם היא

ולכך נהגו בברצלונא וגלילותיה להשכים באשמורת הבוקר בכ"ה באלול כו' לפ"ז נהגו במדינותינו ביום א' יום בריאת העולם לפי שכ"ה באלול אינו יום מוגבל בחרו יום השבוע. עכ"ל. וכן עיי"ש בברכי יוסף דאיתא וז"ל בכ"ה אלול נברא העולם וטוב ללמוד פרשת בראשית עד יום אחד, וכן בכל יום עד שביום ר"ה ילמוד פרשת יום הששי שבו נברא העולם. עכ"ל. ועיין בספר מועד לכל חי סימן י"א סעיף נ' דאיתא וז"ל בכ"ה באלול נברא העולם, וטוב ללמוד פרשת בראשית עד יום ראשון, וכן בכל יום עד שביום ראש השנה ילמוד פרשת יום הששי שבו נברא האדם, ברכי יוסף סימן תקפא, וראוי לגבאי הקהלה הקדושה שיצו לשליח ציבור, דאחר גמר התפילה דכבר אמרו ברכו האחרון, יקרא השליח ציבור בקול רם מתוך החומש פרשת אותו היום כמו שעושים וכו', וליכא משום טירחא דציבורא דהוא דבר מועט מן המועט, ומזכה את הרבים, וראיתי להר"ן דכתב דבברצלונה נוהגים בעבור זה לקום באשמורת בסליחות מיום הזה ואילך, דהוא כ"ה אלול שהתחיל בריאת העולם, וכן כתב בעמודי שמים דף פ' ע"ב יעוין שם, ומי שאין לו כח לקום בכל לילה, לפחות מהיום הזה והלאה יקום כגבור וכארי יתנשא לומר סליחות. עכ"ל.

הרי אפשר שיש דינים מיוחדים בה"ימי בראשית". אבל עדיין אין דינים מיוחדים בהימים כנגד עולם התורה והמלכין קדמאין, וא"כ עדיין אפשר לומר דאין המאורעות חוזרות בהני תאריכים בכל שנה.

ועיין בכף החיים על או"ח סימן תקפ"א ס"ק כ"א דאיתא וז"ל בכ"ה אלול נברא העולם וטוב ללמוד פרשת בראשית עד יום אחד, וכן בכל יום עד שביום ראש השנה ילמוד פרשת יום הששי שבו נברא האדם. מהר"ר ישראל לינגו בכ"י משם ספר מספרים תהלות ה', ברכי יוסף אות י"ט, אלף למטה אות ב', והמנהג דביום כ"ד באלול קורין בפרשת וישלח ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום וכו' עד בת מי זהב, דבהם נרמזו בחינת שבעה מלכים שהיו קודם ששה ימי בראשית כמבואר בעץ חיים, והם בסוד מה שאמרו ז"ל שהיה הקדוש ברוך הוא בונה עולמות ומחריבן, והתחלתן היה ב"ז באלול וגמרם

ביום כ"ד וביום כ"ה התחילו ששה ימי בראשית, כמו שכתב בפתח עינים ריש כוונות ראש השנה יעו"ש, ועל כן המנהג דביום כ"ד קורים ואלה המלכים וכו', וביום כ"ה מתחילין לקרות בששת ימי בראשית בכל יום פרשה אחת עד יום ראש השנה שבו קורין פרשת ביום הששי ופרשת ויכלו. עכ"ל. הרי אפשר שיש הנהגות מיוחדות בהימים שהם כנגד עולם התוהו והמלכין קדמאין, אבל רק ביום כ"ד אלול, ולא מיום י"ז אלול ואילך.

ועיין בספר דברי שלום באו"ח סי' תקפ"א שהביא דברי הכף החיים וכתב וז"ל לכאורה ע"פ האמור היה ראוי יותר לנהוג לקרוא פסוקים השייכים למלך בלע בן בעור שמלך כבר מיום י"ח באלול כי בלע בן בעור יצא למלוך ביום זה שהוא בחינת אור הדעת שנכנס בתוך כלי הז"א וביום י"ט אלול לקרוא פסוקים השייכים למלך יובב בן זרח וכן על זה הדרך שבעה ימים כנגד ז' מלכים וביום השביעי להוסיף לקרוא את פסוקים השייכים למלך הדר, ונראה דלא נהגו כן וכו' שתכלית הקריאה הנאמנה הזאת הוא ענין התיקון ולא השבירה ולכן כיון שאור מ"ה שיצא ממצח דא"ק לתקן את שברי ז' מלכי אדום בכ"ד אלול לכן מזכירים בחדא מחתא את כל השתלשלות שהיתה בבחינה רוחנית מזמן שמלך בלע שהיה המלך הראשון עד חנן בן עכבור שהיה המלך השביעי ותיכף מסמיכים לו את פסוק השייך למלך הדר כדי לידע שהוא בא לתקן את ז' המלכים שקדמו לו אבל לא שז' המלכים שנשברו הם עיקר אלא להראות למי שהוא תיקן לכן נהגו לקרוא את כל פרשת ואלה המלכים דוישלח, עוד ראיתי בספר לשון חכמים חלק א' דף רפ"א ואילך שכתב סדר של אותו היום שינהג בכ"ה אלול שסמוך לבין השמשות של ליל כ"ה יטבול זק טבילות להעביר רוח רעה וכו'. עכ"ל. הרי מבואר כנ"ל דאפשר שיש הנהגות מיוחדות בהימים שהם כנגד עולם התוהו והמלכין קדמאין, אבל רק ביום כ"ד אלול, ולא מיום י"ז אלול ואילך, וא"כ עדיין אפשר לומר דאין המאורעות די"ז אלול ואילך חוזרות בכל שנה.

אולם למעשה ראיתי בהרבה ספרים שנקטו לדבר פשוט שגם הני מאורעות די"ז אלול ואילך חוזרות בהני תאריכים בכל שנה. לדוגמא בעלמא, עיין בספר אורי וישעי עמ' קל"ג דאיתא וז"ל מוכרח מזה דכשם שבתחילת האצילות היו בירורים והשתלשלות האורות בכמה וכמה בחינות עד שהגיע למדריגת אב"א של זו"נ גם בכל שנה בכללות הוא כך, ואף שהאריז"ל לא פירש לנו אלא יציאתם אב"א בראש השנה מיהו בהכרח שזה אחרי כל הבחינות בירור שהיו קודם, אלא שלא נתגלו לנו סדר הזמנים ומקצת הדברים רמז בשה"פ לאריז"ל כי בי"ז באלול התחיל להיות שבירת הכלים ובכ"ה התחיל תיקון ז' מלכי אדום עד רה"ש שאז יצאו אב"א ומשמעות הדברים שלא רק אז הי' כך אלא שזה סדר ההשתלשלות בכל זו"נ המחודשים בכל שנה שיש זמנים קודם לכן וכן רמזו במדרש רבה בראשית עה"פ ויהי ערב ויהי בקר שהי' סדר זמנים קודם לכן שהכונה שבששי"ב נתקנו זו"נ אבל הרי היו כמה וכמה בחינות לפני זה והיינו סדר זמנים ודבר זה בהכרח בכל שנה מתחדש. עכ"ל. ועיין בספר ים החכמה (תשס"ז) דאיתא וז"ל השנה מתחלת בבחי' העלם בי"ז באלול כמבואר בספר נהר שלום ובגילוי היא מתחלת בראש השנה. עכ"ל. ועיין בספר אבני דרך ח"ב דאיתא וז"ל ביום כ"ה באלול נברא העולם וראש השנה הוא היום השישי של בריאת העולם ובו נברא אדם הראשון, שבוע לפני כ"ה באלול והוא מי"ז באלול בכל יום נברא עולם ונחרב כנגד ששת ימי המעשה ושבת ומעין זה קורה כל שנה בימים אלו ונמצא שבימים האלה נברא יצר הרע של שנה הבאה. עכ"ל.

הנה לפ"ז יל"ע האם יש איזה נפק"מ למעשה מהא דהני מאורעות חוזרות בכל שנה מי"ז אלול עד כ"ג אלול, או האם רק יש נפק"מ למעשה מיום כ"ד אלול ואילך. וצע"ע למעשה.

הנה ראיתי בספריו של הגר"י עדס שליט"א שהביא הרבה הערות על התאריכים הנ"ל וז"ל וצ"ע טובא בדברים הנ"ל שהשבוע הנזכר בתורה הוא השבוע שבו יצאו הז"ת דמ"ה חסד ביום ראשון וכו' ומלכות ביום שבת כמפורש בשער מאמרי רשב"י שבשבת השלישית יצאה המלכות של אחרי התיקון שלפי"ז אדם הראשון נברא לפני שיצא כלל מלכות דמ"ה, ואיך יתכן זה והרי מפורש בשער מאמרי רשב"י דאדם הראשון נוצר על ידי זיווג של זו"ן ולכאורה הוא דבר מוסכם ופשוט ולכאורה לזה צריך שנתקנה המלכות והנה עיי"ש בשער מאמרי רשב"י דף ל"ג טור ד' ודף ל"ד טור א' שזיווג זה של זו"ן לצורך אדה"ר היה שונה מזיווג רגיל, דבר ראשון מצד אופן הזיווג שהוא זיווג הנקרא אחור באחור אלא שאינו באמת אחור באחור עיי"ש ביאורו, ודבר שני מצד אופן העלאת מ"ן לצורך זיווג זה שלא היה על ידי מעשה אדם עיי"ש, אך לכאורה אף לצורך זיווג כזה צריך שכבר נתקנה המלכות ואיך יתכן כל זה קודם שיצאה אצלה כלל צד המ"ה, ועוד שאף חוה נבראה ביום השישי והרי חוה שהיא אישה לכאורה שייכא בעיקר בנוקבא והרי עדיין לא נתקנה הנוקבא, ועוד שבפשוטו אדה"ר וחוה נזדווגו וילדו ביום ו' זה ואיך היה כל זה לפני שיצאה מלכות דמ"ה ולפני תיקון פרצוף החמישי דאצילות וכו', מכח כל הנ"ל היה מסתבר לפרש שהשבת הראשונה שיצאו ג"ר של לפני התיקון הוא י' אלול ואחרי זה נשלם ענין הי"ס דב"ן ודמ"ה ותיקונם בב' שבועות שאחרי זה עד כ"ד אלול ואחרי שניתקן עולם האצילות התחילו ז' ימי הבריאה האמורים בתורה של עולם העשיה וגם לפירוש זה עדיין היה השלמת תיקון עולם האצילות כצורתו בז' ימים האמורים בתורה ואולי מוכרח הדבר שהיה תיקון בז"ת בז' ימי בראשית כסדרן יום ראשון בחסד וכו' אבל עיקר יציאת הז"ת דמ"ה לכאורה אי אפשר לומר דמלכות דמ"ה שתיקנה את המלכות דב"ן יצאה רק ביום השבת שאחרי בריאת אדה"ר וחוה וכמה מעניניהם. עכ"ל.

אולם למעשה ראיתי שכל המפרשים הביאו התאריכים כהמבואר בספר נהר שלום וכנ"ל, ובע"כ שיש להו איזה סיבה שס"ל דלא קשה הני הערות.

[**לדוגמא**, עיין בספר הבן בחכמה להגר"י הלל שליט"א דאיתא וז"ל הרי לן מכל זה דבר תמוה עד מאד והוא מרפסן איגרי ממש אשר כמעט אי אפשר להעלותו על הדעת בשום אופן והוא כי איך יתכן שהמלכות נזדווגה עם הז"א והולידה את אדם והוה ביום השישי דמעשה בראשית ואילו היא עצמה לא נבראה ונתקנה עדיין אלא ביום שבת שלמחרתו ושנים רבות מאד נתקשיתי ונפלאתי מקושיא גדולה זו אולם מעתה כפי הנ"ל בדברינו בס"ד הרי שהדברים הם מבוארים ומוכרחים להיות דוקא בסדר זה והוא כי כבר נתבאר לעיל שהנוק' הכוללת שהיא המלכות דמ"ה והמלכות דב"ן לא שייכים בה כל אותם סדרי תיקון שנזכרו וכו' לא בנין אחור באחור ולא נסירה ולא זיווג בחיק או"א ולא בנין פנים בפנים כי כל הסדרים האלו הם שייכים דוקא בנוק' הפרטית דעטרות היסודות דו"ק דמ"ה ודב"ן ולפי זה לא קשיא מידי כי לעולם המלכות הכוללת היא הנתקנת ביום שבת השלישי שהוא יום ב' דתשרי אבל הנוק' שהיתה אחור באחור עם הז"א ועלתה עמו לחיק או"א ביום השישי דמעשה בראשית שהוא יום א' דתשרי כדי להזדווג ולהוליד לנשמות אדם וחוה היא הנוק' הפרטית דעטרות היסודות שהיא חלק מהז"א עצמו ונבראה ונתקנה נוק' זו ביום שישי עם היסוד דז"א עצמו והיא היא הנוק' שהיתה בבחינת נקודה תחילה בסוד זנב נבראה ושוב נגדלה עמו פרצוף מאחוריו עד החזה בסוד פרצוף נבראה ונזדווגו שם פנים בפנים להוליד נשמות אדם וחוה וירדו למקומם בבחינת אחור באחור והוציאו שם את נשמות אדם וחוה בלידה גמורה בהיותם עומדים אחור באחור והרי שכל זה היה ביום השישי יום ראש השנה יום שבו נסתיים תיקון הז"א כולל את עטרות היסודות שבו שהן הנוק' הפרטית, הרי לן מכל זה שהנוק' שהולידה את נשמות אדם וחוה ביום ראש השנה היתה נוק' זו הפרטית דז"א שרק בה שייך ענין בנין אב"א ונסירה וזיווג בחיק או"א אשר פרטים אלו מהווים עיקר הכוונות דיום ראש השנה

וממילא אין שום קושיא מצד בריאתה ותיקונה של הנוק' הכוללת ביום המחרת בשבת השלישית אחרי לידת אדם וחווה כי הרי לא זאת הנוק' היא שהולידה לנשמות אדם וחווה כי לא יתכן שתהיה היא אב"א עם הז"א ולא יתכן שתעלה היא לחיק או"א להזדווג שם כי כל אלו הסדרים שייכים דוקא בנוק' הפרטית דעטרות היסודות אבל הנוק' הכוללת הרי היא מלבישה על הז"א סביב הנה"י שלו ואין שייכות בה לכל אותם הסדרים דאחור ודפנים שנזכרו בסוגיית לידת אדה"ר וככל הנה"ל ודו"ק והדברים נפלאים למי שישכיל, ומכאן יוצא לך שאשת האדם התחתון עיקרה היא כנגד בחינת הנוק' דעטרת היסוד והראיה לזה כי הרי חווה היא שנבראה ביחד עם אדם הראשון בבחינת דו פרצופים וננסרה ממנו ובאה לפניו הכל כסדר. עכ"ל.]

ה

עיינ בענף א' שנתבאר דלפי הגירסא בשו"ע נמצא די"ז אלול הוא תענית צדיקים משום שבו מתו מוציאי דבת הארץ, והכא נתבאר די"ז אלול (או זמן המכוון לו) הוא זמן התחלת אצילות עולם התהו. ויל"ע מהו ביאור הקשר בין הני שני דברים שנזדמנו לפונדק אחד.

ו

הנה מבואר במשנה בתענית דהתוצאות מחטא המרגלים הוא השורש של הצרות דתשעה באב, וא"כ י"ל דגמר מגיפת המרגלים הוא כעין הגמר של הצרות דתשעה באב. (עיינ לעיל בענף א' שראינו שהמפרשים הקשו דלמה מתענים ביום שמתו המרגלים, והרי באבוד רשעים רנה, ולהנה"ל אפשר דמהות התענית היא דהוי כעין השלמת הצרות דתשעה באב.)

והנה י"ל דבכל שנה יש התעוררות בריאת אדם הראשון בר"ה, והתעוררות חטאו, ומקווים להגיע למצב דתיקון על ידי עבודת

השנה, וקוראים ספר בראשית, ואח"כ יש התעוררות יצ"מ ואח"כ יש התעוררות קבלת התורה ופסקה זוהמתן, ומקווים שהגענו למצב המתוקן, אבל בכל שנה עד הנה אח"כ נופלים ממצב זה בשבעה עשר בתמוז ובין המצרים ותשעה באב. וא"כ תשעה באב הוי כעין הגמר של המחזור שהתחיל בראש השנה, דבתשעה באב חזינן שלא הצלחנו לבוא למצב המתוקן. וא"כ י"ל דאחרי תשעה באב מתחילים המחזור עוד פעם. וכיון די"ז אלול הוא הגמר של הצרות דתשעה באב, לכך י"ז אלול הוא היום להתחיל המחזור עוד פעם. והמחזור דר"ה מתחיל עם אצילות עולם התוהו, ולכן י"ז אלול הוא היום שמתחיל אצילות עולם התוהו. וא"ש.

עוד י"ל באופ"א לגמרי, דהנה חטא המרגלים הוא השורש לחורבן בית שני והגלות הארוך הבאה עמו כמבואר בתהלים ק"ו. והנה האי חורבן וגלות הוא גלות אדום, וא"כ י"ל שיש איזה קשר בין המרגלים וגלות אדום להמלכין קדמאין שהם מלכי אדום. וי"ל דכיון דהמרגלים הם שורש לגלות אדום א"כ הם שורש למלכות אדום, דמלכות אדום היינו שליטה של אדום, והיינו בגלות, שזהו המצב של שליטת אדום. והנה כיון שהמרגלים הם שורש למלכות אדום א"כ מיתת המרגלים היא שורש למיתת מלכות אדום. וי"ל דלכך מיתת המרגלים הוא ביי"ז אלול, ואח"כ מיתת מלכי אדום מתחיל ביי"ח אלול.

ובן יש עוד אופן להסביר איך חטא המרגלים ותשעה באב הוא השורש למיתת המלכים מי"ח אלול ואילך, די"ל דתשעה באב מתחיל המ' ימי יצירת הולד של המלכין קדמאין. והאי בחינה נמשכת עד ט"ו באב. (עיינן בספר תקופת השנה דאיתא וז"ל הימים שמט"ב עד ח"י אלול מהיום בחי' מ' יום ליצירת הולד של מלכי אדום שהחלו להשבר בח"י אלול כמובא ברש"ש בנה"ש שנשברו מח"י אלול והלכו ונשברו עד כ"ד אלול דבט"ב הוא מ' יום ליצירת המלך הראשון בלע בן בעור שיצא ביי"ח אלול ומלך ומת בו ביום ובי' אב הוא מ' יום

ליצירת המלך השני יובב בן זרח שיצא ב"ט אלול ומלך ומת בו ביום וכן הלאה כל השבעה מלכים עד כ"ד אלול ובכ"ה אלול מתחיל עולם התיקון בבחי' שם מ"ה וביארנו שם דע"כ מט"ב עד ט"ו באב יהיו לעת"ל ימים טובים כשתתוקן השבירה והם שורש לשנה הבאה. עכ"ל.) ואחרי מקצת היום ככולו בט"ו באב משתנה המצב דעיין בספר בת עין פרשת עקב דאיתא בשם הקדושת לוי שט"ו באב הוא התחלת השנה הבאה בתשובה, על דרך שאמרו חז"ל ארבעים יום קודם יצירת הולד מכריזין כו', כי בכ"ה באלול נברא העולם, ומט"ו באב עד כ"ה באלול יש מ' יום. עכ"ל. ועיין בספר בני יששכר מאמרי חדשי תמוז אב מאמר ד' אות ב' דאיתא וז"ל ואומר לך את הנלענ"ד, דהנה בכ"ה באלול התחלת בריאת העולם, והתחלת בריאת העולם היה בבחינת תואר מלכות בכדי להקרא מלך כי אין מלך בלא עם, והנה מלכות סוף מעשה במחשבה תחלה, וישראל עלו במחשבה תחלה, בראשית כשביל ישראל שנקראו ראשית אשר המה ימליכוהו והמה יתחתנו ויתחברו למלך הכבוד ע"י התורה שנקראת ראשית, והנה אמרו רז"ל ארבעים יום קודם יצירת הוולד מכריזין ברקיע בת פלוני לפלוני וכדוגמא הלזו ארבעים יום קודם כ"ה אלול הוא זמן שלפנינו ט"ו באב ישראל עלו במחשבה להתחתן במלך הכבוד, על כן יום שהותרו שבטים להתחתן זה בזה וגם יום שהותר שבט בנימין להתחתן היה דוקא ביום הזה, כי הזמן גורם מבראשית, הבן, וכמו כן תקנו בכל שנה בנות ישראל יוצאות במחול משחקים ומי שאין לו אשה יפנה לשם ונתהווה החיתון לעורר היחוד הקדוש אשר ישראל עלו במחשבה, ועל ידי עליית מחשבתם כביכול נתהווה בריאת עולם, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו. עכ"ל. ועי' בספר אמרי נועם על מועדים חמשה עשר באב דאיתא וז"ל וכפי מה שמקובל מפי הצדיקים זי"ע אשר מט"ו באב מתחילין התעוררות ימי הרצון הבאים, ראש השנה ויוה"כ וסוכות, עכ"ל.

